

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

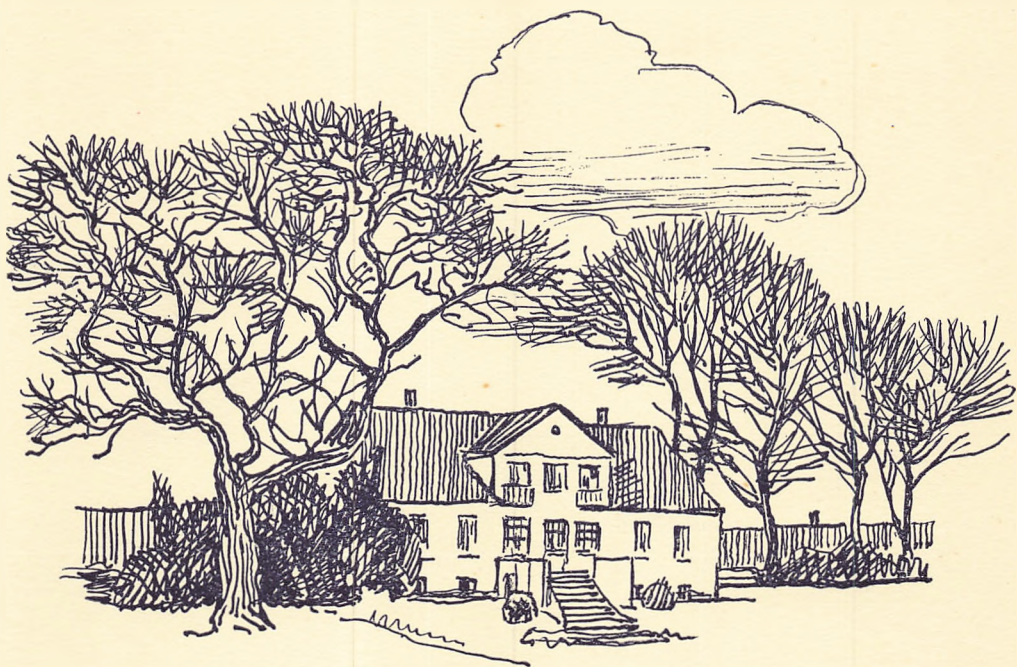
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

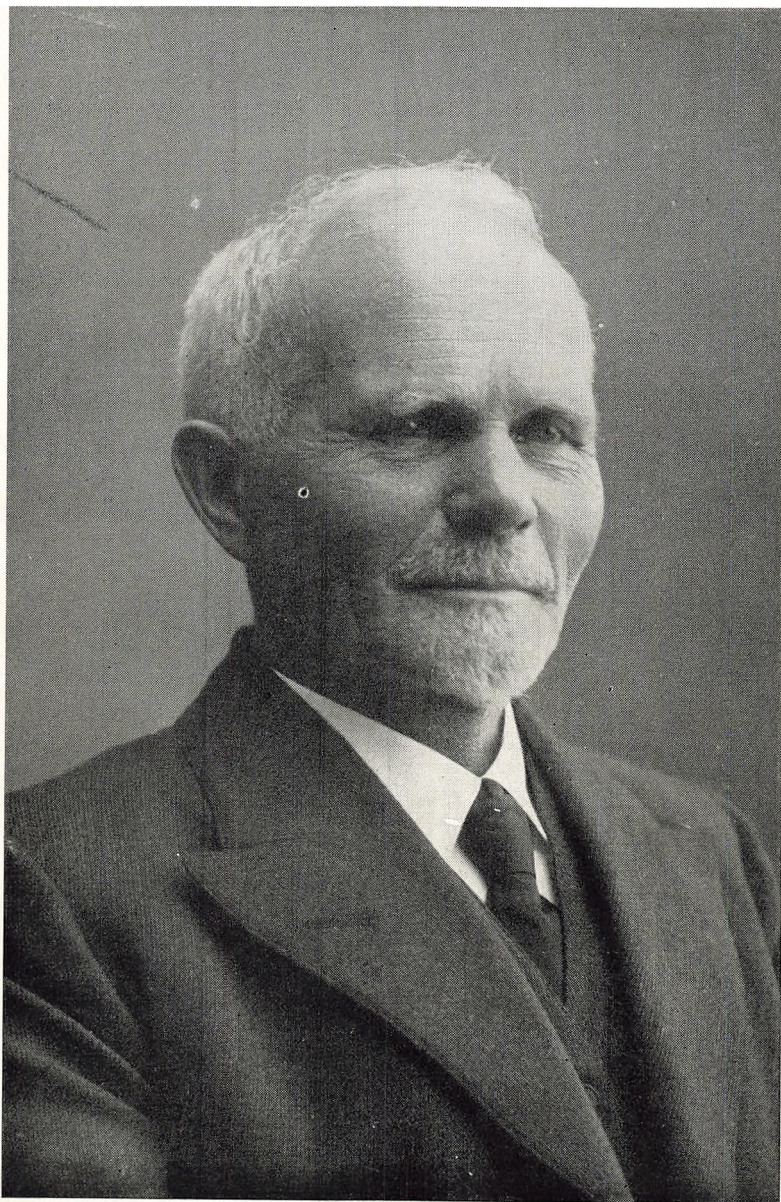
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

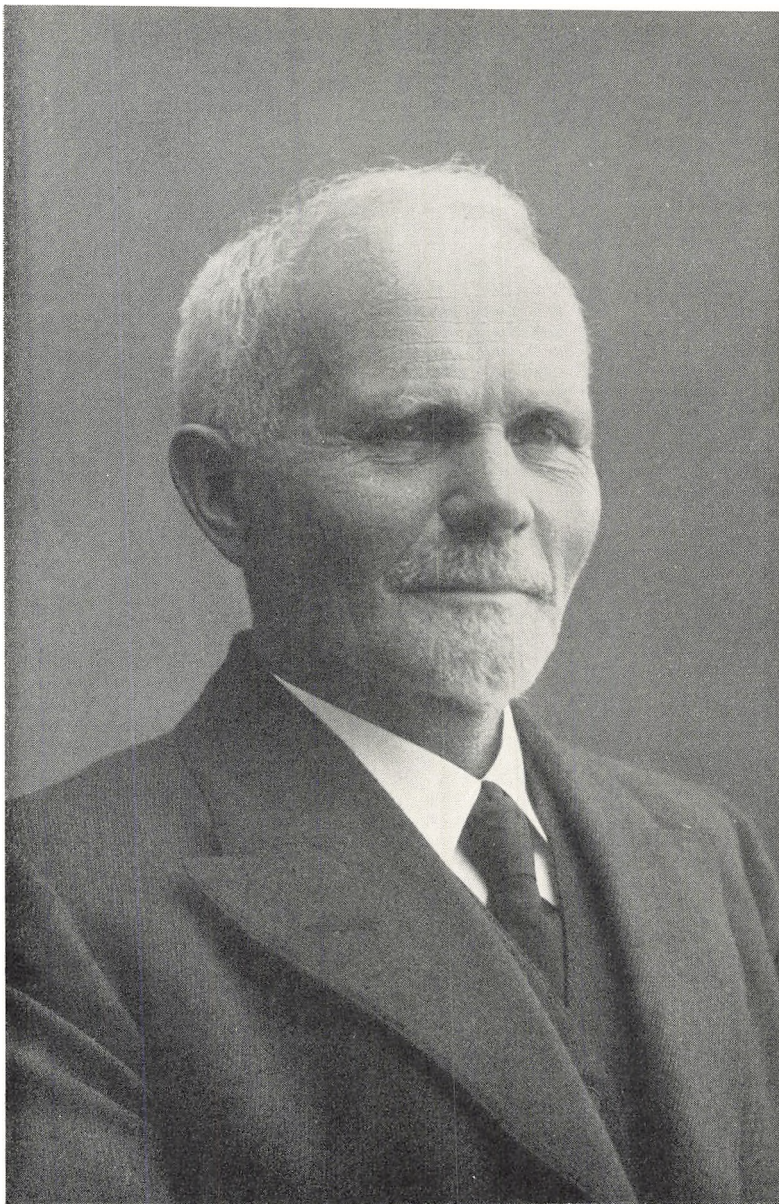
FRØAVLER
JENS HVIDBERG
EN MAND
OG
HANS VÆRK

KIRKELIGT SAMFUNDS FORLAG
I HOVEDKOMMISSION HOS H. HAGERUP
KØBENHAVN

Jens Hvidberg

FRØAVLER
JENS HVIDBERG

Jens Hvidberg

FRØAVLER

JENS HVIDBERG

EN AF DANSK
LANDBRUGS FOREGANGSMÆND
I VOR TID

AF
N. P. NIELSEN

KIRKELIGT SAMFUNDS FORLAG
I HOVEDKOMMISSION HOS H. HAGERUP
KØBENHAVN

Omslagstegning af
TROELS TRIER

TH. LAURSENS BOGTRYKKERI, TØNDER

INDHOLD

I. HVORDAN DET BEGYNDTE	9
En Mand og hans Værk	11
Barndomshjemmet	14
Læreaar	18
Opholdet i Ringe	21
Oplevelser i København og Kolding	25
Gartner paa Quistrup 1892—1894	33
Foden under eget bord	37
Aarene paa Pajbjerg	41
Pajbjerg sælges — Hunsballe købes	47
Hverdagsliv og Hjemliv paa Pajbjerg og Hunsballe	48— 82
Minder fra mit samarbejde med Jens Hvidberg af Kr. Troelsen	54—72
II. JENS HVIDBERGS INDSATS I DET PRAKTISKE LIVS TJENESTE	83
Avlscentret „Pajbjerg“ gennem 25 Aar 1893—1918	83
Pajbjergfonden	103
Jens Hvidberg og Pajbjergfonden af J. S. Fruergaard	111
A/S Frøavlscentret Hunsballe, Hølstebro	113
Vor Frøavl	119
Det russiske Eventyr	122
Hyrdedrenge bliver Godsejer, Idagaard købes	127
Idagaardfonden stiftes	132
Hvad er Idagaardfondens Formaal?	135
III. PERSONLIGT LIV OG VIRKE 1920—1944	139
Jens Hvidberg og Sønderjylland	141
De travle Aar i tyverne	144
Frøavl og Børnene	146
Andre Opgaver	149
Afspænding — Afklaring	150
Ved Vejs Ende	153—172
Det at hjælpe vor Næste giver Livet Mening	155
Jens Hvidberg var en Ener af Agnete Stevns Krustrup	156—163
IV. EFTERMÆLE	173
Mindeord ved Jens Hvidbergs Død	175
Når Mennesker tie, skal Stenene tale	184
Mindestenen i Idagaards Have	184
Der rejses en Mindesten i Hunsballes Have	190
Mindeord af Dr. Moltesen	194

FORORD

Man siger, at hvert Menneske kan skrive een Bog, nemlig sit eget Livs Historie, — saadan har Jens Hvidberg ofte sagt til mig. Og jeg svarede: Saa skriv Du Bogen om Dit eget Liv og Dit eget Arbejde! Det vil blive en spændende Bog med rige og interessante Oplevelser, megen Erfaring, og fyldt med Livsvisdom. — Det vil blive en Fortælling om et Livseventyr i Virkelighedens Verden. En Lovsang til Arbejdets og Menneskelivets Pris! Hyrdedrengen — der kæmpede sig frem, men vedblev at være et Menneske, der aldrig blev færdig med at tjene Livet.

Den Bog fik Hvidberg aldrig skrevet, omend han gjorde forskellige Tilløb dertil. —

Nu har jeg, i Samarbejde med mange af hans Venner og Medarbejdere prøvet paa at give et Virkelighedsbillede af denne ejendommelige Mands Liv og Virke. Det er ikke en Bog, som Hvidberg selv kunde have skrevet den, men jeg haaber, at den er skrevet i samme Aand. Thi den er skrevet med Vennesind og Vennehaand. At der er adskillige Gentagelser i Bogen, er jeg klar over, men naar flere skal fortælle om samme Emne, undgaas det jo ikke. Men Gentagelser kan ogsaa virke til at understrege og frembæve det karakteristiske ved et Menneskes Personlighed, dets Livsfærd og Virke. — Jeg takker derfor alle, som paa forskellig Maade har ydet Bidrag til denne Bog! En særlig Tak maa jeg have Lov til at rette til Fru Ingeborg Hvidberg for den store Tillid, hun har vist mig ved at overlade mig meget værdifuldt Materiale til Bogen.

Og endelig takker jeg Idagaardfonden, Pajbjergfonden og A/S „Frøavlscentret Hunsballe“ (Pajbjerg), som har betroet mig Opgaven og gjort det muligt at udgive denne Bog om en af dansk Landbrugs Foregangsmænd i vor Tid. En Mand, der havde Sind til at leve og kæmpe for mere end sig selv.

Jens Hvidberg var een af Danmarks gode Sønner, der levede Gud til Ære, sit Folk og Fædreland til Nytte.

Om denne Mand og hans Værk skulde Bogen her tale.

N. P. NIELSEN

I.

HVORDAN DET BEGYNDTE

EN MAND OG HANS VÆRK

Det var paa Liselund vi mødtes! Der var mange Mennesker i Salen, men der var noget ved den graaklædte jydsk Bondemand, som gjorde, at han fangede ens Opmærksomhed. Der var Holdning og Rankhed over hans Skikkelse. Hans Øjne var klare og spillevende. Der var Ro og Fasthed i Blikket. Vilje og Karakter i Ansigtstrækkene. Det var aabenbart en Mand, der vidste, hvad han ville. Og saa var der et godt og venligt Smil om hans bestemte og viljestærke Mund. Med stor Hengivenhed lyttede han til Talerne og med ægte Glæde sang han med paa de Sange eller Salmer, der blev sunget før og efter Foredragene.

Det var sikkert en Mand, som Grundtvigs Ord fra Sangen: „Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord“ passede paa. For det kunde man se og mærke, at denne Mand var lysvaagen for alt stort og skønt hernede. Og senere erfarede jeg, at de næste Linjer om de dybe Længsler, der kun kan opfyldes, naar de møder Glansen fra Evigheden, ogsaa passede paa denne jævne, ægte jydsk Bonde. —

Manden var Jens Hvidberg, den praktiske, dygtige Planteforædler og Frøavler fra Hunsballe ved Struer. —

Som tidligere Landmand kendte jeg godt Navnene paa Hunsballe- og Pajbjerg-Stammerne, og jeg vidste, at disse Frøstammer var af en høj Kvalitet, men hvem der havde fremelsket dem, kendte jeg ikke noget til. Nu mødte jeg Manden.

Men hvad i al Verden vilde en praktisk Landmand, en travl Forretningsmand, en indsigtfuld Planteforædler paa Liselund efter? Ja, saadan tænker jeg, mange vil spørge. Liselund ved Slagelse er jo en Menighedsskole, skabt af Frimenighedspræsten Niels Dael. Og

her er der ikke blot holdt Skole i Vinterhalvaaret, men der er Aar efter Aar fra 1909 holdt to store Menighedsmøder paa 8—14 Dage. Ved disse Møder bliver der holdt Bibeltimer hver Formiddag og to Foredrag om Eftermiddagen. Desuden Samtaler, Diskussioner og Underholdning om Aftenen — eller Leg i Haven ved Sommermødet i August. Det var og er religiøse, folkelige og kulturelle Emner, der bliver behandlet af nogle af vore bedste og mest indsigtfulde Mænd i Danmark, ja i Norden. Mænd, der virkelig har noget at sige Mennesker om det Liv, der er givet os at leve.

Liselund er vokset frem af grundtvigsk Menighedsliv, og det er væsentligt — men slet ikke alene — grundtvigske Præster og Høj-skolemænd, der har baaret Arbejdet paa Liselund. Men ogsaa Professorer fra Københavns og Aarhus Universiteter, Kirke- og Skolemænd fra alle Nordens Lande har fra Aar til Aar medvirket ved de store nordiske Menighedsmøder, som er afholdt paa Liselund. Mænd af vidt forskellig Faguddannelse og Anskuelser. Ja, ogsaa Politikere fra de forskellige Partier møder vi paa Liselund som Ordførere. Liselund er altsaa et Sted, hvor man paa et positivt kristent Grundlag slaar Dørene op for alle — onde som gode — som Niels Dael udtrykte det; nemlig for alle, der gerne vil have Hjælp til at faa noget ud af deres Menneskeliv. Der er Frihed og vid Horisont paa Liselund.

Her var det altsaa, at jeg mødte den energiske og arbejdsivrige Planteforædler, Frøavler og Forretningsmand, Jens Hvidberg. Han sagde en Gang til mig: „Ja, a har egentlig ingen Tid til at være her, der er saa meget, der venter paa mig hjemme, men a kan simpelthen ett undvære at komme her paa Liselund til Møderne i 8—14 Dage. Det *maa* a ta' mig Tid til!"

Ja, saadan var Jens Hvidberg. Han *maatte* tage sig Tid til at leve med andet og mere end det rent faglige, praktiske og forretningsmæssige Arbejde. Menneskelivet har to Sider, sagde han en Gang i en Samtale: een Side, der vender udad, og een Side, der vender indad. Og det er nødvendigt, at vi lever med det udadvendte, det praktiske Arbejde. Dagens Gerning *skal* gøres. Men vil vi leve et helt Menneskeliv — og det vilde a da grumme gærne — saa maa vi ogsaa have den aandelige Side af Livet med, for det er nu engang sandt, at vi Mennesker lever ikke af Brød alene.

Dette sunde og sande Menneskesyn, dette kristne Menneskesyn, havde Jens Hvidberg sikkert faaet med hjemmefra. Og i de unge Aar havde han yderligere faaet det styrket, klaret og bekræftet ved sine Ophold paa Testrup og Askov Højskoler. Dette Menneskesyn svigtede han aldrig, men søgte trofast at virkeliggøre det baade i sit eget og andres Liv. Thi han var tro i sin Manddom og Alderdom mod sine Ungdoms-Idealer. Og han vilde gerne hjælpe andre til at møde og modtage de samme aandelige Værdier, der havde gjort hans eget Liv saa rigt. Jens Hvidberg fornægtede aldrig, at han var een af den grundtvigske Højskoles taknemmelige Elever. Han opmuntrede bevidst og gerne de unge til at tage paa Højskole. Vel skal vi dygtiggøre os praktisk og teoretisk til den Gerning, som vi vælger, men dertil bidrager i høj Grad ogsaa den menneskelige og folkelige Oplysning, som Højskolen giver. Menneskekundskab, historisk Viden, aandelig Horisont — alt dette, som gives de unge paa en Højskole, kan vi slet ikke undvære. Saadan kunde Jens Hvidberg sige det i Samtale med unge praktiske Elever. Og hans Ord havde Vægt og Myndighed, for her var en Mand, der selv havde gaet Vejen og talte ud af sit eget Livs rige Erfaring. Og han var ikke en blaaøjet Idealist, ikke en Drømmer, men et Virkelighedsmenneske, der stod med begge Ben paa Jorden; netop derfor vidste han, at Jorden alene er ikke nok til at fylde et Menneskes Tilværelse, der hvælver sig ogsaa en Himmel over vort Virke, — begge Dele, baade Jord og Himmel hører med som Grundlag for et virkeligt Menneskeliv. Det vilde han gerne hjælpe de unge, som han færdedes iblandt og som han havde i sit Hjem, til at forstaa og opleve. — Netop fordi Jens Hvidberg var en Kendsgerningernes Mand, kunde og vilde han ikke fornægte hverken den materielle eller den aandelige Virkelighed, men give begge den Plads i Livet og Tilværelsen, som de med rette tilkommer. Ud fra dette Livssyn levede og formede Hvidberg sit eget Liv. Og han blev en Mand med en vid Livshorisont, kundskabsrig paa mange Omraader og med megen Livsvisdom.

Han var rodfæstet i det danske Folkeliv og Menighedsliv, og han vidste fra sit Arbejde med Planterne, at alt Liv skal have Næring for at trives, vokse og bære Frugt. Det gjaldt ogsaa Menneskelivet. Det var derfor han søgte til Liselund. Og det var derfor han med Nidkærhed levede med i Menighedens Liv og Gerning, tog Del i Guds-

tjenesten om Søndagen og samlede de unge i Hjemmet til Andagt og Aftensang. Vi kom en Gang til at tale om, hvad vi kunde gøre for vore unge, og da udbrød Hvidberg:

„Ja, a fortryder saadan, at a ett har skrevet noget op fra min egen Ungdomstid. For da tænkte a tidt, saadan og saadan skulde det være, men nu har a glempt, hvad det var, a ønskede den Gang“. Saadan laa det ham stærkt paa Sinde, at der skulde gøres noget for at give vore unge en god Start i Livet. Han vidste ud fra sit eget Liv, hvor meget det betød at faa godt begyndt. Og de Erfaringer, som han havde høstet i Livet, vilde han gerne gøre frugtbringende for andre.

Dette var mit første stærke Indtryk af Manden, Jens Hvidberg, som jeg mødte og lærte at kende paa Liselund, hvor vi begge følte os saa godt hjemme. —

Men hvordan var denne Mand nu blevet til den Personlighed, som jeg her har prøvet paa at give Udtryk for. Hvordan havde hans Livsvej formet sig fra Barndommens Dage og indtil han lukkede sine Øjne?

BARNDOMSHJEMMET

Jens Hvidbergs Far og Mor havde begge deres Rod i Salling. De blev gift i Lem Kirke den 28. Maj 1867 og fik deres Hjem i Sønder Lem i Salling. Det var en mindre Landejendom paa henved en Snes Tdr. Land, udstykket fra Moderens Fødegaard „Abildgaard“ i Lem Sogn. Faderen, Søren Jensen Hvidberg, var født i Sahl Sogn ved Vinderup 1836; men Forældrene var kommen fra Hvidbjerg i Salling, runden af gammel Bondeæt. Derfor fik Slægten Navnet Hvidberg. Søren havde lært Tømrer- og Snedkerfaget, og havde i en Aarrække arbejdet som Svend rundt om i Salling, før han blev gift. Og som den dygtige Haandværker, han var, passede det ham næppe helt, at blive sat fast som Landmand paa denne Udmarks-ejendom. Men han tog fat med stor Energi; fik tilplantet nogle Heдебakker, der hørte til Ejendommen, og blev saaledes Foregangsmand paa denne Egn for Plantningssagen, som den Gang var ret ukendt i Salling. Naboerne saa med Forundring og vel ogsaa med nogen Skepsis paa dette Plantningsarbejde, som den unge Nybygger her satte i Gang. Men Træerne groede, og kom til at staa helt ind til

den første Verdenskrig som et Vidnesbyrd om, at den unge Haandværker havde set ret, da han tilplantede de magre Sandjordsarealer. Siden fulgte mange i Søren Hvidbergs Spor. Og denne Interesse for Plantning gik senere i Arv til Sønnen. Men foruden at passe Landbruget, plante og kultivere, vedblev Søren Hvidberg ogsaa at passe sit Tømrer- og Snedkerhaandværk. En Søn fra en af Naboejendommene har fortalt, at Jens Hvidbergs Far var en meget dygtig Snedker, uhyre flittig og arbejdsom. „Selv om vi stod tidligt op, saa var der altid Lys i Snedkerværkstedet, naar vi saa derover. Men han var ikke blot flittig og dygtig til sit Arbejde, han var ogsaa en interesseret Mand, der læste meget og fulgte godt med i de Spørgsmaal, som da optog Sindene“. Det var derfor ikke underligt, at Naboer og andre gerne vilde drøfte Tidens brændende Spørgsmaal med den oplyste og selvstændigt tænkende Snedker og Landmand. Især optog religiøse Spørgsmaal ham stærkt, og han var en flittig Bibellæser. Men han havde i Perioder en lille Svaghed for stærke Drikke, saadan som saa mange havde det i den Tid, da det var Skik og Brug, at der til Maaltiderne ogsaa blev serveret Brændevin — ikke mindst, naar man havde Haandværkere i Hjemmet. Og da Tiderne for Landbruget ikke var gode, og som Følge deraf Haandværkerne heller ikke havde meget Arbejde, saa kunde det nok knibe med at klare Dagen og Vejen i det lille Nybyggerhjem, især da der hurtigt voksede en stor Børneflok op i Hjemmet. Husmoderen fik derfor til Tider mere end nok at gøre.

Jens Hvidbergs Mor, Karen Laursen, var født 1840 i Sdr. Lem. Hun var en god Mor, flittig og sparsommelig. Men tit kunde det være strengt for hende at passe Børneflokken og desuden tage Del i Arbejdet paa Ejendommen. Faderen prøvede da at løse Vanskelighederne ved at give sig til at handle. Han opkøbte Grise i Salling og solgte dem paa Torvet i Skive. Og med den Dygtighed, han var i Besiddelse af, gik Handelen godt nok, men det førte med sig, at han var meget hjemmefra, hvad der ikke gjorde Moderens Tilværelse lettere, og desuden førte Handelen jo ogsaa tit en vis Selskabelighed med sig, saa Fortjenesten blev ikke nogen virkelig Hjælp. — Det siger sig selv, at disse to reelle og prægtige Mennesker led haardt under de svære økonomiske Vilkaar, som Livet bød dem. Og de saa derfor ingen anden Udvej — efter at have stridt

sig igennem 16 Aars haardt Arbejde — end at sælge Ejendommen i Lem og købe en mindre i Geddal i Eising Sogn. Det var i 1883. — Til den nye Ejendom hørte der 9 Tdr. Land, det var dels mager Sandjord og dels moseagtig, vandlidende Kærjord. Bygningerne var smaa og gamle, men Prisen for Ejendommen var heller ikke stor, saa vidt man ved, ca. 3.000 Kr. Og da Ejendommen i Lem solgtes for 10.000 Kr., vil man forstaa, at det var en tung Gang, der her skulde gaa's ved denne Flytning. Det følte som et Nederlag. Desuden havde Familien Hvidberg Indtryk af, at den ikke var særlig velkommen paa den nye Egn, idet der blev sagt om disse Tilflyttere, at de havde saa mange Børn, saa de ikke vidste Tal paa dem. Og børnerige Familier var den Gang som nu, ikke særlig velsete.

Sognet fik nu hverken Skam eller Skade af denne Familie, hvis store Børneflok — 8 i Tallet — voksede op og blev sjældent dygtige og gode Borgere i Samfundet.

Den ældste af de 8 var Jens, og efter ham fulgte Broderen Jens Christian, og derefter 4 Piger: Ane Marie, Dorte Marie, Ane Kirstine og Nikoline, og tilsidst Laust og Kristen. Alle er fødte i Sønder Lem Sogn i Salling.

Jens Hvidberg blev født den 13. Maj 1868, blev døbt samme Dag og blev opkaldt efter sin Farfar, Jens Sørensen, der havde et Husmandssted i Hvidbjerg, men flyttede i 1827 derfra til Sahl. Han havde været Soldat i 8 Aar og var Veteran fra Napoleonskrigene. Saa han var en Mand, der havde set og oplevet meget. Og der er ingen Tvivl om, at Jens har modtaget en god Arv, baade fra sin fædrene og mødrene Slægt.

Fra sin intelligente, energiske og flittige Far, den skarpe Forstand og utrolige Energi, og fra sin gode, kærlige og omsorgsfulde Mor, det hjælpsomme Sind og varme Hjerte. Fra Barnsben blev han opdraget til Nøjsomhed, Flid og Sparsommelighed. Tidligt maatte han gøre Gavn ved at hjælpe sin Mor med at passe de andre Søkende og tage Del i Arbejdet paa Ejendommen. Han var en kvik og opvakt Dreng, der med Interesse tilegnede sig den Viden og de Kundskaber, som Skolen gav. Men da Hjemmets Økonomi, efterhaanden som Børneflokken voksede, blev mere og mere anspændt, kom Jens allerede ud at tjene, før han endnu fyldte 10 Aar. Det var tidligt, men ikke noget usædvanligt den Gang. Hans Far gav ham det

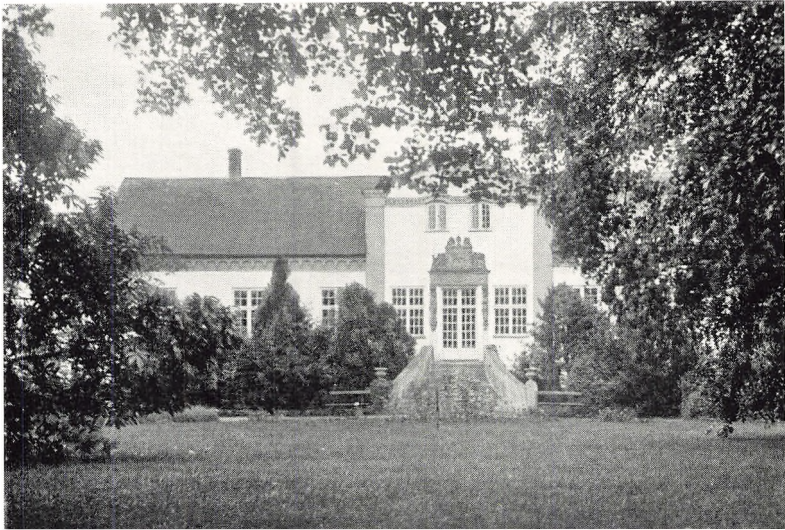
Jens Hvidbergs Forældre

Barndomshjemmet i Lem

Nygaard i Lem,
hvor Jens Hvidberg tjente som Dreng og ung

Quistrup,
hvor Jens Hvidberg begyndte som Gartner og Frøavlør

Ord med, at nu skulde han „høre vel og være en lydige Dreng“. Og det Ord lagde han sig paa Sinde. At høre vel — betød, at han skulde gøre sin Pligt paa den Plads, hvor han nu blev sat. Og at lyde skulde han lære, for siden at kunne byde. Begge Dele fik han lært til Gavns. Og senere i Jens Hvidbergs Liv og Virke var det noget karakteristisk for ham, at han altid selv gjorde sin Pligt til det yderste og var lydige imod Livets Bud; men til Gengæld ventede han ogsaa, at andre, som han havde i sit Brød, gjorde det samme. Hans Ordre var knappe og korte, men de skulde opfyldes til Punkt og Prikke! Hvad han selv som Barn havde lært, ønskede han som voksen og som Mand at give videre.

Blev Faderens Ord ham en god Rettesnor for Livet, saa blev Moderens det ikke mindre. Han fortæller selv i et Brev til Datteren Karen, da hun første Gang er kommen hjemmefra, at nu vil han sende hende den samme Hilsen, som han fik af sin Mor første Gang, han drog ud i Verden. Hun sagde da til ham:

„Hvor du kommer frem, min Dreng, saa tag Vorherre med dig, saa skal du nok komme godt gennem Verden“. — De Ord glemte han aldrig; men efterlevede dem i hele sit lange og virksomme Liv.

Saadan begyndte da denne 10 Aars Dreng sin Livsvandring med at tage Hjemmets gode Arv i Eje og levendegøre den i sit Liv. Formaninger betyder sjældent meget, men et levende Ord fra Far og Mor, det kan faa Værdi hele Livet igennem. Det gjorde det her. —

Hvad kunde saa en 10 Aars Dreng bruges til? Jo, der var mange Ting paa en Gaard, hvorved en rask Dreng kunde gøre Nytte. Den vigtigste og almindeligste Opgave var vel at være Hyrdedreng, passe Køerne paa Marken, flytte og vande alle Kreaturerne og saa iøvrigt gaa baade Husbond og Madmoder til Haande. Og da Jens var vant til at hjælpe derhjemme og havde et villigt Sind, har han uden Tvivl gjort god Gavn hos den Gaardmand, som han fik Plads hos. Denne Mand var Kirkeværge sammen med Jens' Far, saa det har været kendte og agtværdige Folk, han kom til.

Men skønt Faderen havde paalagt Jens at gøre sin Pligt, saa glippede det dog for ham en Dag. Han gik og drømte eller blev optaget af noget andet og glemte at flytte Køerne. Det pinte ham siden. Og bedre blev det ikke, da han en Dag i Skolen, hvor han havde

været oppe i Danmarkshistorie og kunnet sin Lektie paa Fingrene, fik den Bemærkning af Læreren: „Ja, du kan nok bedre din Danmarkshistorie, end du kan huske at flytte din Husbonds Kreaturer!“ Denne ikke videre pædagogiske eller kærlige Bemærkning bed og saarede det følsomme Drengesind. Derfor glemtes den aldrig.

Men paa Gaarden, hvor han tjente, havde han den Lykke at faa en god Ven og Kammerat i Forkarlen, med hvem han delte Kammer og Seng. Denne unge Mand kom til at betyde meget for Jens i hans Drengetid. Han kunde fortælle for Drengen og samtale med ham, saa det fik blivende Betydning, og omvendt fortalte Jens alt, hvad han læste og oplevede. Senere blev den samme unge Mand iøvrigt uddannet til Lærer paa Gedved Seminarium og fik derefter et Embede i Holstebroegnen.

Den følgende Sommer fik Jens Plads paa Nygaard i Lem for en Løn af 10 Kr. plus Føde og Ophold for Tiden fra Marts til November, altsaa i 8 Maaneder. — „Særlig dygtig har jeg vist ikke været“, skriver Jens Hvidberg mange Aar senere, „for det var ikke mere end lige til, at Manden vilde have mig igen Aaret efter“. Dette er dog nok en for beskeden Opfattelse af sit eget Værd, idet han ikke blot havde Plads paa Nygaard den Sommer, men ogsaa de to næste samt den mellemliggende Vinter, da han gik til Konfirmationsforberedelse. I Vintertiden var han ellers hjemme for at hjælpe til dér. Efter Konfirmationstiden var det Meningen, at han skulde blive hjemme og hjælpe til i Snedkerværkstedet et Par Aar for at prøve, om han havde Lyst til Faderens Haandværk; men det blev ikke til noget, da Faderen i 1883 solgte Hjemmet i Lem, og Familien, som nævnt, derefter flyttede til Geddal. Jens blev saa nogle Aar ved Landbruget, først paa sin Morbroders Gaard, senere andre Steder. Og derefter kom han i 17—18 Aarsalderen — ikke i Snedkerlære — men i Gartnerlære. — Dermed var hans Livsbane stukket af. Det var Planterne og Planteavlzarbejdet, der skulde blive hans Livs store Interesse og Opgave.

LÆREAAR

Ja, egentlig er det en forkert Overskrift. For det er en Misforstaaelse, at man kun skal lære i de Aar, den saakaldte Lærlingetid varer. Nej, hele Livet igennem er en Læretid, og det var det ogsaa for

Jens Hvidberg. Han var en Mand, der aldrig følte sig færdig, men altid var paa Vej. Med sit aabne Sind og sin levende Interesse gik han aldrig i Staa. —

Men det var jo alligevel et afgørende Valg, da han i 18 Aarsalderen kom i Gartnerlære hos Handelsgartner og Frøhandler Vilh. Boas i Skive. De 2 Aar blev mere end paa een Maade gode Aar. Han fik en god praktisk Uddannelse og fik lært Begyndelsesgrundene i Gartneri og Frøhandel, men disse Læreaar gav ham ogsaa en Indsigt i Arbejdets Teknik og i Planternes Liv, der senere blev ham til megen Nytte og hans Interesse for en videre Uddannelse blev vakt. Vi kan se ud fra et senere Samarbejde, at der ogsaa i disse Aar blev skabt et personligt Tillidsforhold mellem Lærling og Mester, der fik Betydning fremefter. Jens Hvidberg skal nok have gjort sin Pligt med den Flid og Energi, der var ham egen. Da Læretiden er udstaaet, tog han i Vinteren 1888—89 til Testrup Højskole som Elev. At denne Vinter paa en dansk Højskole, hvor de to meget betydelige Mænd: Jens Nørgaard og Baagø virkede, fik en overordentlig stor Betydning for hans menneskelige og personlige Udvikling, har han senere i hele sit Liv aflagt Vidnesbyrd om. Det gav ham den Livets Retning og Indstilling overfor de store Livsspørgsmaal, som senere møder os i hans Liv og Gerning. — Om dette Ophold paa Testrup Højskole skriver Hvidberg mange Aar senere:

„Af Enkeltmænd tror jeg nok, at Forstander Jens Nørgaard er den, der har haft størst Betydning for mig. Gennem hans manende og ildnende Foredrag formaaede han som ingen anden, jeg har kendt, at kalde det bedste frem hos unge Mennesker; ikke mindst hans Ord om, at man skulde føle sig som Borger i sit Land, og at en af de største Glæder, man kunde opnaa, var at gavne det Land, man boede i, har faaet Betydning for mig. — Jeg husker endnu, hvor gribende han skildrede et Afsnit af Englands Historie med følgende Ord: „Det var en stor og lykkelig Tid for England. De, som da var ledende og førende søgte ikke deres eget, men var besjælet af Ønsket om at gavne deres Folk og Land.“ —

Højskolens Tale laa i Virkeligheden paa samme Linje som den, han havde mødt i sit Hjem. Det folkelige og religiøse Liv, som han her blev ført ind i, var en Videreførelse og Inderliggørelse af den Arv, han havde faaet med hjemmefra. Men nye Horisonter, videre

Udsyn og større Maal aabnede sig for ham. Nu skulde det nok lykkes at virkeliggøre de Drømme, han som Dreng og ung havde drømt. Han vilde ved sit Arbejde naa frem til en selvstændig og fri Stilling i Samfundet. Og naar han naaede dette, vilde han hjælpe dem derhjemme til bedre økonomiske, sorgfrie Kaar. —

Som den ældste af Søskeneflokken, var han ganske naturligt blevet den, der maatte yde ikke mindst Moderen Støtte i Arbejdet derhjemme, naar Faderen var ude i sin Gerning. Derved kom han tidligt til at tage Del i Moderens Bekymringer under Kampen for Tilværelsen. Og allerede i Drengesaarene fattede han den Beslutning, at skaffe Hjemmet og især sin Moder bedre Kaar, naar han blev voksen, og ved sit Arbejde blev i Stand dertil. Dette Maal tabte han aldrig af Syne. Tanken om at hjælpe dem, der var i Nød, var en Drivkraft i hans Arbejde Livet igennem. Og han naaede i den Henseende mere end de fleste, — ogsaa overfor sine Forældre. Barnsdrømmen og Ungdomsmaalet blev fastholdt og virkeliggjort.

Men først skulde Uddannelsen fuldføres. Der var meget endnu, der skulde læres, selv om Lærlingetiden var udstaaet. Nye Forhold og nye Virksomheder skulde ses og studeres. Fra Testrup Højskole gik Rejsen til Kolding, hvor han fik Plads hos Gartner P. Rasmussen, først som Elev, senere som Medhjælper. Men efter 1/2 Aars Forløb tog Jens Hvidberg fra Jylland til Fyn, hvor han fik Plads i D. Eltzholtz Forretning i Ringe, der baade omfattede Frøavl og Frøhandel. Her blev han fra November 1889 til April 1891. Og det var her Hvidberg førtes ind paa det særlige Omraade, der senere blev hans egentlige Virkefelt: Frøavl og Handel med Frø, hvor saa afgjort hans Evner og Interesser laa. „Naar en medfødt Begavelse, parret med en stærk Vilje og Evne til helt at samle al sin Energi om en bestemt Opgave, falder sammen med et heldigt Tidspunkt for disse Evners Udfoldelse, saa er Betingelserne for en banebrydende Indsats, der ligger langt ud over det almindelige, til Stede“, skriver en af hans Venner med Rette. Derfor kom Jens Hvidberg til at øve en Indsats i dansk Frøavl, som kun faa andre. Hans Liv og Virke blev paa mere end en Maade et Eventyr. Hans Bedrift indenfor dansk Frøavl er saa helt ud over det almindelige — set ud fra et baade sagligt og menneskeligt Synspunkt.

Om sit Ophold i Ringe og senere i København har Hvidberg selv skrevet en Beretning, der ikke blot giver Oplysning om hans personlige Liv og Færden, men tillige er noget af et Tidsbillede. Derfor gengives i Uddrag Hovedindholdet af denne Beretning, der slutter med hans Komme til Quistrup:

Opholdet i Ringe.

Den 1. November 1889 tiltraadte jeg Pladsen som Elev hos Frøavler Eltzholtz i Ringe. Jeg havde af det Kgl. Haveselskab faaet tildelt 200 Kr i Understøttelse til videre Uddannelse i økonomisk Havebrug og Frøavl. Deraf skulde Eltzholtz have det ene Hundrede, mens jeg selv havde 100 Kr. til Tøj m. m.

Det var en lærerig Plads, hvor jeg næsten udelukkende kom til at arbejde med Frøavl. Gennem Haveselskabet blev der stillet den Fordring, at der skulde skrives en udførlig Dagbog. Det kom jeg godt i Gang med lige fra Begyndelsen. Men Aanden og Tonen i Hjemmet var en helt anden, end jeg var vant til. — Den gamle Eltzholtz havde i 25 Aar været Overgartner paa Glorup, og dér indlagt sig stor Fortjeneste ved den smukke Maade, hvorpaa han havde faaet Anlægget der omlagt. Men Herregaardslivet havde sat sit Præg paa Omgangstonen og Forholdene.

En af de første Dage, vi gik i Marken, bad een af Medhjælperne, der havde faaet sin Uddannelse i Frøavl hos større tyske Firmaer, mig om at gaa hen til Købmanden og faa en Flaske Brændevin med, som vi skulde have til Frokost. Jeg fik Indtryk af, at det var noget, der gik paa Omgang, og var saa heldig straks at faa meldt fra. Medhjælperen var meget forbavset over, at jeg, som havde baaret Brændevinen ud, slet ikke vilde smage den. Det var ogsaa ofte, at de vilde have mig med til Kros om Aftenen, men da jeg ogsaa der meldte fra, fik jeg tillagt Navnet: Højskoleidioten.

Der var ikke saa langt fra Ringe til Ryslinge Valgmenigheds Kirke, og der blev det næsten Regel for mig at gaa ud hver Søndag. Da jeg ikke kunde komme hjem til Middag, sagde jeg efter nogle Søndage til Pigen, at hun ikke skulde holde Maden varm til mig. Fru Eltzholtz talte saa en Dag med mig om, hvorfor jeg ikke gik til Præsten i Ringe, som ogsaa var en dygtig Præst. Jeg sagde saa, at jeg havde hørt ham, men fik mere ud af Karl Poulsens Forkyndelse

i Ryslinge. Det resulterede saa i, at Fruen sagde til mig, at naar jeg kom fra Kirke, skulde jeg bare komme ud i Køkkenet, saa skulde jeg nok faa varm Mad. —

Vinteren dør gik væsentligst med Frøenseri og Frøekspeditioner.

I det tidlige Foraar begyndte vi med Arbejdet i Marken, først med Saaning af en hel Del Blomsterfrøsorter til Frøavl. Da Planterne kom frem, var det mig en Kilde til mange dejlige Søndage, hvor jeg gik og saa paa Blomsterplanterne og gjorde mig mine Orienteringer om dem. Derved havde jeg ogsaa en rar Lejlighed til at unddrage mig de andres festlige Sammenkomster med Vin o. s. v.

Hen paa Sommeren kom Eltzholtz til mig og spurgte, om jeg vilde blive der til Vinteren og tage Ansvar for Markfrøenseri. Jeg svarede, at jeg vilde gerne blive til April, men vilde have 25 Kr. om Maaneden i Løn. Eltzholtz svarede blot: „De forstaar da at tage Munden fuld, hvor vil De gaa hen og tjene den Vinterløn?“

Jeg svarede saa, at jeg mente, jeg kunde faa det samme hos min gamle Principal, Boas i Skive. Det sluttede med, at Eltzholtz vilde gerne tænke paa det i nogle Dage. Efter nogle Dage, sagde han til mig, at nu betragtede han det som afgjort, at jeg blev. „Men“, føjede han til, „jeg gaar ud fra, at De gør Dem stor Umage for at fortjene Lønnen“. Hvortil jeg bemærkede, at jeg i Fjor Vinter havde gjort mig den Umage, jeg kunde, saa jeg kunde ikke love at gøre stort mere i Vinter.

Da vi naaede November, kom der helt nye Folk, saa jeg kunde i hvert Fald bestemme Farten paa Pakhuset, saa der var ikke noget der hed Snapse længere.

Maaske burde jeg her føje ind, at kort Tid efter fik jeg min første Øvelse i at skrive en Artikel.

Eltzholtz, der havde Hovedforhandlingen for Fyn af de amerikanske Haveredskaber, Planet jun., kom en Dag ind til os med et Eksemplar af Husmandsbladet, hvor der var en Opfordring til dem, der kendte disse Redskaber, om at meddele deres Erfaring om dem. Han bad derfor Medhjælperen og os to Elever om at skrive hver en Artikel derom, hvorefter han selv vilde bestemme, om en af dem skulde indsendes til Bladet, og hvilken det i saa Fald skulde være. Medhjælperen spurgte mig, om vi ikke skulde skrive vor Artikel i Kompagni, hvortil jeg bemærkede, at vi skulde jo skrive en hver.

Den anden Elev skrev sin Artikel, og sluttede den med den Bemærkning: „Kan Manden ikke alene trække den, kan han faa Konen til at skubbe paa“. Alle tre Artikler blev læst op inde paa Kontoret, og jeg hørte fra Kontorpersonalet, at min var antaget, og Eltzholtz kom straks efter og meddelte mig det samme, men ønskede at faa tilføjet: „Disse fortrinlige Maskiner har C. Th. Rom & Co. indført, og derefter har de antaget Ditlev Eltzholtz' Mark- og Havefrøhandel i Ringe som Hovedforhandler for Fyn“. Og saa sætter De Deres Navn under, men føjer til: Elev i Ditlev Eltzholtz Have- og Markfrøhandel. Tilføjjelsen blev, som Eltzholtz ønskede det, men jeg var ikke glad derfor, thi jeg havde bestræbt mig for at skrive Artiklen neutral, men syntes, at dette sidste mindede noget om Reklame. Jeg var derfor glad ved, da jeg saa Artiklen i Bladet, at bemærke, at det Eltzholtz havde tilføjet var slettet.

Denne lille Episode gav Anledning til, at jeg, da Frørenseriet begyndte ved Novembertid, kom til at begynde at sysle med Tanker om at skrive nogle Artikler om Frøavl. Maskinernes Pasning var jeg jo noget kendt med fra Vinteren før, saa det lagde ikke stort Beslag paa Tankerne. Desuden: den Mand, der hjalp mig med at trække Maskinen ved Rensearbejdet, var ikke ked af at blive afløst, saa det mekaniske Arbejde var lige tilpas til, at Hjernen kunde arbejde med det andet samtidig.

Den eneste Familie, jeg i Grunden havde lidt Omgang med udover et Par Højskolekammerater, var en Husmand Mads Johansen i Sødinge. Han var Formand for „Foreningen for Udførsel af Havesager“. Denne Forening udgav et Ugeblad, der hed „Ceres“, som væsentlig bragte Artikler om økonomisk Havebrug, og hvad der kom ind derunder. Kort Tid efter, at jeg havde begyndt at arbejde med Planen om Artikler om Frøavl, gik jeg en Søndag Formiddag ned til Mads Johansen; saavidt jeg erindrer, havde jeg min Dagbog med, og spurgte ham, hvad han mente om, at jeg skrev nogle Artikler om Frøavl paa Grundlag af mine Erfaringer og det, jeg havde skrevet i min Dagbog. Hans Svar var ikke videre opmuntrende, han sagde blot: „Se nu at samle Erfaringer, saa kommer der nok en Tid, da der er Brug for Dem til at skrive“. Det havde til Følge, at jeg efter Hjemkomsten, i Stedet for at lægge Sagen tilside, begyndte med det samme at skrive Artikler. Vi holdt gerne op paa Renseriet om

Aftenen Kl. 8 $\frac{1}{4}$, stundom Kl. 9, fra den Tid og til Midnat sad jeg som Regel og skrev, rettede paa det, og skrev igen. Hverken før eller senere har jeg haft det saa udpræget, at man kunde sige, at jeg sov, saa snart det sidste Ben var kommet i Seng.

Lidt før Jul gik jeg en Dag ned til Mads Johansen, og inden jeg gik derfra, gav jeg ham mit Manuskript, og bad ham om at læse det igennem. Han kiggede lidt paa det med det samme, og saa kom den Bemærkning fra ham, som jeg haabede. Den lød omtrent saadan: „Det ser ud til, at jeg kan bruge det til „Ceres“, men saa skal du have skrevet en Indledning“.

Efter at han havde haft Artiklen i nogle Dage, havde jeg Brev fra ham, hvor han bl. a. skrev: „Det glæder mig, at du skriver saa korrekt, send det kun til Akselbo, og lad ham vide, at jeg har anbefalet det“. Det skete, og efter Nytaar fik jeg særlig travlt med at skrive. Jeg arbejdede vist i Grunden ret langsomt, og maatte skrive om flere Gange. Da jeg hen i Februar var færdig med Artiklerne til „Ceres“, fik jeg Lyst til at forsøge mig med mere. Jeg havde laant en Del Bøger om Landbrugets Kulturplanter, og paa Grundlag af, hvad jeg læste der, begik jeg en lille Artikkel om Avl af Kommen. Den blev optaget, og efter hvad jeg senere hørte af Underredaktøren, skete det, fordi jeg havde sendt den direkte til Chefredaktøren, Hjorth-Lorentzen, der afleverede den til sin Underordnede med Bemærkningen: „Skal optages“.

Jeg tænker dog næppe, det har været Artikkels Godhed, der har bevirket dette, men nærmest det, at Hjorth-Lorentzen havde en Søn som Elev hos Eltzholtz, den første Vinter, jeg var der. Jeg kan tænke mig, at det er Sønnens Omtale af den Højskoleelev, han har været sammen med, der har gjort Udslaget. Den Korrespondance, jeg derved kom til at føre, blev bemærket paa Kontoret, og en Dag blev jeg kaldt ind til Eltzholtz, der, efter at han meget højtidelig havde laaset Døren, sagde: „Jeg har i den sidste Tid læst nogle Artikler i „Ceres“ om Frøavl, kender De noget til dem?“ „Ja“. „Er det Dem, der har skrevet dem?“ „Ja“. „Hvordan kan De finde paa at skrive saadan noget, uden først at lade mig det vide?“ Jeg husker ikke, hvad jeg svarede paa det, men med rette eller urette, havde jeg en Forestilling om, at E. følte sig brøstholden ved, at det ikke kom stærkere frem i Artiklerne, at det var hans Metoder, der blev frem-

holdt, ligesom han ogsaa, og sikkert med fuld Ret, ironiserede over, at jeg som ung Elev kunde finde paa at skrive Artikler til Vejledning for ham og ligestillede.

Det virkede som en meget glædelig Overraskelse, da jeg, efter at have sagt Farvel til Eltzholtz, fik de Ord af ham med paa Vejen: „Fortsæt, som De har begyndt her, saa skal det nok gaa Dem godt i Livet“. Ved Afskeden gav han mig en Konvolut i Haanden. „Der har De Deres Anbefaling, den kan De læse paa Vejen“.

Oplevelser i København og i Kolding.

Fra Eltzholtz drog jeg til København, hvor jeg havde faaet Plads i Landbohøjskolens Have som arbejdende Elev. Lønnen var 7 Kr. om Ugen paa egen Station. Inden jeg rejste derind, havde jeg ladet indrykke en lille Annonce om en ung Gartner, der skulde arbejde i Landbohøjskolens Have, og ønskede et Værelse mod at hjælpe i Haven i sin Fritid.

Der kom to Billetter, en fra en Kontorchef, og en fra en Frk. F. Jeg besøgte dem begge to, men fik Indtryk af, at der det ene Sted var mere, end jeg kunde udføre i min Fritid. Det andet Sted var der snarere vel lidt, og desforuden fik hun heller intet Værelse tomt før efter Maj. Saa vi blev enige om, at jeg hellere maatte leje et Værelse, som jeg kunde faa for 2 Kr. om Ugen, og saa vilde hun invitere mig til at spise til Middag hos sig en eller to Gange ugentlig. Da hun hørte, at det jeg tjente var 7 Kr. om Ugen, var hun nok klar over, at det vilde knibe med at faa det til at slaa til. Hos hende blev jeg præsenteret for en ældre Frk. M, som ogsaa nok vilde støtte mig lidt med Sulevarer, saaledes husker jeg en Dag, hun kom med en Rullepølse til mig, som jeg kunde tage med hjem. Naar undtages de Gange, jeg spiste hos Frk. F. blev der ikke Raad til varm Middagsmad, saa jeg, der var vant til, særlig fra Eltzholtz' af, at leve ret godt, og som den Gang allerede havde lidt Mavekatarr, blev snart klar over, at den Mad jeg selv lavede, var ikke saa heldig. Jeg husker saaledes, da jeg første Gang lavede Risengrød, blev den saa pindet, at jeg døjede med at spise den. Da jeg senere forsøgte med Risenvælling, fik jeg en dejlig lind Grød. En anden Ting, der ogsaa nedslog Modet lidt hos mig, var, at Docenten paa Landbohøjskolen, en senere Professor, en

Aften kaldte mig ind til sig, og spurgte mig, om det var mig, der var kommet fra Eltzholtz, og paa mit bejaende Svar føjede til: „Tror De saa, De kan lære noget her?“ Jeg svarede jo, som jeg mente, at det troede jeg nok, og fortalte, hvad Arbejde jeg havde været med til. Bl. a. havde jeg gaaet nogle Dage og beskaaret Frugttræer paa egen Haand, mens Gartneren stod paa Jorden og fortalte mig, hvilke Grene, jeg skulde fjerne. En anden Dag havde jeg været ved at pode, mens en Kandidat, der læste, stod og saa paa det, og fik Lov til at prøve med en enkelt.

En tredie Dag havde jeg saaet Gulerodsfrø i forskellige Dybder, og nu var jeg ret spændt paa at se, hvilken Dybde, der vilde vise sig at være den bedste. Da jeg var færdig med at fortælle, hvad jeg havde været med til, bemærkede Docenten: „Ja, De kan nok være med til at lave en Del Forsøg, men De faar ingen Resultater at se, thi Lektor N. N. gør ingenting færdig. Jeg har Indtryk af, at De er kommet for at lære noget, og jeg synes, det er Synd, De skal gaa og spille Deres Tid her“.

Denne sidste Bemærkning var foranlediget ved min Udtalelse om, at dersom han talte saaledes til alle de Elever, der kom, fik de jo ingen Elever. Jeg sluttede med at gøre ham bekendt med, at til Trods for de to ældre Damers Hjælp, kneb det med at faa det til at gaa rundt. Da Docenten forstod, at jeg alligevel ikke vilde rejse, ihvert Fald ikke uden at have talt med Lektoren, gjorde han mig opmærksom paa, at der i den Fløj, hvor han boede, var et tomt Loftsværelse, som jeg vist godt kunde faa Lov til at benytte. Jeg stillede næste Søndag Morgen hos Lektor N. N. Han var ikke staaet op, men jeg fik ret hurtigt Foretræde hos ham, og han var meget elskværdig. Jeg maatte godt faa det Værelse paa Landbohøjskolen, faa fri Havesager, naar jeg selv lavede dem til, og saa 8 Kr. om Ugen. Men han føjede samtidig til: „Saa kan De heller ikke komme længere, det er det højeste jeg giver“. Jeg flyttede saa ind paa det Værelse, og havde megen Fornøjelse af at samtale med Docenten, af hvem jeg hver Dag fik hans Avis, naar han havde læst den, og ogsaa laante Bøger.

Docenten var ugift, man sagde, hans Forlovede var død som ung, og han var vist ikke saa lidt tungsindig. Han kunde ikke med Lektoren, som han syntes sløsede for meget. Enkelte Gange talte han med

mig om, at han syntes, jeg skulde rejse til Maj, og han tilbød at skaffe mig en Plads hos een af sine Læsekammerater i Sorø, som drev megen Frøavl. Engang, da han atter talte om, hvor lidt man i Grunden lærte derinde, nævnte jeg saa, at den af mine Kammerater, som jeg havde mest sammen med, H. M. fra Norge, trods det han var norsk Landbrugskandidat, dog mente at have Udbytte af at arbejde i Haven. Docenten svarede: „Han er saa gammel, det maa han selv om“. — Et Par Dage før 1. Maj traf jeg en Søn af den Gartner, jeg havde været hos i Kolding, der i København læste til Ingeniør. Han fortalte mig, at hans Fader i Aar havde saadan ualmindelig flinke Folk, 2 eller 3 af dem var kommet fra Højskole. Der var kun det, at de var lige kloge allesammen, og hans Fader manglede en Leder i Planteskolen og Frøavl. Jeg fortalte jo, hvordan jeg havde det i København, og F. R. foreslog mig saa at rejse til Kolding som Medhjælper. Vi talte lidt om det, og jeg sagde, at jeg vilde have 40 Kr. pr. Md., dersom jeg skulde rejse herfra. F. R. maa have skrevet hjem med det samme, thi Dagen efter kom der Telegram: „Tilbudet antaget, kom straks“.

Docenten følte sig lidt skuffet over, at jeg ikke modtog den Plads, han vilde skaffe mig. Han mente ikke, jeg havde nødvendig at gaa op og sige Farvel til Lektoren. Jeg sagde til ham, at det vilde jeg, da Lektoren ikke havde vist mig andet end godt, og selv om jeg ikke havde noget med ham at gøre i Haven, syntes jeg dog, det var et Hensyn at vise ham. Han tog meget venligt imod mig, ogsaa da han hørte, jeg vilde rejse, men spurgte blot efter, om det var afgjort, og føjede til, at han havde ventet, jeg havde ladet ham det vide, inden jeg tog anden Plads, da han nok vilde have givet mig samme Løn. Jeg erindrede da om, at da jeg forrige Gang var hos Lektoren, havde han sagt til mig, at den da lovede Løn, var den højeste, han gav.

Da jeg nogle Aar efter var i Gang paa Lille Ravnholt, fik jeg en Dag til min store Overraskelse Brev fra Lektoren paa Landbohøjskolen. Han havde hørt, at jeg allerede var i Gang med Frøavl, og vilde henlede min Opmærksomhed paa, at der det Aar var en stor Havebrugsudstilling i St. Petersborg, og han havde faaet til Opgave at arrangere den danske Afdeling. Derfor vidste han, at der var lille Tilslutning fra Frøavlere i Danmark, og han opfordrede mig saa til, at sende Frø og Roer derover. Da der var saa faa, vilde Konkurren-

cen jo ikke blive stor, og han mente, der godt kunde blive en Sølvmedalje, som vilde lette Adgangen til det store russiske Frømarked. Jeg takkede ham, fordi han tænkte paa mig, men jeg maatte desværre meddele ham, at jeg havde ikke Frø, der egnede sig til at sende til Udstilling. Inden jeg rejste fra København skrev jeg til Mads Johansen i Sødinge og fortalte ham, at grundet paa økonomiske Vanskeligheder og et fristende Tilbud fra anden Side, rejste jeg nu alligevel fra København, og for at jeg kunde faa set mig lidt om i de sidste Dage og faa Penge til Billetten, bad jeg ham om at laane mig 20 Kr. — De kom, og jeg kunde da saa komme hjem og fortælle, at jeg havde set en lille Smule. Bl. a. havde jeg været i Panoptikon og Zoologisk Have.

En af de første Dage i Maj begyndte jeg saa hos min gamle Principal i Kolding. Det forholdt sig som hans Søn havde sagt, at det var sjældent flinke Folk, han havde. Ganske vist var der 3—4, der var ældre end mig, der skulde være Medhjælper, men vort Samarbejde var godt, og Principalen, som jeg den første Sommer fandt noget gnaven og vanskelig at gøre tilpas, havde jeg det saa udmærket med ogsaa. Da jeg hen paa Sommeren fortalte, at jeg tænkte paa at rejse hjem, fraraadede han mig dette, og føjede til: „Det er ikke alene for Deres eget Arbejde, jeg vil give Dem en god Løn, men det gaar saa godt med Folkene, jeg har slet ingen Vrøvl“.

Imidlertid var jeg nu inde paa, at jeg vilde hjem og hjælpe dem derhjemme. Paa den Husmandslod, som Fader havde, vilde jeg saa begynde med Planteskole og noget Frøavl, som jeg allerede den Gang tænkte mig at faa lagt ind paa nogle af Gaardene.

Den eneste Vanskelighed, jeg erindrer, jeg havde den Sommer, var med nogle Hakkekoner, der gik og hakkede i en Frømark. Det var ikke absolut af de gode Børn. Jeg havde paataalt, at Arbejdet ikke var gjort godt nok, vist endda forlangt nogle Rækker hakket om, i hvert Fald havde de sagt til nogle af Eleverne: „Næste Gang han kommer, skal han faa Hakken lige i Nakken“. Efter disse Oplysninger vilde jeg dog se, hvor galt det stod til. Jeg gik derhen, men mærkede intet, hverken den Dag eller senere.

For at gøre noget ved Efteraarsarbejdet hjemme hos min Fader, rejste jeg fra Kolding allerede 1. Oktober. Den Løn, jeg fik udbe-

talt, anbragte jeg for største Delen i Æbler, som kunde faas billigt her, og som kostede betydelig mere i Vestjylland.

I den korte Tid, jeg var i København, havde jeg efter Mads Johansens Opfordring, været oppe og hilse paa en Grosserer ved Markfrøkontoret for undersøgt Markfrø, og havde af ham faaet Løfte om, at komme ind paa Renseriets fra Januar. Da jeg omkring ved Juletid skrev til Lagerforvalteren, at nu var jeg parat til at komme, fik jeg et venligt Brev fra ham, hvori han meddelte, at Folkene paa Lageret havde Influenza, og han vilde derfor tilraade mig at vente nogle Dage, for at jeg ikke skulde udsætte mig for Smitte. Jeg var ikke just bange for Sygdommen, men ventede dog nogle Dage, og rejste derefter derind. I Forvejen havde jeg en lille Følelse af, at jeg ikke var helt velset hos Forvalteren, som ganske vist havde antaget mig, men vistnok efter Grossererens Henstilling. Fra Mandskabet hørte jeg ogsaa en af de første Dage den Bemærkning: „Hvad kommer du herind efter, og tager Brødet fra os stakkels Københavnerne?“ Selvfølgelig blev der ogsaa drevet Gæk med mig. Jeg var jo fra Landet. Det eneste jeg erindrer, var en Kontravers med en Sømand, som havde det Privilegium, at han sejlede med Grossererens om Sommeren, og som gerne vilde lade sit gemytlige Lune løbe lidt af med sig. En Dag, vi skulde tage Brydetag, var jeg saa heldig at faa om Livet paa ham. Jeg bar ham hen til nogle Frøsække, og spurgte ham om, hvilken Side han helst ønskede at ligge paa. Efter den Tid havde vi slet ingen Vanskeligheder.

Ugelønnen var 18 Kr., og inden jeg rejste ind, havde jeg sat mig for, at der skulde lægges 10 Kr. til Side hver Uge, og de Penge jeg paa den Maade sparede sammen, vilde jeg gaa ud til C. Th. Rom med, for at købe amerikanske Haveredskaber for dem.

Imidlertid hændte der nu det kedelige, at da jeg en Lønningsaften kom og vilde lægge de to sidste Tiere til de 50 Kr., der laa i Forvejen, opdagede jeg, at disse var forsvundne. De laa i et nyt Testamente, som min Moder havde givet mig med. Men de var ingen Steds at finde, hverken i dette eller i den Kuffert, hvor jeg havde mine Sager.

Den første, jeg gik til, var min Værtinde, en Apotekerfrue, der var meget ked af det, baade paa mine Vegne, og med den Udsigt der blev til at have med Politiet at gøre. Hun tænkte vel ogsaa paa sin

Datter, en 16—17 Aars Pige, der holdt vore Værelser i Orden. Jeg har siden moret mig over, at hun sagde: „Ja, og saadan en god Bog kunde heller ikke beskytte dem“. Hun og jeg blev imidlertid enige om, at jeg skulde gaa til Politistationen, og jeg styrede saa mine Fjed til Stationen i St. Kongensgade. Jeg blev vist ind til en Assistent eller Opdager, hvad han nu var, som jeg maatte give ret udførlig Redegørelse for min Færd, og hvad jeg vidste om den Mand, jeg havde Værelse sammen med. Da han hørte, at han hed Christensen, var Snedkersvend fra Sæby og arbejdsløs, spurgte han: „Hvordan er De kommet til at bo sammen med ham?“ Og da han saa hørte, at jeg slet ikke kendte ham, før vi flyttede sammen, sagde han: „Det er meget uforsigtigt af Dem“. Og han oplyste, at C. var under Politiets Opsyn. Der kom en Mand mere derind, og saa gav de mig følgende Instrukser: „Naar De nu kommer hjem, skal De først undersøge Deres Kufferter og Gemmer. Finder De ikke Pengene, skal De sige til Christensen, at det er ham, der har taget dem. De skal ikke sige, at De tror det, men at De ved det, og føje til, at kommer han ikke med dem, gaar De til Politiet. Skulde han komme med dem, hvad vi nu ikke tror, maa De selvfølgelig sørge for, at han ikke slipper væk“.

Jeg var ikke glad for den sidste Betingelse, men sagde, at det var jo givet, at han ikke kom med Pengene, undtagen jeg lovede at tie med det, og saa kunde jeg ikke bagefter gaa hen og faa ham arresteret. Det gav Anledning til følgende Samtale. Betjenten: „I det Øjeblik Manden stjæler Deres Penge, er han jo en Tyv, ikke sandt?“ „Jo“. „Og overfor en Tyv har man ingen Forpligtelser“. Deri var jeg ikke enig med ham, men gjorde gældende, at dersom Christensen kom med mine Penge, og jeg lovede at lade være med det, og saa alligevel bagefter gik hen og meldte ham, syntes jeg, at jeg snart var lige saa ringe, som han var. Betjenten sluttede med at sige: „Jeg tror heller ikke, De egner Dem til det, og forøvrigt tror jeg heller ikke, det hjælper Dem noget, for han har sikkert brugt Pengene. Men her har De et Kort. Ved at henvende Dem til den nærmeste Betjent, hvor De bor, kan De faa ham arresteret naar som helst. De siger, De skal paa Arbejde Kl. 6. Lad os saa sige, at De gaar ned til Betjenten Kl. 5, og naar han fører ham bort, gaa saa bagefter, og pas paa, at han ikke smider noget fra sig“.

Da jeg kom hjem paa Værelset, var Christensen allerede i Seng.

Han var imod Sædvane stærkt beruset, men var dog, da jeg begyndte at ransage min Kuffert, klar nok til at spørge: „Er det Deres Penge, De søger efter. Mister man nogle, saa er det ringeste, man kan gøre, at gaa til Politiet. Det prøvede jeg at gøre, og jeg var nær selv blevet sat fast“. Jeg var i Grunden heller ikke glad ved Situationen. Bl. a. var jeg flov ved, at man paa Markfrøkontoret skulde faa at vide, at jeg havde haft med Politiet at gøre.

Næste Morgen gik det programmæssigt efter Politiets Instrukser. Christensen og jeg vekslede ikke mange Ord sammen, og jeg mødte paa min Arbejdsplads som sædvanlig. Op paa Formiddagen kom der Besked fra Kontoret, at Politiet vilde tale med mig, og saa var Historien jo ude. Da Grosserereren kom paa Lageret, kom han hen til mig og sagde: „Hvad er det, jeg hører, stjæler de Deres Penge herinde“. Og paa mit bejaende Svar føjede han til: „De kender nok ikke København, men det Tab skal De ikke alene tage“. Da jeg fortalte disse Grossererens Ord til Forsøgslederen, en Mand, som jeg senere fik meget med at gøre, sagde han: „Ja, Grosserereren er saa godlidende, men De skal ikke regne for meget med det, thi han har ikke Raad til det. Men maaske han gaar i Kaution for Dem hos C. Th. Rom“. Det holdt Stik, thi da jeg omkring April kom op for at sige Farvel med Tak for Vinteren, bemærkede Grosserereren selv: „Jeg lovede Dem lidt Støtte, men jeg har selv nok at gøre, derimod kan jeg gaa i Kaution for Dem hos Rom“. Det var jeg ogsaa glad for, thi uden det kunde jeg jo ikke købe saa meget, som jeg gerne vilde. Han gav mig et Kort med, og jeg gik saa op til Rom, søgte ind til selve Chefen, og fortalte ham, at jeg i Fjor Sommer, vistnok paa hans Foranledning, havde skrevet en Artikkel om de amerikanske Hjulhakker. Jeg vilde nu gerne spørge ham, om jeg ved at købe dem direkte hos ham, kunde faa lidt Rabat. Han svarede: „Ja, det kan De, De skal faa den til halv Pris. Den tjener jeg jo saa ikke noget paa, men maaske De saa anbefaler den til andre“. Jeg bemærkede nu, at jeg gerne vilde have lidt flere Redskaber, og viste ham Seddelen fra Grosserereren. Han kastede et Blik paa den, og sagde saa: „Det er godt, gaa ud og vælg, hvad De ønsker“. Jeg gik derud, og gav Seddelen til Ekspedienten, der efter at have læst Seddelen sagde til de andre: „Hvad giver De for den, her er en Mand, der skal have Lov til at købe, hvad han vil paa Grosserer J.s Kaution“.

Fader havde i Grunden lovet mig, at naar jeg kom hjem, maatte jeg faa Skødet paa Ejendommen, men da det kom til Stykket, kunde han dog ikke bestemme sig derfor, ligesom det ogsaa kneb ham, naar han saa, jeg tog den bedste Jord til Frøavl og lidt Planteskole.

Min Moder og jeg talte sammen om, at det bedste nok vilde være, om jeg kunde faa en fast Plads, hvor jeg havde mit daglige Arbejde, og samtidig kunde se til det derhjemme. Jeg gik derfor til Gaardejer Thorvald Hansen, Ejsingholm, for at tale med ham om det. Han svarede paa min Forespørgsel: „Det har jeg ikke saa megen Forstand paa, men gaa til min Svoger paa Quistrup, han er Landbrugskandidat og er med paa det nye“.

Med et Brev fra Th. Hansen og med mine Anbefalinger i Lommen tog jeg saa en Dag til Quistrup. Olufsen læste Hansens Brev, saa lidt paa mig, og sagde saa: „Maa jeg se Deres Anbefalinger“. Da han havde læst dem, sagde han: „De vil vist ikke have Pladsen her“. Vi talte lidt om Tingene, men Resultatet blev, at jeg blev antaget med en Løn af 240 Kr. for et Aar og Ret til at faa en Td. Ld. i Marken til Frøavl eller Havesager. Om Sommeren skulde jeg desuden have en Mand til at hjælpe mig. Baade den Mand, jeg skulde have, og jeg selv skulde have fri Station, men Lønnen, han skulde have, skulde drages fra Indtægten af den Td. Ld., hvis Nettoudbytte forøvrigt skulde deles mellem Olufsen og mig. Dog saaledes, at Olufsen som Jordleje forlods skulde have efter 100 Kr. pr. Td. Ld. Jeg tror nok, Olufsen syntes, det var en god Akkord for ham. Det sagde de ogsaa, da jeg kom til Ejsing, men det var mit eget Forslag, der gik igennem.

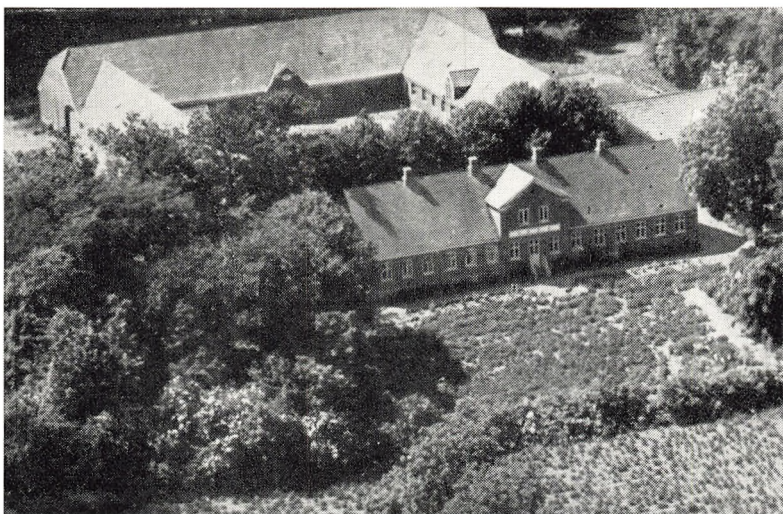
Baade Far og Mor var paa en Maade kede af, at jeg rejste hjemmefra, men særlig Mor syntes, det var alligevel rigtigst, som jeg gjorde.

★ ★ ★

Som det fremgaar af ovenstaaende Beretning søgte Hvidberg fra Eltzholtz i Ringe ind til Landbohøjskolen i København for, som praktisk Elev i Haven, at videreføre sin Uddannelse. Men da den daværende Docent, senere Professor N. N., ikke mente, at Hvidberg kunne lære meget af det, han søgte, forlod han efter en kort Tid København og tog atter Plads som Medhjælper hos sin gamle Principal P. Rasmussen, i Kolding. Og her blev han fra Maj til Oktober 1891.

Pajbjerg
som Jens Hvidberg ejede fra 1898—1906

Pajbjerg
Udbygningerne nyopførte 1918 efter en Brand.

Hunsballe ved Struer.
Købt i 1906 og var Jens Hvidbergs Hjem til hans Død

Paa Hakkearbejde
Jens Hvidberg Nummer 2 fra venstre

Men nu var han kommet saa vidt, at Trangen til at begynde en mere selvstændig Virksomhed vaagnede i ham, og samtidig tænkte han paa, at gavne dem derhjemme. En Broder, der var Snedkersvend og som Jens havde været sammen med i Ringe, var rejst til Amerika, og havde derfra sendt Penge til deres Hjem til Hjælp i den daglige Bedrift. Derved opmuntrede han ogsaa Jens til at hjælpe. Og han besluttede derfor at begynde en Planteskole hjemme paa Faderens Ejendom i Eising Sogn, og tillige drive noget Frøavl. Men han fik dog Tid til i Vinteren 1892, da der ikke kunde arbejdes ude, at opholde sig i 3 Maaneder i København paa Markfrøkontorets Frørenseri. Saaledes udnyttede han enhver ledig Stund til at dygtiggøre sig til den Fremtidsgerning, som han stræbte efter at faa. Opholdet hjemme blev dog nok noget af en Skuffelse og førte ikke til det Maal, der var tiltænkt. Faderen kunde ikke godt tænke sig at afstaa saa meget af sin lille Jordlod, som Sønnen ønskede til Frøavl. Samarbejdet blev derfor afbrudt, da Sommeren var til Ende. — Nu havde Jens Hvidberg gjort forskellige Erfaringer. Hans Læreaar var forbi, og den 1. November 1892 overtager han Stillingen som Gartner hos Godsejer P. Olufsen, Quistrup ved Struer.

Et nyt Afsnit i Jens Hvidbergs Liv begynder!

Gartner paa Quistrup 1892—1894.

Det blev to betydningsfulde Aar Jens Hvidberg fik hos Godsejer og Landstingsmand Olufsen. Her begyndte han at drive Frøavl paa sin egen Maade og i større Stil. Ogsaa Planteskole, Køkkengartneri og Haveanlæg tog han fat paa. Som en Del af Lønnen fik han det første Aar overladt 1 Td. Land til Frøavl. Det var Gulerodsfrø, han begyndte med. Og Udbyttet heraf skulde deles ligeligt mellem Godsejeren og Gartneren. Og da det første Aar gav et godt Resultat, gik man videre det næste og udlagde 3 Td. Land med Frø. Og det tredie Aar voksede Frøarealet til mellem 15—18 Td. Land.

Nu var Jens Hvidberg kommen paa sin rette Hylde. Dels gav Frøavlen et godt økonomisk Udbytte og dels havde Jens Hvidberg i Godsejer Olufsen mødt en Mand, der delte hans Lyst og Interesse for denne nye Gren indenfor dansk Landbrug. Dette Samarbejde blev ogsaa, efter at Hvidberg forlod Quistrup, fortsat og udvikledes til et personligt Tillids- og Venskabsforhold. Det var altid med

stor Respekt og Agtelse Hvidberg omtalte sin Principal, Godejer Olufsen; og at denne heller ikke glemte eller undervurderede Hvidbergs Indsats, gav han Udtryk for ved i 1917 — 25 Aar efter at Hvidberg havde tiltraadt Pladsen paa Quistrup — at holde en Fest til Ære for ham. Og der blev ved den Lejlighed tillige sagt Hvidberg Tak for hans gode Arbejde. Det havde ogsaa i økonomisk Henseende været til Fordel for begge Parter, at dette Samarbejde kom i Gang. Den lille Begyndelse med Frøavl paa 1 Td. Land var vokset fra Aar til Aar.

Om Begyndelsen har een af Hvidbergs første Elever og senere Medarbejdere givet følgende interessante og levende Skildring:

„Pasningen af Have og Park paa Quistrup var ikke nok for Hvidbergs Energi. Han fik derfor overladt nogle Arealer i Marken til Frøavl. Det var især Haveærter og Gulerodsfrø, der blev dyrket i Begyndelsen.

Hvidberg antog selv den nødvendige Arbejdskraft og lønnede selv sine Medhjælpere. Men Lønnen var jo ikke stor den Gang. Jeg fik det første Aar som Elev 25 Kr. for hele Aaret, 50 Kr. for det næste og 75 Kr. for det tredie Aar. Kost og Ophold fik vi paa Gaarden. Det var November 1894 jeg tiltraadte Pladsen. I Forvejen var der 2 andre Elever. Vort væsentligste Arbejde om Vinteren var at sortere Haveærter med Haanden. Men en Gang imellem maatte vi ud i Laden og afrive Gulerodsfrø. Det foregik paa den Maade, at en Sæk blev godt halvfylt med det aftærskede men endnu laadne Frø. Saa stod vi med en Plejl og tærskede videre paa det, til Børsterne var slaaet af. Det var ikke noget morsomt Arbejde, men det gav en sund Motion ind imellem al den stillesiddende med Ærtepilning og Sortering. Et Arbejde vi var glade for, da det foregik i et opvarmet Værelse“. —

Vi faar af denne Skildring et Indtryk af den primitive Maade, hvorpaa Jens Hvidberg begyndte sin Frøavl og Frørensning. Paa lignende primitiv Vis foregik Handelen med Frøet. Thi Hvidberg ikke blot avlede Frø, men begyndte ogsaa i disse Aar at handle med Frø. Han solgte Markfrø for Vilh. Boas i Skive. Købte Havefrø hjem i Partier af de Sorter, som han ikke selv avlede, udvejede dem i smaa Poser, hvorpaa han satte sit eget Stempel. Af ½ kg Rødbedefrø, som han købte til 40 Øre, kunde der blive 40

Poser a 5 Øre. Det var jo en hel god Fortjeneste. Naturligvis maatte han yde Købmændene eller Sælgerne, f. Eks. hans yngste Bror, en vis Salgsprovision — 30 % — men alligevel blev der et helt pænt Overskud til ham selv.

At Hvidberg havde en smittende Evne til at kalde Interessen for Planter frem i unges Sind vidner følgende Ord af Godsejer Olufsens Søn, Overretssagfører P. Olufsen, København, om:

„Jeg husker særdeles godt Hvidberg fra den Tid, han var Gartner paa Quistrup. Det var i mine Drengenaar, og han indpodede mig dengang en saadan Interesse for Gartnervirksomheden, at jeg var fast bestemt paa selv at ville være Gartner. Interessen for Dykning af Planter, har forøvrigt aldrig forladt mig siden.

En anden Erindring, der staar tydeligt for mig, er, at vi hvert Foraar lavede et særligt Bed i Haven hovedsagelig med grønne Planter. Jorden blev gravet ud i et cirkelformet Bed med Gange rundt omkring, og her blev der lagt ny Jord paa, der dannede en rund pyramideformet forhøjning. I denne Jord blev der plantet Majs, Hamp, Tobak, ricinus Planter og yderst en Kant af Lobelia. Det var, hvad man kaldte en Bladgruppe“.

I 1894 gav Frøavlens og Frøsalget Hvidberg saa god en Indtægt, at han syntes, at han havde Raad til at tage paa Askov Højskole som Elev.

Man undres i Dag over, at en Mand, der lige har faaet en fast Stilling og er kommet i Gang med sin egen Bedrift, kunde afse en Vinter til et Højskoleophold. Hvor mange andre vilde have ofret sine sammensparede Penge og sin dyrebare Tid til en Vinters Ophold — ikke paa en Landbrugsskole med faglig Uddannelse for Øje — men paa en Folkehøjskole, hvor Aandsfagene og den menneskelige, kulturelle og folkelige Livsoplysning var det centrale? Jens Hvidberg gjorde det, og han fortrød det ikke. Thi her paa Askov mødte han et Livssyn, der gav hans eget personlige Liv et Indhold og en Rigdom, der bekræftede Sandheden i Ordene: „Langt mere værd end det røde Guld, det er sin Gud og sig selv at kende“. Og gennem Kammeratskabet med Eleverne og Venskabet med Lærerne fik Hvidberg Forbindelser, der ogsaa siden hen fik baade personlig og praktisk Betydning.

Om sit Askovophold har Hvidberg senere fortalt følgende:

„Efter to Aars Ophold paa Quistrup havde jeg haft et saa godt økonomisk Resultat, at jeg havde Raad til uden Støtte fra Amtet, hvorfra jeg havde faaet Understøttelse til mit Ophold paa Testrup, at komme paa Askov Højskole.

Jeg havde den Lykke paa Askov at komme lidt mere i personlig Forbindelse med Forstander Schrøder end de fleste. Vist nok fra først af, fordi denne, der var meget interesseret i Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje, ogsaa havde Interesse for det nye i Frøavlens, der da var ved at bryde frem. Da jeg rejste derfra, husker jeg, han sagde til mig, at han haabede, jeg kom igen, hvortil jeg svarede, at jeg gerne vilde, men da jeg nu selv skulde til at overtage en lille Ejendom, kunde jeg ikke være dér hele Vinteren, og nogle Maaneders Ophold var jo efter Skolens Takster ret dyre, hvortil L. Schrøder bemærkede: „De kan komme, naar De vil, betale hvad De kan, og rejse naar De vil“.

Dette venlige Tilbud af Schrøder bevirkede, at jeg 2 Aar efter atter tilbragte en Vinter paa Askov Højskole; og jeg var meget glad ved de to Vintre, særlig da ved Schrøder, Paul la Cour, Holger Begtrup, Dr. Moltesen og Jacob Appel.

Disse to Vintre, tror jeg, var en udmærket Forskole — ihvertfald for mig — til det Arbejde, jeg skulde i Gang med i det praktiske Liv“. —

Og da Hvidberg rejste fra Askov var han klar over, hvor hans Arbejdsfelt i Fremtiden skulde ligge. Gennem sit Arbejde paa Quistrup var han ført ind i Frøavlens resultatrige Gerning, og havde faaet Forbindelser til flere Sider. Det stod ham nu klart, at der forude laa en Fremtid for dansk Frøavl, og i denne Tro fik han god Støtte af Godsejer Olufsen og flere andre Landmænd paa Egnen, der havde udlagt større og større Arealer med Frø under Jens Hvidbergs Ledelse og Tilsyn.

Forøvrigt havde Hvidberg, inden han rejste fra Quistrup, faaet et meget godt Tilbud af Godsejer Olufsen gaende ud paa, at naar han vilde binde sig for 5 Aar, saa vilde Olufsen lægge sin Bedrift saa meget om, at Hvidberg kunde faa mindst en Mark paa 35—40 Td. Land aarlig til Frøavl, ligesom Olufsen saa vilde indrette Husførelsen paa, at Hvidberg kunde have en 6—8 Elever. —

Hadve jeg taget mod det Tilbud, skriver Hvidberg senere, var

jeg ihvertfald blevet fri for en Del økonomiske Bryderier, som de følgende 4—6 Aar gav ret rigeligt af. —

Men Trangen i den 27-aarige unge Hvidberg til at blive selvstændig, var nu blevet saa stærk, at han følte, han maatte afslaa dette gode Tilbud. Dog fortsatte han Samarbejdet med Godsejer Olufsen, idet han i et Par Aar ledede Frøavlens paa Quistrup ved en Bestyrer og 4—5 Elever.

Foden under eget Bord.

Da Jens Hvidberg i April 1895 kom hjem fra Askov købte han Ejendommen: Lille Ravnholt i Eising Sogn, ved Vinderup. Det var en lille Ejendom paa en 15—16 Td. Land, og den kostede 8.500 Kr.

Saa mange Penge havde Hvidberg ikke, men 3 Bønder paa Egnen havde saa stor Tillid til ham, at de traadte hjælpende til og kautionerede for godt Halvdelen. Denne Tillid og Hjælp glemte han dem aldrig. — Nu skulde der rigtig tages fat paa Frøavlens. Foruden paa sin egen Ejendom og hos Olufsen paa Quistrup blev der i denne Sommer anlagt Frøavl hos to af Olufsens Svogre, A. Hansen, Gimsinghoved og Th. Hansen, Eisingholm. — Baade Quistrup med sine 350 Td. Land og Gimsinghoved med 120 Td., var Gaarde med fortrinlig Jord, der egnede sig udmærket til Frøavl. Senere udvidedes Avlen ogsaa til andre større Gaarde, som Nygaard i Eising, og Hostrup i Salling og desuden til nogle Bøndergaarde.

Nu blev Salget af Frøet ogsaa et Problem, der maatte tages op og løses. Allerede det andet Aar Hvidberg var paa Quistrup, købte han et 8 Dages Kort til D. S. B. Og saa gik Rejsen rundt til Gartnere og Frøhandlere i de jydske Byer. Og der blev knyttet Forretningsforbindelser, der varede ved saa længe Indehaveren selv drev disse Forretninger. Ogsaa Cyklen blev taget i Brug, da Hvidberg var en ivrig Cyklist. Paa sin første Rejse kom han ogsaa til København og fik Forbindelse med Gartneren O. T. Paulsen, Roskildevej og Frisinet, Svanholmsvej. Da han kom ind hos den sidstnævnte, blev han modtaget med denne ironiske Hilsen: „Naa, det er Dem, der avler Frø om Sommeren og tager paa Højskole om Vinteren! Tror De ogsaa det kan gaa?" Da Hvidberg fortalte dette, føjede han med jydsk Humor og et Smil til: *Det gik!*

Ja, det gik! Han fik noget ud af baade sin Frøavl, Frøhandel

og Højskoleophold. Han havde en mærkelig Trang og Dristighed til at leve et *helt* Menneskeliv. Med lige stor Iver og Hengivenhed gik han op i baade det praktiske Arbejde, med alle dets Krav og Gøremaal, og i det Liv, der gav ham en aandelig Ballast og Rigdom.

I Vinteren 1896—97 var han atter Elev paa Askov Højskole, og havde stort personligt Udbytte deraf. Som vi senere skal høre af Dr. Moltesens Mindeord var han ogsaa en Elev, som Lærerne bed Mærke i. Han kunde høre og han kunde spørge. Fra disse Vintre stammede det personlige Venskab med flere af vore ledende og mest kendte Højskolefolk. Og Hvidberg drog Nytte af dette Venskab i det folkelige Arbejde.

Med friskt Mod og fornyet Kraft tog Hvidberg om Foraaret atter fat paa sin Frøavl og Frøhandel. Ogsaa Haveanlæg paatog han sig, naar der var Tid dertil.

Ved en nordisk Havebrugsudstilling i Gøteborg i 1894 eller 95 havde Hvidberg været Udstiller, og der var blevet lagt Mærke til hans Produkter. Bl. a. havde Forsøgsleder L. Helweg, som den Gang var Redaktør af Gartnertidende, og som havde med Ledelsen og Ordningen af den danske Afdeling at gøre, lagt Mærke til den unge jydsk Gartner og Frøavlens fine Produkter. Og fra da af kom Hvidberg i Forbindelse og Samarbejde med Helweg. Det blev et Samarbejde, der fik den allerstørste Betydning for dansk Rodfrugtavl. Helweg havde paa det Tidspunkt paabegyndt Udbytteforsøg med Rodfrugter. Og det var en Sag, der ogsaa optog Hvidberg stærkt. Nu blev der fra Helwegs Side sat ind med sammenlignende Dyrkningsforsøg med Rodfrugtstammer. Det var noget helt nyt og epokegørende. Og disse Forsøg har maaske mere end noget andet, siger Hvidberg senere, bidraget til at fremme og fremskynde Rodfrugtdyrkningen herhjemme.

Der kom paa dette Omraade et Samarbejde i Gang mellem Helweg og Jens Hvidberg, der fik den allerstørste Betydning for Frøavlens Udvikling. Saa vidt vides var Jens Hvidberg den første, der i 1902 i Praxis prøvede og anvendte Helwegs Teorier om, at basere Forædlingsarbejdet med Rodfrugtstammer paa Familiearv, saaledes at Frøet af Enkeltplanter blev udsaaet hver for sig, hvorefter disse Familieholds Egenskaber og Udbytte blev sammenlignet ved Op-

tagningen om Efteraaret. De daarlige Familiehoid blev saa udskilt og Fremavlen blev kun foretaget paa de bedste.

Det var jo i Rodfrugtdyrkningens Barndom dette Arbejde paa-begyndtes; men nu voksede Arealerne Aar for Aar, saa der blev stadig Brug for mere og mere Frø. Og selv om der efterhaanden opstod mange Frøavlsfirmaer, saa der nu og da kunde blive Overproduktion, saa var det alligevel en Tid, hvori Frøavlen havde Medbør.

Dette gjaldt naturligvis især de Firmaer, der gjorde et ihærdigt og maalbevidst Arbejde for at fremavle de bedste Stammer. Og her var Jens Hvidberg den, der gik i Spidsen. Han naaede ikke de fine Resultater ved Slumpeheld men ved et overordentligt maalbevidst og energisk Arbejde. Og det hjalp ham, at han personligt var i Besiddelse af et genialt Blik for Roestammernes Egenskaber, ja, man fristes til at sige, at han havde en skjult Sans, der hjalp ham til at vælge den rette Fremgangsmaade i Udvælgelsen af det bedste Materiale. Og der er Grund til at fremhæve her, at selv om Hvidberg var den første til at optage Helwegs Metoder med Familieavl, saa virkede hans praktiske og kritiske Sans dog saaledes, at han ikke blindt fulgte Teorierne ud i deres yderste Konsekvenser. Derved undgik han Følgerne af den Degeneration, som en for stærkt dreven Indavl ellers i høj Grad er udsat for. Og det blev et resultatrigt Arbejde. Ingen andre af de samtidige Frøavlere i Danmark har faaet saa mange Rodfrugtstammer anerkendt i I Klasse i disse Aar ved Statens Forsøg, som Jens Hvidberg. Dette fik ogsaa handelsmæssigt sin store Betydning. Tidligt havde Hvidberg faaet Forbindelse med det store Firma „Central-Compagniet“ i København, hvis Grundlægger og Leder, P. Holm Vestergaard, netop stillede store Krav til Kvaliteten. Han forlangte altid at faa den bedste Vare, men var til Gengæld ogsaa villig til at betale en god Pris. Det var ham ikke nok at faa Frø, der var lige saa godt som de andre Firmaers, nej, det skulde være et Nummer bedre. Dette Samarbejde med Holm Vestergaard blev til stor Gavn for hele Hvidbergs Virksomhed. Det gav ham en økonomisk Støtte, et Rygstød, som han i disse Aar haardt trængte til. Og det sikrede Afsætningen saaledes, at Avlen derved kunde tilrettelægges paa længere Sigt, og ganske særligt betød det meget, at der fra dette Firma's Side krævedes en

absolut første klasses Kvalitet. Denne Forretningsforbindelse, som varede lige til Holm Vestergaard trak sig tilbage fra Firmaets Ledelse, var Jens Hvidberg meget glad og taknemmelig for. Den var lige efter hans Hovede. Thi for ham var det ikke blot Penge, det drejede sig om, heller ikke, naar det gjaldt Forretningsforbindelser, men der skulde helst være et personligt Tillidsforhold. Og tillige skulde de Forretninger, som Hvidberg leverede Frø til, helst ledes efter Principper, som han kunde anerkende.

Jeg overværede en Gang i Sommeren 1920 en Samtale mellem Hvidberg og en Forretningsmand. Det drejede sig om Salg af et større Parti Frø. Hvidberg havde nævnt den Pris, han vilde sælge til, og Opkøberen havde budt en betydelig lavere Pris. Men lidt efter lidt nærmede han sig den forlangte Pris. Pludselig brød Hvidberg op og sagde: „Nej, nu bryder a mig slet ett om og sælge i Dag“, og saa gik vi. Manden saa lidt forbløffet og desorienteret ud, da vi gik, og jeg spurgte Hvidberg, hvorfor han afbrød Forhandlingerne, da det var klart, at Opkøberen vilde være gaaget til Biddet! Jo, sagde Hvidberg, a bryder mig ett om og sælge til Een, som a ett har Tillid til! Den, der begyndte med at skambyde, ham blev Hvidberg hurtig færdig med. Thi han var selv en Mand af Ja og Nej.

Hele denne fremvoksende Virksomhed blev nu ledet ud fra Hvidbergs Ejendom: „Lille Ravnholt“ hvor han havde sit Hjem. Han ledede selv Arbejdet hjemme, men havde ogsaa Tilsyn med Frøavlens paa de Gaarde, som dyrkede de fremavlede Stammer. Derfor havde han et forholdsvis stort Folkehold, en 3—4 Elever i 16—18 Aars Alderen og en 2—3 ældre Karle, som alle fik Kost og Logi. Lønnen til Eleverne var den Gang ikke stor, ca. 25 Kr. om Aaret. Og de ældre Karle fik heller ikke stor Løn. Det var i Reglen unge Mennesker, der havde Interesse for Frøavl og nu paa praktisk Vis vilde sætte sig ind i denne nye Gren af Landbruget. Det var vaagne, opvakte unge, saa der blev levet et muntert og virksomt Liv, præget af Højskolens Aand og Tanker, i dette Hjem paa Lille Ravnholt. At Hvidberg tidligt havde Syn for og Tillid

til, at der laa store Muligheder forude paa Frøavlens Omraade viser et Brev fra disse Aar, som han skrev til sin Bror i Amerika.

I dette Brev raader han Broderen til at komme hjem straks, da Frøavlen vil faa et stort Opsving i Danmark, nu da Landmændene begynder at dyrke Roer. „Om nogle Aar vil Frøavlen være almindelig men inden den Tid har vi tjent os rige, naar vi sørger for at at tage fat nu“ skrev han. Broderen kom hjem i Efteraaret 1894 og i Sommeren 1895 byggede han paa Lille Ravholt et stort Pakhus og Renseri med 3 Lofter, og fra den Tid blev Frøet færdigrenset og ekspederet herfra ud til Køberne. —

Det vakte ud over Sognet megen Opsigt og Opmærksomhed, at Jens Hvidberg paa den korte Tid fik oparbejdet saa stor en Bedrift. Der var vel ogsaa lidt Misundelse med i Beundringen, men bedre blev det ikke, da det store Pakhus blev bygget og Hvidberg indbød 70 Mennesker til et Gilde i den Anledning. Nu var han da blevet en rig Mand, sagde Folk. Men Rigdom er ikke altid ensbetydende med Lykke, føjede man til. Og deri vilde Jens Hvidberg være den første til at give dem Ret. Men han var nu slet ikke blevet rig, thi alt hvad han havde tjent, var sat i hans Virksomhed. Saadan blev han forøvrigt ved Livet igennem. Det var ikke Pengene, der havde hans Interesse, men det, som Pengene kunde bruges til.

Aarene paa Pajbjerg.

Alle, der har med Planteavl at gøre, kender Navnet Pajbjerg. Men det er ikke givet, at alle ved, hvorfra Navnet paa de anerkendte Frøsorter stammer, eller hvilken Forbindelse det har med hele Jens Hvidbergs Forædlingsarbejde. Det skal der nu gøres rede for.

Da den i 1895 erhvervede Ejendom, Lille Ravnholt, efterhaanden blev for lille til den voksende Virksomhed, afhændede Hvidberg den til sin Bror, Jens Christian Hvidberg. Og i 1898 købte han Gaarden *Pajbjerg* i Borbjerg Sogn 8 km fra Holstebro. Det var en Gaard paa 136 Td. Ld. med 8 Td. 3 Skp. Hartkorn, overvejende god lermuldet, men noget tung og kold Jord. Der var store Bygninger, især var Stuehuset noget ud over det almindelige. —

Men hvordan kunde Hvidberg købe en saa stor Ejendom allerede nu? Havde han Kapital dertil? Nej, det havde han ikke. Det var

et Tillidskøb. Gaarden blev købt for 52.000 Kr. uden nogen Ud-
betaling men saaledes, at der skulde afdrages 2.000 Kr. om Aaret
paa Sælgerens Prioritet i Ejendommen. Denne II Prioritet var paa
19.000 Kr.

Den tidligere Ejer var kommen i en bundløs Gæld til Købmand
Schou, Holstebro, og kunde ikke fortsætte. Den samlede Gæld var
ialt ca. 80.000 Kr., heraf var de 36.000 Kr. en I. Prioritet i Kredit-
foreningen. Nu var der ikke anden Udvej end at lade Gaarden
gaa til Tvangsauktion. Og Købmand Schou overtog den som ufyl-
destgjort Panthaver. Gennem Ejeren paa Nygaard, der var een af
Hvidbergs Avlere, kom Jens Hvidberg i Forbindelse med Køb-
mand Schou. Og denne maa udfra Hvidbergs tidligere Virksomhed
have faaet en saadan Tillid til Manden, at han turde overdrage
ham Gaarden paa de ovennævnte Betingelser uden at Hvidberg
kunde stille nogen Sikkerhed, idet han efter Afhændelsen af Lille
Ravnholt kun havde en Driftskapital paa 2—3.000 Kr. Han maatte
derfor forberede Sælgeren, Købmand Schou, paa, at han i de første
Aar maatte have Kredit paa de Varer, som de paa Gaarden fik
Brug for.

Dette Forbehold blev der ogsaa god Brug for. I en senere Rede-
gørelse skriver Hvidberg:

„Som enhver kan forstaa, var det ikke saa lidt af et Vovespil at
gaa ind til en forsømt Gaard med den Smule Kapital, jeg havde,
men i den unge Alder ser man vel mere lyst paa Tingene end
senere, i hvert Fald jeg gjorde det og troede paa Frøvlen; skønt
der ogsaa var Tider, hvor jeg maatte regne med den Mulighed,
at jeg maatte forlade det hele. Og var det sket, havde jeg gjort
mig klart, at saa var der ikke andre Udveje end at forsøge Amerika!“

Overtagelsen skete den 31. Januar 1898 under en forrygende
Storm, og just som Overdragelsen var sket, kom Forkarlen løbende
og raabte: „Den nordre Ladegavl er blæst ned, skynd Jer at komme,
ellers gaar hele Laden“. Naa, det kan nok være, at de kom paa
Benene, og man fik stoppet Hullet til med Halm, skønt der knapt
var saa megen Halm i hele Laden, at det kunde slaa til. Der var
saaledes en dramatisk Spænding over denne Begyndelse paa Paj-
bjerg!

Gaarden var naturligvis udpint til det yderste paa alle Omraader.

Besætning var der ikke meget af; kun 23 Kreaturer ialt, og desuden 2 Arbejdsheste og 1 Følhopp. Det var alt! Der maatte derfor allerede i Foraarstiden købes et Spand Heste mere.

Under disse Omstændigheder kunde det ikke undgaaes, at Økonomien blev meget stærkt anspændt. Indtægter var der ingen af i den første Tid, men Udgifterne indfandt sig snart.

Saadan er det jo gerne for Nybegyndere paa en Ejendom!

Det var da heller næppe gaaet for Hvidberg, hvis han ikke forud havde erhvervet sig stor Tillid ved sit energiske og dygtige Arbejde. —

Et Par københavnske Frøfirmaer kom ham til Hjælp ved at give ham Forskud paa Avl, som han skulde levere til dem. Men hvis det saa slog Fejl, som det gjorde med Gulerodsfrøavl i den kolde og regnfulde Sommer, saa kneb det. Hvidberg havde solgt Avlen til de to Firmaer, der havde givet ham Forskud, men der høstedes ikke stort mere Frø end det som det ene Firma, der havde sikret sig forlods Levering, skulde have. Der maatte saa optages Forhandling med det andet Firma, forresten Central Compagniet, og dette viste ham saa stor en Velvilje, at han fik Udsættelse med Levering af Frøet. Men heller ikke Renter og Afdrag til Købmand Schou, var det muligt at skaffe det Aar.

„Under disse triste Forhold var det en ret trøstesløs December-Termin jeg havde det første Aar paa Pajbjerg“, fortæller Hvidberg mange Aar efter. „Jeg gik da *før* Terminen ud til Købmand Schou, fortalte ham hvorledes det hele laa, og sagde, at jeg saa ingen Udvej til at betale ham Renter og heller ikke kunde se, at jeg kunde skaffe det første Afdrag, der skulde betales næste Juni Termin. Schou tog roligt paa det, spurgte om jeg kunde klare Renterne til Kreditforeningen, og da jeg sagde ja hertil sagde han: „Ja, kør De saa kun videre!“ Og jeg gik meget lettet derfra.

Hvordan jeg kom over den Vinter erindrer jeg ikke meget om, men jeg ved, at der var Smalhans alle Vegne. Ganske vist var der ikke store Folkelønninger, men jeg havde som Regel 8—10 Karle til Frøavl, og Kosten skulde man da have. Min Søster var Husbestyrerinde og hun maatte nøjes med een Pige, der ogsaa maatte hjælpe til ved Malkningen“. —

Sommeren efter den mørke Vinter tegnede Høsten godt, saa da

lysnede det og den truende Krise, takket være den ovenfor nævnte Velvilje, drev over for denne Gang. Og det er givet, at Hvidberg har sat alle Sejl til for at føre Skuden frelst i Havn! Han havde baade Dristighed og Fremgangsmod — parret med en sund, kritisk Sans og en enestaaende Viljestyrke og Energi. Saa det skulde nok lykkes. Hvad det da ogsaa gjorde. Men Spænding var der over Begyndelsen.

Paa Lille Ravnholt havde Hvidberg foruden Frøavl en ogsaa i Begyndelsen haft en Planteskole med Lætræer, Roser, Frugttræer o. lign. Men efter en kort Tid var han helt gaaet over til Frøavl i større Stil. Og da han overtog Pajbjerg blev Mulighederne for en Udvidelse betydelig bedre. Ogsaa Forædlingsarbejdet blev der nu sat mere ind paa. I Aaret 1900 begyndte Statens Dyrkningsforsøg — „Statens ambulante Rodfrugtforsøg“ under L. Helwegs Ledelse. Og ved disse Forsøg kom Hvidbergs Kaalroestammer allerede ved det første Forsøg ud som Nr. 1 af de danske Stammer. Der var kun een udenlandsk Stamme der stod med et højere Udbytte, saa dette var en meget fin Placering, der tillige var Udtryk for, at det Forædlingsarbejde, der var gaaet forud ikke havde været forgæves. Foruden Kaalroestammen blev ogsaa en Champion Gulerod anerkendt som Nr. 2 i I. Kl. —

Det var det førømtalte Samarbejde med Forsøgsleder Helweg, der nu gav Resultat. Fremgangsmaaden for denne Forædling ved Familieavl var følgende: Først blev der foretaget et Masseudvalg af de bedste Planteindivider, der blev frasorteret til Stamfrøavl. Og de allerbedste og mest typiske Roer af disse, blev atter frasorteret og anvendt til Elitefrøavl. Frøet heraf blev udsaaet til Udvalg af næste Aars Stamfrøavl. Men man var allerede den Gang klar over, at det var ikke nok med, at en Roe var pæn og velformet og gav et stort Masseudbytte, der maatte ogsaa sees paa Tørstofindholdet. Eliteroerne blev derfor underkastet en Vægtfyldebestemmelse, ved at de blev lagt i en passende stærk Saltlage. De Roer, som da sank dybest ned, var de mest vægtholdige og havde det største Næringsindhold. Denne noget primitive og usikre Metode blev som bekendt afløst af Tørstofanalysen. Senere kom Helweg ind paa, at det var Enkeltindividernes Nedarvningsevne, der var det afgørende for at føre Stammerne fremad, og dette Synspunkt førte til, at Forædlingsarbejdet blev drevet efter Familieavlsprincippet. Det nære Samar-

bejde mellem Helweg og Hvidberg har utvivlsomt været medvirken-
de til, at Pajbjergstammerne naaede op i Topklassen. Teori og Prak-
sis indgik ved dette Samarbejde i en lykkelig Forening. Og da
Hvidberg først kom i Gang paa Gaarden Pajbjerg, var Mulighederne
til Stede for en større Udvidelse af Frøavl. Med Anerkendelsen
fra Statsforsøgene var Frøet forholdsvis let at afsætte. Og da Jens
Hvidberg samme Aar havde faaet en treaarig Kontrakt med For-
pagteren af Nyborg Avlsgaard om Frøavl paa denne Gaard, der
ejedes af Nyborg Kommune, saa var Betingelserne for at Mulig-
hederne kunde udnyttes ogsaa til Stede. Og de blev udnyttet. I 1901
blev der tilsæt en halv Snes Tønder Land med Kaalroefrø, og der
blev heraf taget Planter til ca. 30—40 Tønder Land, saaledes at man
ialt havde 44 Tønder Land med Kaalroer, der gav Frø i 1902. Med
et Slag var Pajbjergstammen saaledes placeret paa Frømarkedet,
hvor den siden har hævdet sig smukt. —

Naturligvis kunde Hvidberg ikke selv føre Tilsyn med og lede
alt dette omfattende Arbejde baade Forædlingsarbejdet, Frøavl og
Frøhandelen. Men han havde allerede i en ung Alder den Egenskab,
som fulgte ham Livet igennem, at han kunde finde og udvælge sig
gode Medhjælpere og Medarbejdere. Frøavlsarbejdet paa Nyborg
Avlsgaard blev i over 2 Aar ledet af Hvidbergs Elev og Medarbejder,
den senere kendte Frøavler, P. J. Pedersen, Struer. Dog var Hvid-
berg selv i Sommeren 1902 flyttet fra Pajbjerg til Nyborg Avls-
gaard for paa første Haand at følge med i det hele, men da Efter-
aaret kom, rejste han tilbage igen. Det huede ham bedst at være
hjemme i Jylland, hvor han havde alle Traadene i sin Haand og
herfra ledede sin store Virksomhed. Thi alt som Tiden gik, voksede
Arbejdet stærkt — ogsaa den forretningsmæssige Side af Virksom-
heden. At Hvidberg havde Øje for, at en Adskillelse her var nød-
vendig viser følgende lille Træk, som hans Bror Kristen Hvidberg,
har fortalt mig.

„Det var en Dag, rimeligvis i Sommeren 1901, at Jens kom
hjem til Geddal og viste mig et Brev med en meget smuk Haand-
skrift. Han spurgte mig saa, om jeg troede, at jeg kunde lære at
skrive saa godt, for saa skulde jeg komme paa en Handelsskole
og derefter træde ind i hans Forretning. Jeg skulde have en god Løn
og slet ikke have Bryderier med det økonomiske. Økonomien skulde

han nok selv tage sig af. Han havde nemlig lagt Mærke til for sit eget Vedkommende, at Spekulationerne med Pengene tog saa alt for megen Tid, næsten mere end selve Arbejdet med Virksomheden. Det økonomiske og forretningsmæssige skulde skilles fra det praktiske Frøavls- og Forædlingsarbejde, og det skulde alene være min Opgave at beskæftige mig med den forretningsmæssige Side". Jeg var ikke begejstret for Forslaget, siger Kristen Hvidberg rent ud, for jeg havde mine egne Planer; jeg ønskede engang selv at faa Jord at arbejde med, og desuden, føjer han beskedent til, var min Bror, Jens, mig saa langt overlegen i Evner og Intelligens, at jeg ikke vilde kunne indfri de Krav og Forventninger, som han ud fra sine egne Forudsætninger vilde stille til mig. Jeg gjorde ogsaa den Indvending, om han ikke mente, at det var bedst, at enhver havde sit eget at arbejde med. Men hertil svarede Jens, at jeg kunde jo bare se hen til Fællesforeningen, som da havde en Omsætning paa 11 Millioner. Den Slags Foretagender kunde jo slet ikke trives, hvis der ikke var Folk, der vilde arbejde for andre. Men Planen var alligevel strandet og Sagen blev ikke drøftet senere". Men efter et Højskoleophold paa Testrup kom Kristen Hvidberg som Andenkarl til Pajbjerg i Foraaret 1903. Det passede ham bedre!

Jeg har nævnt dette Træk for at vise, at Jens Hvidberg, trods al sin Iver og Energi og umaadelige Arbejdskraft, dog nu var klar over, at der maatte en Deling af Arbejdet til. Det var mere end een Mand kunde magte, det han nu havde faaet sat i Gang: Forædlingsarbejde, Frøavl og Frøhandel. —

Det var fra Begyndelsen gaaet jævnt og støt fremad, men nu var den Dag kommen, da Avlen fra hans egen Ejendom eller fra den lejede Jord ikke slog til mere. De store Firmaer, især „Central-Compagniet" i København, og senere Ringkøbing Amts Vareindkøbsforening samt andre Firmaer, var store Aftagere. Der maatte derfor en fuldstændig Omlægning af Arbejdsplanen og Virksomheden til. —

I Stedet for som tidligere, at Avlerne leverede Frøet, og Hvidberg solgte det for en Provision af 15—20%, gik man nu over til Kontraktavl hos dygtige og interesserede Landmænd, der under fornøden Kontrol og Vejledning fremavlede Handelsfrøet af det mod-

tagne Stamfrø. Og Avlerne fik saa Frøet afregnet med visse Procent under den opnaaede Gennemsnitspris.

Denne Ordning tillod paa den ene Side en stærk Udvidelse af Avlen, der let lod sig tilpasse efter de til enhver Tid foreliggende Afsætningsforhold, og paa den anden Side blev der herved skabt Mulighed for et stærkere og mere koncentreret Arbejde om den egentlige Forædlingsvirksomhed.

Under disse ændrede Vilkaar frembød Gaarden Pajbjerg ikke længere et tilfredsstillende Grundlag for den opblomstrende Virksomhed. Dels laa den for langt fra Jernbanen saa Transporten for Frøet blev for dyr, dels vilde det ogsaa være heldigt for den mere koncentrerede Stamfrøavl at finde en Ejendom, der laa nærmere Havet, saa Afgrøderne var mindre udsat for Nattefrostens hærgende og ødelæggende Virkninger. Desuden var Pajbjergs Jorder som nævnt meget kolde, selv efter at der var drænet en 30—40 Tønder Land, saa det var ikke i egentligste Forstand en god Frøavlsgaard, selv om Resultatet i de forløbne Aar ikke havde været saa ringe endda. Men det var en god Gaard for Kvægavl, saa Besætningen var i de 8 Aar vokset til 70—80 Kreaturer og 7 Heste.

Pajbjerg sælges — Hunsballe købes.

Henimod Høst i 1906 solgte Jens Hvidberg derfor *Pajbjerg* og købte „*Hunsballe*“, en mindre Gaard paa 38 Td. Ld., beliggende i Gimsing Sogn ved Struer. Og fra nu af blev *Hunsballe* Hvidbergs Hjem og Virkeplads til hans Død. Baade Jorden og Gaardens Beliggenhed ved Havet gjorde den udmærket egnet til Frøavl og Forædlingsarbejde. Ganske vist var der ikke noget Frørenseri; men her kom Hvidbergs tidligere Medarbejder P. J. Pedersen, der havde begyndt egen Virksomhed i Struer, ham til Hjælp. Pedersen indrettede et Frørenseri med de dertil nødvendigste Maskiner, og overtog Behandlingen og Rensningen af Hvidbergs Frøproduktion. Dette Samarbejde varede en Række Aar. I 1909 indrettedes der dog et Tørreri paa *Hunsballe*, saaledes at Frøet hurtigt kunde tørres. Og i 1912 blev der opført et stort Pakhus med Renseri. Og nu blev alt Frøet behandlet her i *Hunsballe*, som fra da er Hovedcentret og Samlingspunktet for hele Hvidbergs Virksomhed. Nu træder Navnet *Hunsballe* ind

ved siden af *Pajbjerg* paa de forskellige Stammer, som Hvidberg arbejder med i sit Forædlingsarbejde.

Og paa Hunsballe fik Hvidberg ogsaa oprettet et Kontor med fast Ledelse, saaledes at han selv kunde blive noget aflastet med Hensyn til den forretningsmæssige Korrespondance og Regnskabsføring. Men dog er det saadan, at Hvidberg stadig følger med i det hele og træffer Afgørelserne i alle vigtige Sager. Hans Arbejdsdag er derfor altid travl og lang. Og meget ofte er han paa Rejse. Cyklen blev brugt flittigt og Jernbanen ligesaa.

Men hvordan gik det saa derhjemme?

Hverdagsliv og Hjemliv paa Pajbjerg og Hunsballe.

Lige fra Jens Hvidberg begyndte for sig selv, havde det været saadan, at mange unge gerne vilde være Elever hos ham. Det var ikke fordi han gav en stor Løn, tværtimod. Lønnen var kun lille — ogsaa efter Datidens Forhold. Men Forældrene til de unge havde Indtryk af, at det var et godt Hjem og et godt Lærested. Og saa var de unge desuden inde under en god Paavirkning. Der blev forlangt noget af dem, de lærte at bruge baade deres Kræfter og deres Omtanke. Og det er jo ingen Skade til for unge Mennesker, at blive holdt til og sat godt i Gang. Naturligvis var der dem, der mente, at Tempoet var for voldsomt, Kravene for store, men saa maatte de søge andre Steder hen. Der var Fart over Arbejdet, og der var Orden i Hvidbergs Bedrift. Og saa kunde de unge faa Lov til at faa en Fridag, naar der var et og andet, f. eks. Møder, der var værd at være med til. Ihvert Fald manglede Hvidberg aldrig Tilbud paa Elever og Medhjælpere; og det var i Regelen unge, der baade kunde og ville noget — unge fra gode Hjem, som det var en Fornøjelse at arbejde sammen med. Det er da ogsaa en Kendsgerning, at der er udgaaet mange dygtige Landmænd fra Pajbjerg og Hunsballe. Den Oplæring og Opdragelse de havde været inde under i Hvidbergs Hjem, havde ikke været forgæves. Og mange af Hvidbergs Medhjælpere — baade paa det ene og andet Omraade — tænker tilbage paa dette Samarbejde med Taknemmelighed.

Naturligvis havde Hvidberg ogsaa sine Særheder og Kanter. Han kunde som Arbejdsgiver forlange mere end rimeligt var, han kunde

være lunefuld, siges der; der var en vis Uro over ham, han kunde lægge Planer og give Ordre i Dag og saa pludselig ændre dem i Morgen. Han var saa impulsiv.

Nu og da kunde Hidsighed og Vrede løbe af med ham og faa ham til at bruge saarende og krænkende Ord. Hans Maade at sætte i Rette paa var kort og bestemt — undertiden meget talende, som følgende Eksempel viser: En Morgen, da han kom vandrende hjem fra Struer efter en Københavnsrejse med Rejsetæppe paa Armen og en lille Kuffert i Haanden, saa han een af Karlene i Færd med at læsse Gødning; men det gik aabenbart lidt for langsomt efter Hvidbergs Mening. Saa smed han Frakken, Rejsetæppet og Haandtasken, sprang op i Møddingen og læssede Gødning paa Vognen i et Lyntempo. „Saadan skal Du gøre det“, sagde han til den forbløffede Karl. Jeg tænker ikke Karlen har glemt denne praktiske Lektion, som var et Udslag af Jens Hvidbergs impulsive Sind og lidt voldsomme Energi. Maaske der nok kunde være lidt Grund til, hvad hans Far engang sagde til ham: „Du maa ikke gøre dine Folk bange for dig“. Det var det rastløse og omskiftelige i hans Sind, der her gav sig Udslag i saadanne Situationer. Og naturligvis kunde det nu og da ogsaa føre til Konflikter. Men trods alt dette, som her er nævnt — og der er jo altid noget i Hverdagens Liv og Strid, der ikke er, som vi selv gerne vilde det skulle være — saadan ogsaa her — saa var baade Pajbjerg og Hunsballe dog Steder, som unge gerne søgte til og var glade for at være. Og det var Jens Hvidbergs store Ønske og daglige Bøn, at danne og skabe *et godt Hjem* for sin unge Medarbejdere. Og jeg tør nok sige, at stort set lykkedes det. Det fuldkomne naaes aldrig. Hvidberg naaede det heller ikke. En Gang vi talte sammen om dette Emne, sagde han beskedent og ydmygt: Jeg vilde nok ønske, at jeg kunde have været noget mere for mine unge i Hjemmet, end jeg har. Jeg svarede dertil: Jeg tror, at du har været mere og betydet mere, end Du selv ved. Og jeg har senere faaet bekræftet, at saadan var det. —

Jeg anfører her enkelte af de Vidnesbyrd jeg har faaet fra Jens Hvidbergs gamle Elever og Medarbejdere. Een skriver saaledes:

Der blev arbejdet haardt paa Pajbjerg. Tempoet var sat op. Men det var en herlig Tid med saa mange unge raske Mennesker sammen. Var der Foredrag i Forsamlingshuset blev Arbejdet saa vidt muligt

indstillet, og hvem der havde Lyst kunde saa gaa med til Foredrag. Om Hverdagen, naar Arbejdet var Slut og Dagen gik til Hvile samledes vi saa godt som altid til Aftensang. Og Jens Hvidberg læste et Stykke af en Andagtsbog, f. eks. af Hoff, hvorefter vi sang af Højskolesangbogen. Der kunde som Motto for Livet paa Pajbjerg sættes et Par Linier, som Jens Hvidberg ofte gik og nynnede paa:

„Trøstig fremad, tændt er Fyret,
Vej kender han, som har Styret“.

Og fra Hunsballetiden anfører jeg et lignende Vidnesbyrd af en ung Mand, der skriver: Kom man i det hyggelige Hjem paa „Hunsballe“, enten det nu var som Gæst eller som Medhjælper paa Gaarden, lød der altid et „velkommen til“ paa Hvidbergs jydsk Maal. Saadan lød det ogsaa til mig en Novemberaften for snart 30 Aar siden, da jeg kom der, som Medhjælper et Aar.

Hvidberg var glad for at have unge interesserede Mennesker omkring sig, og han ville gerne drøfte med os alle Ting, som han selv var stærkt optaget af. Det var Andelsbanken og det var Køb af en større Gaard paa Als og det var politiske, folkelige og kirkelige Spørgsmaal — foruden naturligvis alt, hvad der havde med Landbruget at gøre. Aftnerne gik med Læsning, og Hvidberg selv læste — foruden flere Dagblade og Ugeblade som: Højskolebladet, Dansk Landbrug, Dansk Frøavl — ogsaa den nye Litteratur, som kom frem.

Ofte var der Gæster paa Hunsballe, og næsten altid sad de ved samme Bord og spiste sammen med de øvrige af Husets Folk. En af de hyppigste og hyggeligste Gæster var Kredens daværende Folketingsmand, den senere Udenrigsminister, Dr. Moltesen, der var en nær Ven af Hvidberg. Ogsaa mange Frøgrosserere kom der. Og efter et saadant Besøg sagde Hvidberg en Dag: Ja, det er jo egentlig mærkeligt, at i et Øjeblik handler man med Frø til mange Tusinde Kroner, og i næste Øjeblik gaar man og samler de Aks op, som er tabt fra Høstvognen. Men saadan var Hvidberg i sin Virksomhed. Baade stort og smaat blev taget i Betragtning. Skulde Hvidberg til Holstebro, hvor han havde meget Arbejde paa Frøavlscentret „Hunsballe“ var det meget ofte, han cyklede derud i Stedet for at tage med Toget. Saa var den Billet sparet. — Hjemmet i Hunsballe hvilede paa et baade folkeligt og kristeligt Grundlag.

Jens Hvidberg vilde gerne, at det ikke alene blev dygtige Mennesker, der udgik fra Hunsballe, men en Ungdom, der ogsaa havde Interesse for folkelige, kulturelle og kristelige Værdier.

Det var med saadanne Indtryk af Manden og Hjemmet, at de unge Medhjælpere rejste fra Hunsballe. Jeg vedføj her endnu et Par Glimt fra Hjemlivet og Hverdagslivet, som et Par af de unge Medhjælpere har givet. Indholdet er i det væsentlige gengivet i den oprindelige Form:

Jeg kom til Hunsballe 1. November 1934. Og det var mit første Møde med Hvidberg, saa mit Kendskab til ham er fra hans ældre Dage.

Der var to Ting, der var særlig karakteristisk for ham, og som han satte meget ind paa at lære os unge. Det ene var, at være tro i det lidet. Vi skulde regne med de smaa Ting. Værktøj, Redskaber og Maskiner skulde omgaaes paa en skaansom Maade. Manglede der et Roejern i Redskabshuset, naar det blev Fyraften, maatte det findes og sættes paa Plads. Der maatte intet ligge og flyde paa Marken. Alt skulde holdes i god Orden og være paa sin rette Plads. Det var f. Eks. en Dag i Høstens travle Tid, at den Mand, der passede Køerne, ikke kunde finde det ene Kotøjr ude paa den tørre og afgravede Græsmark. Det fortalte han til Hvidberg, men fik blot til Svar; man kan ikke saadan lade et Tøjr ligge i Marken. Find det! Han ledte og ledte i lang Tid, men uden Resultat. Tilsidst maatte alle vi andre med hen og lede efter det bortkomne Tøjr, indtil vi fandt det. Naturligvis ærgrede det Hvidberg, at vi spildte Tiden paa en travl Høstdag, men vi skulde lære, at intet maatte gaa til Spilde. Der kunde fortælles mange andre Træk, der vidnede om, at det føltes som et Kald for Hvidberg, at værne om og passe paa baade smaat og stort. Og det var ham magtpaaliggende, at vi unge ogsaa fik det lært. Vel skulde vi tage Tiden i Betragtning, endda paa Minutter, men vi skulde samtidig undgaa Forjagethed og tage os Tid til at gøre de smaa Ting. Og netop fordi han var tro i det smaa, fik han Lov til at raade over det store. —

Det næste Karaktertræk, som vi unge saa hos Hvidberg, var hans Trang til at sige Gud Tak. Ogsaa det prøvede han at lære os. Men det var vanskeligere end det med Kotøjret, for det at takke kan jo ikke gøres paa Befaling. Her maatte han lade Eksemplet øve

sin Magt, og det blev heller ikke forsømt. Ved hvert Middagsmaaltid bad Jens Hvidberg en Bordbøn og takkede Gud for dagligt Brød. Om Aftenen blev der sunget Aftensang og bedt en Aftenbøn, hvori han takkede for Dagen, der var gaaet og for Livet, der var givet os. Han vidste vel nok, at der var meget i os unge, der stred imod at takke for dagligt Brød, og alt hvad vi ejer, vi vil gerne selv have Æren for, at det gaar os godt paa den Plads, vi hver især er sat, men Hvidberg vilde, at Eksemplet ved sin indre Magt, skulde virke saadan, at vi fik Øjnene op for, at slet intet kan vi tage, men alt kan vi faa af Gud.

Ogsaa fra de mange Gange jeg som Chauffør kørte for Hvidberg, har jeg gode Minder. Paa de korte Ture var det gerne det daglige Arbejde og Tilrettelæggelsen af dette, der blev drøftet. Det kunde ogsaa hænde, at Turen foregik i Tavshed, naar Hvidberg arbejdede i Tankerne med de store Planer om et og andet nyt, der skulde sættes i Gang. Men paa de lange Ture fortalte han tit om Minder og Oplevelser fra sin Barndom og Ungdom. Med stor Glæde og Taknemmelighed dvælede han ved Begyndelsen for sin Virksomhed paa Quistrup hos Godsejer Olufsen, der havde vist ham saa megen Forstaaelse og Tillid. Det var her han rigtig kom i Gang med at avle Frø. Og han mindedes Kampen for at blive selvstændig og faa sin egen Virksomhed. Lige let havde det jo ikke altid været at arbejde sig frem. En Gang, da han var ude for at sælge Frø, kom han til en stor flot Købmandsforretning i een af de jydsk Byer, men han turde næsten ikke gaa derind, da han følte sig saa lille og fremmed, men der var noget i ham, der sagde: Du skal! Han gik ind, og et Øjeblik efter stod han igen ude paa Gaden med en stor Ordre i Lommen. Lykken var med ham.

Og saa sluttede Brevskriveren sit Brev med at udtrykke sin dybeste Taknemmelighed for hvad han lærte, modtog og oplevede paa Hunsballe. —

Og vi skal endnu høre hvad en anden af Hvidbergs Medarbejdere, der paa Forhaand erklærer, at Hvidberg er den, næst efter hans Forældre, der har betydet mest for ham, har at fortælle:

Mit første Møde med Jens Hvidberg fandt Sted paa Idagaard. Vi havde forinden talt sammen i Telefonen om et Arbejde, jeg skulde overtage indenfor Forædlingen af Rodfrugter. Det var en

Junidag med højt Vejr og Fuglesang, jeg stævnedes til Idagaard. Da jeg kom halvvejs op i Alleen, kom en energisk Mand mig i Møde. Der var Friskhed og Vitalitet over hans Personlighed. Manden var Jens Hvidberg, som bød mig velkommen med følgende Ord: „Jeg skal ind og have en Tallerken Rabarberggrød, vil du have en med kan vi følges ad ind, og saa kan vi tales ved om Sagerne“. Og saadan blev det. Jeg kom derefter til Idagaard og ofte faldt vort Arbejde sammen, idet Hvidberg, naar hans Tid tillod det, selv tog Del i det praktiske Arbejde. Naar vort Dagværk var endt kom Hvidberg ofte og slog Følge og talte med os om det Arbejde, som vi nu havde beskæftiget os med. En Dag faldt Samtalen paa Hunsballe, og Resultatet heraf blev, at jeg skulde overtage en Plads der. En storm- og regnfuld Novemberdag ankom jeg saa til Hunsballe, hvor Jens Hvidberg og hans Kone tog imod mig paa en saadan Maade, at jeg straks følte Glæde og Tryghed ved at være der. Hjemmet, med Hvidberg som Midtpunkt, var et af de Hjem, hvor høj og lav var lige velkommen. Det var præget af Jævnhed og fin Kultur. Mange forskellige Mennesker færdedes her, og alle befandt sig vel, hvad enten det var Byboere eller Landboere. Det var et godt Lærested, hvor Forældre med Tryghed kunde sende deres Søner og Døtre hen.

Jens Hvidberg rejste meget. Ofte fulgte jeg ham til Struer Station, for, sagde han, saa kan vi tales ved paa Vejen dertil. Vi begyndte med at gaa almindeligt, men lidt efter blev det til Løb, og saadan skiftedes der til vi naaede Stationen. En Dag skulde han til Sjælland, Jumben var spændt for, og Hvidberg havde travlt med at komme af Sted. Da udbryder Fru Hvidberg: „Du kan da ikke rejse med den Hat paa!“ Resultatet blev, at der blev ringet til en Forretning i Struer om at stille paa Stationen med 3 Hatte, hvoraf saa Hvidberg kunde vælge den ene. Vi naaede Struer, Hattene var der. Valget skete hurtigt, idet Hvidberg tog den første, satte den paa Hovedet med Ordene: Tak, den passer mig! Farvel! Og saa var den Sag i Orden. Saadan var Hvidberg. Hurtig til Handling. Han spildte ikke Tiden med mange Ord.

En kold Vinterdag vaagnede jeg, ved at nogen rørte ved min Seng. Og da jeg saa op, var det Jens Hvidberg der stod der. Han var kommen for at lægge et ekstra Tæppe paa min Seng. Og ikke

blot lagde han Tæppet paa, men stoppede det ned omkring mig. En anden Gang stod jeg paa mit Værelse og vaskede mig, da kom han med en Kande varmt Vand, som vi skulde dele. Han gik saa igen, men lidt efter kom han tilbage med et nyt Stykke Sæbe til mig. Hvor finder man den Husbond, der gør ligesaa. Og en anden Oplevelse vil jeg nævne. Det var en Dag, Hvidberg havde været paa Rejse. Kl. 1 om Natten kom han hjem og kom ind paa mit Værelse for at tale med mig om Tilrettelæggelsen af den kommende Dags Arbejde. Op ad Dagen kom han saa ud i Marken og var ikke tilfreds med, som vi havde grebet Arbejdet an, det var ikke, sagde han, som vi havde aftalt det om Natten. Men saa føjede han til — sikkert med et Smil — ja, man kan jo heller ikke forstaa hinanden, naar den ene Part er vaagen og den anden sovende. —

En Søndag Eftermiddag var Jens Hvidberg, han Kone og jeg ene hjemme. Vejret var godt og vi slog os ned i Haven i Nærheden af et stort Træ, der stod paa en Forhøjning. Pludselig sagde Jens Hvidberg: „A tror a vil prøve, om a ka klatre op i det Træ!“ Og en to tre sad Hvidberg oppe i Træets Top. Der var ikke langt fra Tanke til Handling. —

Drengesindet var i Behold, helt op i den høje Alder. —

Og endelig lader jeg Frøavler Kr. Troelsen, Guldagergaard, Skelskør, fortælle med egne Ord om sit Ophold hos Hvidberg og sit Samarbejde med ham gennem mange Aar. Kr. Troelsen blev vel nok den Elev, som kom ind i det længste og mest intime Samarbejde med Hvidberg. Der udvikledes Aarene igennem et nært Venskab og Tillidsforhold mellem de to Mænd, og Troelsen er nu Formand for baade Pajbjergfonden og Idagaardfonden, og er saaledes med til at fortsætte og videreføre Hvidbergs Gerning og løfte Arven efter ham.

MINDER FRA MIT SAMARBEJDE MED JENS HVIDBERG

Af Kr. Troelsen

Allerede som dreng havde jeg stor interesse for planter og blomster, og paa et tidligt tidspunkt af mit liv var det min plan at blive gartner, men min far holdt noget igen. Han sagde: „Du vokser saa

stærkt, saa du maa hellere blive herhjemme paa egnen og faa lettere pladser, at du ikke allerede som dreng skal blive ødelagt af det strenge arbejde". Da jeg blev atten aar, mente jeg saa, at tidspunktet var inde til at gaa i gartnerlære. Min far foreslog mig at tage det første aar hos Jens Hvidberg, der jo var udlært gartner og som tre aar før havde overtaget gaarden „Pajbjerg“ i nabosognet til Ryde, hvor mit hjem laa. Der gik allerede stærke rygter om Jens Hvidbergs store dygtighed. Jeg vil med det samme sige, at til alt det andet, jeg har at takke mine forældre for, saa er jeg den dag i dag særlig taknemmelig for, at der aldrig blev set paa lønnen, naar jeg skulde have plads. Mine forældre havde et husmandshjem, og selvom de efter datidens forhold havde det godt, saa var der dog altid streng sparsommelighed, og af penge var der langt fra overflod. Men der blev altid sagt, naar vi skulde ud i verden, og det kom vi straks efter konfirmationen, at det var pladsen, det drejede sig om. Lønnen kom i anden række.

Min far og jeg fulgtes ad op til „Pajbjerg“, og jeg blev antaget af Jens Hvidberg for en helaarlig løn af 50 kr., men gik alt til gensidig tilfredsstillelse, blev jeg dog lovet 75 kr. for aaret. Den almindelige karleløn paa landet laa den gang betydeligt højere — tre af fire gange saa meget — men jeg skulde jo være elev. Det var ikke saaledes at forstaa, at der ikke krævedes saa stor en indsats af os elever, som af karlene. Vi maatte arbejde fuldt saa meget, men til gengæld havde vi ogsaa andre fordele. Vi var bl. a. fri for staldtjeneste morgen og aften. Men der blev arbejdet haardt, og om sommeren var arbejdstiden lang, selvom Jens Hvidberg stadig var foran i retning af kortere arbejdstid. Jeg kan huske, at naboerne arbejdede til kl. otte om sommeren, medens vi paa „Pajbjerg“ holdt op kl. halv-otte.

Hvidberg var ikke morgenmand. I reglen mødte han først lidt senere, men naar han saa kom, kastede han sig ofte ind i arbejdet med en iver og udholdenhed, saa det var svært for flere at følge med. Han taalte ikke, at vi andre talte sammen i arbejdstiden, og naar han selv tillod sig det, var det altid om selve arbejdet, samtalen drejede sig, og han kunde da være ret meddelsom, og det han fortalte os fik altid karakter af, at det skulde være et led i vor uddannelse.

Efter en lang og streng arbejdsdag i marken, kunne han fortsætte paa sit kontor til langt ud paa natten, med at skrive breve eller læse. Hvidberg læste en mængde bøger. I reglen af den mere lødige litteratur, men ogsaa bøger af almindelig underholdende art kunne han læse.

Jens Hvidberg var en ivrig kirkegænger. I reglen hver søndag spændte han to lette heste for en stor charabanc og kørte til Holstebro for at høre pastor Morten Larsen, og der var altid en indbydelse til os andre, om vi vilde med, og som regel blev vognen fuld. Han var ungarl i de aar, han ejede „Pajbjerg“, men han forstod at danne et hjemliv, saa ingen mærkede, at der manglede en husmoder. Hver aften, naar han var hjemme, og det var han for det meste, da han var imod at deltage i de kaffeselskaber, han blev indbudt til hos naboerne, samlede han gaardens folk inden sengetid og holdt aftenandagt. Der blev sunget et par sange af Højskole-sangbogen, og ind imellem læste han et stykke af en andagtsbog. Han var meget interesseret i de unges forhold. Underholdt dem om aftenen, naar de sad alene sammen med ham, med lange samtaler, hvor de drøftede alt vedrørende deres forhold og fremtidsplaner, og der var han altid rede til at give dem gode raad. Et højskoleophold havde altid en fremtrædende plads i de fremtidsperspektiver han trak op, og han forsøgte at gøre de unge forstaaeligt, hvilke grundlæggende værdier ud over de rent materielle, der var at hente paa en højskole. Og det var ikke alene med ord, han søgte at drage de unge, han kom i berøring med, ad denne vej. Ved lejligheder, hvor han var klar over, at økonomien ikke var altfor god, gav han ofte tilskud til højskoleophold. Lad det være tilføjet, at dette kun gjaldt, naar der valgtes højskole og ikke landbrugsskole. Det sidste kunne enhver jo selv forstaa at vurdere i penge.

Det var ikke den bedste jord til frøavl paa „Pajbjerg“. Manden, der ejede gaarden før Hvidberg, gik fallit, idet han forbyggede sig paa det flotte stuehus, blev der sagt. Det var daarlige tider omkring aarhundredskiftet. Hvidberg selv ejede kun en 2-3000 kr. i rede penge, da han overtog gaarden, men der blev taget fat med godt mod og friskt humør. Ved lejlighed kunne det dog ikke undgaas, at vi andre ogsaa mærkede pengeknapheden.

Det andet aar, jeg var hos Hvidberg, fik jeg en helaarlig løn af

125 kr., og da jeg skulle have de 50 kr. for vinterhalvaaret, havde Hvidberg ikke pengene. Det betød intet for mig personligt, men jeg havde købt en cykle, og den skulle betales. Det gav anledning til flere forhandlinger mellem Hvidberg og sælgeren af cyklen med mig som mellemmand. Sælgeren manglede ogsaa pengene, og der gik to a' tre uger, før de kunne skaffes til veje. Nu, saa mange aar efter, er det interessant at mindes saadanne episoder. Det var gode læreaar for Jens Hvidberg og os andre.

Til daglig mærkede vi dog ikke denne smalhans nogen steder. Vi fik en god og rigelig forplejning, og vi fik hvert aar til jul en god julegave — vel at mærke, naar vi fejrede julefesten paa „Pajbjerg“. I hvert fald var det en regel i de første aar, at de, der rejste til deres hjem juleaften, ikke fik nogen gave. Siden blev det vist anderledes. Et aar kan jeg huske, at hver mand fik en sparekassebog paa 10 kr. Mange penge den gang.

Hvert aar stod den ogsaa paa en udflugt. Et aar gik turen til „Himmelbjerget“. Med de noget vanskelige befordringsforhold, maatte de, der ikke havde cykler og saaledes ikke kunne naa første tog i Holstebro, rejse aftenen forud og bo paa Herning højskolehjem. Hvidberg betalte hele turen, ogsaa den obligatoriske spisning med stegt aal paa „Svejbæk“. Saadan en tur stod for os unge, som noget af en flothed vi aldrig før havde oplevet. Hvidberg førte altid selv an og var i straalende humør.

Det var jo en gene at drive forretning 1½ mil fra Holstebro uden telefon eller lignende hjælpemidler. Jeg husker, at der ofte blev sendt en mand ud for at træffe landposten et sted paa hans rute om formiddagen, for saa at faa brevene besvaret inden det samme postbud naaede „Pajbjerg“ til normal tid hen paa eftermiddagen. Telegrammer blev næsten aldrig sendt eller modtaget i den tid.

Frøet var i disse aar forholdsvis dyrere end nu, men driften og arbejdsmetoderne var jo langt mere primitive, og det økonomiske resultat var ej heller saa straalende som man i dag skulle formode.

„Pajbjerg“ laa i Borbjerg sogn. Der var gode betingelser for de unge, der ville deltage i sport eller andet ungdomsarbejde. Paa „Pajbjerg“ var der altid en stor flok unge, og mange af dem var i reglen interesseret i en saadan fritidsbeskæftigelse. De gjorde sig ofte be-

mærket paa fodboldbanen eller ved gymnastikken. Det skete ogsaa, at 1. præmien fra skydebanen gik til „Pajbjerg“.

Der var ogsaa andre interesser end sport. Det faldt flere naturligt at arbejde med botanik, og vi var to a' tre stykker, der et par somme igennem samlede paa vilde planter, bestemte dem og pressede dem, saa vi fik et ret righoldigt herbarium. — Selv om Jens Hvidberg var stærkt optaget af sin forretning, var han dog klar over, hvad vi foretog os, og gav os ved lejlighed gode raad. Saaledes var han efterhaanden blevet klar over, at det gik for vidt med sporten for os. Vi andre var saa unge, at vi knapt forstod det uheldige i hver søndag at være optaget af fodboldkampe eller kapskydning, som det faktisk var tilfældet.

Som eksempel paa det, der dengang blev budt unge mennesker, og som de med glæde gik med til, kan jeg nævne, at vi fire elever fra „Pajbjerg“ deltog i en række kursus i Holstebro. Det var planteavlsspørgsmaal, der blev undervist i. Vi gik en gang ugentlig i seks uger de 1½ mil til Holstebro til fods efter fyraften frem og tilbage i den strengeste vintertid. Uret blev altid henad et, før vi naaede hjem. Dette en aften ugentlig at spadsere 22 km blev betragtet som meget almindeligt den gang.

Jens Hvidberg blev efterhaanden klar over, at „Pajbjerg“ ikke var den rigtige gaard for ham, og da han for at finde bedre jord til frøavl forpagtede en del af „Nyborg Avlsgaard“, blev hans tilværelse endnu mere urolig end hidtil, idet han nu oftere maatte rejse, for at kunne tilse sin virksomhed paa Fyn. Et halvt aar tog han fast ophold ved „Nyborg“, men det var dog i Jylland, han følte sig hjemme. Ogsaa vi, der arbejdede hos Hvidberg i flere aar, fik lejlighed til at hjælpe ham ved „Nyborg Avlsgaard“. Dér var, hvad man forstaar ved herregaardsforhold, men Hvidbergs folk havde deres egne værelser, hvor de levede og spiste for sig selv. Sommeren 1904 tilbragte jeg ved „Nyborg“. Det var en sommer med mange solskinstimer, og den staar for mig, som noget af det skønneste, jeg har oplevet. Gaarden laa lige op mod Store-Bælt ved siden af Teglværkskoven. Foruden en førstemand var vi fem andre, og vi havde det herligt. Godt kammeratskab med et sammenhold, der vel nok blev stærkere gennem den daglige berøring med gaardens øvrige folkehold, hvis færden og tone faldt os saa fremmed, at vi ikke fandt an-

ledning til yderligere samkvem med dem af nogen art. Det gik saaledes, det aar jeg var paa gaarden, og jeg havde indtrykket af, at det havde været saaledes før og ville blive ved paa samme vis. Jens Hvidberg kom og besøgte os jævnligt, og det var altid en fornøjelse, naar han kom med sit friske humør.

Efter at have arbejdet for Hvidberg fire aar paa de forskellige avlssteder, rejste jeg i efteraaret 1905 paa Testrup højskole. Siden var jeg et aar paa Amager, for at studere blomkaalsfrøavl, blev saa soldat og rejste derefter til udlandet for saa fire aar efter at tiltræde pladsen paa gaarden „Hunsballe“ ved Struer, som Hvidberg i mellemtiden havde købt.

„Hunsballe“ var en lille god gaard paa 38 td. ld. Jorden var vel-egnet til frøavl og Hvidbergs erfaringer gik i retning af, at skal der drives stor forretning, vil det være mere fordelagtigt at lade andre avle frøet, og selv kaste sig over opbygning og forædling af stammerne.

Arbejdet med fremelskning af stærkt ydende rodfrugtstammer, som med stort held blev paabegyndt paa „Pajbjerg“, blev nu fortsat paa „Hunsballe“. Hvidberg var klar over, at konkurrencen med tiden maatte blive større, og ville man drive frøhandel, maatte forædlingen være i orden. Der blev paabegyndt familieavl i stor stil af de forskellige rodfrugter. Hvidberg satte særlig meget ind paa at faa en god kaalroestamme, idet han her startede med 500 familier. Det var et stort og interessant arbejde, og mange troede, efter de overraskende resultater der kom frem, at man havde fundet de „vises sten“ allerede ved første aars udvælgelse i familierne. Hvidberg var fyr og flamme, naar han arbejdede med dette. Men med tiden kom der selvfølgelig ogsaa skuffelser. De bedste familier tabte ofte ydeevnen i de følgende generationer, og efter aars arbejde synes man at staa paa samme sted, hvor man begyndte.

Men trods skuffelserne opnaaedes dog resultater imellem, og Hvidberg arbejdede troligt videre med sin ukuelige energi.

„Hunsballe“ var en gaard, der ikke fordrede nogen stor arbejdsstyrke, og dette ikke at have nogen større daglig virksomhed, end den netop var overskuelig, ved siden af sin store forretning, passede egentlig Hvidberg godt. Han befandt sig bedst hjemme, og naar alt gik godt, var han en hyggelig mand. Men forretningen kunne give

bryderier, og da var det bedst ikke at komme ham paa tværs med smaating fra gaarden. Der kunne ellers ved saadanne lejligheder falde nogle skarpe replikker. Men der blev aldrig skældt ud. Jeg vil tro, at Hvidberg holdt sig for klog til at skændes med sine folk. Var der optræk til noget saadant, gik han altid sin vej. Et par skarpe bemærkninger om det, der mishagede ham, var alt, hvad der skete. Det taalte de unge i reglen godt, men det kunne selvfølgelig knibe for de ældre. Derfor kunne det jo hænde, at der indtraf situationer, som var vanskelige at tale sig til rette efter. I regelen gik det dog i orden igen, saa samarbejdet kunne fortsættes, kun enkelte gange maatte vedkommende rejse. Dog laa der i reglen dybere aarsager bag afgørelsen, naar dette skete.

Hvidberg var ifølge hele sin fortid en meget sparsommelig mand. Ved indkøb af maskiner og lignende, købte han derimod altid det bedste. Han købte ogsaa en mængde blade og bøger, saa der altid var rigelig læsning for enhver god interesse blandt de unge. Derfor kunne det ogsaa synes noget mærkeligt, naar der f. eks. blev givet ordre til, at vi helst skulle bo to paa hvert værelse om vinteren for at spare paa lyset. Man blev oplært i hurtighed paa „Hunsballe“. Der krævedes, at vi havde ordentligt og rent tøj paa ved bordet, og der var kun enkelte minutter til omklædning. Gaarden laa lige op mod Limfjorden, og paa varme sommerdage maatte vi holde middag 10 minutter før tiden for at bade, inden vi skulle spise. Der var ca. 80 meter at løbe, og selvom man ikke kendte til badetøj den gang, maatte der hænges i for at faa dukkerten og naa hjem igen paa de ti minutter, men alt var præcist — og blev naaet. Hvidberg var altid selv foran, naar han ikke var ude i forretning.

For at faa gode isolerede pladser til fremavl af stamfrø, købte Hvidberg en lille gaard paa øen Venø i Limfjorden. Jord og bygninger var af meget ringe beskaffenhed. Driften blev passet paa den maade, at der sendtes mandskab over paa gaarden hver gang et arbejde skulle udføres. Strakte opholdet sig over flere dage, spiste mandskabet hos naboen, men sov paa gaarden. Der gik mange sære frasagn om driften af denne ejendom. Der blev sagt, at de urolige hoveder, som Hvidberg ikke kunne styre paa „Hunsballe“, blev sendt til Venø for at falde lidt til ro. Kuren skulle især være blevet benyttet i tilfælde af kærlighedsaffærer, fortalte rygten. Hvor meget,

der laa bag disse historier, skal i denne forbindelse være usagt, men noget var der nok om det.

Hvidberg gjorde sig stor umage, naar han antog sine folk. Deres forhold blev saa vidt mulig nøje undersøgt, og han bød dem i reglen kun en lille løn til at begynde med — saa var det da ikke for pengenes skyld, de kom hos ham. Selvfølgelig kunne det alligevel hændes, at der kom personer, som bragte mere uro med sig end godt var, og det var ligesom dette traadte tydeligere frem paa „Hunsballe“ end paa „Pajbjerg“. Om udviklingen i de faa aar kan have ændret disse forhold saa meget, eller det beroede paa tilfældigheder, ved jeg ikke, men der blev lavet langt flere løjer mellem de unge paa „Hunsballe“ end paa „Pajbjerg“. Hvidberg kunne ellers nok selv slaa sig løs, og var da meget festlig. Naar vi legede ordsprogsleg, var han ofte med, og kunne gennemføre en krævende rolle, saa vi maatte beundre ham.

Hvidberg var den fødte forretningsmand. Skulle en større handel gennemføres, holdt han mest af at ordne det privat, helst en aftenstund, og en saadan aften blev ikke kedelig, skønt det ofte blev sent, inden man skiltes. Hvidberg havde en særlig evne til at finde ind i det centrale i et menneske. Han var selv saa aaben og ærlig, at andre ved en saadan samtale ogsaa uvilkaarligt aabnede sig for ham, maaske mere end de oprindelig selv havde tænkt og ønsket.

Efter et besøg i København f. eks. blev der ved Hvidbergs hjemkomst, i reglen pr. brev, stadfæstet en del samtaler omhandlende storhandler i frø til forskellige sider. Selv om disse handeler afsluttedes saa absolut til begge parters tilfredsstillelse, forekom der dog tilfælde, hvor køberne fandt, at de maaske havde været vel ivrige til at forsyne sig med det udmærkede „Pajbjergfrø“. De var i den grad livet op af den lille iltre forretningsmand, der spredte om sig med energi, saa de følte sig i stand til større indkøb, end der maaske egentlig var basis for. Dog ikke saaledes, at de bagefter søgte at undrage sig de indgaaede forpligtelser, men i efterfølgende breve kunne det alligevel skinne igennem, at enkelte ved deres indkøb havde taget munden rigelig fuld.

Det var et utal af planer og projekter, Hvidberg gennem aarene udklækkede. Han havde en meget frodig fantasi, men heldigvis lod han sine ideer gennemdrøfte til alle sider, saa venner og medarbejde-

re kritiserede og bedømte dem. De allerfleste blev derefter skrinlagt og saa aldrig dagens lys. Det var altid om aftenen, han fik sine lyse ideer, og en saadan aften, naar der var sprunget noget helt originalt frem, kunne han være utrættelig og drøfte problemerne med dem, der nu engang magtede at behandle emnet med ham, til langt ud paa natten. Jeg oplevede flere gange, at han klokken et-to om natten efter en varm disput har sagt: „Skal vi saa ikke ovenpaa det løbe en tur til Struer med brevene!“

Hvidberg havde kun faa offentlige hverv. Han egnede sig ikke til det og gik langt udenom dem. En gang i hans unge dage, medens han var paa „Pajbjerg“, blev han valgt ind i sogneraadet, men det blev en skuffelse for begge parter. Det var ikke noget for ham, at sidde i timevis og drøfte de bagateller, som jo ogsaa maa behandles i et sogneraad. Det blev fortalt, at engang de havde drøftet kørsel af grus til vejene i kommunen, blev det Hvidberg for langtrukket, og han tilbød til sidst at køre det hele selv. Det var i vinterhalvaaret, og han havde mandskab og heste nok. Som det gik med de offentlige hverv, saaledes gik det ogsaa med politikken. Hvidberg var venstremand. Dog ikke mere renlivet, end at han taalte andres mening, og i høj grad var interesseret i at faa spørgsmaalene belyst fra alle sider. Derfor blev han ikke den drivende kraft i sit parti, som indflydelsen og positionen kunne have ført ham til. Lad mig dog indskyde, at Hvidberg gennem sit bekendtskab med dr. Moltesen gav anledning til, at denne kom til Struerengen. Dr. Moltesen holdt ferie paa „Hunsballe“, hvorfra han tog ud og holdt en del folkelige foredrag paa egnen, blev kendt med befolkningen, og lagde grundlaget for sin opstilling i Vinderupkredsen, hvorved han saaledes kom ind i dansk politik. Som altid naar Hvidberg endelig tog standpunkt til en sag, han ville fremme, gjorde han ogsaa her en vægtig indsats, og da valgkampagnen begyndte, stillede han kusk og vogn til raadighed, saa Moltesen kunne køre omkring i hele valgkredsen.

Hvidbergs forretning voksede, og som aarene gik, erfarede han, at de avlspladser, hvorfra han fik det bedste frø, laa paa øerne. Derimod havde han en stabil kundekreds i Jylland, med centrum for køberne paa hjemegnen, naar det drejede sig om indenlandske kunder. Endelig fandtes der ikke saa mange konkurrerende firmaer i Jylland, som paa øerne.

Det var min opgave at kontrollere og tilse avlen om sommeren, samt rense og ekspedere frøet efteraar og vinter. Det blev saaledes en omflakkende tilværelse, jeg førte. Min meste tid tilbragtes dog paa „Hunsballe“, hvor der altid var nok at gøre ved bedriften.

En tur til øerne for at kontrollere avlen startedes altid med kort varsel. Jeg havde gerne min cykle med, og rejste saaledes med nattoget fra Struer, nydende den søvn, der kan falde af i et kupehjørne med afbrydelserne over Bælterne. Fra Korsør gik cykleturen gerne til Skelskør, hvor jeg bl. a. besøgte de dygtige og udmærkede mennesker Vilhelm og Chr. Jespersen, der var de største avlere paa denne egn. Som regel boede jeg hos V. Jespersen, „Annebjerggaard“, hvorfra de øvrige avlere besøgte. Det væsentligste af avlen var dengang kaal- og runkelroefrø. Dog fandtes der enkelte arealer med turnipsfrø. Fra Skelskør gik turen i reglen syd paa over Næstved til Sydhavsøerne, siden om ad Fyn til Langeland; ogsaa paa Ærø havde vi avlere. For det meste boede jeg som nævnt hos avlerne paa disse herlige ture, og lærte derved mange forskellige mennesker og skikke at kende. For eks. kunne man begynde dagen med et hovedmaaltid bestaaende af stegt flæsk, der kom ind paa bordet i en stor pande; dertil spiste man rugbrød og drak perikumsnaps og afsluttede med en kop kaffe. Perikummen avledes i haven, hvorfra den hængtes til tørring paa loftet. For hver ny flaske brændevin man tog frem, blev der blot stukket et par grene af perikummen ned ved siden af proppen. Paa visse egne fik jeg ligeledes gammeltøl, naar jeg kom i høsten — ogsaa en drik jeg var ukendt med, og da ogsaa fandt uegnet som grundlag for lange cykelture.

De større frøforretninger havde ogsaa paa den tid pakhuse med datidens moderne rensemaskiner. Hvidberg lod derimod sin avl rense hos avlerne. Det var ikke altid lige let at ordne og rense et saadant frøparti til en god salgsvare med de mere eller mindre primitive rensemaskiner, landmændene kunne stille til ens raadighed. Ofte maatte jeg til nærmeste købmand for at finde traadnet af passende maskevidde til sold, inden maskinen var køreklar. Der blev saa sat en mand til at trække i haandsvinget, og i løbet af nogle dage kunne vi saa have frøet færdig til forsendelse. Nu forbavses man over, at det kunne gennemføres tilfredsstillende — men klager hørtes aldrig. Baade til Hvidbergs og avlernes fordel sparede paa denne maade

mange penge til rensedgifter, kapitalinvestering i maskiner og pak-huse og fragten. Senere skulle de større arealer med bederoe-, kløver- og græsfrø dog kræve pakhuse med tørrerier og specialrensemaskiner.

I 1911 forlod jeg Hvidberg og rejste til Sjælland for at danne selvstændig virksomhed. Det var planen at købe en gaard, men da det trak noget ud, fik jeg ansættelse paa avlsgaarden „Bonderup“ ved Korsør, hvor Hvidberg havde udlagt 300 tdr. ld. med frø. I de to aar jeg opholdt mig her, og siden da jeg købte „Guldagergaard“ ved Skelskør i 1913, fortsattes samarbejdet med Hvidberg. Han købte en lille gaard paa 20 tdr. ld. ved Skelskør i 1911, hvor han indrettede tørreri og renseri. En virksomhed, jeg havde noget tilsyn med. Det var efterhaanden en paakrævet forbedring, med de store frøpartier, der nu skulle behandles.

Da krigen brød ud i 1914, var man inden for de fleste brancher ganske raadvilde i sine dispositioner. Ogsaa frøhandlerne var usikre. De varer, der ikke umiddelbart var anvendelse for, sank i pris, og ingen turde købe til lager. Hvidberg havde netop denne sommer en meget stor avl af kaalroefrø, betydeligt mere end der kunne forventes afsat paa hjemmemarkedet, saa det sank stærkt i pris. Sammen med en kompagnon havde jeg lejet et areal paa 40 tdr. ld. og tilsaat med kaalroefrø. Vi tærskede avlen med to damptærskværker netop i de augustdage, da krigen brød ud. Det forholdsvis store mandskab, vi havde til hjælp, var vanskeligt at holde styr paa; hver morgen, naar vi mødte paa arbejdspladsen, manglede vi et par mand, der i nattens løb var indkaldt til sikringsstyrken.

Hvidberg kom netop ud i marken til os paa et meget hastigt besøg. Han skulle tilbage over Bælterne samme dag igen, da de kunne blive spærret uden varsel. Selv om jeg ikke arbejdede for Hvidberg, bad han mig dog om at varetage hans interesser, hvis der skulle ske noget. Han gav i løbet af faa minutter korte, klare ordrer paa, hvad der skulle foretages under de forskellige situationer. Meget af frøet skulle bruges i Jylland, saa det kunne blive ret vanskelige forhold at arbejde under. Han optraadte med en fasthed og sikkerhed som enhver uvilkaarlig maatte beundre. Under forhold, der virkelig krævede en mands indsats, var Hvidberg altid størst. Os der kendte ham gennem mange aars samarbejde, erfarede gang paa gang, at i de vir-

kelig store dispositioner tog Hvidberg sjældent fejl. Imidlertid gik alt langt lettere for os, end det saa ud til i disse augustdage. For mit vedkommende skete kun det, at de ca. 50.000 kg kaalroefrø, høsten gav os, sank til 46 øre pr. kg. To aar efter skulle det koste den mangedobbelte pris. Men det gik jo nok som det skulle, og jeg kom sikkert aldrig til at savne den formue. Med krigen bragtes nogle usunde aar for dansk frøhandel. Priserne steg over alle rimelige højder, og frøarealerne udvidedes. Der var ingen grænser for købelyst og -evne. I 1918 forlød det, at man laa inde med et lager af turnipsfrø i et omfang, der skulle være tilstrækkelig til dækning af verdens forbrug i en lang aarrække frem i tiden. Det skulle jo gaa galt.

Hvidberg med sin store forretning og mange forbindelser med baade avlere og aftagere kunne naturligvis ikke ligge stille i disse aar, selvom der holdtes noget igen paa de paakrævede udvidelser. Der købtes en lille forsøgsgaard „Anesminde“ ved Slagelse og et pakhus i byen. Et andet pakhus blev bygget ved Eskildstrup paa Falster, hvor ogsaa en lille gaard i nærheden blev overtaget. Forretningen i Struer flyttedes til Holstebro, hvor ogsaa et moderne pakhus blev bygget. Gaarden „Særkær“ ved Holstebro erhvervedes ligeledes. Paa alle disse avlscentre indrettedes der saa tørreri og renseri for de forskellige frøarter.

Med de store udvidelser fandt man det rigtigt at lade forretningen overgaa til et aktieselskab, og A/S Pajbjerg blev dannet for afdelingen i Slagelse og Eskildstrup. Aktiekapitalen var 500.000 kr.

Skønt frøpriserne begyndte at vise en stærkt nedadgaaende tendens, var Hvidberg dog ikke mere betænkelig ved situationen, end at han efter en henvendelse fra Rasmussens Sønner i Korsør om overtagelse af en frøafdeling, de havde oprettet under krigen, men som nu ikke mere interesserede dem, da eksporten syntes at svigte, indvilligede i at overtage; og efter en række behagelige forhandlinger med disse mennesker, som Hvidberg lærte at kende og sætte pris paa, købte A/S Pajbjerg denne afdeling med maskiner o. s. v.

Det var aar, der tog haardt paa Hvidbergs helbred. Skønt han var en stærk mand baade af sjæl og krop, og selvom det syntes ubegrænset, hvad han kunne magte, saa sled det dog paa ham. Han antog en del hjælpere som afdelingsledere i de forskellige landsdele. Der indrettedes salgskontor i København, hovedsagelig beregnet til

den store eksport, man forventede maatte komme efter krigen. Ikke mindst regnede man med ubegrænsede salgsmuligheder til Rusland, hvorfra meldinger lød paa store markeder for frø.

„Idagaard“ ved Slagelse blev købt i efteraaret 1917. Hvidberg var selv klar over, at den var perlen i det han hidtil havde erhvervet sig. Han boede der selv i kortere perioder, men befandt sig ellers bedst paa sin lille gaard ved Struer, der stadig blev hans faste opholdssted. Hertil hjemførte han ogsaa sin hustru i 1918. Ingeborg Hvidberg var fra Høve ved Skelskør. Han traf hende paa menigheds-skolen „Liselund“ ved Slagelse, hvor han to gange aarligt, i januar og august, tog del i de store Liselundmøder. Hvidberg var med et af de første aar, Dael aabnede „Liselund“ menighedsskole, og han var med til det sidste sommermøde, der blev holdt før han døde i efteraaret 1944. Han følte det værdifuldt, at „Liselund“ laa som nabo til „Idagaard“. Utallige er de deltagere i Liselundmøderne, Hvidberg har haft boende som gæster paa „Idagaard“.

Selv om Hvidberg i de mange aar han var alene i høj grad magtede at skabe hjemliv om sig, blev det dog klart for os alle, at først nu da Ingeborg Hvidberg kom til, fik han det rigtige hjem paa „Hunsballe“. Hun blev en stor støtte og værdifuld hjælper for den noget urolige mand.

Der kom en ny tid for ham, og han søgte nu at praktisere sin gamle læreregel, som jeg tydeligt husker, idet den skulle fortælle, at den dygtige mands første og væsentligste opgave var at vælge sig folk og hjælpere, saa man selv blev overflødig. Men det faldt svært for den livfulde, praktiske mand at holde sig i ro, naar han ved besøg paa sine virksomheder kunne se, der var forhold, som burde ændres. Naturligvis blev sagen ikke bedre, naar rentabiliteten af de paagældende virksomheder kun lod sig gennemføre ved streng økonomi, under de stadig dalende priser, og de, der ikke kunne følge ham i de økonomiske kalkulationer i disse aar, maatte søge andre veje. Magtede hans folk derimod opgaven, kunne han vise dem stor tillid og gav i saa fald helt frie hænder. Faa havde som han evnen til at placere de rigtige hænder ved det rigtige arbejde, og sjælden skulle han blive skuffet i denne vurdering af sine medmenneskers evner. Kunne det dog ske, var han maaske vel streng i sin afgørelse, men satte alt ind paa at handle retfærdigt.

Gennem forretningsforbindelser fik Hvidberg oplyst, at der i Rusland umiddelbart før revolutionens udbrud, var stor interesse for et samarbejde med danske, der var interesserede i forpagtning af russisk jord. Man regnede den begyndende revolution for noget forbigaaende, og naar det var overstaaet, ansaas det for klogt i en saadan periode at have haft sin jord udlejet til borgere i et lille neutralt land som Danmark. Hvidberg blev hurtigt optaget af sagen, og trods de store omvæltninger i Rusland, regnede man dog med, at der igen ville komme dage, hvor retfærdigheden ville raade i det store rige. Efter at der blandt Hvidbergs venner var dannet et selskab til at sikre økonomien, og da vejen tilsyneladende laa aaben for os øst paa, søgte man en mand, der turde paatage sig at føre sagen ud i livet. Vi kunne straks antage en ung landbrugskandidat, K. Bonde, der rejste til Rusland for at søge de opgaver løst, der laa for. Det var en modig mand, der ikke lod sig standse af de mange advarende røster. Det skal ogsaa siges, at Hvidberg ikke stak nogle af de meget drastiske oplysninger, han allerede da havde erhvervet sig derovrefra, under stolen. Vor udsending rejste, og efter sin hjemkomst fra Rusland, hvor hans oplevelser havde været af en art og spænding, der nok kunne holde os vaagne en sen natte-time under fortællingen, blev der indkaldt til stiftende generalforsamling paa „Palace-Hotellet“ i København. Hvidberg, der havde udført alt det grundlæggende arbejde og hidtil været sjælen i det hele, trak sig, som altid ved saadanne lejligheder, helt tilbage. Landstingsmand, godsejer Olufsen, Quistrup, der var Hvidbergs nære ven, ledede mødet og valgtes til formand. Jeg husker, at der blev holdt flere smukke taler om dansk udsyn og foretagsomhed, og de der skulle fortsætte arbejdet gik ind til det med stor ildhu og begejstring. Et par store veldrevne godser med sukkerroefrøavl blev forpagtet i Ukraine. Det var meget frugtbar jord i høj kultur. Men heldigvis naaede vi ikke længere ind i det „russiske eventyr“, som vi siden kaldte det, end at vi kunne trække os tilbage igen; for netop da forpagtningskontrakterne skulle stemples, gik den store tromle altfavnende hen over det hele. Vor udmærkede udsending reddede livet i tumlen derovre — og da ogsaa de fleste af vore penge, takket være vor forsigtige formand. Derimod satte en anden af vore gode hjælpere livet til, nemlig statskonsulent N. Otto Nielsen, det danske landbrugs repræsentant i Rusland, idet

han dræbtes af en granat i sin dagligstue, da Riga blev bombarderet i 1919.

Den store interesse man havde udvist for frøavl paa Lolland-Falster, der resulterede i at A/S Pajbjerg byggede det førømtalte pakhus ved Eskildstrup, holdt sig kun medens priserne var høje. Da prisfaldet kom, og sukkerroeavlens igen blev det bærende, faldt de nye avlere, der havde sluttet op om A/S Pajbjerg, i nogen maade fra. Frøforsyningen fra Roskilde havde derimod en del gamle avlere paa disse egne, og da de netop planlagde opførelsen af et pakhushus, indlededes der ret naturligt forhandlinger med frøforsyningen om overtagelse af pakhuset ved Eskildstrup, der ikke blev fuldt udnyttet. Forhandlingerne endte med, at Frøforsyningen købte ikke alene pakhuset i Eskildstrup, men hele A/S Pajbjerg med pakhuset i Slagelse, de to smaa tilhørende gaarde og salgskontoret i København. Aktiernes kurs blev sat til 125, uden lang diskussion. Og forhandlingerne drejede sig blot om det betimelige for begge parter bedste i handelen gennemførelse. Saa vidt min hukommelse rækker, holdt jeg paa, at vi burde beholde Slagelse, hvorimod Eskildstrup kunne blive besværlig nok at drive rentabelt. Frøforsyningen købte imidlertid det hele. Handelen afsluttedes saaledes, at Frøforsyningen ogsaa kunne købe forretningen i Holstebro til en kurs af 110. Dette kom man dog ikke tilbage til senere.

Efter at have afviklet en del af forretningen, kastede Hvidberg sig mere over forædlingen af vore kulturplanter. Han havde nu mere tid og flere penge var der ogsaa til dette formaal.

I 1920 oprettede han Pajbjergfonden, idet en væsentlig del af den fortjeneste, han havde haft i krigsaarene, blev draget ud af forretningen og baandlagt i et fond med planteforædling som formaal.

Forædlingsleder J. S. Fruergaard blev antaget som leder af „Pajbjergfonden“ og begyndte under meget beskedne forhold paa nogle faa tdr. Ld. paa „Ny Hunsballe“ ved Struer, men efterhaanden som det grundlæggende arbejde skred frem, krævedes større arealer til det stigende antal familier og stammer, man arbejdede med, og til dette formaal købte man i 1924 „Johannesminde“ i Uge, Sønderjylland. Det viste sig hurtigt, at denne gaard ikke egnede sig til forsøgsarbejde. Man holdt den dog indtil 1935, men nærmest for at være en hjælp i den nationale kamp, der mærkedes haardt paa denne

egn. I 1930 købte man fondens egentlige forædlingsgaard, „Overbygaard“ ved Børkop. Herfra og fra det grundlæggende arbejde paa „Ny Hunsballe“ ved Struer kom nu en række førsteklases stammer, som igen bragte Pajbjergnavnet frem i første række i ind- og udland. Før den sidste verdenskrig blev der truffet faste aftaler med firmaer i andre lande som Holland og Sverige om eneforhandling af Pajbjergstammerne, aftaler der staar ved magt den dag i dag til begge parters tilfredshed.

Men det er dog særligt med henblik paa det danske landbrug, disse forædlingsresultater er frembragt. Der er saaledes udgaaet stammer af hvede, byg, roer, græs, kløver og lupiner. Ogsaa arealmæssigt har fonden udvidet sin virksomhed, idet den ved køb af „Abildgaard“ ved Skive nu har raadighed over tre gaarde.

Hvidberg havde en lykkelig haand til at faa rentabilitet i en ejendom, naar den kom ind under hans ledelse. Men trods det system, der herskede i arbejdsmetoderne, blev folk dog ikke ensrettet under ham.

Det var gennem mange aar Hvidbergs store drøm at eje en gaard paa Fredericiaegnen. Utallige er de bilture, han tog til denne egn for at se paa landskabet, som i høj grad tiltalte ham. Gennem sine forbindelser blev han anvist flere ejendomme, lige fra herregaarde til almindelige bøndergaarde, og i 1929 blev drømmen til virkelighed, idet han købte den store bondegaard „Randsgaard“ ved Pjedsted. Der var meget at gøre, og der trængtes til forbedringer overalt. Men efter at have ofret ca. 100.000 kr. paa gaarden, fandt Hvidberg dog, at det var en noget dyr fornøjelse og afhændede gaarden fire aar efter købet.

A/S Hunsballe Holstebro, som Hvidberg beholdt, da han i 1921 solgte den sjællandske afdeling til Frøforsyningen, søgte han at faa drevet videre efter andelsprincippet, saaledes at udbyttet til aktionærerne var begrænset, og efter at der var henlagt det lovbestemte beløb af overskudet til reserven, skulle avlerne have resten som bonus. Denne forretningsmaade i forbindelse med dygtig ledelse gik saa godt, at den lille forretning, som efter Hvidbergs mening kun skulle have forsynet de vestjydske kunder, maatte udvides ved nybygninger gentagne gange. Baade i Holstebro og ved den oprindelige lille renseafdeling paa „Idagaard“s jord i Antvorskov blev der bygget. Der

staar nu begge steder fuldt moderne pakhuse med tørre- og renseri.

Skønt Hvidberg havde sat sig for, at han ville trække sig ud af det hektiske forretningsliv, og selv om han i høj grad praktiserede det ved at afstaa dele af sin forretning og trække sig tilbage fra ledelsen af de øvrige virksomheder, han havde dannet, saa havde han alligevel vanskeligt ved at styre sig, naar der kaldtes, og de gamle toner fra tidligere arbejdsfæller lød. Han kunne blive fyr og flamme, naar han traf en af sine gamle forretningsforbindelser, og de drøftede gamle dage. Men med aarene forstod han dog at holde igen, og hans planer samlede sig mere og mere om at gøre sine ting op, saa der kunne blive ligesom en afslutning paa det arbejde, der var bleven ham betroet.

Som paaskønnelse for sin store indsats blev Jens Hvidberg tildelt ridderkorset. En udmærkelse, som han sikkert satte pris paa, men som han dog aldrig pralede med. Jeg saa ham aldrig bære det, og andre saa det maaske heller ikke.

Jeg har her trukket nogle af de linier op for Jans Hvidbergs liv, som er saa lette at omtale, fordi de bygger paa kendsgerninger, der taler deres eget tydelige sprog. De viser et rigt og virksomt liv, fuld af arbejde, og de økonomiske resultater blev store, dog ikke tilnærmelsesvis saa store som der med lethed kunne være naaet, om det havde været det eneste store maal for ham. Hvidberg havde været millionær flere gange, hvis det var det, han havde stræbt efter. Man han var bange for penge og taalte ikke at have store kontante beløb liggende uvirksomt hen. Det var hans overbevisning, at penge let kunne blive en forbandelse i et menneskes liv, og det blev de, hvis de kom til at herske over et menneske, fremfor at mennesket herskede over dem. Saa lang tid helbredet tillod det, rejste Hvidberg altid paa fællesklasse med jernbane, ofrede meget faa penge paa bilkørsel og tog hellere sin cykle. Paa den kørte han lange ture, ogsaa da han blev ældre, ligesom han altid boede paa højskolehjem og missionshoteller. De flotte og dyre hoteller tiltalte ham ikke.

Ved andre lejligheder, der ikke kom saa meget frem i lyset, saa han mere stort paa det. Hvidberg var meget søgt som kautionist, og der gik han ofte med — ogsaa paa steder, hvor han udmærket kunne sige nej. Følgen blev da ogsaa, at han i nedgangsperioder maatte betale ret store beløb. Jeg ved tilfælde, at hvor det kneb for hans med-

kautionsister, der foreslog Hvidberg at dele tabet efter evne, hvorefter han selv tog broderparten. Under den store landbrugskrise i tredive-
ne, havde han saa store kautionsforpligtelser, at hans formue hvert
aar gik betydeligt tilbage. Den slags tog han med godt humør.

At Hvidberg magtede at hjælpe saa mange, som han gjorde, be-
roede i nogen maade paa, at han havde en sjælden evne til at finde
en form og ordne tingene paa, saa folk kom i gang, uden det egent-
lig kostede ham noget. Ikke alle kunne se, at det var den bed-
ste maade at faa hjælpen paa, og nogle blev endog stødt og udtrykte,
at det var at give med den ene haand og tage med den anden. Men
han ydede mangan en hjælp til selvhjælp, og de har siden sagt ham
tak, fordi han netop hjalp paa den maade.

Ved siden af de fond han oprettede for under officielle former at
sprede hjælp til alle sider efter mere eller mindre fastlagte linier,
ofrede Hvidberg betydelige summer til forskellige formaal, som kun
yderst faa af hans nærmeste var klar over. Ikke mindst børnesagen
havde hans interesse, og megen støtte og mange gaver gik til børne-
hjem og smaabørn som led nød. Kom en mand til Hvidberg og kun-
ne dokumentere, at der virkelig manglede hjælp et sted mod fattig-
dom eller sygdom, gik han aldrig tomhændet bort.

Hvidberg var som nævnt en kirkens mand. Hans aandelige inter-
esse laa dybt forankret i den grundtvigske livsanskuelse. Deri var
han blevet bestyrket gennem flere ophold paa grundtvigske høj-
skoler som Testrup og siden Askov i sine unge dage. Dog ikke
saaledes, at han ikke forstod Indre Mission — ogsaa i den lejr havde
han venner og kunne med udbytte deltage i gudstjenesterne, men
hans faste staasted blev dog i de grundtvigske kredse, og der igen i
de frie menigheder.

Den linie i Hvidbergs liv, der gik mod det evige, blev med aarene
stærkere og mere fremtrædende, og paa hans ældre dage kredsede
tankerne mere og mere om det, der laa forude, naar aarene her paa
jorden engang var talte. I tider, hvor hans sygdom var med til at
belære ham om disse spørgsmaal, søgte han hen, hvor han vidste,
der var trøst og lindring at hente.

Han opholdt sig ofte i de sidste aar paa kurstedet „Frydenstrand“
ved Frederikshavn, siden var han selv med til at oprette og støtte et

nyt kursted hos gartner Ydon, Odder, hvor han tilbragte meget af sin tid i sine sidste aar.

Jeg er glad for, at jeg har faaet lejlighed til at skrive nogle af mine crindringer op om min gamle læremester Jens Hvidberg, som jeg skylder saa meget.

Det er næsten, som jeg bedst husker ham fra de allerførste aar. Den lille travle, iltre mand, som for os unge synes at beherske alt og alle, som han kom i berøring med — og alligevel var han saa let at komme paa talefod med. Ja selv vore mindste personlige vanskeligheder kunne han tage sig af og ofre sin tid paa uden at trættes. Denne egenskab var af meget stor værdi, og jeg har aldrig truffet noget tilsvarende hos andre.

Nu er Jens Hvidberg død, men de tanker og de ideer, han arbejdede for at føre ud i livet, vil leve og fortsætte med at vokse efter ham, saa længe de, der har paataget sig at føre arbejdet videre, kan magte at gøre det i samme uselviske aand".

Jeg har ladet disse gamle praktiske Elever og Medarbejdere tage Ordet, fordi vi igennem de mange Smaatræk fra Dagliglivet og Hverdagslivet ogsaa faar et levende Indtryk af Husbonden og Mennesket Jens Hvidberg. Vi ser heraf, at han var en Mand, der gerne vilde være noget for sine Medarbejdere og Medmennesker. Han stillede store Krav til sine unge Hjælpere. Der skulde udvises Flid, Akkuratess og Omhu i det, som enhver af dem arbejdede med. Hvidberg kunde maaske til Tider kræve mere end rimeligt var og alle kunde heller ikke gaa ind under disse Krav, men han havde altid krævet mest af sig selv og været i Stand til at yde noget ud over det almindelige. Og kunde han maaske nu og da ved sit impulsive og stærke Sind og sine skarpe Bemærkninger krænke en og anden, saa laa der dog dybest nede en god Vilje til at gavne og hjælpe. Han vilde sætte Mennesker i Gang, saa de ikke gik i Staa. Og var der Mennesker, som var i Nød, saa var hverken hans Haand eller Pung eller Hjerte lukket. Hvor er der kommen mange til Hunsballe og har faaet Hjælp paa baade den ene og anden Maade.

Det var Hvidbergs Ønske at skabe et Hjem, hvor der var godt at være.

Paa Pajbjerg havde han god Hjælp dertil af sin Søster Kirstine og senere af andre gode Kvinder, der stod for Husholdningen. Ikke mindst af Karoline Jensen, der tillige blev hans betroede Hjælper paa Kontoret i mange Aar. Men helt som han ønskede det, blev det dog først, da han hjemførte sin Hustru Ingeborg, født Rasmussen.

Efter deres Giftemaal 15. Februar 1918 tog de i Reglen begge Del i de store Liselundmøder, saa længe Hvidberg levede. Og de nøjedes ikke med at tage del i Mødet, men de tog noget med sig derfra og levede videre med det i deres Hjem. Det blev da et Hjem i Liselunds Aand, som Ingeborg og Jens Hvidberg byggede sammen paa Hunsballe fra 1918. Ogsaa i den Forstand, at Hjemmet blev aabnet for Egnens Folk til Møder og Sammenkomster i Hus og Have. Her sørgede Hvidberg for at have gode Ordførere, der kunde tale om de Spørgsmaal, af folkelig og kristelig Art, som var oppe i Tiden. Det var Højskolens og Liselunds Gerning, der skulde føres ud til alle de mange, som aldrig selv havde Lejlighed til at være hjemme fra Hverdagens Gerning. Derfor indbød Hvidberg og Ingeborg Naboer og Venner til saadanne Møder i Hjemmet. De vilde dele det, som gjorde deres eget Liv rigt, med den Befolkning, de levede iblandt. De vilde ikke beholde Rigdommen for sig selv. Ogsaa til Gudstjenester i Gimsing Kirke blev der indbudt, og selv om det maaske ikke var kendt, saa var det ofte Jens Hvidberg der paatog sig baade Arbejde og Udgifter ved Afholdelsen af disse Møder og Gudstjenester. Det var en Liselundgerning, der her blev øvet. Ordet bar Frugt i Handling. Aanden levede i Hjerter og Sind og gav sig Udslag i Hjemliv og Menighedsliv.

Personlig hørte Hvidberg som nævnt helt hjemme i den grundtvigske Kreds. Det Livssyn han havde mødt paa Testrup og Askov Højskole og det Kristendomssyn, der var det bærende i Holstebro Frimenighed og paa Liselund, det var han trofast imod. Det havde givet hans personlige Liv saa rigt et Indhold, og det gav ham et fast Staasted, naar Livets Modgang og Storme kunde true. Han beundrede, og holdt inderlig meget af *Morten Larsen*, baade som Personlighed og som Forkynder. Hele Morten Larsens enkle Livsførelse og selvforglemmende Levevis, hans Optagethed af at hjælpe Mennesker, der var i Nød, og hans tankeklare og dybe Forkyndelse af Kristen-

dommens Grundsandheder, greb og tiltalte Jens Hvidberg. Begge var de Virkelighedsmennesker, der ønskede at leve paa Sandhedens og Virkelighedens Grund — i Aandens og Menneskelivets Verden saavel som i den materielle Verden. Der er næppe nogen Enkeltmand, der har betydet saa meget for Jens Hvidberg i Manddommens travle Dage og i hans sidste Aar som den gamle Frimenighedspræst i Holstebro!

Men dette personlige og inderlige Forhold, der tillige var et Venkabsforhold, virkede ikke saadan, at Hvidberg var lukket overfor andre kirkelige Retningers Talsmænd. Tværtimod! Han kunde med stor Glæde høre paa unge, famlende Prædikanter, og een af Indremissions betydeligste Præster blev hans nære Ven. Det var den tidligere Sognepræst i Gimsing—Struer, senere i Sønderjylland, Fridlev Andersen. Paa mange Maader støttede Hvidberg det store Arbejde, som Pastor Andersen gennem Aarene øvede — ikke mindst i Sønderjylland. Andersen selv udtalte en Gang til mig: Det er en af mit Livs lykkeligste Gaver, at jeg har mødt Jens Hvidberg og faaet ham til Ven. Det gjorde ikke noget Skaar i Venskabet, at de to mødtes paa Kirkevejen, den ene paa Vej til den Gudstjeneste, hvor Morten Larsen prædikede, den anden til Gudstjenesten i sin egen Annex-Kirke. Begge havde de Storsind nok til at lade Livet gaa forud for Læren. Livet, hvorom de var fælles, selv om de var i hver sin Kirke! Denne Aabenhed og gode Vilje overfor Mennesker, der i religiøs og kristelig Henseende havde en anden Indstilling, kom ogsaa til Syne i Hvidbergs Forhold til Overlæge Ottensens Arbejde paa Frydenstrand ved Frederikshavn.

Blot Mennesker var ærlige og redelige i deres Livssyn, saa kunde og ville Hvidberg agte og respektere dem og havde let ved at komme paa Talefod med dem. Hans Frisind var sandt og ægte. Det betød ikke blot, at han krævede Frihed for sig selv, nej, han undte ogsaa sine Medmennesker den samme Frihed. I dette Syn blev han naturligvis ogsaa i høj Grad styrket af sin Præst, Frihedens Stridsmand og Talsmand, Morten Larsen.

Det var en Kristendom, omsat i det praktiske Hverdagsliv, Jens Hvidberg stræbte efter at tilegne sig. Ord uden Handling var ham intet værd. Nej, Kristenliv skal være et Liv, der omsættes og giver

sig Udslag i vort Forhold til Mennesker. Derfor maatte han hjælpe, hvor der var Nød og Trang. Selv vidste han noget om fra sin Barn-dom, hvor tungt det økonomiske Tryk kan tynde et Hjem. Han havde oplevet i sit eget Hjem, at „trange Tider langsomt skrider“, og derfor kom den Tanke tidligt op i hans Sind: Naar jeg en Gang faar Midler dertil, saa skal jeg hjælpe dem, der trænger. Først Far og Mor og Søskende, men ogsaa andre vil jeg række en hjælpen-de Haand, for at gøre Livet lidt mere lyst end det ellers er for dem. Denne Drøm om at blive rig for at kunne hjælpe, den gik i Vir-keligheden i Opfyldelse paa en langt mere bogstavelig Maade, end man med Rette kunde have ventet. Og han sveg ikke sin Barndoms-drøm og Tanke. Nu da han var — ikke en rig Mand — men dog saa vidt, at han havde lidt tilovers fra sin Virksomhed, saa glemte han ikke Far og Mor og Søskende, men rakte dem en hjælpende Haand, saaledes at Forældrene paa deres gamle Dage kunde leve en sorgfri Alderdom paa Moustgaard hos deres Datter og Svigersøn. Her havde de en hyggelig Lejlighed. Og Moderen havde nu Tid til at hvile sig i Kurvestolen med Strikketøjet i Gang. En flittig Kvinde og en sjælden god Mor havde hun altid været, og derfor maatte hun blive ved at arbejde og hjælpe til, hvor hun kunde. Det var nok Arven fra Moderen, der slog ud i Sønnens Trang til at hjælpe! — Og her sad den gamle Snedker, Jorddyrker og Plantningsmand med sin Avis i Haanden, for der skulde følges med i alt det interes-sante, der skete ude i den store Verden. Men det var ikke blot Avisen, der blev læst, nej, paa Bordet laa der Bøger af vidt forskelligt Ind-hold: Danmarkshistorie og Verdenshistorie, Atlas og geografiske Bøger, Rejsebeskrivelser og Opdagelseslitteratur — jo, det var ikke Smaating gamle Søren Hvidberg gav sig af med, nu da han endelig havde faaet Tid dertil. Han var en Mand med stor Viden og levende Trang til Oplysning helt op i de graanede Dage. Men den Bog, der laa øverst var dog Bøgernes Bog, den gamle Bibel. En trofast og kyndig Bibellæser var Jens Hvidbergs Far. Saa det var ikke mærke-ligt, at ogsaa Sønnen i den Henseende havde faaet en god Arv. Lige fra de unge Aar havde Hvidberg været en ivrig Læser, der til-bragte det meste af sin Fritid i Selskab med en god Bog. Derfor var han ogsaa en Mand, der vidste Besked med mangt og meget i Litte-

raturens, i Naturvidenskabens og i Kunstens Verden. Faderens Trang til at leve med og være vaagen overfor Livets store Spørgsmaal levede videre i Sønnen. Ogsaa Lysten til at dele det, man selv havde tilegnet sig, med andre var et fælles Træk.

Hvidbergs Mor døde i 1919, hans Far i 1927.

Men Hvidbergs Hjælpsomhed afgrænsedes ikke til den nærmeste Familie; den rakte langt videre ud efterhaanden som han ved sin Flid og Dygtighed fik Evne dertil. Mest samlede hans Tanker sig om *Børnene*, de forældreløse eller hjemløse Børn, eller fattige Hjem med mange Børn. Som Student blev jeg en af de Hjælpere, der fik betroet den Opgave at bringe Gaver ud til saadanne fattige, børnerige Familier i København. Det drejede sig om flere Tusinde Kroner i Aarene under den første Verdenskrig. Jeg henvendte mig til flere af mine Venner blandt de københavnske Præster, Chr. Ludwigs paa Kristianshavn, A. Rosendal paa Nørrebro, Welding i den gamle By og flere, — og de havde ikke svært ved at opgive en hel Række Familier med mange Børn, som sad i trange Kaar. — Krig og Arbejdsløshed har onde Følger.

Hvidberg havde et bestemt Syn paa Fremgangsmaaden, naar det gjaldt at hjælpe: det skulde være en personlig Gave fra Menneske til Menneske, saa den, der modtog Gaven, kunde mærke det personlige og det menneskelige Sind, der laa bag ved. Men ingen maatte faa at vide, at det var ham, der var Giveren. — Jeg gik da som Budbringer fra Hjem til Hjem med disse Gaver, hvis Størrelse jeg i Samraad med Præsterne afgjorde. Og hvor fik jeg megen Nød at se! Det var især i de Hjem, hvor der var skjult Nød, jeg kom. Og hvor blev der Glæde i Hjemmene, netop fordi Hjælpen kom ganske uventet. Vi stod netop og trængte saa haardt til Tøj til Børnene, men vi havde intet at købe for — og saa kommer Hjælpen! Saadan lød det ofte fra en Mor eller Far. Men saa føjede de gerne til: hvem kommer disse Penge fra? Ja, for de kunde nok forstaa, at en fattig Student var ikke Giveren. Han var kun Budbringer for en anden. Men her havde jeg faaet det strengeste Paalæg om ikke at sige, hvem Giveren var. Ja, men vi vil saa gerne skrive og sige Tak! Men det hjalp ikke. Giveren er en god Mand, en Bondemand i Jylland, var i Reglen mit Svar! At han dog kan tænke paa os herinde i København! svarede de

med Undren! — Saadan naaede Hvidberg langt udenfor sin egen Kreds med Hjælpen til nødstedte, thi han havde Hjerte for hele vort Folk, hvad enten de boede paa Landet eller i Byen. Det var Menne-sker i Nød, han vilde give en Haandsrækning.

Et andet lille Træk har en af Hvidbergs Slægtninge fortalt mig: Det drejede sig om en anden Slægtning, i hvis Hjem der var en meget stor Børneflokk, 10-12 Børn, og der var Fattigdom i Hjemmet. Det hørte Hvidberg. Og han sendte Bud, at nu vilde han gerne i en Aarrække yde en Hjælp paa 600 Kr. aarligt; men den Familie, der modtog Hjælpen skulde ikke vide, at den kom fra ham. Min Hjem-melsmand siger, at det blev til over 10.000 Kr. Og der blev stor Glæ-de i det fattige Hjem, da denne uventede Gave ved Juletid blev bragt af Trediemand. — Ja, saadan er der skabt Glæde i mange Hjem ved Jens Hvidbergs milde Gaver!

Ogsaa dem uden for Danmarks Grænser tænkte han paa i Krigens Tid. Holger Begtrup har fortalt mig, at da han en Gang ved et Møde havde talt om Nøden i Belgien efter den tyske Invasion, især om Børnenes Nød, kom der en Mand hen og gav ham en Check paa 1500 eller var det 2000 Kr., jeg husker det ikke nøjagtigt. Og da Begtrup nævnte, hvor Mødet havde været, sagde jeg til ham: Den Mand, det var Jens Hvidberg! Hvor i al Verden kan du dog vide det? føjede Begtrup til. Jo, for der er ikke mange af dem, der gaar til Foredrag, der lader Handling følge saa resolut paa Ordet, de har hørt. Noget tilsvarende skete forøvrigt ofte, naar Hvidberg havde hørt et Foredrag om en eller anden Sag, der tiltalte ham, at saa maatte han være med til at støtte den, hvad enten det var herhjemme eller f. Eks. i det fjerne Østen. Rundhaandet, gavmildt, lod han Hjertet raade. Men han vilde nok selv bestemme, hvem og hvad han vilde give til. Han var en glad Giver, men han gav med Forstand — strøede ikke Pengene ud til højre og venstre eller til hvad som helst. Han vidste fra sit eget slidsomme og nøjsomme Liv, hvad Penge er værd, og hvad det koster af Arbejde at faa dem i Eje. Til sit eget personlige Behov brugte han ikke meget. Ja, der var vel dem der syntes, at han kunde være paaholdende og smaalig. Ja, det kunde han ogsaa godt være i det smaa. Vi var en Dag inde paa en Restaura-tion for at spise, og da vi skulde betale, sagde Hvidberg: Hvor

meget skal vi give i Drikkepenge? 10 pct. er det almindelige i Dag, svarede jeg. „Ja, for a ka' ett li' og gi' for meget“. Han vilde ikke optræde som en Flottenheimer eller Grand signeur, det var hans Natur imod. Sparsommelighed og Nøjsomhed var gaaet ham i Blodet fra Barndommen af, og det blev han ved at holde i Hævd. Han vilde ogsaa gerne lære sine unge Elever og Medarbejdere de samme gode Dyder. Nøjsomhed med Guds frygt var ikke en Talemaade, men var blevet en Del af hans eget Liv. Men hvor det gjaldt om at støtte en god Sag eller andre Mennesker, dér var Jens Hvidberg aldrig smaalig. — *Børnene* havde som sagt en særlig Plads i hans Hjerter — især de Børn, som intet Hjem havde. Han oprettede et Legat til Støtte af Børne- og Plejehjemsarbejde og overdrog dette Legats Administration til Kirkeligt Samfund af 1898. Legatets Størrelse er 35.000 Kr., og Renterne heraf er uddelt i en længere Aarrække til Ringkøbing Amts Plejehjemsforening, Højer Børnehjem, en Feriekoloni for Københavnerbørn, og Kirkeligt Samfunds Børnearbejde i København. Legatkapitalen er anbragt i A/S Frøavlscentret Hunsballe, Holstebro, og giver saaledes 6 pct. i Udbytte. Saa det er en god Støtte, der kan ydes fra Aar til Aar til Børnenes Vel. Men ikke blot dette har Hvidberg gjort for Børnene, han oprettede ogsaa for egen Bekostning et Hjem for en Flok forældreløse Børn, holdt en Bestyrerinde, der passede Børnene og opdrog dem. Og da dette Hjem hørte op, skete det, at jeg blev Formynder for 5 forældreløse Børn i Sønderjylland. Det var Børn, der havde haft gode Forældre og et sjældent godt Hjem. Jeg havde lovet Moderen, der døde af Tuberkulose — Faderen var død som Krigsinvalid — at jeg skulde gøre, hvad jeg kunde, for at holde Hjemmet sammen til Børnene blev konfirmerede, for at de dog kunde bevare Søkendeforholdet, nu da de hverken havde Far eller Mor. Men hvordan skulde det blive muligt? Der var ingen Kapital af nogen Art. Saa talte jeg med Hvidberg derom, og han lovede en aarlig Støtte, saaledes at vi kunde holde en ældre Pige, der styrede Huset og opdrog Børnene. Hjemmet var reddet!

Ogsaa Foreningen P. Sabroes Børnehjem i Skive kunde i sin Tid glæde sig ved Jens Hvidbergs særlige Interesse og Bevaagenhed. Han stillede i 1934 5000 Kr. til Hjemmets Raadighed, og han var meget interesseret i, om Børnehjemmet kunde have erhvervet

en lille Landejendom, hvor de store Drengene kunde have faaet deres første Uddannelse ved Landbruget.

Da vi byggede et Børnehjem i Højer tilsagde Hvidberg os ogsaa Støtte til Arbejdet dér. Og han gav altid mere, end han havde lovet! Han var trofast og udholdende i det at hjælpe. Mange Børn, som mange Hjem, har uden at vide det nydt godt af den Kærlighed og Godhed, der udsprang af hans hjælpsomme Sind. —

Jens Hvidberg havde den Ejendommelighed, at han næsten altid fik det praktiske Arbejde til at give Overskud. Ja, det var ligefrem et Krav han stillede, baade til sig selv og andre, at et Arbejde med Jordens Dyrkning, Driften af en Gaard eller anden Virksomhed, *skulde* give Overskud, naar det blev gjort paa rette Maade. Og en Del af dette Overskud fra det praktiske Erhverv — hvad enten det var Frøavl eller Frøhandel — det skulde anvendes til ideelle Formaal. Dette Livssyn er ogsaa nedfældet i de testamentariske Bestemmelser, som Hvidberg udformede baade for Pajbjergfondens og Idagaardfondens Virksomhed. I Pajbjergfondens Vedtægter er det ligefrem nævnt, at der skal bruges mindst 1000 Kr. aarlig til kirkelige og folkelige Formaal. Og da vi i Bestyrelsen en Gang ikke havde brugt tilstrækkelig mange Penge til disse Formaal, sendte Hvidberg os en Skrivelse, hvori det bl. a. hed:

„Det har glædet mig at se de smukke Resultater, som Pajbjergfonden har haft i de sidste Aar, og under Hensyn til den gode økonomiske Stilling vil jeg gerne henstille til Bestyrelsen, at der bliver brugt noget mere til de i Fundatsen fastsatte andre Formaal for Fonden. Det har i hvert Fald ikke ved Stiftelsen af Fonden været hverken min Hustrus eller min Tanke, at Fonden skulde give sig af med Kapitalopsamling i et saadant Omfang, at Formuen nu pr. 1. Juli 1942 er paa over 450.000 Kr.“

Der var nu ikke Tale om Kapitalopsamling fra Bestyrelsens Side, men Fondens primære Formaal: Planteforædling, havde fra Aar til Aar krævet en større Investering af Kapital for at kunne løse denne Opgave paa tilfredsstillende Maade, og derved var de sekundære Formaal gledet noget i Baggrunden, og det var det, der ængstede Hvidberg. Han var angst for Materialisme og Pengestræb, skriver han i et privat Brev til mig. Thi for Hvidberg var det en Livssag, at de praktiske Formaal kom til at tjene de ideelle. Ja,

egentlig var det aandelige og folkelige Liv jo det primære, som man først skulde samle sit Sind om; men for at kunne yde Støtte dertil, skulde de økonomiske Opgaver ogsaa løses paa en forsvarlig Maade. Der var i alt Hvidbergs Arbejde Sammenhæng imellem de ydre Værdier og det indre personlige Liv. Der var Sjæl i hans Arbejde, og det tog Sigte paa et højere Formaal, især paa det, at hjælpe Mennesker, der levede under trange Kaar.

I *Idagaardfondens* Vedtægter siges det udtrykkelig, at Fondens Virksomhed tager Sigte paa at hjælpe dem, der har haardest Brug derfor. Og det maa siges, at baade Pajbjergfonden og Idagaardfonden har ydet en betydningsfuld Støtte i de Aar, der er gaaet — ikke mindst til Grænsesognene i Sønderjylland.

Der skal ikke her gøres rede for dette i Enkeltheder, men som een af dem, der har haft den skønne Opgave at være Budbringer og Mellemand i dette Arbejde, ved jeg, at de Gaver, der er tilflydt Grænsesognene har været til stor Gavn og megen Glæde — baade Nord og Syd for Grænsen. Der var i Kriseaarene en Husmand, der skulde have nyt Tag paa sin Ejendom, men hvor skulde han faa Pengene fra? Pajbjergfonden hjalp! En anden mindre Landmand havde haft stort Uheld og mange Udgifter ved Sygdom, baade ude og inde, var kommet i Restance med Skatter og Renter. Ogsaa her hjalp Pajbjergfonden. Og senere traadte Idagaardfonden til med Støtte til sydslesvigske Mødre og Børn, til Menighedsarbejde, Ungdomsarbejde og lignende. En Gang hændte det, at en Flok Børn skulde paa Udflugt til Sjælland, men en Del af dem havde ikke Raad til at rejse med, saa ringede Læreren til mig og spurgte: Kan De ikke skaffe Hjælp til Rejsepenge? Jo, jeg kan, takket være Jens Hvidberg! Saadan kunde jeg blive ved med at nævne Eksempler paa, hvorledes nødstedte Hjem, Børnene, unge og gamle, syge og sunde, er blevet hjulpet over Vanskeligheder ved de Midler, som Hvidberg saa rundhaandet har skænket til Landsmænd, der var i Nød. Større Gaver er ogsaa ydet til Oprettelsen af „Den danske Ungdomsskole i Højer“ og til den danske Børnehave og Børnehjem i Højer. Jo, Hvidberg havde en udpræget social og national Forstaaelse. Og her, som paa andre Omraader, omsatte han altid Ord, Følelser og Tanker i Handling. Vi møder Manden i hans Værk — baade i Sønderjylland, paa Liselund eller naar han er hjemme i sin

Bedrift paa Hunsballe. Han satte sig Spor, hvor han virkede, ved det han var og det han gjorde.

I det skjulte og i det stille øvede han helst sine gode Handlinger. Ingen skulde vide ham Tak for, hvad han gjorde. Det var jo betroet Gods, han raadede over, saadan følte han det selv. Derfor havde han Ansvar for, at det blev brugt paa rette Maade. Der er et gammelt bibelsk Ord, man ofte maa standse ved, naar man tænker paa denne Side af Hvidbergs Virke. Det er Ordet til Abraham; Vær velsignet og bliv til Velsignelse! Han gjorde godt uden at vide det. At der havde hvilet en Velsignelse over hans Liv og Virke lige fra Barneaarene og gennem Ungdomstiden ind i Manddommens vidtspændende Gerning kan man ikke undgaa at se. Klarest saa Hvidberg det selv. „*A har saa meget at takke for*“, sagde han ofte. Snorene var faldet for ham paa de liflige Steder. Held og Lykke havde staaet ham Bi. Ikke saadan at forstaa, at der ikke havde været Modgang og Vanskeligheder, som een der stod ham nær skriver til mig: „Jens har slaaet mange Kolbøtter i sit Liv, men han har altid faaet Hovedet opad igen“. Jo, han kendte nok til Kamp i Livet baade med sig selv, med sit stridige Sind og med Livets Vanskeligheder, men han gav ikke op i Striden. Var altid sig selv, var altid aaben overfor Livets Tale og tog ved Lære deraf.

Gode Evner havde han faaet i Vuggegave. En skarp og klar Forstand, en stærk Vilje og et rigt Følelsesliv parret med et aabent og godt Sind. Men han udnyttede ogsaa sine gode Evner, lagde al sin Energi og Kraft ind paa det Arbejdsomraade, der blev hans og ind i det Menneskeliv, der var ham givet og som han søgte at leve saa helt og fuldt som muligt.

Med Glæde og Tak mindedes han sit Barndomshjem og de Hjem, han havde været i som ung. Og da han fik sit eget Hjem, følte han det som en stor Gave men ogsaa som en Forpligtelse til at virkeliggøre de Drømme og Idealer, han i sin Ungdom havde mødt. Sammen med sin Hustru og deres lille Adoptivdatter, Karen, der blev hans Alderdomsglæde, og sammen med den store Flok af unge, der Aarene igennem opholdt sig paa Hunsballe for at dygtiggøre sig til praktiske Landmænd, levedes der, som vi foran har set, et jævnt og muntert og virksomt Liv i Ingeborgs og Jens Hvidbergs Hjem paa Hunsballe. De havde Sans for alt skønt og stort hernelen,

men ogsaa et aabent Sind for det, som hører Evighedens Verden til. Det var Hvidberg en daglig Glæde, især i de senere Aar, at møde hver Morgen ny. Der var Smil og Tak i hans Hilsen, naar han stod paa Trappen og ønskede sine Medarbejdere og Medhjælpere et djærvt: *God Morgen!*

Taknemlighed for Hjemmet og for Hverdagens Liv og Virke var en Grundakkord i Jens Hvidbergs travle Liv.

II.

**JENS HVIDBERGS INDSATS I DET
PRAKTISKE LIVS TJENESTE**

Det er en kendt Sag, at en Mand virker mere ved det, han er, og ved det, han gør, end ved det, han siger. Det gælder ogsaa i allerhøjeste Grad Jens Hvidberg. Han var ikke en Mand af mange Ord, men af en enestaaende Handlekraft.

I det foregaaende har vi prøvet at skildre, *hvordan det begyndte*, skildre hans Udgangspunkt: Hjemmets Liv og de personlige Livsforhold. I det følgende vil vi lade hans ydre Virke træde klart frem og lade Kendsgerningerne tale. Thi han var en Bedriftens Mand, der ved sit Arbejde og Dygtighed skabte Grundlaget for sit Livs Eventyr.

Jens Hvidbergs egentlige Gerning var at være *Frøavler*. Saadan kaldte han sig selv Livet igennem fra han begyndte og til han sluttede. Tidligt vaagnede Interessen hos ham for Frøavl og tidligt sporedes sjældne Evner indenfor dette Omraade. Han var som skabt til at være Frøavler. Her havde Livet anvist ham en Opgave, og han tog den op med stor Energi og var tro imod den. Han øjnede Idealet bag sit Virke. Det var ham nemlig ikke nok blot det at avle Frø, men det skulde være godt Frø. Kvaliteten var ham mere end Kvantiteten. I Aarene 1917—19 udgav Jens Hvidberg et Blad, som han kaldte „Vor Frøavl“. Her skriver han i det første Nummer en Slags Programartikel, hvori der staar følgende:

„For os Frøavlere mere end for mange andre, der dyrker den danske Jord, gælder det om, naar vi engang har faaet Idealerne kaldt frem, da at være tro imod dem. Det skylder vi det Land, hvis Borgere vi er, og det skylder vi de Landmænd, der saar vort Frø, og det skylder vi først og fremmest os selv“.

Tidligt var Idealet om at præstere det bedste kaldt frem i hans Sind. Og han gav ikke op, før han havde naaet det, — eller dog naaet saa langt, som det var *ham* muligt. Han følte sig aldrig færdig,

men levede og virkede ud fra Hostrups Sang: „... har til Maalet man naaet, sætter straks man et nyt“, eller Bjørnsons:

„Løft dit hoved, du raske gut!
om et haab eller to blev brudt,
blinker et nyt i dit øje“.

Disse Sange, som Hvidberg elskede, var ikke blot skøn Poesi og Lyrik, men viste Vej frem i Hverdagens Gerning og gav Mod og Kræfter til at gaa den — trods Skuffelser og Nederlag.

Vi har set, hvordan Hvidberg begyndte som Frøavler i det helt smaa, med et enkelt Td. Ld. eller mindre endnu — nu skal vi se, hvordan han ender i det helt store, som Frøavler af et usædvanligt Format. Men Fremgangen kostede Kamp og Arbejde, selv om Hvidberg vilde være den første til at erkende, at han ogsaa var bistaet af Held og Lykke. —

Ejendommeligt nok begynder man her i Danmark omtrent samtidig at interessere sig for Frøavl i de forskellige Landsdele. Det maa have ligget i Luften, at nu var Tiden inde til at tage fat. Men ingen Enkeltmand naar saa vidt baade med Frøavl, Planteforædling og Frøhandel som Jens Hvidberg. I Bogen: „Af den danske Frøavls Historie“, skildrer Frede Jensen dette Frembrud inden for dansk Landbrug. Han nævner de forskellige Foregangsmænd paa Sjælland, Fyn og i Østjylland, og derefter skriver han om Vestjyden Jens Hvidberg:

„Ogsaa i 1893 begyndte den senere saa bekendte Frøavler, Frøhandler og Planteforædler, Jens Hvidberg, som Gartner paa Quistrup ved Struer med Avl af Rodfrugtfrø paa Quistrup med 1 Td. Ld.

Hvidberg havde lært Gartneri og Frøavl, det sidste specielt hos Handelsgartner D. Eltzholtz, Ringe, der ogsaa var en af de Gartnere, som med Dygtighed havde paabegyndt Frøavl. Allerede 1894 udstillede Hvidberg Frø og Rodfrugter paa Havebrugsudstillingen i København, og hans pæne Roetyper vakte dér stor Interesse og Anerkendelse. Hans sikre Blik for Roetyper viste her den kommende Roeforædler. Jens Hvidberg arbejdede ikke alene hurtigt sin egen Avl op, dels paa Quistrup og senere paa sine egne Ejendomme, men slog ogsaa snart ind paa Kontraktavl i større Stil, saa han inden ret længe blev en af de førende blandt Avlsforretningerne her i Landet.

Han fik ikke alene en Rodfrugtfrøavl frem i sin Hjemegn, Struer-egnen, men ogsaa paa Øerne, specielt blev Skelskøregnen et af hans Avlsomraader.

Som Forædler har Jens Hvidberg haft usædvanlige Evner. Næsten utallige er de Roestammer, der fra hans Forædlingscentre er kommet i I. Klasse i Statens Forsøg. Dels derved, dels gennem den omhyggelig gennemførte Avl har hans Rodfrugtfrø altid været af høj Standard".

Saaledes har en Fagfælle vurderet den Indsats, som Hvidberg øvede. Og Forfatteren har set rigtig, naar han fremhæver det sikre Blik for Stamfrøavlens Betydning. Her var det Hvidbergs Evner og ideelle Indstilling fik sin Udløsning og kom ham til Gode. Alt hvad der gik ud fra hans Marker skulde være af høj Kvalitet. Og med en aldrig svigtende Energi og Udholdenhed søgte Hvidberg fra Aar til Aar at forbedre sine Stammer, saa de altid kunde ligge i Topklassen.

Paa Stamfrøavlens Omraade øvede han sin personlige Indsats; men dertil kom, at han havde Evne til at finde gode Medarbejdere og solide Avlere. Med sin lyse Tro paa Frøavlens Fremtid, og med sin Ildhu og Iver drog han flere og flere af de dygtigste Landmænd ind i den samme Interessesfære. Frøavlen blev mere end et økonomisk Spørgsmaal. Det blev en Opgave, som hver enkelt Avler skulde gaa til med en særlig Interesse og Ansvarsbevidsthed. Det kendetegner hele Hvidbergs Virksomhed, at han altid appellerede til Ansvarsfølelsen overfor det Arbejde og de Opgaver, der bliver os betroede. Paa sin egen Jord lægger han nu alle Kræfter i for at fremelske de bedste Stammer. Her høstes Stamfrøet. Og ud fra sit store Kendskab til de begyndende Frøavlere og med sikkert Instinkt, udvælger han de bedste til at avle Handelsfrøet. Som den Jyde han var, viser han i Praksis, at det kan betale sig at avle Frø, — vel at mærke, naar man har Forstand paa det og Interesse for det. Som han stillede store Krav til sig selv, saadan ogsaa til sine Avlere. Det gælder om at passe sine Frøarealer med Omhu og Akkuratesse. Ja, han kan ligefrem bruge Udtrykket, at Frøavleren skal lægge sin Sjæl i Arbejdet. Det vil vel sige: helt og fuldt gaa op i sin Gerning og yde det bedste, han formaar. — Det skal være Kvalitetsvarer, der bringes paa Markedet, naar det bærer Pajbjergs og senere Hunsballes Navn. Og saadan blev det da ogsaa. Forædlingsarbejdet, som Hvidberg selv udfører,

gaar Haand i Hand med den udvidede Avl og større Handelsomsætning. Naturligvis kan han ikke selv gøre alt, men han er Sjælen i det hele. Og som han havde Evne til at finde solide og dygtige Avlere, saaledes havde han ogsaa gennem alle Aarene og paa de forskellige Omraader Evne til at finde og udvælge fortrinlige Hjælpere og Medarbejdere til sin store Virksomhed.

For mange af disse Medarbejders vedkommende blev det til et Samarbejde, der strakte sig over et langt Aaremaal. Hvad enten det gjaldt selve Frøavl, Handelsomsætningen eller Samarbejdet, var det økonomiske ikke det første. Nej, der skulde være et personligt Tillidsforhold til Stede forud, ofte ogsaa et fælles Livssyn, og det var dette, som var det bærende Grundlag i alt Jens Hvidbergs Virke, det var Hemmeligheden, den skjulte Kraft, der gav Virksomheden Grøde og Vækst.

Da Avlscentret Pajbjerg havde virket fra 1893—1918, altsaa i 25 Aar, gav Hvidberg i „Vor Frøavl“ Nr. 1 1919 et for ham karakteristisk Tilbageblik over Udviklingen i dette Tidsafsnit. Vi gengiver derfor det væsentlige af denne Artikel.

AVLSCENTRET „PAJBJERG“ GENNEM 25 AAR 1893—1918

Begyndelsen var ret beskeden, ca. 1 Td. Ld., som Jens Hvidberg fik Lov til at dyrke i Marken med Frøavl, samtidig med, at han var Gartner paa Quistrup hos nuværende Landstingsmand P. Olufsen.

Den ene Td. Ld. blev Aaret efter til 3, og da satte Gulerodsfrøavl en Rekord, idet der det Aar — det var i Sommeren 1894 — høstedes 1800 Pund afrevet Frø paa 10 Skp. Ld. af Gulerodssorten Stensballe, der dog ellers ikke er den Sort, der har Ord for at give mest Frø. I de Aar gik Gulerodsfrøavl ikke just for sig paa samme Maade som nu, da var Avlen i hvert Fald i Vestjylland udelukkende paa halv- eller helstore, sorterede Rødder. De omtalte 1800 Pd. Frø udbragtes til lidt over 2700 Kr., saa det skulde jo nok give Mod til at fortsætte. Samme Efteraar deltog Jens Hvidberg i sin første Udstilling, idet han til „Alm. dansk Gartnerforening“'s Udstilling i Tivoli anmeldte en mindre Samling Rodfrugter og Frø, der ogsaa naaede at blive tilkendt den store Broncemedaille. Aaret efter blev Frøarealet

paa Quistrup udvidet til 8 Td. Ld., og i 1896 var det paa 18 Tdr. Ld.

Dog allerede i Foraaret 1895 købte Jens Hvidberg Gaarden „L. Ravnholt“ nord for Vinderup. Paa denne Ejendom, der var paa 17 Td., blev der fortsat dels med lidt Stamfrøavl og dels med Avl af Handelsfrø. Der blev bygget et lille Pakhus af Træ og anskaffet en lille Rensemaskine til Haandkraft.

Opholdet der blev dog ikke af lang Varighed, kun til Foraaret 1898, da Jens Hvidberg af Købmand Schou, Holstebro, blev opfordret til at overtage „Pajbjerg“ i Borbjerg Sogn.

Inden vi imidlertid kommer ind paa Arbejdet paa Pajbjerg, hvorfra Forretningen fik sit Navn, kan det være rigtigst at berøre Arbejdet med Stamfrøavl og i korte Træk skildre, hvordan dette laa i Midten af Halvfemserne.

Det Turnips- og Kaalroefrø, der da indførtes, var hovedsagelig af skotsk Avl og havde Ord for at være godt. Naar danske Frøavlere kom ud for at sælge deres Frø, blev de mange Steder — og det ikke af de ringeste Forretninger — afviste med Bemærkninger om, at Vedkommende brugte skotsk Frø og ikke turde bruge det danske. Det skotske Frø hed det sig, var der aldrig noget i Vejen med, det spirede som Regel godt, og der gik vanskeligt Midder i det; thi det var ogsaa en af Vanskelighederne ved det danske Frø, det kunde ikke holde sig i Sækkene, og blandt Frøavlerne var det et staaende Problem: Hvad gør Skotlænderne ved deres Frø, for at det kan holde sig saa godt? Først flere Aar efter, da Jens Hvidberg paa Stipendierejse til Quedlinburg og Erfurt fik Lejlighed til at se bl. a. Dippes Tørrerianlæg, begyndte han ogsaa paa at faa Frøet kunstigt tørret.

Med Hensyn til Stamfrøavl — det, der er og altid vil vedblive at være det bærende i enhver Frøforretning — da var det saa som saa, — de, der vilde avle Frø, var jo nok klar over, at der skulde Stamfrø til, og Stamfrø blev saa at sige vist altid avlet paa store Roer, men Kendskabet til Arvelighedslovene og Forstaaelsen af, hvad Betydning det havde, at Stamroerne blev udsøgt i en god Roemark, var ikke stærkt fremme.

Noget lignende kan siges om Krydsningsfaren, navnlig følgende Punkt: Turnips og Kaalroernes Krydsning med Agerkaal laa ret svævende, det skyldtes maaske for en stor Del, at under Benævnelsen

„Agerkaal“ forstaas i Regelen 3 korsblomstrede Arter, først den rigtige og med Henblik paa Krydsningsfaren den slemme Agerkaal (*Brassica campestris*), dernæst „Agersennep“ (*Sinapis alba*) og endelig Kiddiken (*Raphanus sativus*).

Naar man nu erindrer, at de hver paa sin Egn blev kaldt „Agerkaal“, er det forstaaeligt, at det nok kunne give Frøavlerne noget at spekulere paa, idet Sennepen og Kiddiken jo slet ikke kan krydses med Kaalroe og Turnips, medens den rigtige Agerkaal krydser overordentlig let. Som enhver Frøavler ved, gaar en saadan Krydsning jo særlig ud over Stamfrøet, der blomstrer senere end Handelsfrøet og derved som Regel kommer i Blomst sammen med Agerkaal i Vaarsædsmarken. — Baade paa Ravnholt og senere paa Pajbjerg hændte det mere end een Gang, at naar der jævnsides blev udsaaet Stamfrø og det efter Stamfrøet høstede Handelsfrø, gav Stamfrøet flere grenede Roer end Handelsfrøet, særlig efter, at man var kommen ind paa at fjerne de skarpt gulblomstrende Individuer. Allerede paa Ravnholt, hvor der eksperimenteredes en Del med Krydsningsforsøg, blev man opmærksom paa, at der i Frømarken fandtes Blomster med afvigende Farve. Da det samtidig viste sig, at Planterne med de mørkegule Blomster, selv naar de fandtes i gulkødede Sorter, havde hvid Rod, laa det nær at luge dem af; men Aarsagen til, at de optraadte, blev først klaret flere Aar efter, da Forsøgsleder Helweg under et Besøg hos Jens Hvidberg, der da havde en Del Frøavl paa Nyborg Avlsgaard, blev gjort bekendt med disse mystiske Planters Fremkomst, som dengang populært kaldtes „de vilde“. Paa Helwegs Foranledning blev der høstet en Del enkelte Planter af den Slags, og de blev Aaret efter udsaaet til Iagttagelse. Resultatet af disse og andre Undersøgelser er nedlagt i Helwegs Beretning, der findes i „T. f. P.“. 17. Bind.

Af det foran anførte vil man forstaa, at Stamfrøavl af Kaalroe og Turnips ikke kunde andet end bringe Skuffelser, saalænge man ikke var klar over de vildtvoksende Planters Indflydelse paa disse, og et Spørgsmaal som: Gaar det frem eller tilbage? kunde jo let trænge sig frem, naar det viste sig, at Stamfrøet stod under Handelsfrøet.

Den Stamme, der særlig blev arbejdet med paa Ravnholt, var Turnips Yellow Tankard green top, oprindeligt var den dannet paa

to Stammer, en fra P. Lawson, Edinburg, og en fra Markfrøkontoret i København.

Grundlaget til Kaalroe Pajbjerg Stammen blev dog ogsaa lagt her. Hos en Gaardejer i Hjerm lagde Jens Hvidberg Mærke til en særdeles vellykket Kaalroemark. Der blev afsluttet Akkord med Ejeren om et Læs af de bedste Roer. De blev kørt to Mil med Vogn til Ravnholt en Frostvejrsdag, og Følgen af det uheldige Transportvejr udeblev heller ikke, kun 20—30 Stk. af Roerne voksede til og gav Frø, men selv den Smule, der høstedes, blev dog det, der var Grundlaget for den Stamme, der senere kom frem i Stammeforsøgene som Pajbjerg-Stammen.

Nogen særlig lukrativ Forretning var Frøavlens iøvrigt ikke i disse Aar. Kaalroefrøet solgtes en Gros til Priser, der laa mellem 25 og 30 Øre pr. Pd., og Runkelroefrøet var helt nede paa 10—15 Øre, ja, der gik endog Frøagn om, at der nede paa Østkysten handlede med det til 9 Øre pr. Pd.

Havfrøsorterne var forsaavidt bedre i Pris, men Forholdene paa Ravnholt var ikke særlige gunstige for disse mere sarte Kulturer, dog opnaaedes der paa Landsudstillingen i Aarhus 1897 1. Præmie og eneste Ærespræmie for en Hovedsamling af Urte- og Blomsterfrø. Et Udtog af denne Samling gik samme Efteraar til Stockholm og opnaaede der Sølvmedaille og samme Aar ogsaa Anerkendelse i Malmø.

Den Slags Ting virkede selvfølgelig opmuntrende paa en Nybegynder, og det hjalp til at se bort fra Vanskelighederne, der laa for, og det gav vel ogsaa Mod til i Vinteren 1898 at overtage Gaarden Pajbjerg nordøst for Holstebro.

For denne Gaard, hvis Størrelse var 136 Td. Ld., var Købesummen 52.000 Kr. Nogen Udbetaling var der ikke Tale om, og Sælgeren, Købmand Schou, Holstebro, maatte endog selv gaa i Kautions, for at den nye Ejer kunde faa en ordentlig Hestebesætning at bygge med.

Paa Pajbjerg

Paa Pajbjerg var der jo større Udslag til Frøavlens, men det maa samtidig føjes til, at Skuffelserne fulgte med. Et af de første Aar mislykkedes en ret stor Gulerodsfrømark ganske, og Turnipsen, der var saaet til Frø, gik væk i Vinterens Løb, og havde ikke de køben-

havnske Forbindelser ydet et Forskud paa det kommende Aars Avl, vilde det have knebet at holde det gaaende. Købmanden i Holstebro gav Afkald paa sine Renter og Afdrag og var endog saa elskværdig at love Jens Hvidberg Kaution, da han fra Nyborg fik Anmodning om at indtræde som Parthaver i Forpagtningen af Nyborg Avlsgaards Jorder. Denne Forpagtning kom dog først i Orden i 1899, og samtidig begyndte de økonomiske Forhold at bedre sig noget.

I Efteraaret 1899 udsendtes for første Gang Opfordring til danske Frøavlere om at anmelde deres Stammer til Statens Dyrkningsforsøg. Fra Pajbjerg blev der efter Helwegs Opfordring anmeldt to Stammer, en Kaalroe Bangholm og en Gulerod Champion, og Aaret efter, i Sommeren 1900, da disse Stammer blev undersøgt paa Statens Forsøgsstationer, blev der sendt Stamfrø fra Pajbjerg til Nyborg Avlsgaard, hvor der blev saet 40—50 Td. Ld. med Kaalroefrø. Desuden blev der en Del udplantet i Foraaret 1901, saa samtidig med, at der fra Statens Forsøgsvæsen i Juni 1901 blev udsendt Meddelelse om, at blandt de indsendte danske Stammer og de indkøbte udenlandske Stammer var der to danske Stammer gaaet i 1. Klasse, og blandt disse var Stammen fra Pajbjerg, kunde der fra Pajbjerg udbydes Avlen af 50 Td. Ld. Kaalroefrø, hovedsagelig Avlen fra Nyborg Avlsgaard. Samme Aar var Priserne — vel nok grundet paa, at den engelske Høst havde været mindre — gode, og hele Kaalrabifrøavlen, der kom til at andrage mellem 60 og 70.000 Pd., fandt let Købere til gode Priser. Gulerodsstammen, der var anmeldt til Forsøgene, klarede sig ogsaa godt; der var kun den og en til, der gik i første Klasse, saa der var dannet en god Basis for Avlens videre Udvikling.

Da Staten i Efteraaret 1901 opfordrede Turnipsfrøavlere til at melde sig med deres Stammer, blev der atter anmeldt Stammer fra Pajbjerg, og da kom Yellow Tankard fra 1887, som trods en Del Genvordigheder dog var bleven bevaret, endelig til sin Ret; ved Dyrkningsforsøgene i 1902 hjembragte den et smukt 1. Klasses Certifikat, den stod som Nr. 1 i første Klasse og har i de Aar som er gaaet siden den Gang, hævdet sin Plads som 1. Klasses Stamme, og de andre Yellow Tankard Stammer, der siden er gaaet i første Klasse, maa alle udlede deres Stamtavle fra den.

Med de bedre økonomiske Vilkaar, som disse Stammer bragte til

Huse, blev der ganske naturligt baade Raad og Vilje til at ofre mere paa Stamfrøavl, og der blev lagt an med Familieavl for mange af Roesorterne. En af dem, der først kom i Familieavl, var selvfølgelig Kaalroe Bangholm. Der blev i Efteraaret 1901 høstet noget over 100 enkelte Planter, og i Sommeren 1902 blev der tilsaet 1 Td. Ld. med Familieavl af Bangholm. Der blev under Helwegs Ledelse udsaaet 100 Familier, anlagt med 4 Fællesparceller. Om Efteraaret blev hele Materialet vejet, og af de bedste Familier blev analyseret, og af de 30 blev saa igen de 10, der havde givet størst Tørstofudbytte pr. Tønde Land, udtaget til fortsat Stamfrøavl.

I samme Tidsrum fik Forretningen sit officielle Navn: Avlscentret „Pajbjerg“, som den vedblivende har bevaret, selv efter at Forretningens Sæde er flyttet derfra.

Efterhaanden som Salget skred frem, blev det mere og mere føleligt, at Pajbjerg laa over 1 Mil fra Stationen, og een Ting til: Til den fortsatte Familieavl var der Brug for mere ensartet Jord, og efter nogle Aars Forløb blev en stor Del af Forædlingsarbejderne forlagt til Hunsballe ved Struer, der var bleven købt i Efteraaret 1906, og hvor der et Par Aar efter blev indrettet et Tørreri og Renseri; samtidig blev der købt en Gaard i Nærheden af Skelskør, hvor der ligeledes blev indrettet Tørreri og Renseri. Jens Hvidberg var nemlig under et Besøg derovre kommen i Forbindelse med nogle af denne Egns dygtige Frøavlere, og det var for en stor Del paa Initiativ af og under Samraad med nu afdøde Vilh. Jespersen, Annebjerggaard, at Gaarden ved Skelskør blev købt i 1911.

Kaalroefrøavl blev stadig ved at være den største Artikel indenfor Pajbjergs Frøavl. I 1908 avledes der godt 2000 Centner, og i de sidste Aar har der aarlig været mellem 5—600 Td. Ld. i Avl, saa man regner nu Høsten af Kaalroefrø til ca. 5000 Centner aarlig. I Forhold til denne Kaalroefrøavl burde Pajbjergs Runkelroefrøavl have været større, end den hidtil har været. For blot 4 Aar tilbage regnedes det for meget, naar der et enkelt Aar høstedes 1000 Centner eller lidt derover.

Aarsagen til denne mindre Udvikling af Runkelroefrøavl maa vel nærmest søges i, at Avlscentret Pajbjerg netop ved sin Belligenhed i Vestjylland ikke havde særlig gode Betingelser for denne Avl,

før Tørreriet kom igang. De 14 Dage, som Nattefrosten ofte varer ved længere om Foraaret og kommer tidligere om Efteraaret, har jo ikke saa lidt at sige for saa sent modnende Kulturer som Runkelroefrø. I de sidste Par Aar har Forholdene nærmest været i Vestjyllands Favør, idet Frømarkerne paa Sjælland og de sydlige Øer, hvor man nok ellers høster det højest spirende Frø, har været saa plaget af Mosaiksyge og Lus, at de kun har givet en Brøkdel af, hvad de ellers ville have givet. Men de sidste Aar var netop heldige for Runkelroefrøavl, saa de fleste Avlere i Vestjylland høstede mellem 2000 og 3000 Pd. pr. Td. Ld., enkelte endog helt op til 3500 Pd., og da Arealet allerede da var udvidet lidt, naaede Pajbjergs Runkelroefrøavl i 1917 op til ca. 2200 Centner. Avlen er atter udvidet for 1918—19, hvilket ikke mindst skyldes Fremkomsten af en Barres Pajbjerg V.

Denne Barres Stamme, der fik en ret gunstig Omtale, førte ganske naturligt til, at Runkelroefrøarealet blev udvidet, idet man regnede med, at selv i Tilfælde af Overproduktion vil Stammer, der kan sælges med nyt Certifikat, altid først blive solgt.

Da Forholdene ved Krigskonjunkturerne blev helt anderledes for Frøavlen, blev det næsten en Nødvendighed for de gamle Forretninger, om de da vilde følge med, at foretage ret betydelige Udvidelser, og da Kravet meldte sig ret stærkt baade fra Avlernes og Købernes Side, fandt man det rigtigst at lade Pajbjerg overgaa til et Aktieselskab. Aktiekapitalen blev stipuleret til 250.000 Kr. — den blev senere forhøjet til 500.000 Kr., — og det blev bestemt, at Aktieselskabet skulde have sit Hjemsted i en af de sydsjællandske Byer. Paa det Tidspunkt blev der et stort Pakhus til Salg i Slagelse, og da man var ret tilfreds med Pladsen, blev Pakhuset købt og er nu bleven indrettet til Frøpakhud med Tørreri og Renseri.

Den sjællandske Afdeling ledes af Frøavler *Kr. Troelsen*, Guldagergaard ved Skelskør.

I Tilslutning til dette Pakhus er der nu af Avlscentret Pajbjerg, Slagelse tegnet godt 2000 Td. Ld. med Frøavl. Med Tegningen til den jyske Afdeling gik det som i Slagelse. Arealet, der tegnedes, blev større, end man havde regnet med, og det blev ret hurtigt klart, at der ogsaa maatte en Udvidelse til. I Fjor Efteraar toges der fat paa Opførelsen af et Pakhus ved Jernbanesporet i Holstebro, der nu

er færdig og i fuld Virksomhed med sit Tørrerianlæg og Rensemaskiner.

Den jydsk Afdeling ledes af *Kr. Hvidberg*, Østervang, Borbjerg, sammen med Konsulent *H. P. Christiansen*.

Ogsaa til den jydsk Afdeling — ligesom til den sjællandske — er der nu tegnet godt 2000 Td. Ld., hvortil saa kommer Pajbjergs Avl paa Lolland-Falster, hvor der paa nærværende Tidspunkt er tegnet noget over 1000 Td. Ld.

Lolland-Falsters Afdeling ledes af Landbrugskandidat *L. Hansen-Nygaard*.

Den samlede Avl udgør saaledes mellem 5 og 6000 Td. Ld.; heri dog ikke medregnet etaarige Kulturer.

Det er en Selvfølge, at en saadan Udvidelse af Arealerne ogsaa maa stille større Fordringer til Stamfrøavl og den dermed drevne Eliteavl. Dette har i de senere Aar medført, at der er købt nogle Ejendomme.

Til Støtte for Pakhuset i Holstebro købtes Gaarden „Særkær“, der ligger saa nær ved Holstebro, at de Frøkørsler, der skal foregaa med Heste (Pakhuset ligger jo ved Jernbanesporet), kan ske derfra. Paa Særkær bor Konsulenten og Forsøgslederen for den jydsk Afdeling.

I Lighed hermed er for Pakhusets Vedkommende i Slagelse indkøbt en mindre Gaard „Anesminde“, der ligeledes paa forskellig Maade kan støtte Pakhuset, f. Eks. med Kørsel og lignende, ligesom de ugifte Folk, der arbejder paa Pakhuset, har deres Ophold der.

Endelig købtes for et Aars Tid siden Hovedgaarden „Idagaard“ ved Slagelse. Da denne Gaard tænkes anvendt som en central Plads for Pajbjergs Forædlingsarbejde, finder vi Anledning til at bringe en nærmere Beskrivelse af den.

Idagaard er oprindelig en Del af det gamle Antvorskov Gods, som omkring 1800 ejedes af Konferensraad Bruun, gift med Forfatterinden Frederikke Bruun.

Han delte Godset i 4 Parceller og opkaldte dem efter sine fire Børn: Ida, Charlotte, Augusta og Carl, men ingen af Børnene kom til at bo paa disse. Den Del af Godset, der var tiltænkt Datteren Ida, fik Navnet Idagaard.

Senere kom Gaarden i forskellige Slægters Eje, sidst i Familien

Spandets, af hvem Jens Hvidberg som foran nævnt købte Gaarden i Efteraaret 1917.

Idagaard, der er den eneste af de fire Gaarde, der er bevaret i sin oprindelige Skikkelse fra Konferensraad Bruuns Deling, er paa godt 300 Td. Ld. Agerjord, samt 100 Td. Ld. Skov med ialt 45 Td. Hartkorn.

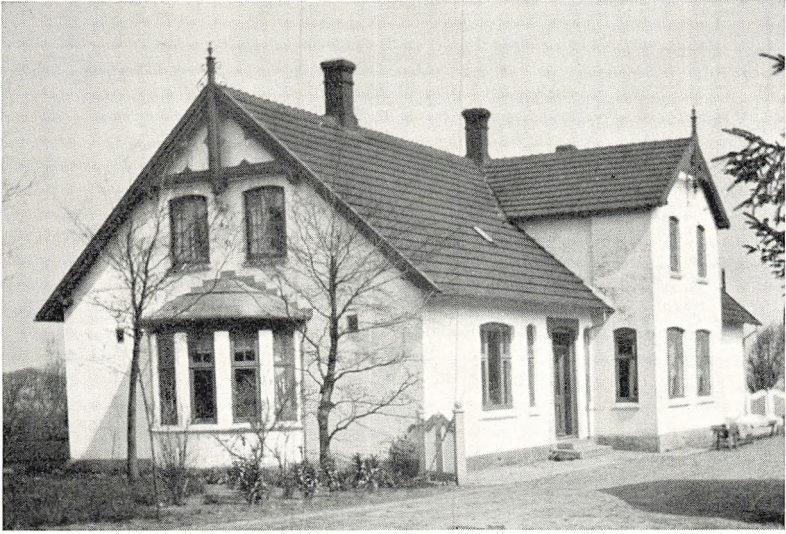
Gaarden ligger i St. Peders Landsogn og grænser med sine Jorder op til Slagelse By. En Del af Agerjorden er noget kuperet, dog er der ogsaa tilstrækkelig af flade, ensartede Jorder, som egner sig til Forsøg. For Tiden er man i Gang med de forberedende Arbejder, særlig Kalkning.

— Dette er saa i store Træk Pajbjergs Udvikling igennem de godt 25 Aar, der er gaaet; de nærmest paafølgende Aar vil saa vise, hvad Fremtiden bærer i sit Skød for Pajbjerg som for Frøavlens i sin Helhed. Men under alle Omstændigheder kan man sikkert regne med, at Frøavlens ikke vil blive den Guldgrube, den for en Del har været de sidste Par Aar, skønt netop ogsaa dette Forhold er blevet stærkt overdrevet, idet man fra enkeltes store Indtægter har regnet med, at saadant maatte det være for alle Frøavlere.

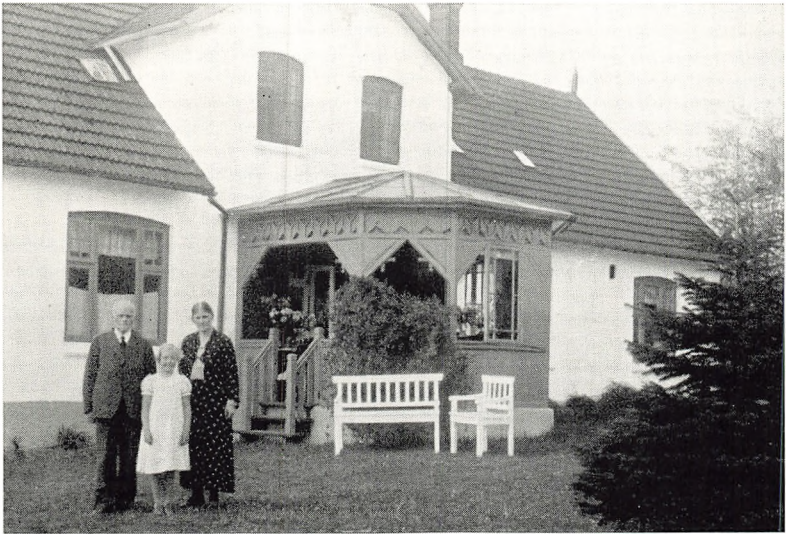
Paa den anden Side kan man ogsaa regne med, at for alle de indenfor den danske Frøavl, som vil gøre et maalbevidst Arbejde for at bevare de danske Frøstammers gode Renommé, og for alle de Frøavlere, for hvem det ikke alene drejer sig om at avle *meget Frø*, men som vil lægge deres Frøavl til Rette efter de stedlige Forhold og først og fremmest vil lægge sig efter at avle *godt Frø*, vil der altid være Vej aaben.

I det hele er der meget der tyder paa, at de næstfølgende Aar vil blive interessante for Frøavlens, ja, paa en Maade kan man vel sige gode Aar, idet man nu maa være klar over, at Kvaliteten maaske mere end nogensinde før vil komme i første Række. Og ligesom det var de økonomiske halvtrykkende Aar, der udviklede danske Landbrugerens Dygtighed, saa kan det hændes, at noget lignende nu vil komme for Frøavlens, thi det skal saavist ikke udvikle Dygtighed, naar en Vare — fordi der er Efterspørgsel i Udlandet — bliver betalt med flere Gange Produktionspris.

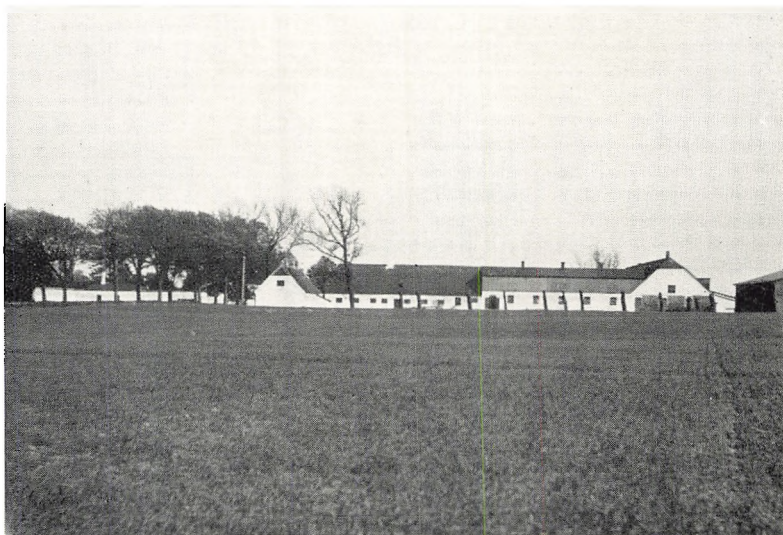
Dermed skal ikke være sagt, at man indenfor Pajbjergs Ledelse

Hunsballe

Familien i Haven

Idagaard ved Slagelse
Kobtes i 1917

Idagaard
Mandskabet rykker ud

ønsker, der skal komme lave Priser, men vi ved, de vil komme, forbereder os derpaa og søger at finde Lyspunkterne derved.

Thi ligesom Gulerodseventyret, der dog som alt andet er bleven stærkt overdrevet, nu snart maa være Slut, saa er Tiden nu sikkert snart inde til at tale et manende Ord til mange flere Frøavlere end de, der avler Gulerodsfrø, at man ikke maa regne med at lægge store Arealer ud med Frø og særlig ikke af de Sorter, hvis Høstning og Indbjergning kan ske ad maskinmæssig Vej, for derigennem at kunne klare vanskelige økonomiske Forhold.

Til ovenstaaende Rids af Avlscentret Pajbjergs Arbejde fra den første lille Begyndelse med Gartnerpladsen paa Quistrup og 1 Td. Ld. i Marken til Frøavl vil vi gerne med Henblik paa de store Verdensbegivenheder, vi nu har gennemgaaet, føje til: Hovedsagen er dog, at vi nu faar Fred over Lande igen, og naar den fri Samhandel mellem Nationerne paany kommer i Gang, maa vi have Lov til at haabe paa, at hver Nation ligesom hver Erhvervsgren indenfor disse faar den Plads, som den ved sin Dygtighed og sit Initiativ kan gøre sig berettiget til. Alle vi indenfor den danske Frøavl, som gerne vil være med til at føre denne lille Erhvervsgren frem, kan derfor trøstigt sige til hinanden: „Det gør vi bedst ved at udfolde den størst mulige Dygtighed, og om man saa maa sige, lægge vor Sjæl i Arbejdet“.

Ja, lægge sin Sjæl i Arbejdet for Frøavlens Fremme, det gjorde Hvidberg lige fra de unge Aar og til han naaede Støvets Alder. Og han havde den Lykke, at opleve Frøavlens Gennembrudstid i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede. Man begyndte indenfor dansk Landbrug netop i disse Aar at forstaa den overvældende Betydning Planteavlen havde for Helheden, ogsaa for Husdyrbruget! Tidligere havde man eensidigt samlet Interessen om Husdyrbruget, men nu begynder Planteavlsudvalgene at gøre sig gældende. Og den danske Frøavl faar i denne Periode sit Gennembrud. I „Vor Frøavl“ fremhæver Hvidberg dette og siger: Billedligt kan man maaske kalde Frøavlen for Planteavlens yngste Datter, der havde det sjældne Held at være ung og arbejdsivrig netop i en Tid, hvor der var Brug for — og derfor Fremgang at vinde for unge, friske Kræfter. I de samme Aar og Side om Side med den øvrige maalbevidste danske

Planteavl har Frøavlen vundet og fundet og fyldt sin Plads. Og som al anden dygtig og paagaende Ungdom har den vundet sig varme og ivrige Venner — og stærke Modstandere".

Man undres over dette med Modstanderne. Men saadan var der virkelig i de Aar. Og der fandtes endog formaaende Mænd, der fraaadede danske Landmænd at give sig af med Frøavl. Men der var ogsaa unge, ivrige og dygtige Landmænd, der her øjnede en Chance for at vinde frøm. Og Hvidberg var een af dem, der gik i Spidsen. Og da Verdenskrigen rasede i Europa 1914—18, gav den Danmark en ny Chance paa Frøavlens Omraade.

Gennem de Dyrkningsforsøg, som Staten under Forsøgsleder Helweg havde sat i Gang, havde danske Frøavlere og Planteforædlere faaet Lejlighed til at dokumentere, at deres Produkter godt kunde staa Maal med de udenlandske, ja, endda overgaa disse. Dette skabte Respekt og Interesse baade hos Producenter og Forbrugere. Man fik Tillid til sit eget Arbejde og Udbytte deraf. Om denne Vaarbrudstid kan Hvidberg senere skrive:

„Hvor var man forhaabningsfuld og rettroende, den Gang man havde fundet en Vej og troede saa sikkert, at den førte til Maalet. Naa, efterhaanden mødte Skuffelserne op, og efter, maaske flere Aars lovende Fremgang, de frygtede Tilbageslag, som enhver, der har givet sig af med Forædlingsarbejde, kender til. Mange Haab er brudt, og meget, maaske Aars Arbejde, er endt tilsyneladende resultatløst. Og dog har intet Arbejde været spildt.

Ligesom de gamle Alkymisters Arbejde fik den allerstørste Betydning, skønt de ikke naaede deres Maal: at lave Guld, saaledes har Frøavlernes Forsøgs- og Forædlingsarbejde saa langt fra været spildt, selv om man ikke hidtil har naaet Maalet: at lære Avlens Love at kende.

Resultatet af Arbejdet blev dog, at danske Landmænd — og udenlandske med for den Sags Skyld — i Dag kan købe dansk Rodfrugtfrø saa garanteret baade for og bag, at det endog strækker sig til Udbyttegaranti i Marken. I alt dette Arbejde har vi i Pajbjerg haft den Lykke at være med lige fra Begyndelsen. Som nævnt indsendte vi i Efteraaret 1899 to Stammer, en Kaalroe: Bangholm, og en Gulerod: Champion, og uden at komme nærmere ind paa Pajbjerg-Stammernes Deltagelse i Statens Dyrkningsforsøg, kan vi op-

lyse, at de i Aarenes Løb har hjembragt 18 Førsteklasses Certifikater". („Vor Frøavl" 1919, Side 17—18).

Et smukt Resultat af en enkelt Mands Arbejde. Men hvor var der ogsaa lagt megen Omhu og megen Energi og Udholdenhed og Indsigt ind i dette aarelange Forædlingsarbejde. Skuffelser og Nederlag havde der været, men Modet og Troen gav Sejr og Fremgang.

Det siger sig selv, at de gode Forsøgsresultater ogsaa skabte forøgede Salgsmuligheder. Og her viser Hvidberg sig fra en anden Side. Han var ikke blot en fremragende Frøavler og Planteforædler, men ogsaa en dygtig og indsigtsfuld *Frøhandler*.

Ogsaa paa dette Omraade havde han, som nævnt tidligere, begyndt i det helt smaa. Det var de smaa Frøposer til 10 eller 20 Øre, som han solgte, der var Begyndelsen. Det var Ture paa Cyklen rundt til Købmændene, der sikrede hans medfødte Lyst til Handelen. — Men alt som Frøavlen voksede og udvidedes, blev der ogsaa for Handelens vedkommende anlagt andre Principper efter større Linjer. Saa søgte Hvidberg Forbindelse med anerkendte Salgsfirmaer, som Centalkompagniet i København og andre betydende Firmaer, for saa tilsidst selv at starte en Frøhandel baade til Forbrugerne direkte og til Frøhandlere Landet over. Og her viste det sig, at Hvidberg havde glimrende Evner til at sælge Frø, ja, han var ligefrem noget af et Handelsgeni. Sikkert var det medvirkende her, at Køberne fik Tillid til Hvidberg. De forstod, at for ham gjaldt det ikke blot om at sælge Frø, men at sælge værdifuldt Frø. Som selvstændig Frøavler stod han inde med sin Personlighed som Garant for det Frø, der blev leveret. Og ligesom han varetog Avlernes Interesse, naar det gjaldt selve Frøavlen, saaledes varetog han ogsaa Købernes Interesse ved at levere dem det bedst mulige Frø til en rimelig Pris. Det var paa dette Grundlag, at Omsætningen voksede fra Aar til Aar. Og dermed voksede Hvidbergs Indtjeningsmuligheder naturligvis ogsaa. Men det var ingensinde Hvidbergs Hovedinteresse at tjene saa mange Penge som muligt. Det ser vi tydeligst deraf, at da han omdanner den private Virksomhed med Frøhandel til et Aktieselskab, saa fastsættes det i Vedtægterne, at Aktionærerne — og han var selv een af de største — ikke maa faa mere end et vist Udbytte af Overskudet, og hvad der er derudover, skal Avlerne have.

Dette Synspunkt fremhævede Hvidberg ofte: Det er Frøhandlernes Opgave at varetage Avlernes Interesse! Og da Avlen og Handelen under den første Verdenskrig antog et saa stort Omfang, at det var mere end een Mand kunne magte startede Hvidberg: „Aktieselskabet Pajbjerg“.

I „Vor Frøavl“ Nr. 1, 1917, Side 12—13, giver Jens Hvidberg følgende Redegørelse herfor:

„Som det vil være vore Købere bekendt, har det de sidste 2—3 Aar været os ganske umuligt at levere saa meget Frø, som der har været ønsket af vor egen Avl. Særlig har det knebet med vore „O“-Kvaliteter. Disse har ret ofte været bestilt bort, inden Frøet endnu er bleven høstet.

Af den Grund har jeg de sidste 2—3 Aar syslet med Planer om en større Udvidelse og desaaarsag udvidet min Stamfrøavl derefter.

Da jeg samtidig havde Indtryk af, at det var let nok at faa Handelsfrøavlens tegnet, var der kun tilbage at sikre de større Pakhuslokaler, idet Renseriene i Hunsballe ved Struer og ved Skelskør ikke var tilstrækkelige til at behandle Frøet fra stort større Arealer, end vi allerede havde i Avl. Jeg købte derfor ifjor et Pakhus i Slagelse og bestemte mig for at lade Udvidelsen fremtræde under et Aktieselskabs Rammer, der saa overtager Virksomheden paa Sjælland, omtrent hele Eksporten samt Kløver- og Græsfrøavlens.

Men Hensyn til det Udbytte, Aktionærerne maa faa, da er der truffen den, efter mit Skøn retfærdig Ordning, at de paa et ret tidligt Tidspunkt — inden der udbetales nogen som helst Tantieme, Overskud til Avlerne eller lignende — er sikrede 5 pCt. Rente af den indbetalte Aktiekapital, medens de til Gengæld ikke kan faa mere end yderligere 5 pCt. i Udbytte.

Aktiekapitalen var oprindeligt kun stipuleret til ca. 150.000 Kr., men er nu forhøjet til 250.000, som er overtaget.

Grunden til denne Udvidelse af Aktiekapitalen ligger først og fremmest hos Avlerne; vi har der uden større Agitation mødt saa god Tilslutning, at vi allerede har et Par mindre Avlercentraler under Dannelse: et for Lolland-Falster og et i Jylland.

Nærmere Meddelelser herom skal fremkomme, naar Tidspunktet er inde dertil.

Jens Hvidberg, Hunsballe, Struer, er Selskabets Formand.

Selskabets Hovedsæde bliver Slagelse, men Salget vil for 1917 ske fra Hunsballe, Struer, hvortil der er saa meget mere Anledning, som det kun er en mindre Del af Høsten 1917, der er tegnet til det nye Selskab, idet langt de fleste Arealer, der skal give Frø nu til Sommer, var tegnet til Jens Hvidberg i Foraaret 1916, inden det nye Selskabs Startning var sikret.

En Ordning, hvorefter A-S Pajbjerg faar sit eget selvstændige Salgskontor, er allerede under Forberedelse.

Aktieselskabet „Pajbjerg“, *Slagelse*, som altsaa det nye Selskabs Navn bliver, begynder sin Virksomhed til 1. April 1917, men da de fleste Frøkulturer er 2-aarige, vil den ikke kunne være fuldt med før i Sommeren 1918. Dog vil Virksomheden allerede i Aar disponere over saa store Arealer, at den begynder at indlede sine nye Handelsforbindelser.

Stamfrøavlens vil som hidtil blive ledet af Jens Hvidberg, bistaet af de samme Mænd, der har været med de sidste 10—15 Aar.

Men da de paabegyndte Udvidelser jo vil fordrer betydelig større Partier af Stamfrø, vil der blive lagt en Del af Stamfrøavlens over til Sjælland, ligesom der ogsaa her i Jylland er antaget to Stamfrøavlere mere.

Den Udvidelse, her er sket, vilde i det hele ikke have været mulig paa saa kort en Tid, dersom jeg ikke til Støtte derfor havde haft mine gamle Stamfrøavlere, der efter først at have været Elever og Medhjælpere her, nu igennem de mange Aars fortsatte Samarbejde har godtgjort deres Evne til baade at bevare og videreforædle Frøstammer.

De gaar ogsaa med over i det nye Selskab som Stamfrøavlere og Aktionærer.

Baade til Stamfrøavlere, til Kundekredsen og til Avlerkredsen, hvoraf de allerfleste ogsaa har været med igennem mange Aar, saavel som til enhver, der paa Kontor eller Lager har bidraget til Forretningens Fremgang, siger jeg Tak for de Aar, der er gaaet, og vel mødt i de Aar, der kommer.

Afdelingen her ved Struer, der har sit begrænsede Virkefelt, gaar i hvert Fald ikke foreløbig med ind under Aktieselskabet. Det kan nemlig ikke saa godt lade sig ordne, da i saa Fald Gaarden „Hunsballe“, som jeg bebor, da ogsaa skulde med.

Jeg er imidlertid klar over, at de første 2—3 Aar vil min Tid være fuldt optaget af det nye Selskab, og Ledelsen af Struer-Afdelingen vil derfor i dette Tidsrum blive overdraget til en Mand, der igennem mange Aars Samarbejde er fuldt inde i Forretningen. Nærmere Meddelelse derom vil fremkomme til Sommer.

Angaaende de nye Kræfter, der nu bliver knyttet til Aktieselskabet, og om Arbejdets Fordeling mellem disse, vil Meddelelse fremkomme senere.

Som tidligere fremhævet havde Hvidberg den sjældne Evne, at han kunde finde og udvælge de bedst mulige Medarbejdere. I Reglen var det Mænd, der først havde været hans Elever og derefter Medhjælpere. Saadan ogsaa nu, da han havde stiftet A/S Pajbjerg. Nu maa han følge den gamle Regel: Del og hersk, ved at overlade Ledelsen af den sjællandske Afdelings Avlsarbejde til Frøvler Kr. Troelsen, Guldagergaard, og af den jyske Afdeling til sin Broder, Kr. Hvidberg, Østervang. Han skriver om disse to Mænd, efter at have nævnt, at de har været hans Elever og Medhjælpere paa Pajbjerg og Hunsballe i flere Aar, at til dem kan Avlerne henvende sig med den samme Tillid som til ham selv. En fin Anbefaling og en stor Anerkendelse laa i disse Ord. Og han føjer til Slut til: med disse to Mænds Ansættelse er Avlsledelsen lagt hos de to Mænd, som jeg anser for bedst skikkede til at føre Virksomheden videre. Ja, det var Storheden i Hvidbergs Karakter, at han kunde vise sine Medarbejdere en ubegrænset Tillid. Han kaldte paa Tilliden ved selv at vise den — selv om han nu og da blev skuffet. Og han turde lægge meget af det Arbejde, som han tidligere selv havde udført, over i andres Hænder.

I disse Aar var han nemlig selv stærkt optaget af Salgsvirksomheden baade paa Sjælland og i Jylland, foruden af Driften paa Idagaard og Hunsballe. Men han havde en sjælden god Støtte af sine mange trofaste og veltjente Medarbejdere, og det skønnede han meget paa og var inderlig taknemlig for. Dette Samarbejde med sine Medarbejdere strakte sig i Reglen over mange Aar. Og han holdt ikke af at skifte for tit.

Som Hvidberg paa Avlsarbejdets Omraade, der nu omfattede 5—6000 Tdr. Ld., maatte overlade Ledelsen til sine Medarbejdere, selv om han naturligvis stadig fulgte med og holdt Traadene i sin Haand,

saaledes maatte han ogsaa nu overgive *Forædlingsarbejdet* i andres Hænder. Dette Arbejde var i Aarene under Krigen traadt noget i Baggrunden, idet den udadgaaende Virksomhed krævede alle Hvidbergs Kræfter, men hans gamle Kærlighed og Interesse for Forædlingsarbejdet var langt fra glemt endsige død. Men hvordan skulde han faa Tid til denne krævende Opgave? Der var ingen anden Udvej end at søge og finde den rette Mand. Og i 1919 antager Hvidberg Landbrugskandidat J. S. Fruergaard som Forædlingsleder.

Fruergaard havde i en Aarrække været Assistent paa Landbohøjskolen og senere Leder af Frøavlens hos A/S Kolindsund. Og det viste sig snart, at ogsaa her havde Hvidberg evnet at vælge den rette Mand til denne for dansk Planteavl saa vigtige Opgave. — Hvidberg fortæller følgende karakteristiske Træk om Fruergaards Ansættelse:

Fruergaard og jeg havde ret indgaaende Forhandlinger om hans Forædlingsprincipper, som var langt mere videnskabelige end mine, men dog, saa vidt jeg kunde sætte mig ind i det, saa godt underbyggede, at jeg var ret vel stemt for, at han skulde i Gang med Forædlingsarbejdet under Pajbjerg Fonden.

Bestyrelsen sluttede sig hertil, saa Fruergaard blev antaget fra 1. April 1920 med en Begyndelsesløn af 6000 Kr. plus fri Bolig. Og Arbejdet kom i Gang i Foraaret 1920.

Til Støtte for denne Gren af Jens Hvidbergs Arbejde stiftede han sammen med sin Hustru en Fond, kaldet:

PAJBJERGFONDEN

Af Fondens første Vedtægter, der er underskrevet paa Idagaaend den 27. 6. 1921, anføres følgende:

§ I.

Fondens Hovedformaal skal, i hvert Fald i en Periode af indtil syv Aar, være Forædlingsvirksomhed paa Planteavlens Omraade, men Fonden kan ogsaa støtte andre almennyttige Formaal efter Bestyrelsens Skøn.

§ II.

Fondens Midler bestaar af:

a. 175.000 Kr. Aktier i A/S Avlscentret Pajbjerg, Holstebro (senere Hunsballe).

b. Tilgodehavende stor 8000 Kr. hos samme Selskab, og som forrentes med 6 pct. p. A.

c. Forpligtelse for samme Selskab til i 3 Aar aarligt at indbetale til Fonden til dennes Forædlingsvirksomhed 3000 Kr., første Gang i 1920.

§ III.

Til den Forædlingsvirksomhed paa Planteavlens Omraade, der allerede er traadt i Virksomhed under Ledelse af Forsøgsleder Fruergaard, anvendes foreløbig for et Tidsrum af indtil 7 Aar, det eventuelle Udbytte af 100.000 Kr., af de under § II a. nævnte Aktier samt det under § II c nævnte Tilskud.

Af Udbyttet af Fondens øvrige Midler skal i Henhold til § I — Et Tusinde Kr. aarlig anvendes til en Liselundvirksomhed eller andet kirkeligt Formaal, medens Resten, som Bestyrelsen disponerer over efter bedste Skøn, foreløbig er tænkt at skulle anvendes som Støtte til Brugere af mindre Landejendomme.

Af ovenstaaende Fundats ses det klart, at Hvidberg har 3 Formaal for Øje: Planteforædling, Støtte til grundtvigsk kirkeligt Arbejde og Støtte til mindre Landbrugere, der skal sættes i Gang med egen Bedrift. Alle tre Livsomraader, der i særlig Grad havde Hvidbergs Hjerter og Interesse.

Bestyrelsen kom til at bestaa af 4 Medlemmer, nemlig:

Folketingsmand Mads Lambæk,

Forpagter Frede Jensen, Klintholm,

Forsøgsleder N. J. Nielsen, Studsgaard,

og Jens Hvidberg. — Sidstnævnte som Formand.

Den 16. 10. 1937 blev Vedtægterne ændret saaledes, at § I nu lyder:

„Fondens Hovedformaal skal være Forædlingsvirksomhed paa Planteavlens Omraade, men Fonden kan ogsaa støtte andre landøkonomiske og kirkelige Formaal“.

Fondens Midler bestaar nu af 75.000 Kr. i Aktier i Frøavlscentret Hunsballe, Holstebro; 3.382 Kr. udlaant til Støtte for landøkonomiske Foretagender, samt indestaaende i Forsøgsgaarden Overbygaard ved Børkop, ca. 50.000 kr.

Iøvrigt er de oprindelige Vedtægter saa godt som uændret.

Om Baggrunden for Pajbjergfondens Tilblivelse har Jens Hvidberg fortalt følgende:

„En Aftenstund under en Cykletur ude paa Heden i 1916 slog den Tanke saa stærkt ind paa mig, at samtidig med, at vi her i Landet tjente en Masse Penge — uden at vi i Grunden gjorde noget for det — saa var der i de fleste Lande i Europa stor Nød. For mit specielle Arbejdes vedkommende, Frøavl og Frøhandel, var Forholdet det, at det Lager, man laa inde med, kostede 3—4 Gange over det normale. Og det samme var Tilfældet med det Frø, der kom ind fra Avlerne og som skulde afregnes til en fast Pris. Min første Tanke var derfor at lade Avlerne faa noget mere for deres Frø, end de efter Kontrakten kunde tilkomme. Men da Priserne var gode nok i Forvejen, syntes jeg ikke, det var den rette Udvej.

At sælge billigere til Udlandet var der heller ingen Mening i, da det kun vilde betyde, at en eller anden udenlandsk Melleghandler selv tog Avancen, og det kom saaledes ikke Forbrugerne til Gode“.

Det var især ved Gulerodsfrøavl de mange Penge blev tjent, idet Priserne under Krigen 1914—18 steg fra Aar til Aar. I 1915—16 købtes Frøet for 80 Øre pr. Pund og solgtes for 175 Øre pr. Pund. Men i 1916—17 blev gammelt Frø opkøbt til Priser fra 6—14 Kr. Og i de følgende Aar steg Priserne til 20—30, ja helt op til 68 Kr. pr. kg. — Paa et Brædt solgte Hvidberg 5000 kg til en Pris mellem 63—68 Kr. pr. kg, ja, han blev saa galt budt 80 Kr. pr. kg for et Kvantum, han havde liggende. — Men saa kom der et Forbud, der standsede disse vilde Priser. Og da Handelen atter blev frigivet, gik Priserne ned til 40—50 Kr. pr. kg. Samtidig var der baandlagt en Del Penge i en Reguleringsfond.

Men det var netop denne Gulerodsfrøavl med de svimlende høje Priser, der gav Stødet til Pajbjergfondens Dannelse.

„Man reagerer jo uvilkaarligt“, skriver Jens Hvidberg senere, „naar Pengene saadan strømmer ind, uden at der er gjort det store Arbejde, der ellers maa til, naar man skal have Indtægt af Frøavl og Frøhandel. Det hele var jo, at man havde grebet den Chance, man troede der laa, og som andre ikke turde løbe Risikoen ved at gribe: nemlig at iværksætte en Udvidelse af Arealerne uden at faa garanteret en Mindstepris“. — Men Hvidberg havde her set ret, eller om man vil, haft Lykken med sig. Han havde haft det Vovemod og

Handlemod, der skulde til, for at udnytte de givne Muligheder. Men Tanken om det urimelige i at tjene de mange Penge uden at gøre et tilsvarende Arbejde, laa bestandig og virkede i hans Sind, ja, var ham egentlig en Pine, og det resulterede i, at han fastsatte følgende Regel for sin Virksomhed i disse Aar:

„Dersom vi i Danmark bliver holdt udenfor denne Krig, saa skal Halvdelen af det, jeg tjener mere under Krigen, end jeg har tjent før, gaa til Formaal, der ikke kommer mig selv eller mine nærmeste til Gode. — Efter denne Retningslinje disponerede jeg (under Krigen). Og det at jeg vidste, at jeg, foruden hvad der gik til Skatter, ogsaa en Gang skulde aflevere Halvdelen af min øvrige Merfortjenneste, gjorde sit til, at jeg forblev ved mit Arbejde med Frø og holdt mig udenfor alt, hvad der hed Spekulation af anden Art. Mit private Forbrug blev ogsaa holdt paa samme Stade som før Krigen. Arbejdet med Forretningen, der tog større og større Omfang, levnede heller ikke nogen Tid til Ferie, udover de 14 Dage, hvori jeg deltog i det kirkelige Møde paa Liselund ved Slagelse“.

Det var altsaa Hvidbergs Opfattelse, at de mange Penge, som Gulerodsfrøet bragte, var betroet Gods. Og efter Samraad med Forpagter Frede Jensen, Klintholm, blev en mindre Del af Beløbet brugt til forskellige Formaal: En Landbrugskandidat blev sendt ud paa en Jordomrejse for at undersøge Muligheden for Afsætning af dansk Frø i andre Verdensdele. Nogle Tusinde blev brugt til at hjælpe enkelte Mænd, der var slaaet ud under Krigen. De sjællandske Husmandsforeninger fik ogsaa et Beløb til Raadighed til at laane ud til deres Medlemmer. Disse Laan til Smaabrugere, som enten var rentefri eller til en lav Rente, var nærmest en Slags Æresgæld, der skulde tilbagebetales, naar man evnede det, for saa atter at laanes ud paa ny til andre, der havde Brug for en Haandsrækning. Ogsaa Sønderjylland blev der tænkt paa, og her var der under og efter Krigen megen Nød. Men den væsentlige Del af det store Overskud fra Gulerodsfrøet blev dog anvendt til Forædlingsarbejdet. Og det vil sige til Oprettelsen af Pajbjergfondens Forædlingsvirksomhed.

Som nævnt i Vedtægterne bestod Fondens Midler af 183.000 Kr., hvis Renter hovedsagelig skulde bruges til Forædlingsarbejdet. Men derudover skulde A/S Avlscentret Pajbjerg — senere Hunsballe —

Holstebro, der ogsaa var stiftet af Hvidberg, yde et Tilskud til Forædlingsvirksomheden paa 3000 Kr. aarligt i 3 Aar. Naar den Tid var gaaet, mente man, at der kunde leveres saa meget Stamfrø, at Indtægten heraf kunde støtte Virksomheden. Og det viste sig da ogsaa, at Forædlingsarbejdet gik sin støtte og rolige Gang. Og da Pajbjergfonden ved sin Start i Foraaret 1920 havde faaet overdraget Enkeltplanter af Bangholm Pajbjerg V og Aaret efter Materiale af Barres Pajbjerg V, kunde man allerede til Forsøgene anmelde disse Stammer, der begge kom i 1. Kl. — Hvedestammen „Pajbjerg 184“ var ogsaa med i Forsøgene og klarede sig godt. Ved Salget af disse Stammer kunde Indtægten deraf klare Driften, ja, endda give et mindre Overskud det sidste Aar i Hunsballe. Men i 1930 foreslog Fruergaard af Hensyn til hele Forsøgsvirksomheden at søge en anden og større Ejendom, som Fonden selv skulde eje.

Bestyrelsen gik da med til, at der blev købt en Gaard, Overbygaard i Børkop. Og her begynder et nyt Afsnit i Pajbjergfondens Historie. Nu bliver det helt og fuldt under Fruergaards Ledelse, at det Forædlingsarbejde, Hvidberg havde begyndt, fortsættes og udvides. Saa ogsaa paa dette Omraade fulgte Hvidberg den Linje, han havde fulgt paa andre Omraader: at lægge Arbejdet saadan til Rette, at det kunde fortsættes ind i Fremtiden efter de samme Principper, der havde ligget til Grund for hans egen Livsgerning. Det var dansk Landbrug og dermed Danmark, han vilde tjene.

Lad mig her tilføje, at Pajbjergfondens Arbejde i de 33 Aar, den nu har virket, i høj Grad har svaret til det Formaal, som Hvidberg havde for Øje, da han stiftede den. Det gælder da særlig Fondens primære Opgave: Planteforædling. Hvidberg selv trak sig tilbage fra Formandspladsen i 1926, og gik ud af Bestyrelsen i 1939; men han havde sørget for, at der i Ledelsen sad Mænd, der vilde føre Arbejdet videre i den samme Aand og ud fra det samme Grundsyn, som han selv havde begyndt med og arbejdet ud fra.

Mads Lambæk blev Formand fra 1926—33. Ved hans Død traadte Landstingsmand N. Gisselbæk paa Opfordring af J. Hvidberg ind i Bestyrelsen og blev dens Formand til sin død i 1945. Fondens nuværende Bestyrelse, som for de flestes vedkommende er udpeget af Jens Hvidberg eller i Samraad med ham, bestaar af: Frøavler Kr. Troelsen, Guldagergaard, Skelskør, (Formand); Direktør L. Bonde

Petersen, A/S Hunsballe, Holstebro, (Næstformand); Direktør J. Gjelstrup, A/S Sønderjyds Frøforsyning, Aabenraa; Forstander H. Bagge, Statens Forsøgsstation, Aarslev; Pastor N. P. Nielsen, Sønderborg.

Som Leder af Fondens videnskabelige og praktiske arbejde staaer stadig Forædlingsleder J. S. Fruergaard og fra 1941 tillige Forsøgsleder Henrik Bøgh.

Da Pajbjergfonden havde virket i 25 Aar 1. Maj 1945 udsendte Bestyrelsen et smukt Jubilæumsskrift, hvori Formanden, N. Gisselbæk, til Indledning gav følgende Oversigt over Virksomhedens Udvikling:

„I Aar er det 25 Aar siden, den kendte Foregangsmand paa Frøavlens Omraade, Jens Hvidberg og Hustru, Ingeborg Hvidberg stiftede Pajbjergfonden, særlig til Støtte for dansk Planteforædling. — Hvidberg var sprudlende fuld af Energi og Ideer og var samtidig en fremragende Administrator, hvorved han havde skabt sig en ganske anselig Formue. Han stillede ikke personlig store Krav til Livet, men ønskede med sine Penge at lindre andres Nød og gavne Samfundet, og dette Ønske gav Stødet til Stiftelsen af Pajbjergfonden.

Grundkapitalen, som blev skænket, androg 175.000 Kroner. Fondens Hovedformaal er Planteforædling, men hertil er knyttet nogle sekundære Bestemmelser, der gaar ud paa at yde visse Bidrag til kirkelig Side, ligesom Bestyrelsen frit kan disponere over andre Beløb til forskellige landøkonomiske Formaal m. m.

Fondens Virksomhed begyndte under meget beskedne Forhold paa lejet Jord paa Gaarden Hunsballes Jorder ved Struer.

Bestyrelsen antog som Forsøgsleder J. S. Fruergaard, under hvis Ledelse Forædlingsarbejdet paabegyndtes. Ved Starten i Foraaret 1920 fik man overdraget fra Avlscentret Pajbjerg, Holstebro, et ret betydeligt Forædlingsmateriale af Bangholm og Barres, og det første Resultat af Bearbejdelsen af dette Materiale var, at man til Stamme-forsøgene i 1926 kunde anmelde baade en Bangholm- og en Barres-stamme, som begge kom i første Klasse.

Jævnsides hermed arbejdede man med Kornforædling, og det første Resultat heraf: Hvedestammen Pajbjerg 184 (Idealhvede) gav et saa godt økonomisk Udbytte, at Forædlingsarbejdet ikke blot kunde

betale sig, men ogsaa gav et beskedent Overskud. Jeg skal iøvrigt ikke her komme ind paa selve Forædlingsarbejdets Forløb.

Den udvidede Forsøgsvirksomhed krævede imidlertid stadig større Arealer, og da man maatte gaa ud fra, at Sikkerheden i Resultaterne vilde fremmes ved, at Forsøgene blev udført paa egen Jord under mere rummelige Forhold, end der kunne skabes i Struer, købte Fonden i 1930 for 112.000 Kr. den 66 Tdr. Land store „Overbygaard“ ved Børkop, og man supplerede kort Tid derefter denne Gaards Areal med 10 Tdr. Land lejet Jord. Ganske vist havde man tidligere købt en Gaard i Uge i Sønderjylland, men den blev ikke i videre Udstrækning benyttet til Forædlingsarbejdet, og den blev atter afhændet 1930.

I de første Aar i Børkop var der mange Vanskeligheder at kæmpe imod. Dels maatte Forædlingsarbejdet omtrent nyskabes lige fra Grunden, og dels satte Landbrugskrisen ind i Begyndelsen af Trediverne, hvorved man i nogen Grad fik forrykket den økonomiske Basis, man ellers havde kunnet regne med.

Da jeg kom ind i Bestyrelsen og samtidig — i 1933 — blev valgt til Formand, saa det nærmest ud til, at vi skulde køre fast. Der var stadig Modgang, og Fondens Formue var halveret, men Forsøgsleder Fruergaard blev ved at holde Modet oppe. Han havde Tillid til de nye Stammer, der snart var færdige til at indgaa i Stammeforsøgene.

Det viste sig, at Fruergaard havde Ret. Alle Vanskeligheder blev overvundne. Fondens Stammer fik i Statens Stammeforsøg saa god en Anerkendelse, at Efterspørgslen voksede stærkt. Denne Stigning har fortsat siden, hvilket har bevirket, at ogsaa Fondens Formue er vokset betydeligt.

Forsøgsopgaverne krævede imidlertid stadig større Arealer, og i 1938 skaffede Fonden sig mere Livsrum ved at leje Forsøgsarealer paa Brønsted Møllegaard i Børkop. Denne Ejendom blev i 1942 af praktiske Grunde mageskiftet med „Kragelundgaard“ i Børkop, hvis 75 Tdr. Land man nu disponerer over til Forsøgs- og Forædlingsformaal.

Som Slutsten paa Udviklingen gennem 25 Aar erhvervede Fonden sig i Slutningen af 1944 med yderligere Udvidelser for Øje en tredie Forsøgsgaard „Abildgaard“ i Øster Lyby ved Skive. Denne Gaard, hvis Areal andrager 115 Tdr. Land, købtes for 225.000 Kr.

Paa 25-Aarsdagen staar Fonden i god Fremgang og med et betydeligt Forædlingsmateriale af de fleste af vort Lands Kulturplanter. Fra Smaadrift er Forædlingsarbejdet blevet Stordrift, hvilket bedst illustreres ved, at Fondens Udgifter til Arbejdslønninger gennem de sidste ti Aar er blevet mere end tredoblede".

Som Udtryk for Væksten i Pajbjergfondens Forædlingsarbejde skal der her meddeles nogle Tal. — I Virksomhedens første Halv-aar paa Ny Hunsballe ved Struer havde Forsøgslederen kun en enkelt Medhjælper. Og den samlede Udgiftspost var 6.384 kr.

Ti Aar senere, da Pajbjergfonden havde købt „Overbygaard" og henlagt Virksomheden hertil, er Udgifterne steget til 24.729 Kr. Og gaar vi atter en halv Snes Aar frem i Tiden til 1939-40 er Pajbjergfondens Driftsudgifter naaet op paa over 50.000 Kr. — Og lad os saa tage det sidste Skridt eller rettere Spring, saa er vi i 1950 oppe paa en Udgiftspost paa 225.807 Kr. 67 Øre. — Men her er der jo ogsaa det at tage i Betragtning, at Kronens Værdi er faldet og Pajbjergfondens Virkeomraade er udvidet ved Købet af Abildgaard i Salling.

Denne korte Oversigt i Tal siger bedre end mange Ord noget om den Vækst og Udvikling Pajbjergfondens Arbejde har været inde i gennem en Menneskealder. Den Indsats, som Jens Hvidberg øvede ved Stiftelsen af Pajbjergfonden, har baaret rige Frugter til Gavn for vort Land og ikke mindst til Gavn for dem, der dyrker Danmarks Jord. Det har været som det lille Sennepskorn, der er vokset og blevet til et stort Træ, i hvis Skygge et frugtbart Arbejde nu trives. Og Resultaterne af dette Arbejde kendes og værdsættes ikke blot her i Landet, men ogsaa i Udlandet, hvor Pajbjergfondens Forædlingsarbejde følges med Interesse og Respekt. Det gælder vel især Sverige og Holland, men ogsaa i Tyskland, England, U. S. A. o. s. v. har Pajbjergfonden et godt Omdømme, og Resultaterne af dens Forædlingsarbejde har vundet stor Anerkendelse. — Jens Hvidbergs Drøm er ikke blot gaaet i Opfyldelse, men Virkeligheden har overgaaet de dristigste Forventninger. Hvad der begyndtes med een Medhjælper, kræver nu 25—30 Menneskers Arbejde! —

Og saa anfører jeg i denne Forbindelse til sidst en Udtalelse af Forædlingsleder J. S. Fruergaard om:

JENS HVIDBERG OG PAJBJERGFONDEN

Da der med Jens Hvidbergs Oprettelse af Pajbjergfonden er øvet en Indsats til Fremme af en bestemt Gren af Landbruget, der meget vel tør sammenlignes med de største Donationer, der baade før og siden er givet til Landbrugsformaal, kan en Omtale af de nærmere Omstændigheder, der førte til Pajbjergfondens Oprettelse maaske paaregne en vis Interesse.

Uden paa nogen Maade at ville forklejnne Jens Hvidbergs Interesse for religiøse og nationale Spørgsmaal tør det dog vistnok siges, at der var to Ting, der i særlig Grad tog hans Interesse fangen og nød godt af hans Bevaagenhed, og det var for den enes Vedkommende hans Lyst til at arbejde med Planter: Planteavl i Almindelighed og Frøavl i Særdeleshed, og i Tilknytning dertil Forædlingen af Planterne, og den anden Ting var hans Interesse for at hjælpe Smaakaarsfolk, især unge Mennesker, der gerne vilde i Gang ved Landbruget.

Af disse to Omraader for Jens Hvidbergs Virksomhed udadtil skal den sidstnævnte ikke omtales nærmere her, og af den første, hvis økonomiske Virkninger for en hel Egn eller en hel Erhvervsgren næppe kan maales, skal kun omtales de Omstændigheder, der førte til Pajbjergfondens Oprettelse.

Den Interesse, som Jens Hvidberg fra sin Ungdom havde for Planter i Almindelighed og for Planternes Forbedring i Særdeleshed førte med sig, at han blev en af Forsøgsleder Helwegs lærevillige Elever. Og et af de Avlscentre for Foderroer, som Helweg i Begyndelsen af dette Aarhundrede fik oprettet, kom til at ligge hos Hvidberg og gav Anledning til Fremkomsten af en Del gode Stammer af Kaalroer, Turnips og Runkelroer.

Saa kom imidlertid Krigen i 1914—18 med et stærkt Opsving i Frøavl og Frøeksporten, som ogsaa i allerhøjeste Grad kom til at berøre Hvidbergs Virksomhed. Det var uundgaeligt, at Interessen for Planteforædlingen i denne urolige Periode blev skubbet lidt i Baggrunden; men der er flere Ting, der tyder paa, at Hvidberg ved Krigens Slutning omgikkes med Ideer til en Reorganisering af Forædlingsarbejdet af et helt andet Format end tidligere. Der blev saaledes erhvervet Forsøgsgaarde, og der blev antaget teoretisk uddannede Medhjælpere til at varetage baade Forædlings- og Avlsarbejdet;

men det er dog vist tvivlsomt, om det har staaet Hvidberg helt klart, hvorledes Sagen burde gribes an.

Det, der saa i den nærmest følgende Tid skete, og som gav Anledning til Pajbjergfondens Oprettelse, har jeg mundtlig faaet meddelt af en af Hvidbergs Naboer, og Historien lyder saaledes:

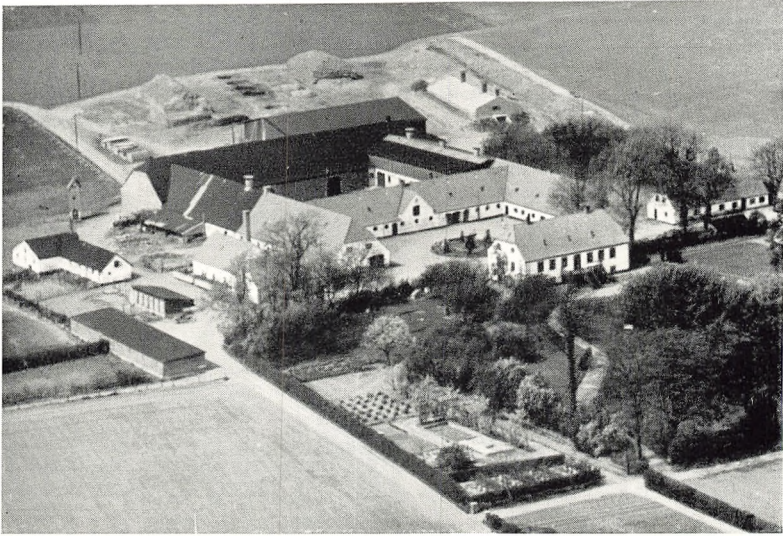
En Vinterdag i Aaret 1918-19 kom Jens Hvidberg, hvad der ofte skete, om til sin gode Ven og Nabo i Nørgaard, Andreas Lundby. Under Samtalens Løb maa man have drøftet Hvidbergs Virksomhed og økonomiske Forhold, for i alle Tilfælde har Lundby fortalt, at han i Samtalens Løb sagde følgende til Hvidberg: Det er ikke klogt af dig Hvidberg, at du, der tidligere har vist Planteforædlingen saa megen Interesse, helt har ladet denne Side af din Virksomhed forfalde, og du kan heller ikke være det bekendt. Nu, da du har tjent dig en Formue paa din Frøhandel, skulde du paa en eller anden Maade se at sætte Penge hen til et Planteforædlingsarbejde. — Det er vist rigtigt, hvad du siger, sagde Hvidberg. — Hvormeget mere der saa blev talt om Sagen ved den Lejlighed, det berettede Lundby ikke noget om.*)

Saa traadte da den Del af Fondens Virksomhed, der skulde blive den mest kendte, Planteforædlingen, i Arbejde den 1. Maj 1920, uden at der endnu eksisterede faste Rammer for Fondskapitalens Anbringelse og Bevarelse. Allerede i Eftersommeren 1919 var jeg blevet antaget som Leder af Forædlingsarbejdet; der var blevet bygget en lille Gaard paa Hunsballes Mark, Ny Hunsballe, til Brug for Arbejdet, og selve Forsøgene fik Plads dels paa Hunsballe, dels paa et forpagtet Statshusmandsbrug, dels hos Naboer paa lejet Jord.

Selv om der herskede ganske andre Forhold end nu, og stilledes betydeligt mindre Krav til den tekniske Udrustning for et Planteforædlingsarbejde, end der nu er nødvendig, kan det dog nu ses, at der skulde en ret blaaøjet Optimisme til at give sig i Kast med et Forædlingsarbejde under saadanne Forhold. Og dette har Hvidberg sikkert selv haft Øjnene aabne for. I hvert Fald lettede han paa forskellig Maade Startvanskelighederne, ved at stille Materiale til Raadighed for Arbejdet ved at overlade Fonden Enkeltplantemateriale

---

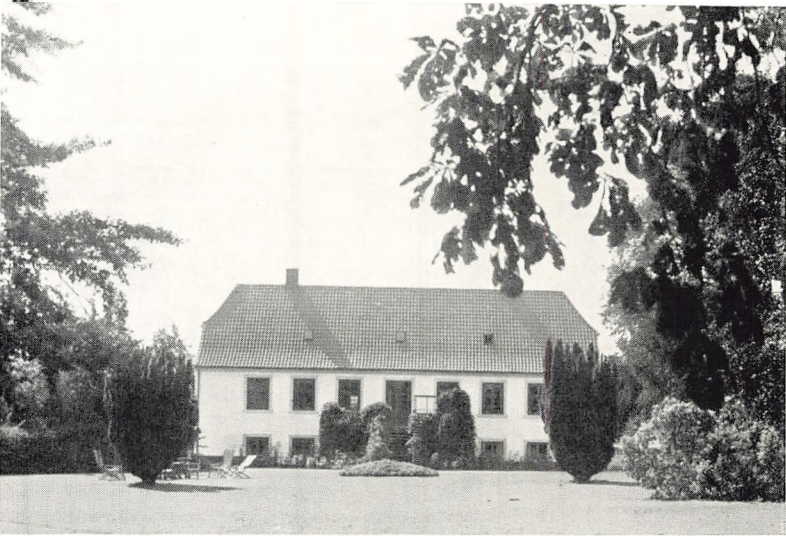
*) Som man ser Side 105 har Jens Hvidberg allerede i 1916 syslet med disse Tanker.
Forf.

Idagård . Luftfoto

Idagårds Hare

Idagaards Hovedbygning set fra Haren 1917

Idagaards Hovedbygning set fra Haren 1953

af Kaalroer, Turnips og Barres, og ved at tillægge Fonden en Afgift fra Frøavlscentret Hunsballe paa Kaalroe og Barres.

At Jens Hvidberg omfattede det nystartede Forædlingsarbejde med en levende Interesse er en given Sag, og han medvirkede gerne til at forbedre Arbejdsforholdene, naar det lod sig gøre; men om han forstod, at det efterhaanden blev nødvendigt at anvende mere rationelle Arbejdsmetoder end i Helwegs Dage, er maaske tvivlsomt. I hvert Fald kom den Vending ofte igen, naar man diskuterede Forædling og Forædlingsresultater med ham, hvad han gerne ønskede: Ja, du har nu dine Metoder, og a har mine, og a tror, at man kommer ligesaa langt med en skarp Sortering af Materialet som gennem Familieavl. — Og nu, efter at man i mange Generationer af Familier har set Resultatet af Udvalget gennem en Bedømmelse af Afkommet, ja, saa maa man maaske indrømme, at der kan være noget om Snakken! Naa, men da Fonden i 10 Aar havde arbejdet under de noget primitive Forhold paa den lejede Jord ved Struer, var Jens Hvidberg ikke blind for, at der krævedes mere stabile Forsøgsforhold, end der kunde skabes der, og han medvirkede ivrigt til, at en passende Ejendom blev erhvervet til Formaalet, og det blev altsaa Overbygaard ved Børkop, hvor han ofte kom i de følgende Aar, for at bevare Kontakten med Arbejdet, og hvor han fik den første svage Vækst at se af det lille Frø, som han havde saaet for Aar tilbage.

Vi andre, som har faaet det Hverv betroet at forvalte de Midler, som Jens Hvidberg af egen Tilskyndelse har stillet til Landbrugets og det danske Samfunds Raadighed, for at føre hans Ungdomsinteresser videre, har Pligt til at gaa til Gerningen med Respekt for Giveren og med Pligt til at tjene Opgaven af al vor Magt.

A/S FRØAVLSCENTRET HUNSBALLE, HOLSTEBRO

(Pajbjerg)

Forsøgsgaarden og Frørenseriet „Antvorskov“ ved Slagelse.

Var Pajbjergfonden Udtryk for Jens Hvidbergs Kongstanke om Planteforædlingens Betydning, saa blev „Frøavlscentret Hunsballe“ Udtryk for hans Følelse af Forpligtelse overfor Frøavlen og Frøavlerne i Almindelighed. Som Frøavler og Planteforædler havde Jens Hvidberg faaet et kendt og godt Renommé i alle interesserede Plan-teavlskredse, først og fremmest i Vestjylland og paa sin Hjemegn,

men iøvrigt i det ganske Land. Men det var jo ikke nok med at avle Frøet, det skulde ogsaa sælges! Og nu ser vi, at ogsaa som *Frøhandler* har Hvidberg skabt Tillid og Respekt om sit Navn. Jævnt og støt havde han arbejdet sin Frøhandel frem fra 90'erne og indtil den første Verdenskrig, der udbrød i August 1914.

Da blev paa een Gang Situationen totalt forandret. Men Hvidberg fortsatte dog i den gamle Skure et Stykke Tid fremefter. Frøhandelen blev drevet ud fra de to Gaarde, som Hvidberg ejede: „Hunsballe“ ved Struer, der var Centralen for Jylland, og „Pajbjerg“ ved Skelskør, hvortil de sjællandske Avlere var henvist.

Men saa skete det under Krigen, at der skød forskellige nye Frøfirmaer op, kaldt frem af Krigskonjunkturerne; og et af disse Firmaer opfordrede Hvidberg til at gaa ind i et Samarbejde og Kompagniskab. Men det nægtede Hvidberg. Han havde ikke nogen Tillid til det, og ønskede heller ikke at opgive sin Selvstændighed, hverken for sin egen eller for sine gamle Avleres Skyld. Men nu blev dette Firma paagaende, og vel sagtens for at gøre mig moden, siger Hvidberg, lagde de en Afdeling med Pakhus og Forsøgsgaard i Struer. Og der blev sat et stærkt Arbejde ind paa at knytte Frøavlere til dette Firma.

Overfor dette Forsøg paa at slaa mig ud, fandt jeg dog, at jeg maatte gøre noget for at værgе min Rede mod det paa den Tid meget kapitalstærke Firma, skriver Hvidberg senere. Og da det væsentlig var paa Export, at den udvidede Frøavl baseredes, valgte Hvidberg at lægge den ny Afdeling i Slagelse og senere en Afdeling i Nykøbing F. med Exportkontor i København, — saaledes som omtalt foran under Avlscentret Pajbjerg.

Men hvad saa med Frøhandelen i Jylland? Ja, ogsaa den blev samlet. Under Ledelse af Kr. Hvidberg oprettedes den jyske Afdeling. Man valgte Holstebro til Virksomhedens Hjemsted. Udfra Hovedkontoret i København og Afdelingskontorerne i Slagelse og Eskildstrup paa Falster blev Arbejdet paa Øerne nu ledet fra 1917 til 1920, da „Danske Landboforeningers Frøforsyning“ købte Aktierne i A/S Pajbjerg i Slagelse. D. L. F. fik ogsaa Ret til i Løbet af 3 Aar at overtage den jyske Afdeling, skønt denne i 1917 ikke var lagt ind under A/S Pajbjerg i Slagelse. Men da D. L. F. ikke ønskede at gøre Brug af sin Ret, omdannedes Virksomheden i Holstebro til et

Aktieselskab under Navnet: Frøavlscentret Hunsballe (Pajbjerg). Og det blev dette Selskab, der fik den Opgave at videreføre Jens Hvidbergs gamle Virksomhed. En af Hunsballes Ledere skriver herom følgende:

„Frøavl en var først i tyverne inde i en udpræget depressionsperiode efter krigsårenes usunde udvidelsespolitik, men bortset fra den almindelige stagnation indenfor frøavl og frøhandel var Frøavlscentret Hunsballe berørt af et stærkt frafald indenfor kundekredsen, der væsentlig bestod af købmænd landet over. Det foran omtalte salg af aktierne i Pajbjerg, Slagelse til et andelsselskab medførte, at mange af de gamle kunder blandt købmændene ikke længere ville handle med Hunsballe, så omsætningen gik i årene 1920—23 ned til et minimum, der ikke svarede til forretningens kapacitet.

Det blev derfor nødvendigt at søge rejst en ny kundekreds, og det lykkedes også i løbet af nogle år, at få forretningen oparbejdet på en delvis ny basis, idet man søgte forbindelse med specialforretninger inden for branchen, der havde en betydelig kundekreds blandt landmændene, men ikke selv havde frøavl og derfor måtte inddække deres forbrug på anden måde.

Jens Hvidbergs autoritet og gode omdømme indenfor de kredse, der søgtes samarbejde med var i høj grad medvirkende til, at forretningen i Holstebro indenfor et forholdsvis kort åremål var i stand til igen ikke blot at genvinde, men mangedoble den omsætning, der var gået tabt.

De ændrede forretningsmetoder medførte også, at døren ikke længere kunne lukkes, når frøet, avlerne havde leveret, var solgt, hvilket hidtil havde været gældende praksis. Den nye kundekreds skulle holdes dækket sæsonen igennem med såvel kløver-, græs- som rodfrugtfrø, og Hunsballe måtte købe betydelige kvanta i markedet, når selskabets egen avl ikke kunne dække salget.

Den derved skabte omsætningsforøgelse krævede en ikke ringe kapital, idet varerne blev indkøbt kontant, men solgt på kredit. Dog også på dette område kunne Jens Hvidberg få dørene op, så de til forretningens drift nødvendige midler til enhver tid var til stede.

Sideløbende med det stigende salg fulgte en udvidelse af avlsvirksomheden, navnlig på Sjælland, hvor Jens Hvidbergs navn også havde en særdeles god klang indenfor avlerkredse, så det var ikke van-

skeligt at samle en kreds af dygtige frøavlere i tilslutning til et tørreri og renseri, der blev opført i Antvorskov ved Slagelse.

Jens Hvidbergs stilling overfor avlerne var da også af en ganske særlig karakter. Det gjaldt for ham ikke om, at forretningen gav det store overskud; blot der var en forrentning på 6 pct. af aktiekapitalen og en beskeden henlæggelse til reserverne hvert år, skulle avlerne have resten. Det princip blev lovfæstet i selskabets vedtægter og er gældende den dag i dag.

Selvom Jens Hvidberg havde overdraget sin forædlingsvirksomhed til Pajbjergfonden, syntes han dog, at traditionen fra gammel tid med en til forretningen hørende forædlingsvirksomhed skulle videreføres. Dette førte i 1930 til oprettelsen af en aktieselskabet direkte tilsluttet forædlingsvirksomhed og forsøgsgård i Antvorskov ved Slagelse under ledelse af forsøgsleder E. V. Ellehaug²⁴.

I Forbindelse med Forsøgsgaarden i Antvorskov blev der ogsaa oprettet et Frørenseri, der kunde modtage og behandle Frøet fra de sjællandske Kontraktavlere. Tidligere var denne Avl blevet behandlet dels paa Gaarden Pajbjerg ved Skelskør dels paa Idagaard. Desuden blev en Del Frø sendt direkte til Frøavlscetret Hunsballe i Holstebro. Da Virksomheden med Frøavl og Forsøg ligesom Kontraktavlen paa Sjælland, stadig voksede; og Forædlingsarbejdet, som Idagaard havde stillet Jord og Lokaler til Raadighed for, ligeledes var i rig Udvikling, indsa Hvidberg snart, at det var upraktisk at drive disse Virksomheder paa denne Maade. I 1936 blev da baade Forsøgs- og Forædlingsvirksomheden samlet paa Gaarden i Antvorskov. Og Frøavlscetret Hunsballe overtog en af Gaardens Boliger og opførte en Forsøgs- og Renseribygning med Forkøbsret til Grunden og et Areal paa ca. 4 ha. Endvidere forpagtedes 12 ha. af Idagaards Jorder.

Virksomheden har siden været i stadig Udvikling. Nye Bygninger er opførte, Forsøgsarbejdet udvidet, Kontraktavlen vokset. Antvorskov Forsøgsgaard raader nu over et Areal paa ca. 22 ha.; og driver omfattende Forsøg med Kløver, Græs, Rodfrugter og Korn (specielt Hvede). Ogsaa Forædlingsvirksomheden, der var Jens Hvidbergs Hjerte barn, er fortsat.

Det siger sig selv, at hele denne Virksomhed, som Avlscetret

Hunsballe er Udtryk for, blev fulgt med levende Interesse af Hunsballes Stifter. Og det maa tilskrives Jens Hvidbergs ukuelige Energi og Opportunisme i Forbindelse med det gode Omdømme, han havde erhvervet sig saavel hos Frøavlere som Frøhandlere og Forbrugere, at Selskabet saa hurtigt blev genrejst efter det Dødvande, der fulgte efter den første Verdenskrig for Frøavlens i Danmark. I en Aarsberetning fra 1939 læser vi, at Formanden Jens Hvidberg, gav et Tilbageblik over Hunsballes Historie og nævnte alle de Vanskeligheder, der havde været ved Starten i 1920. Og efter en Brand i 1922 havde man overvejet, om man skulde opføre Bygningerne igen. Men, føjer Hvidberg til: jeg følte Trang til at forsøge, om der ikke endnu kunde drives Forretning paa den Vis, jeg havde tænkt mig, der kort sagt gik ud paa:

Aktieselskabsprincippet i Ledelsen.

Andelsprincippet i Forholdet til Avlerne.

Og Tiden siden da har bekræftet, at det er muligt at drive Forretning ud fra disse Principper.

Omsætningen fra 1923 til 1939 var vokset fra 208.500 kg til 1.150.500 kg. Og i Kroner fra 630.640 Kr. til 1.385.427 Kr. i 1939. — Denne Vækst i Selskabets Virksomhed er fortsat indtil i Dag, hvad Selskabets Status pr. 1. Juli 1953 tydeligt udviser:

Aktiver:

Ejendomme i Holstebro og Antvorskov	290.897,69
Maskiner, Inventar, Autos	151.336,86
Heste paa Forsøgsgaarden	3.600,00
Aktier og Obligationer	168.607,50
Bunden Opsparing	4.300,00
Kasse- og Girobeholdning	56.670,37
Varebeholdning	460.495,88
Diverse Debitorer	2.966.670,13
	<hr/>
	4.102.578,43

Passiver:

Aktiekapital	250.000,00
Reserver	1.169.701,00
Reguleringsfond	63.681,00

Kreditorer	1.325.643,45
Bankgæld og disconterede Veksler	955.335,68
Henlagt til Skatter	91.123,51
Del credere Konto	27.622,55
Gevinst og Tabskonto	219.471,24
	<hr/>
	4.102.578,43
	<hr/>

Som ved de andre forskellige Foretagender, Hvidberg satte i Gang, saaledes sørgede han ogsaa her ved Frøavlscentret Hunsballe for, at den fremtidige Ledelse kom til at bestaa af Mænd, der baade kunde og ville videreføre Arbejdet efter de Grundprincipper, som han havde fastlagt.

Bestyrelsens Medlemmer har alle kendt Hvidberg og anerkendt de Synspunkter, han arbejdede udfra. Den bestaar for Tiden af følgende:

Proprietær Chr. Ausum, Hjern, (Formand), Landsretssagfører N. Bjerre, Holstebro, Direktør M. Bjerre, Skive, Gaardejer Kr. Hvidberg, Gimsing, Proprietær A. Jespersen, Tranderupgaard, Forsøgsleder N. Klitgaard, Borris, Godsejer A. Olufsen, Quistrup, og Frøavler Kr. Troelsen, Guldagergaard. Den daglige Ledelse forestaas af Direktør L. Bonde Petersen.

Netop fordi det er, som nævnt ovenfor, kan man sige, at Hvidbergs Gerning stadig lever og bliver ført videre i den samme Aand, som da han selv stod ved Styret. Det gælder ikke blot i A/S Avlscentret Hunsballe, men ogsaa i de andre Virksomheder, som Hvidberg grundlagde og som der er fortalt om i denne Bog. —

Til sidst gengiver jeg her nogle karakteristiske Ord af Hvidberg fra Beretningen ved Hunsballes Generalforsamling i 1940:

„Det har i Aar været et mere uroligt Aar, end vi tidligere har kendt, og ingen ved endnu, hvorledes det vil ende. — Lad os haabe, at vi gaar ud af Krisen som en enig Nation og som mere lutrede Mennesker“. Mon vi ikke kan sige, at det skete i 1945?

VOR FRØAVL

Paa de foregaaende Sider er der flere Gange nævnt og henvist til Bladet „Vor Frøavl“. Det var et Blad, som Hvidberg udgav i Aarene 1917, 1918 og 1919. Det var i de Aar, da saa mange nye Avlere kom til, — ogsaa Avlere, der ikke var fortrolige med Frøavl, men som lod sig lokke af de høje Frøpriser, som vi foran har hørt om.

Hvidberg havde tidligere syslet med Tanken om at udgive et Blad for sine Avlere, men nu i 1917 fandt han, at det var en Nødvendighed, idet mange af de nye Avlere trængte til Vejledning i den Kunst at drive Frøavl paa den rette Maade. Han fremhævede straks, at hans Tid ikke vilde tillade ham selv at skrive ret meget i Bladet, ligesom han ogsaa maatte overlade den væsentlige Del af det redaktionelle Arbejde til sin Medarbejder i Redaktionen, Landbrugs-kandidat K. Bonde. Men blader man de 3 Aargange igennem, saa vil man se, at det er slet ikke saa faa Artikler, der stammer fra Hvidbergs Haand; og flere, der er inspireret af hans levende og initiativrige Aand. Det hang sikkert ogsaa sammen med, at Hvidberg allerede fra sin Ungdom af gerne vilde gøre andre delagtige i sine Erfaringer. Det var hans Lyst og Trang selv at finde frem til de bedste mulige Arbejds- og Avlsmetoder og at hjælpe andre til det samme. Og gennem sin Uddannelse, baade i det praktiske Liv og paa Højskolerne, havde han opøvet en Evne til kort og klart at kunne give Udtryk for sine Tanker baade mundtligt og skriftligt. — Hans Iagttagelsesevne var skarp og nøjagtig, og han forstod at koncentrere sig om det, som han netop nu arbejdede med. Allerede da han var hos Eltzholtz i Ringe begyndte han, som vi foran har hørt, sin Skribentvirksomhed. Og denne Oplevelse i de unge Aar af Glæden ved at se sine Tanker paa Tryk, og derved gavne andre, sad ham endnu

i Blodet, da han blev en moden og erfaren Mand paa de halvhundrede. Han havde baade Lyst og Evne til at skrive om det, der laa ham paa Sinde. Og da han nu i 1917 begynder Udgivelsen af sit eget Blad, har Livet og Arbejdet med Frøavlens givet ham den Erfaring og Viden, der gav ham Myndighed til at optræde som Vejleder.

Der er ingen Tvivl om, at Bladet „Vor Frøavl“ fik en ret stor Betydning for Hvidbergs Avlere. Det var sagligt og solidt Stof, der blev ført frem af indsigtfulde og erfarne Frøavlere; men ogsaa videnskabelige Experter som L. Helweg og K. Dorph Petersen var Medarbejdere ved Bladet. Og meget betegnende for Hvidberg var det, at dette udprægede Fagblad ogsaa nu og da bragte Artikler af en helt anden Art fra Aandslivets Verden, f. Eks. af Hvidbergs Venner, Præsterne Morten Larsen, Fridlev Andersen og N. P. Nielsen, samt af Dr. Moltesen, den senere Folketingsmand og Udenrigsminister. — Men af størst Betydning var vel nok Hvidbergs egne Artikler f. Eks. om: Fremtidsudsigterne for dansk Frøavl. Han fremhæver heri, at det først og fremmest kommer an paa os selv, om vi skal vinde og bevare et Verdensmarked for de Sorter, hvor vort Klima tillader Masseavl. Det gælder om, at vi kan producere den bedste Kvalitet til konkurrencedygtige Priser. Her kaldes der paa Ansvarsfølelsen og Samvittighedsfuldheden hos alle, der har med Frøavl at gøre. Først og fremmest maatte Stamfrøavlerne og Frøhandlerne kende deres Ansvar, men ogsaa hos Handelsfrøavleren er der god Brug derfor.

I en Artikel i „Vor Frøavl“ hedder det:

„Jeg ser ikke rettere, end at det er os, *netop os*, der lever i denne Tid, som har Ansvaret for, hvordan vor Frøavls Fremtid vil blive maaske for flere Menneskealdre. Vi kan skubbe Ansvaret fra os og maaske nok naa at tjene nogle Penge, men hvad nytter det, naar Glæden og Tilfredsheden ved Arbejdet er tabt. Jeg kan ikke lade være i denne Forbindelse at mindes Forsøgsleder L. Helweg, der mere end nogen anden enkelt Mand har bidraget til den rationelle Frøavls Fremgang, ikke mindst ved at kalde paa Ansvarsfølelsen hos alle os, der har med Stamfrøavl at gøre. Paa et Tidspunkt, da hans Arbejde ikke var i Kurs, ved jeg, at Helweg gav Afkald paa Udsigt til langt bedre økonomiske Kaar for at blive ved Roerne.

Det skal Helweg have Tak for af alle os, der ønsker og glæder os ved den danske Frøavls Fremgang.

Læserne maa undskylde dette lille Sidespring af personlig Art, men ligesom man i nogen Maade kan skønne om et Menneskes Fremtid, naar man kender dets Fortid, saa gælder det samme ogsaa for mangen en Sag. Og naar den danske Frøavl lige siden „Foreningen til Kulturplanternes Forbedring“ stiftedes i 70erne væsentlig paa Initiativ af afdøde Grosserer Chr. P. Jacobsen, fra den Tid af og indtil nu har faaet et saa godt grundlæggende Arbejde gjort, at vi har Grund til at haabe, at vor Frøeksport vil gaa en smuk Fremtid i Møde, saa maa vi erindre, at det grundlæggende og mange Gange ret møjsommelige Arbejde, der i de sidste 40—50 Aar er gjort af de Mænd, der da var med, det er den Trappestige, som skal hjælpe vore Frøstammer frem paa de nye Markeder“. (Vor Frøavl, 1917, Side 23 f.).

Det er karakteristisk for Hvidberg, at han fuldtud anerkender det Arbejde, der er gjort af Slægtledet forud. Hvert Slægtled har sit at gøre, men der er og skal være Sammenhæng i Slægternes Liv og Gerning. Derfor gælder det om, at have Syn for og Forstaaelse af det Arbejde, der er gjort, før *vi* kom til, men tillige at have Ansvarfølelse baade overfor Fortidens Gerning og Fremtidens Opgaver. Samtidig med at han forkynder sin Tro paa den danske Frøavls Fremtid, advarer han imod alle Spekulations-Frøavlere. Naar saa mange i de Aar spurgte: hvordan kan vi komme i Gang med Frøavl? Saa svarer Hvidberg: „Slaa lidt koldt Vand i Blodet“. Det er kun de virkelige Frøavlere, de, der vil gøre et ansvarsbevidst Arbejde, han vil kalde frem. —

I „Vor Frøavl“'s anden Aargang Nr. 1. minder Hvidberg om, at det, der var den bærende Idé for ham, da han begyndte Udgivelsen af Bladet, det var i første Række det, igennem faglige Artikler at yde Vejledning til Avlerne, saaledes at de kunne faa det størst mulige Udbytte af deres Arbejde. Men dernæst vilde han advare mod en altfor hæsblæsende Forcing af Frøavl. Dersom I kun kommer, fordi I har hørt om de mange Penge, der kan tjenes, men forøvrigt er lige glade, hvordan det Frø er, I avler, saa tror jeg ikke, den danske Frøavls Fremtidsudsigter vinder ved, at I kommer til, skriver han. Begge Opgaver, at give faglig Oplysning og at holde Speku-

lanterne borte, lykkedes i høj Grad for „Vor Frøavl“, saa langt som det naaede ud. Og det kan uden Overdrivelse siges, at Jens Hvidberg og hans Medarbejdere ved Udgivelsen af dette Frøavlsblad løste een af den Tids Opgaver, paa en Maade, der blev til Gavn for dansk Landbrug i sin Helhed. Og naar Hvidberg saa, at der var uløste Opgaver, saa fik han ikke Ro i sit Sind, før han havde gjort et Forsøg paa at løse dem. Han kunde ikke skubbe Ansvaret fra sig og lægge det over paa andre, men maatte selv gaa ind under det og bære sin Part af Byrden. Saadan var han! Hans Samvittighed tvang ham dertil.

Og som nævnt, maatte han ogsaa have det alment menneskelige Stof med i dette faglige og saglige Arbejde, som Bladet ellers var et Udtryk for. Da jeg en Gang i et andet Blad havde skrevet en Artikel om, at leve Livet under Evighedens Synspunkt — udfra det latinske Ord: „sub specie æternitatis“ skrev Hvidberg til mig: ma jeg faa den Artikel til „Vor Frøavl“.

Jeg undrede mig, men sendte den. Saadan var der saa meget hos Hvidberg, der kaldte Undren frem, hos dem han mødte paa sin Livsvej. Men lærte man ham nøjere at kende, saa man, at der var Sammenhæng i hans personlige Liv som i hans Gerning. Og denne Sammenhæng blev „Vor Frøavl“ ogsaa et Udtryk for.

Det russiske Eventyr.

I 1917 fik Jens Hvidberg stiftet: „Dansk russisk Frøavlscompagni“. Vi, der var med den Gang, følte sikkert, at dette var noget af et Eventyr, man her indlod sig paa. Men det var i Virkeligheden mere et Udtryk for Hvidbergs Storsyn og stærke Udvidelsestrang og Fremgangsvilje.

Det var under den første Verdenskrig. Og Hvidberg havde erfaret, hvor stærkt Brug der var for dansk Frø ud over Europa. Han blev klar over, at her laa der store Chancer. Og som altid greb han Chancen, naar den var der. Stamfrøet skulde avles herhjemme af vore bedste Frøavlere under streng Kontrol, og saa skulde Frøet udsaaes i de frugtbare Jorder i Ukraine, hvor baade Jorden og Klimaet vilde egne sig fortræffeligt til Frøavl i stor Stil. Og derfra skulde det saa spredes ud over Rusland og de europæiske Lande, ja, ud over Verden, hvor der var Brug for det. Planen blev gennemdrøftet meget nøje

med Mænd, der havde Indsigt i disse Forhold. Og da Hvidberg først var helt klar over, at Tanken havde Rod i Virkeligheden, og at dens Gennemførelse kunde blive til uvurderligt Gavn for dansk Landbrug og for Danmark i det hele taget, ja saa gik det her som altid i Hvidbergs Virke; der var ikke langt fra Tanke til Handling. Naar først Hvidberg var helt sikker paa en Ting, saa snakkede han ikke, men handlede. —

Han fik sammenkaldt en interesseret Kreds af Mennesker paa Palace-Hotellet i København og Selskabet „Dansk Russisk Frøavls-compagni“ blev stiftet. En del af Aktiekapitalen blev indbetalt, Bestyrelsen blev valgt og man fandt en kvalificeret og modig Mand, der skulde rejse til Rusland og sætte Arbejdet i Gang. Hvidberg var straalende glad! Dette skulde blive Kronen paa Værket af alt, hvad han hidtil havde givet sig af med som Frøavler, Frøhandler og Planteforædler. Jeg husker, hvordan vi drøftede de Rejser, vi i Fællesskab skulde foretage til det fjerne Østen, — ind til den Jord, der skulde bære dansk Frø og dyrkes af danske Hænder. Hvidberg var de store Perspektivers Mand. Han saa ikke blot Sagen ud fra et økonomisk Synspunkt, men ogsaa ud fra et menneskeligt og universelt Synspunkt. Naar der efterhaanden kom Gang i Foretagendet, ja, saa vilde vi fra dansk Side have stor Fordel deraf, men samtidig vilde vi kunne løse en Opgave af international Betydning. Vi skulde lære Russerne at dyrke Jorden efter de bedste danske Avlsmetoder og Landbrugsprincipper; og vi skulde arbejde til Fremme for en folkelig Udsoning, naar Krigen hørte op. Her maatte Danmark, som havde været neutralt under Krigen, have Betingelser for og Pligt til at gaa i Spidsen i et mellemfolkeligt Arbejde. Saadan laa det praktiske-økonomiske og det ideelle i denne Sag, som altid for Hvidberg, ved Siden af hinanden. Det var ikke blot et Arbejde til Gavn for det nystiftede Selskab, der nu skulle tages op; nej, dette Selskab skulde øve en Gerning med et videre Sigte. Det var Hvidbergs Tanke!

Som nævnt, Manden, der skulde løse Opgaven, havde Hvidberg fundet. Det var Konsulent K. Bonde, der i det følgende vil give os en Skildring af, hvordan det gik med dette eventyrligt stort anlagte Foretagende.

Konsulent K. Bonde, som nu i en Aarrække har været bosiddende i Longmont, U. S. A. og har sin Virksomhed dèr, skriver følgende:

„Dansk Russisk Frøavls Compagni A-S blev stiftet 1917 med en Aktiekapital paa 400.000 Kroner.

Endskønt jeg ikke tør sige med Bestemthed, at Jens Hvidberg var Fader til Idéen, har jeg dog aldrig været i Tvivl derom.

Jens Hvidberg var hele sit Liv en Banebryder. Utrætteligt arbejdede han med nye Idéer. Ikke just med det Formaal at tjene Penge, fordi Penge i sig selv ikke var Jens Hvidbergs Maal, selv om det naturligvis var en Tilfredsstillelse for ham ikke alene at se sine Idéer ført ud i Livet, men ogsaa gennem økonomisk Succes at se Beviser for deres Sundhed.

Før Krigen var en stor Del af Frøavlens og Frøhandelen monopoliseret af Tyskerne. Dette var især Tilfældet med Sukkerroefrøavlens. Med tysk Stamfrø som Grundlag blev Størstedelen af Verdens Forbrug af Sukkerroefrø fremavlet i Chekoslovakiet og Ukraine. Ogsaa i Danmark var der før Krigen paabegyndt et Forædlingsarbejde af Sukkerroefrø, men det viste sig, at Danmarks Klima var uegnet til Produktionen af handelsmæssige Kvaliteter af Brugsfrø.

Da Revolutionen — den saakaldte Kerenski Revolution — udbrød i Rusland i 1917 saa det en Overgang ud til at Rusland efter Aarhundreders Kamp mod Tyranni og Enevælde endelig skulde opleve at se Frihed og Demokrati i Højsædet.

Jens Hvidberg var ikke sen til at øjne en Mulighed for Danmark til at erobre en Del af Verdensmarkedet for Frø, navnlig Sukkerroefrø.

Dansk Russisk Frøavls Compagni blev hurtigt organiseret og Aktiekapital tegnet. Aktionærer var foruden Jens Hvidberg, Godejer Olufsen, Quistrup, en Del af Hvidbergs Venner samt adskillige københavnske Frøfirmaer, Stallknecht og Meyer, Hennings og Harving o. fl. — Blandt Aktionærerne var ogsaa Vicekonsul Schütte, som dengang var Bestyrer af en Filial af Korn og Foderstof Compagniet, Aarhus, i Novorossisk i Syd Rusland nede ved Sortehavet. — Overretssagfører Olufsen blev antaget som juridisk Raadgiver for Selskabet.

I September 1917 rejste Konsul Schütte og jeg til Rusland. Jeg medtog 40 Pd. Gulerodsfrø til Brug for et lille Forsøg til at begynde med.

Vi fulgtes ad til Novorossisk, hvor Konsul Schütte boede og derfra fortsatte jeg til et Gods i Kaukasus, som ejedes af Korn og Foder-

stof Compagniet. Godset var bestyret af en Dansker ved Navn Jacobsen. Det var ikke noget opmuntrende Syn der mødte mig. Alle Udbygninger paa Godset var brændt ned under Revolutionen og Besætning og Redskaber stjaalet. Imidlertid lykkedes det os at leje Folk fra en nærliggende Landsby til at pløje og tilberede et Stykke Jord, og vi fik Gulerodsfrøet saaet. De Folk vi lejede, havde den Frækhed at møde til Arbejdet med Heste og Redskaber, som de havde stjaalet fra Godset, men vi kunde intet gøre, da alle lovlige Myndigheder var dræbt eller flygtet. I Stuehuset fandt vi en Sadelpose som var gennemhullet af Riffelkugler. Den havde tilhørt den tidligere Bestyrer ogsaa en Dansker ved Navn Hoppe, han blev skudt ned fra et Baghold under Revolutionen. Jacobsen mødte samme Skæbne kort Tid efter, at jeg var rejst.

Jeg selv slap helskindet derfra som ved et Mirakel. Jacobsen og jeg boede i en Kosak-Landsby og for at komme til Godset maatte vi færges over en Flod. Den sidste Dag før jeg rejste, red vi ned til Floden som sædvanlig, men Vandet var i Løbet af Natten faldet saa stærkt, at Færgen løb paa Grund midt ude i Floden, saa vi maatte vende om. Bagefter fik jeg at vide, at 3 Bolscheviker laa skjult i et Buskads paa den modsatte Flodbred, parat til at skyde os ned, saa snart vi landede.

Fra Kaukasus rejste jeg med Konsul Schütte til Ukraine, hvor vi forpagtede adskillige større Gaarde altsammen frugtbar Jord tilhørende en Greve Mucim Puskin. Forpagningen skulde overtages det følgende Foraar, og jeg rejste derfor tilbage til Danmark for at aflægge Rapport.

Efter Jul rejste jeg igen til Rusland og jeg naaede netop at ankomme til Petrograd, da den anden Revolution brød ud. Efter en kort men temmelig voldsom Kamp kom Lenin og Trotsky til Magten. Kort Tid efter udbrød der Revolution i Finland og samtidig rykkede de tyske Hære frem fra Syden, saa de følgende 5 Maaneder var jeg afspærret fra Omverdenen.

I Petrograd boede jeg paa et Missionshotel sammen med daværende Statskonsulent N. Otto Nielsen. Da Urolighederne begyndte, sendte Statskonsulenten sin Familie til Helsingfors, medens han selv blev paa sin Post i Petrograd. Ogsaa Statskonsulent Nielsen mistede

senere Livet under Revolutionen. En Granat ramte Huset, hvor han da boede, og både han og hans Hustru blev dræbt¹.

I Foraaret 1918 sluttede Russerne Fred med Tyskerne i Brest-Litovsk og Udvekslingen af Krigsfanger begyndte. Jeg kunde ikke faa Tilladelse til at forlade Petrograd som Privatperson, saa jeg fik udstedt et Pas som Røde Kors Delegeret og jeg fik Lov til at forlade Byen med en Fangetransport. Der var 1500 saarede østrigske Krigsfanger med Toget. Da vi kom i Nærheden af Polen, blev vi af Russerne afleveret til de tyske militære Myndigheder og jeg prøvede saa paa at faa Tilladelse til at fortsætte til Ukraine, men det blev nægtet. Den tyske Kommandant kunde nok regne ud, at jeg ikke havde meget at gøre med Røde Kors, saa han skældte mig Huden fuld: „Har De forstaaet mig“, raabte han i Raseri, „ellers skal jeg gentage det paa fransk“. Jeg forstod godt nok, men heldigvis gik der ingen Tog tilbage til Rusland, saa han ordrede mig til at fortsætte til Berlin.

I Berlin blev jeg godt behandlet og efter en Maanedstid lod de mig fortsætte til København.

Dette var Enden paa Dansk Russisk Frøavls Compagni. Der var ingen Udsigter til bedre Tilstande i Rusland og Selskabet blev derefter likvideret uden Tab for Aktionærerne².

Man kan efter den Beskrivelse godt sige, at der kom intet ud af dette russiske Eventyr. Men naar jeg har omtalt det her, er det fordi det var et slaaende Eksempel paa Hvidbergs Storsyn, Vovemod og rige Initiativ. At Bolschevikerne saa slog Grunden bort under det hele, ja, det tjener jo ikke Hvidberg og de Mænd, der støttede hans Forehavende, til Forklejning. Der var virkelig gemt en stor og reel Tanke i Planen; og den var ikke sat i Gang uden Omtanke og grundig Forberedelse. Jorden var lejet og dyrket og tilberedt. Frøet var saaet og Gulerødderne kommet op. Maaske blev de til sund Føde for sultende Mennesker.

Det var Revolutionen i Rusland, der væltede det hele. Og den væltede jo større Ting end dette Forsøg paa at dyrke dansk Frø paa den jomfruelige russiske Jord.

---

¹) Se: Vor Frøavl 1919, Side 137. — ²) Her mener nogle af af Aktionærerne, at K. B. husker fejl, idet en betydelig Del af Aktiekapitalen tabtes. — Forf.

HYRDEDRENGEN BLIVER GODSEJER

Idagaard købes.

I flere Aar under den første Verdenskrig havde Jens Hvidberg talt om, at han kunde ønske sig noget mere Jord at arbejde med, dels til Frøavl, dels til Forsøg. Og hans Tanker dvælede ofte ved Gaarde paa Vejleegnen. Det sydøstlige Jylland havde hans Kærlighed. Men der gik altid mange Overvejelser forud, før Hvidberg traf sin endelige Beslutning og Afgørelse, naar det var en Sag af Betydning. Han var hurtig til at lægge Planer, initiativrig som han var, men han kunde ogsaa ligesaa hurtigt lægge dem til Side igen. Der laa de saa og groede i hans Sind, til de brød frem paany. Og naar Tankerne var afklaret og Planerne modne, saa var han rask til at handle, selv om det var store Projekter, det drejede sig om. Det viser Købet af Idagaard.

Aarene under den første Verdenskrig gav baade Frøavlere og Frøhandlere større Indtjeningsmuligheder end tidligere; og som den dygtige Forretningsmand Jens Hvidberg var, udnyttede han selvfølgelig disse Muligheder.

I Efteraaret 1917 var hans økonomiske Forhold saadan, at han turde tænke paa at erhverve sig en større Ejendom. Men det blev ikke i Østjylland men paa Sjælland. Idagaard ved Slagelse blev nemlig udbudt til Salg af Arvingerne efter Fru Godsejer Spandet, der var afgaaet ved Døden.

Idagaard var ikke fremmed for Hvidberg. Som Nabo til Liselund havde han i mange Aar kendt denne Gaards Beliggenhed, set dens Marker og Afgrøderne, og deraf faaet Indtryk af Jordernes Bonitet og Ydeevne. Han havde set, at det var en god Gaard med en glimrende Beliggenhed tæt ved Slagelse By. Jorderne stødte op til Bygrænsen. Og saa havde Gaarden ogsaa historisk Interesse. Den havde oprindeligt hørt til Antvorskov Kloster. Var saa gaaet over til Kronens Eje, men senere solgt til privat Ejendom. I en Bog med Titlen:

Idagaard

og med Tegninger af Kunstneren Jens Ølsgaard, er der givet mange gode Oplysninger om Gaardens Historie, som vi gør Brug af her med følgende Uddrag:

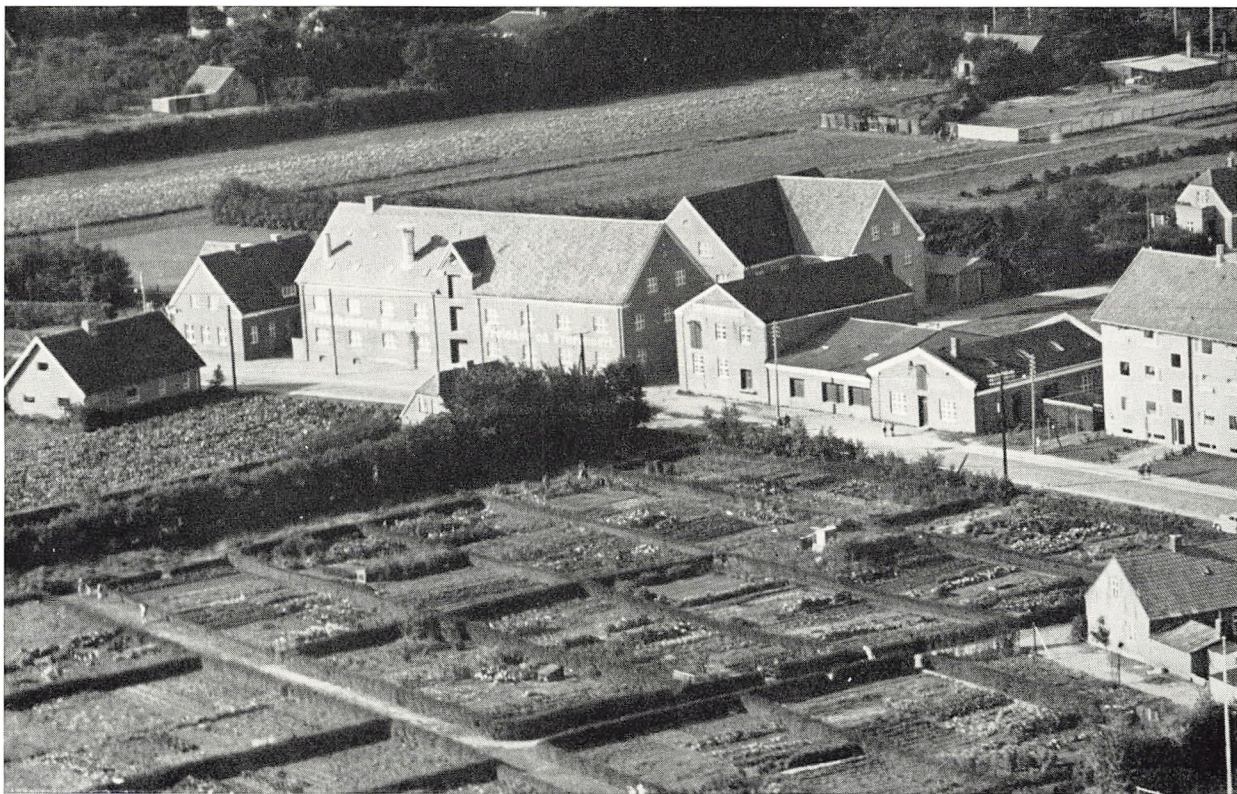
Idagaard er en Del af de store Jordarealer, som i sin Tid hørte

til det gamle Antvorskov Kloster. Dette kom efter Reformationen i Kronens Eje. Under Frederik den II. blev det Kongebolig og kaldtes nu Antvorskov Slot. Fra Kronen gik Antvorskov over i privat Eje. 1799 købte Geheimekonferensraad Constantin Brun Godset. Og i 1803 opførtes Idagaard, der fik Navn efter Bruns smukke og yndefulde Datter, Adelaide, kaldet Ida, som senere blev gift med den østerrigske Gesandt Grev de Bonbelles. 1806 solgte Brun Godset. Og 1827 blev Idagaard købt af Proprietær Schou af de daværende Ejere: Overhofmarskal Hauch og Slotsforvalter Voigt. 1842 købte Proprietær Mourier Gaarden, som nedbrændte 1844, hvorefter den opførtes til Dels i den Skikkelse den havde i 1918. Men i de senere Aar er der sket mange Forbedringer ved Ombygning, Udvidelser og Modernisering. —

I 1850'erne købtes Gaarden af Jægermester Schultz, der solgte den 1877 til Proprietær Spandet. Og denne Familie ejede altsaa Idagaard til Jens Hvidberg købte den i 1917.

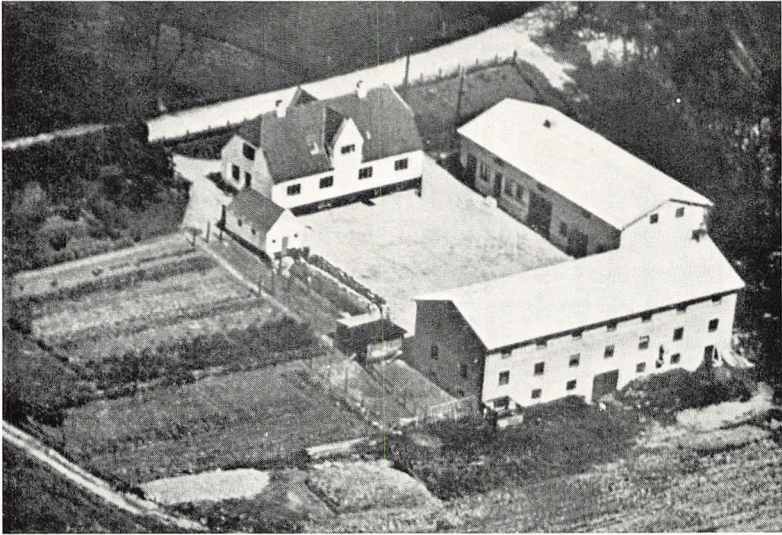
Gaardens Areal opgives i Gavebrevet til at være ca. 298 Td. Ld. Agerjord og 100 Td. Ld. Skov. I Bogen „Idagaard“ opgives Arealet som følger: 320 Td. Ld. Ager, 12 Td. til Have, Gaardsplads og Veje og 100 Td. Ld. Skov. Hartkorn: 44,7 Td. Skovskylld 1,8; men da der er bortsolgt nogen Jord til Hunsballes Forsøgsgaard, Antvorskov vil Tallene ogsaa komme til at passe. Til Ejendommen hørte oprindeligt 9 Huse, men nogle af disse er nedrevet, andre fornyet, saaledes at der nu kun er 3 nye, gode Huse, der hører til Idagaard. Gaardens oprindelige Udseende og Præg er bevaret. Og med sine gode veldyrkede Jorder beliggende rundt omkring Gaarden, sin store, smukke Park og Have og det vide Udsyn over det smukke sjællandske Landskab er Idagaard baade af historiske og landbrugs-mæssige Grunde nok værd at besøge og at eje.

Denne historiske og interessante Ejendom var det nu, der blev udbudt til Salg i Efteraaret 1917, og Hvidberg var straks Fyr og Flamme for at faa fat i den. Dertil bidrog ikke blot hans historiske Interesse, men ogsaa det rent praktiske, at Idagaard var udmærket egnet til Frøavlsgaard og saa var den Nabo til Liselund og Antvorskov Højskole; hvilket Naboskab Hvidberg satte stor Pris paa. Desuden havde Hvidberg faaet flere og flere Avlere, der leverede Frø til ham, netop i disse Egne paa Sjælland, saa ogsaa af den Grund

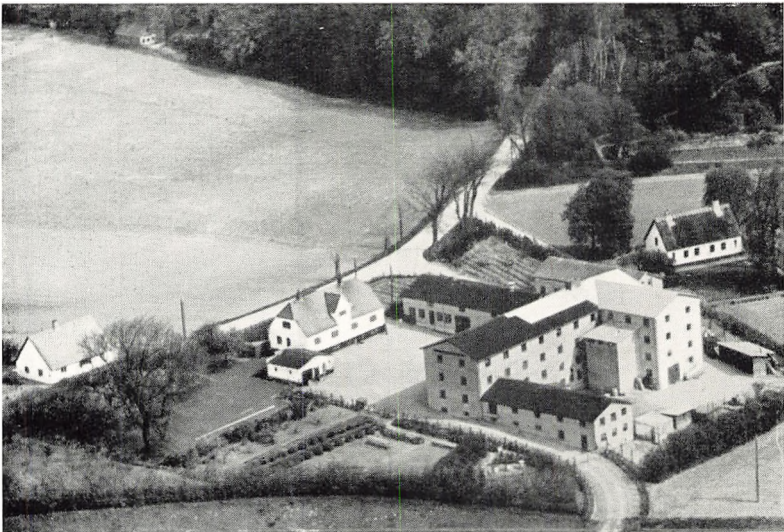

A/S Froarscentret Hunsballe, Holstebro

Forsogsgarden og Fvrenseriet Hunsballe, Antvorskov, 1936

Hunsballe, Antvorskov, 1952

følte han sig knyttet til Slagelse og Skelskøregnen. Og endelig var det allermest afgørende Moment maaske dette personlige, at han var blevet forlovet med en ung Pige, fra denne Egn, Ingeborg Rasmussen fra Høve. De havde truffet hinanden paa Liselund og var begge stærkt og inderligt knyttet til det Liv, der rørte sig dér. Hvis de nu kunde sætte Bo paa Idagaard, saa vilde de have rig Lejlighed til ogsaa i Fremtiden at tage Del i det kirkelige og folkelige Liv, som havde sit Udspring og Centrum paa Liselund. Saaledes virkede da baade de praktiske og personlige Forhold dragende, og tilskyndede Jens Hvidberg til at købe Idagaard. Det var, som om det hele af en højere Magt var lagt til Rette for, at han kunde naa sine Ønsters Maal.

I første Halvdel af November 1917 var vi sammen i Theater i København og Hvidberg fortalte mig da om sine Planer angaaende Idagaard. Ja, der var ogsaa andre Planer, der skulde realiseres i de samme Dage. Der blev stiftet et Dansk-Russisk Frøavls-selskab, hvori jeg ogsaa fik et Par Aktier, men herom er der fortalt foran. Ja, og saa var Hvidberg desuden optaget af at købe ind til det forestaaende Bryllup: Tapeter, Gardiner, Portierer o. s. v. Især mindes jeg, at vi købte et Par dejlige Gulvtæpper, ægte og smukke — — men det var stadig Idagaard, der var det tilbagevendende Samtaleemne. Saa skete det da en mørk Novemberaften — det var den 14. November 1917 — at den jævne, jydsk Bonde i det solide graa Tøj mødtes med Repræsentanter for Arvingerne efter Fru Spandet paa Hovedbanegaardens I. Kl. Ventosal og Restauration. Saa vidt jeg husker, var det de to Brødre, Forpagterne Svend Spandet og Niels Spandet, der repræsenterede Sælgerne. Og jeg, der dengang var stud. theol. skulde bistaa Køberen. Men Jens Hvidberg kunde nu ellers nok selv klare den Sag uden min Bistand, men det var dog rart, syntes han, at have et Vidne med. Jeg mindes endnu tydeligt Brudstykker af Samtalen. Jeg formoder, at Baggrunden for den har været Tvivl om, hvorvidt den reflekterende Køber, der jo ikke saa ud af saa meget, om han nu ogsaa virkelig var i Stand til at købe en sjællandsk Herregaard.

„Ja, Idagaard vil jo blive en dyr Gaard“ sagde en af Sælgerne.
„Det kan a tænke mig“ svarede Hvidberg.

„Den skal nok koste over 1/2 Million“. „Det mener a ogsaa den er værd“.

„Der skal en stor Udbetaling til“ blev der sagt videre. — „A ka' udbetale, hvad I ønsker!“ var Hvidbergs Svar. Ja, saa var der jo egentlig ikke mere at tale om udover det, at nu skulde Prisen fastsættes. Og det varede heller ikke længe, før man var enige om 600.000 Kr. Man aftalte dernæst, at Køber og Sælger skulde mødes næste Dag hos en Sagfører for at faa skrevet Salgsdokumenterne og Handelen berigtiget.

Jeg husker, at Hvidberg samme Aften ringede til sin gode Ven, den senere Udenrigsminister, Dr. Moltesen, og fortalte ham, at nu havde han købt Idagaard, og gerne vilde have anvist en Sagfører, som han med Tillid kunde henvende sig til. Dr. Moltesen anbefalede Kammeradvokat Vagn Aagesen, der saa skrev Købekontrakten. Hermed var Idagaard blevet Jens Hvidbergs Ejendom. Men paa eet Omraade stod den nye Ejer ikke saa fjærnt fra den gamle, idet baade Fru Godsejer Spandet og hendes Datter, Enkefru Ingrid Petersen, f. Spandet, gennem Aarene havde været trofaste Deltagere i Liselundmøderne ligesom Jens Hvidberg. Saa der var levet et dansk kristent Liv i grundtvigsk Aand paa Idagaard baade før og efter dette Ejerskifte. —

Af Købekontrakten sees det, at der indestod en Prioritetsgæld til Slagelse Hospital paa 118.400 Kr. Og Køberen udbetalte straks 100.000 Kr., og da han senere fik Prioritetsforholdene ordnet, udbetalte han hele Købesummen, idet han optog et Sparekasselaan paa 180.000 Kr. at afdrage i 10 Aar. Jens Hvidberg havde saaledes personlig udbetalt 300.000 Kr.

Desuden havde han betalt alle med Handelen følgende Udgifter, og alene Stempeludgifterne var 3.356 Kr. Sælgerens Sagfører skulde have 1% af Købesummen, saa det var 6.000 Kr., og det samme skulde Køberens Sagfører maaske have. Det var altsaa ikke Smaapenge, der her var tale om. Men nu var Idagaard Jens Hvidbergs. Og 8 Dage efter sit Bryllup den 15. Februar 1918 underskrev han Købekontrakten. Gaarden var overtaget den 1. Januar 1918. Hovedbygningen dog først den 1. Februar samme Aar. —

Nu kunde Ingeborg og Jens Hvidberg med rette flytte ind i eget Bo. Og et nyt Afsnit i Idagaards Historie begyndte. Naturligvis blev Jens Hvidberg ved med at være den samme, som han altid havde

været. Der var ingen Godsejer-Fornemmelser i ham, det var han for ægte og rodfæstet en Natur til, at det skulde mærkes, runden af Bondeæt, som han var. Han var og vedblev at kalde sig Frøavler. Men han prøvede paa at indføre den Husorden og Bondeskik, som det var naturligt for ham og hans Kone. Den Aand og Tone, der raadede paa den lille Gaard, Hunsballe, skulde ogsaa raade her paa Herregaarden Idagaard.

Men da det egentlige Hjem var paa Hunsballe ved Struer, maatte han jo overlade Ledelsen af det daglige Arbejde til sin Inspektør, selv om han gav Grundlinjerne for Gaardens Drift og opholdt sig i kortere eller længere Perioder herovre paa Sjælland. Der er ingen Tvivl om, at Hvidberg havde Glæde af Idagaard. Han syntes godt om den. Og her var Plads til at røre sig paa. Ogsaa økonomisk viste det sig, trods det, at Tiderne for Landbruget i Tyverne og først i Trediverne ikke var særlig gode, at Hvidberg magtede at drive Gaarden med Udbytte. Udbetalingen af 18.000 Kr. aarlig af Sparekasselaaenet blev overholdt, saaledes at den samlede Gæld til 1929 var nedbragt til 120.000 Kr. Saa da Kriseaarene først i Trediverne for Alvor satte haardt ind, var de økonomiske Forhold konsoliderede. Efter Købet af Idagaard og med Oprettelsen af A/S Pajbjerg, Slagelse, og Hovedkontoret i København opholdt Hvidberg sig meget paa Sjælland uden derfor at miste Forbindelsen med Jylland. Jyde var han og Jyde blev han alle sine Dage; men da hans Hustrus Hjem var paa Sjælland og han i Aarenes Løb havde vundet mange af sine bedste Venner herovre, saa var der jo meget, foruden Idagaard, der bandt ham til Egnen omkring Slagelse og til Landet Øst for Storebælt. — Dog var der noget, der drog ham tilbage til Jylland nemlig det Forædlingsarbejde, som var hans første Kærlighed. Han giver selv Udtryk for det med følgende Ord:

„Under det stadig stærkere om sig gribende Arbejde med Handelen fik jeg en stærk Følelse af, at det som jeg ansaa for min Hovedopgave: ved Forædlingsarbejde at frembringe bedre og mere rigt ydende Rodfrugtstammer, at dette traadte i Baggrunden, saa jeg ofte med Vemod tænkte paa de Dage, da Arbejdet med Forædlingen var det første og langt det bedste for mig, medens Handelen, og hvad dermed fulgte, blev taget som noget, der skulde gøres, fordi det gav den økonomiske Basis for Forædlingsarbejdet“.

Dette Hjertesuk viser os, at det som laa Hvidberg stærkest paa Sinde; det, der var hans Hovedinteresse, det var Forædlingsarbejdet. Og nu havde Handelen med Frø og Stordriften af Landbrug lagt Beslag paa baade Tid og Kræfter. Derfor maatte han paa anden Maade, gennem Pajbjergfonden og Frøavlscentret Hunsballe støtte og fremme Forædlingsarbejdet.

Idagaard blev da ogsaa kun som et forfriskende Opholdssted i kortere Perioder Aarene igennem. Det egentlige Hjemliv blev levet paa Hunsballe. Her havde han sit Udgangspunkt og sit Tilflugtssted. Efter godt og vel en halv Snes Aar begynder Hvidberg at overveje, hvad Idagaard i Fremtiden skal bruges til. Han betragtede jo kun sig selv som Administrator, en Husholder over betroet Gods. Alt det han ved sit Arbejde og Energi, sin Dygtighed og Nøjsomhed havde erhvervet sig, det var alt Guds gode Gaver, der var betroet ham. Og dette skulde han staa til Regnskab for. Derfor gjaldt det om at finde en Form, hvorunder det, som han havde begyndt, kunde fortsættes.

Der er en bestemt Linje, der staar ham for Øje. Han sagde ofte: Det, som jeg har begyndt, maa ikke ende med mig! *Planteformer* skal fortsættes og videreføres af Pajbjergfonden. Frøavlens og Frøhandelen skal Frøavlscentret Hunsballe tage sig af. Det humanitære og filantropiske Arbejde, det at hjælpe Mennesker, der er i Nød og Trang, og række unge Landmænd, især i Grænsesognene, en hjælpende Haand, det skal være Idagaards Opgave. Og baade den ene og den anden af disse praktiske Virksomheder skal ogsaa tænke paa, at Mennesket lever ikke af Brød alene. Derfor skal de ogsaa støtte et aandeligt og folkeligt Arbejde, især saadan et Arbejde, som Liselund har været et Udtryk for, et grundtvigsk præget kirkeligt og nationalt Arbejde.

Dette Syn er altsaa Baggrunden for *Idagaardfondens* Oprettelse.

Hvidberg havde tænkt over dette i mange Aar, men først i 1941 fik hans Tanker en fast Form, og Idagaard blev skænket til en selv-
ejende Institution.

IDAGAARDFONDEN STIFTES

Naar Jens Hvidberg ud fra sin enestaaende Virkestrang, der var ham i Kødet baaren, stadig tog nye Opgaver op og udvidede sit Virkeomraade, saa var det for at yde en Indsats, der kunde blive

til Gavn for andre. Vist vilde han, at det, som han arbejdede med, skulde forrente sig, det tvang hans økonomiske Sans ham til at kræve, men det var ikke Hovedsagen. Det var blot den nødvendige Forudsætning for hele hans Virke. Ja, og saa var det et personligt Krav baade til ham selv og til andre, at et Arbejde skulde lægges saadan til Rette, at det bar Frugt. Han krævede, at Arbejdet skulde give sin Udøver en tilfredsstillende Løn. Naar der blev gjort en dygtig og fornuftig Indsats, saa vilde dette ogsaa altid være Tilfældet i det praktiske Liv, mente han. Vel kom Udbyttet af ens Arbejde ikke altid straks, der kunde være mangt og meget, der først skulde bringes i Orden, mange Vanskeligheder at overvinde, men paa langt Sigt vilde et ærligt og dygtigt Arbejde altid bære sin Frugt og give sin Løn, naar man holdt ud.

Men saa kom det næste Spørgsmaal: Hvad skulde saa det økonomiske Udbytte, Overskudet, bruges til? Dette Spørgsmaal dukker op i Hvidbergs Sind tit og ofte, naar han havde startet en ny Virksomhed. Det laa ham saa fjærnt at bruge det til egen Fordel eller eget Velvære. Dertil var han, lige fra sin Barndom og Livet igennem, en altfor nøjsom og sparsommelig Natur, og hans personlige Livsvaner vedblev at være de samme beskedne helt til hans Død. Ikke nyde men yde, det var hans største Glæde. Han stillede kun smaa og beskedne Krav til egen Komfort.

Saaledes kom nu ogsaa Tanken om, hvad Idagaards Overskud skulde bruges til tidligt op i hans Tanker. At de første Aars Udbytte især skulde bruges til at sætte Gaarden og dens Drift i god Stand, var en Selvfølge. Store Afdrag paa Gælden blev betalt og Gaardens Økonomi derved konsolideret. Men da det var sket, saa skulde Overskudet af Gaardens Drift bruges til Gavn og Glæde for andre. Og saa gik Hvidberg til gode Venner og talte med dem om Sagen. Der var nu Præsten i Sønderjylland, tidligere Sognepræst i Struer, Fridlev Andersen, mon ikke han skulde have Brug for en Haandsrækning til Støtte for Arbejdet og for Mennesker i de vanskelige Grænsesogne. Al Kapital i Sønderjylland var saa at sige gaaet tabt efter den første Verdenskrig, Landet var udpint og forsømt gennem Krigens 4 onde Aar. De unge, der kom hjem udefra Fronterne havde svært ved at komme i Gang. Det gjaldt ikke

mindst unge Landmænd. Jo, her var Trang nok og Brug for opmun-
trende Støtte. Her skulde der sættes ind.

Af Pajbjergfondens Protokol fremgaar det, at ca. 38.000 Kr. blev stillet til Raadighed til Hjælp for dansksindede i de truede Grænsesogne i Sønderjylland. Dette Beløb blev senere forhøjet til 40.000 Kr. ved at en Del af Renterne blev tillagt Hovedsummen. Beløbet blev administreret af Sognepræst Fridlev Andersen, Uge, i Samarbejde med Amtsraadsmedlem, Gaardejer Jens Hørlück, Skodborg, og et Medlem af Pajbjergfondens Bestyrelse. Men disse 40.000 Kr. var ikke den eneste Hjælp Jens Hvidberg ydede til Støtte for sønderjydske Hjem.

Vi Præster, der var Hvidbergs Venner, gik aldrig forgæves naar vi bad om Hjælp til en god Sag eller til Mennesker, der var i Nød. Vi mærkede, at det var ham en Glæde at hjælpe, en Glæde, at give. Men det skulde ske i det stille og i det skjulte; ligesom han helst saa, at vi hjalp dem, der led skjult Nød, men som tappert stred for at holde Hjemmet oppe. Med denne Hjælp til Grænsesognene og andre Steder i vort Land begyndte i Virkeligheden Idagaardfondens Arbejde, før den endnu var stiftet, ja, mange Aar før.

Vi ser ogsaa, at Hvidberg og hans Hustru allerede i et Testamente af 1929 har givet Udtryk for disse Tanker. Men saa kom endelig den Tid, da han gerne vilde have givet denne Hjælpevirksomhed en fastere og bestemtere Form. Den Dag kunde jo snart komme, da han ikke selv kunde bestemme over sine Sager; og det var som en Røst i hans Indre bestandig sagde til ham: gør dig rede, vær beredt!

Og da Hvidberg ønskede, at det, som han havde begyndt skulde fortsættes efter de samme Linjer, saa stiftede han og hans Hustru Idagaardfonden ved et Gavebrev af 11. Juni 1941, hvorved de overdrog Ejendommen Idagaard med Bygninger, Besætning og alt Inventar til en selvejende Institution, kaldet Idagaardfonden. — Skæringsdagen for Overtagelsen blev tilbagedateret og fastsat til 1. Juli 1940. Ejendomsskylden var på det Tidspunkt 370.000 Kr.; Besætning og Inventar efter de skattepligtige Opgørelser samt Andel af Overskudet for tidligere Aar udgjorde ialt 123.513 Kr., saaledes at den samlede Sum blev ialt 493.513 Kr. — Gælden paa Gaarden var 219.911 Kr. 14 Øre, hvorefter Gavebeløbet androg 273.601 Kr. 86 Øre. Hertil er senere kommet en Ejendom paa Slagelse Købstads Markjord til

18.817 Kr. — Og kaster vi i Dag et Blik paa Idagaardfondens Status, saa vil vi se, at den samlede Ejendomsskyld er 607.000 Kr., og med Besætning, Maskiner, Redskaber og øvrige Aktiver er vi med Fradrag af Passiverne oppe paa en Formue paa over 900.000 Kr. Naturligvis skyldes denne Formuestigning for en stor Del Ejendomsskyldens Forhøjelse og Konjunkturstigning paa Besætning og Maskiner, men den skyldes ogsaa, at Idagaard, baade under Hvidbergs Ledelse og senere, fra Aar til Aar er forbedret baade ude og inde. Og Udbyttet af Gaardens Drift er derfor vokset betydeligt i de gode Landbrugsaar, saaledes at der hvert Aar kan fordeles betydelige Beløb til Støtte for Fondens Formaal.

Hvad er Idagaardfondens Formaal?

Ja, det fremgaar dels af Vedtægterne, dels af, hvad Hvidberg personlig har antydet for sine Venner mundtligt og skriftligt.

I § I af Vedtægterne for Idagaard-Fonden hedder det:

„I Henhold til vort Testamente af 1929 stiller vi: Frøvler Jens Hvidberg og Hustru af Gimsing de i disse Vedtægters § 7 anførte Værdier til Raadighed for en Virksomhed, der under Navnet „Idagaard-Fonden“ særlig tager Sigte paa at hjælpe dem, der har haardest Brug herfor, saa vidt det kan ske med de forholdsvis smaa Midler, som her er Tale om, i Lighed med den Virksomhed, der nu i en Del Aar er udfoldet af Pastor Fridlev Andersen i Hjordkjær og Uge Sogne og af Pajbjergfonden af 1920 i de første 10 Aar. Der tages særlig Sigte paa Støtte til de truede Grænsesogne og til de Sogne, hvortil min Hustru og jeg har haft Tilknytning fra vor Barndom, Høve pr. Dalmose og Lem pr. Skive.

Fonden skal ogsaa støtte Forædlingsarbejder paa Planteavlens Omraade, særlig hvor det gælder om at hjælpe en Nybegynder i Gang. En saadan Støtte kan ydes for mindst 3, højest 7 Aar, og kan undtagelsesvis, naar Bestyrelsen er enige derom, fortsættes derudover. Der maa i intet Tilfælde anvendes over Halvdelen af Aarets Indtægter til Forædlingsarbejder“.

Til at varetage Fondens Opgaver udpegede Hvidberg en Bestyrelse paa 5 Medlemmer, hvoraf han selv var det ene Medlem, og efter hans Død traadte hans Hustru automatisk ind i Styrelsen. Be-

styrelsen er ulønnet og faar kun Rejseudgifterne dækket. Hele Overskudet skulde anvendes til godgørende Formaal.

Den første Bestyrelse bestod af Højskoleforstander Fred. Nørsgaard, Antvorskov Højskole, Slagelse, Formand. Sognepræst Fridlev Andersen, Hjordkjær, Kasserer. Frøavler Jens Hvidberg, Næstformand. Frøavler Kr. Troelsen, Guldagergaard, Skelskør. Forpagter P. Sørensen, Charlottedal, Slagelse. — Efter de 3 førstnævntes Død er Fru Ingeborg Hvidberg, Inspektør Ahrnung og Pastor N. P. Nielsen indtraadt i Bestyrelsen. Konsulent Aage Iversen, Holstebro, er Kasserer, Sekretær og Regnskabsfører. Og Regnskabet skal forelægges og godkendes af A/S Frøavlscetret Hunsballe, (Pajbjerg), Holstebro, paa dette Selskabs Generalforsamling.

Vilde man spørge: Hvor store Beløb Idagaard-Fonden har udbetalt i de Aar, der nu er gaaet siden Oprettelsen, saa vil det slet ikke blive saa lille et Beløb. I de sidste 9 Aar er der udbetalt til Understøttelser og lignende Formaal: 413.704 Kr. 50 Øre. Desuden er der ydet adskillige Laan i Henhold til Vedtægterne. Jeg tror, vi har Lov til at sige, at den Glæde og Velsignelse, der er strømmet ud fra Idagaard langt overgaar, hvad Jens Hvidberg havde drømt om. Hvor mange Hjem, især Familier med en stor Flok Børn, der er blevet hjulpet i deres Nød, ved jeg ikke. Men jeg ved, at der baade i Storbymen København og i andre store Provinsbyer samt ude omkring i vort Land, ikke mindst i Nord- og Sydslesvig, har været stor Glæde over Hjælpen fra den ukendte Giver. Og det er Løn nok for en glad Giver, der ikke lader den venstre Haand vide, hvad den højre gør. —

Idagaard-Fonden har saaledes været med til at videreføre den Hjælpegering, som Jens Hvidberg i det stille og skjulte øvede i mange Aar, mens han var i Live. Og forhaabentlig kan Fonden vedblive dermed ogsaa fremefter. Saaledes forplantes Velsignelsen af en Mands Gerning i mange Led, naar der handles i Kristi Aand. Og det var Jens Hvidbergs Ønske, at de Mænd eller Kvinder, der skulde staa for Idagaard-Fondens Ledelse skulde være kristne Mænd og Kvinder.

I Idagaardfondens Forhandlingsprotokol har Jens Hvidberg ladet indføre nogle Tanker om de Retningslinjer han ønsker, der skal følges i Fondens Arbejde. Det er Tanker, der tillige er noget af en Bekendelse. De er skrevet i Juli 1941.

Han beder heri Formanden for Fonden, Højskoleforstander Fred. Nørgaard, Antvorskov, om at forsætte: „for at jeg kan faa Tid til at lægge de fremtidige Linjer for Fondens Virksomhed til Rette, saaledes at de først og fremmest dækker Vedtægtsbestemmelserne men ogsaa kommer til at omfatte det, vi særlig har tænkt os med Fonden“. Og Hvidberg fortsætter: Gennem Pajbjergfonden er der i en halv Snes Aar ydet Støtte dels til Forædlingsarbejde og dels til trængende Hjem. Noget af det samme er det, jeg tænker Idagaardfonden skal bruges til“. Men saa nævner Hvidberg, at Pajbjergfonden nu mere har samlet sig om dens Hovedopgave: Planteforædlingen, hvorimod Idagaards Overskud er blevet brugt til de andre Formaal, saa det er ikke en ny Linje, han nu vil følge, „det er kun det, at jeg i Betragtning af, at man ikke skal være her altid, gerne vil have Reglerne fastlagt. Jeg er i mit eget Liv atter og atter kommet tilbage til: „Husk Du er kun Administrator“; og dette har været min Lykke, og derfor er jeg glad for, at Forstander Nørgaard og Pastor Fridlev Andersen har villet være mig behjælpelig med at faa dette fastlagt ogsaa for Fremtiden. Nu skulde vi gerne have det ordnet saadan, at det, der har været Aanden i det fra Stifternes Side, siden hen i Tiden ikke kan forfuskes eller udviskes. Og derfor er det mit Haab og mit Ønske, at der i Fondens Bestyrelse altid maa være Mænd, der er kristne Personligheder. For naar det kommer til Stykket er Kristendommen dog den største Realitet. I hvert Fald er jeg aldrig, naar jeg har forsøgt at praktisere dens Tanker, blevet skuffet, tværtimod. Jeg har ofte følt, naar Indtægterne strømmede stærkt ind, at der dermed ogsaa fulgte Ansvaret for at være en god Husholder .....

Angaaende Anvendelsen af Fondens Midler havde vi egentlig tænkt os, at en stor Del af den Støtte der skulde ydes, skulde gaa til trængende Landbrugere — fortrinsvis i den nordlige Del af Ringkøbing Amt; — men som Forholdene er i vort Land for Tiden (altsaa i 1941), er vi mest stemt for, at Støtten gaar til dem i Byerne, der trænger haardest, og da ikke mindst dertil, hvor der er Tale om skjult Nød.

Selvfølgelig bliver Støtten til de truede Grænsesogne fortsat som hidtil“, slutter Jens Hvidberg.

Og ud fra disse Synspunkter har Idagaardfonden udført sin Gerning i de forløbne Aar og vil sikkert vedblive dermed i Tiden, der

kommer, saaledes at Jens Hvidbergs Vilje og Ønske kan ske fyldest.

Idagaardfondens Formand er nu: Frøavler Kr. Troelsen, Guldagergaard, Skelskør.

Maaske vil mangen Een sige: Hvordan var det dog muligt, at en enkelt Mand kunde sætte alt dette i Gang og holde alle de Traade i sin Haand uden at det gik i Fisk for ham, ja, saa er Svaret dette: Arbejdet var ham en Glæde og gav ham hver Dag ny Kraft til at fortsætte. Og saa havde han en god Forstand og en lykkelig Haand til at lede dette Arbejde og dertil sjældne gode og trofaste Medarbejdere, der stort set levede og virkede udfra det samme Grundsyn som Hvidberg selv.

III.
PERSONLIGT LIV OG VIRKE
1920—1944

Det blev travle Aar for Jens Hvidberg de Aar, der fulgte efter den første Verdenskrig. De store Virksomheder, som han havde skabt og stod i Ledelsen for, krævede al hans Tid og Arbejde. Og Vanskeligheder blev der nok af i Efterkrigstiden i Tyverne. Ikke underligt om der nu og da kunde være noget forjaget og rastløst over hans Færd. For den, som har mange Jern i Ilden, gælder jo den gamle Lov om at smede, mens Jernet er varmt. Og nye Opgaver meldte sig efter Verdenskrigens spændende op og ned. Der var meget, der skulde tages fat paa, og meget, der skulde konsolideres. Det gjaldt om at bruge den kostbare Tid.

Jens Hvidberg og Sønderjylland.

Det, som greb ham stærkest i 1920, var den store Glæde, som Danmark oplevede ved Sønderjyllands Genforening med det gamle Moderland. Jens Hvidberg var med hele sit Hjerter levende med i denne Begivenhed og oplevede Genforeningen som en personlig og inderlig Glæde. Han havde siden sin Askovtid i de unge Aar levet med i Sønderjydernes sejge og trofaste Kamp for Frihed og Ret til at leve et dansk Folkeliv. Han havde beundret deres Trofasthed og Udholdenhed; og han saa op til den Mand, H. P. Hanssen, der i de mange Aar havde staaet som den kloge og ildfulde Fører i den nationale Kamp. Ogsaa han var jo gammel Askov-Elev, og havde hentet Livsværdier paa denne Skole til Livets Strid — som Hvidberg selv havde det. De var paa Bølgelængde med hinanden, de to gamle Askovitter. Og Sønderjydernes Indsats havde virket styrkende og opmuntrende — men ogsaa forpligtende i hans egen Livsstrid for at tjene Danmark.

Nu kom i 1920 den store Dag, da Haabet opfyldtes. Saa havde de 56 Aars lange og til Tider bitre Strid, da ikke været forgæves! Nu blev det igen bekræftet, at Kampen for Sandhed og Ret er aldrig nytteløs, men bærer Lønnen i sig selv. Og Hvidberg glædede sig med alle vaagne Landsmænd, da Afstemningen den 10. Februar viste, at 75 pCt. af den nordslesvigske Befolkning stemte for at komme hjem til deres gamle Fædreland. Og da Genforeningsdagen oprandt den 15. Juni 1920, oplevede han med hele vort Folk den lykkeligste Dag i vor nyere Historie.

Danmarks Græsepæle blev flyttet saa langt mod Syd — men heller ikke længere — end som danske Tunger tale og danske Hjerter slaa! En national Grænse var blevet fastlagt, og det glædede Hvidberg inderligt.

Men med Gaven blev der givet os mange nye Opgaver. Der var meget forsømt i Sønderjylland, som skulde rettes, Krigen havde slaaet mange Saar, der skulde læges. Og fra 1920 har Hvidberg og efter hans Død de Virksomheder, som han grundlagde, øvet en Gerning i det stille til stor Velsignelse for Landsmænd baa- de i Nord- og Sydslesvig. For Hvidberg glemte ikke de Landsmænd mod Syd, der ikke opnaede den Lykke at komme tilbage til Danmark. Han hjalp, ikke med Ord men med Handling — saadan som han havde for Vane. Der blev afsat Midler til Støtte for unge Landmænd — især i Grænsesognene. Igennem Pajbjergfonden og senere fra Idagaardfonden er der ydet betydelige Beløb til dette Hjælpearbejde. Men ogsaa rent praktisk satte Hvidberg ind her. Han forstod, at skulle Genforeningsarbejdet lykkes, saa maatte ikke blot Staten, men hele det danske Folk være med til at løse de mange forskellige Opgaver, der nu var lagt hen til vort Folk. Han kendte ikke til den Surhed eller til det tvære Sind overfor Sønderjylland, som man ogsaa mødte i de Aar. Nej, med et muntert og glad Sind bragte han sine Ofre. Skulde vi ikke være taknemlige for at Sønderjylland var kommet tilbage, selv om det kostede nogle Millioner at bringe det paa Fode!

I 1927 foreslog Jens Hvidberg at der af Pajbjergfonden for en 5-aarig Periode skulde anvendes en 5—6000 Kr. aarlig til at hjælpe unge dygtige Mænd i Gang i den truede Firkant i Sønderjylland. Og skønt disse Beløb ikke kom til Udbetaling, idet man ikke fandt kva-

lificerede Ansøgere, saa viser det dog den gode Vilje. Privat ydede Hvidberg Laan gennem et Par Sønderjydske Sparekasser til et Beløb paa 10.000 Kr. Og Tanken var den, at hvis Laantagerne senere blev i Stand til at tilbagebetale Laanet helt eller delvis, saa skulde Pengene bruges til at yde Hjælp paa ny til andre unge Mænd, der skulde i Gang med egen Bedrift. Det var Hjælp til Selvhjælp, Hvidberg især ydede at yde.

Midt i tyverne købte Pajbjergfonden, paa Hvidbergs Foranledning, Gaarden „Johannesminde“ i Uge Sogn ved Tinglev. Derved kom Hvidberg personligt mere direkte med i det sønderjydske Arbejde. Paa denne Gaard skulde der udføres et praktisk Landbrugsarbejde, der kunde virke til Fremme for den Forandring fra intensivt til intensivt Landbrug, som var nødvendig i Sønderjylland efter Genforeningen. Jens Hvidberg kom derved i et nært Forhold til adskillige hjemmetske Bønder, som han baade kom til at agte og respektere som Landmænd og Mennesker. Til Gengæld vandt han deres Tillid og banede derved Vejen for nye Fremskridt. For er der noget, der skaber Respekt og Agtelse hos hjemmetske Bønder, saa er det praktisk Dygtighed og økonomisk Fremgang. Derfor blev denne Indsats paa „Johannesminde“ ikke uden Betydning for det danske Arbejde i det stærkt tyskprægede Sogn. Men økonomisk blev det i disse Kriseaar ikke nogen god Forretning at sætte en Gaard i Drift og Kultur, foretage Nybygninger o. s. v. Men det var jo heller ikke for at tjene Penge, men for at støtte og fremme Danskheden, at Gaarden var købt. En Overgang tænkte han paa at omdanne Gaarden til et Børnehjem, men opgav Tanken og solgte den til Statens Jordlovsudvalg, der overtog den den 1. April 1935. Saa var Gaarden dermed ført over paa sikre danske Hænder og kunde med sine 48 ha. bruges dels til Udstykning og dels til at fremme en bedre Jordfordeling i Sognet. — Som Frøavlsgaard havde den ikke i særlig Grad egnet sig. Men i de 10 Aar Pajbjergfonden havde ejet Gaarden, var Jens Hvidberg blevet knyttet endnu stærkere til Sønderjylland. Og da han senere oprettede Idagaardfonden, bestemte han, at det skulde ogsaa være en af dens Opgaver at støtte dansk Arbejde og danske Formaal i det genvundne Land. Det var ham en Glæde, at Danmark var blevet større og at vort Folk havde faaet nye og krævende Opgaver, der kaldte paa Viljen, Kræfterne og

Officersindet til at løse disse Opgaver som med Genforeningen i 1920 var lagt hen til hele det danske Folk. Her maatte vi ikke svigte vore Landsmænd. Baade Nord og Syd for Rigets nye Grænse skulde der ydes den Støtte, der var nødvendig.

De travle Aar i Tyverne.

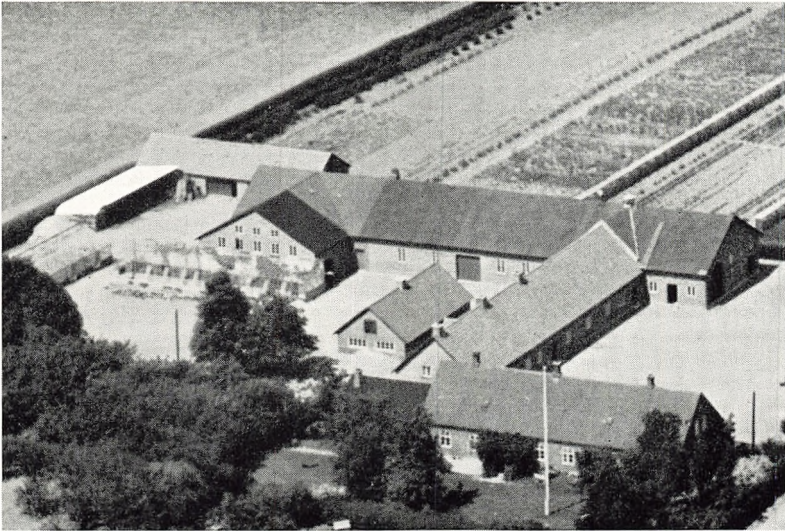
Men 1920 og de følgende Aar bragte ikke blot den store Glæde, som Genforeningen var, men stillede Danmark — og ikke mindst dansk Landbrug — overfor mange vanskelige økonomiske Opgaver. Det fik Hvidberg ogsaa at mærke i de Virksomheder og Bedrifter, som han havde med at gøre. Havde Krigsaarene haft noget af Eventyrets Præg over sig for Frøavlens vedkommende, — tænk blot paa de svimlende høje Priser paa Gulerodsfrøet, — saa kommer Efterkrigstiden nu, som den haarde, slidsomme Hverdag med mange Prøvelser, Modgang og Nederlag. Meget af det, der var blomstret op i Ly og Læ af Krigskonjunkturerne, visner nu og synker i Jorden igen. Ogsaa indenfor Frøavlens og Frøhandelens Omraade brast meget som Sæbebobler. Hvad der ikke var bygget op paa et sundt og stærkt Grundlag, kunde ikke holde til denne strenge Prøvetid og Krisetid, der fulgte efter den første Verdenskrig. Ogsaa noget sundt og godt styrtede sammen i Stormvejret, der gik over Danmark i Tyverne og først i Trediverne. Kronestigning og Prisfald paa Produkterne slog mange ud, — ogsaa mange unge Landmænd, der ikke fortjente det. Det siger sig selv, at Hvidberg heller ikke blev skaanet for at mærke Vanskelighederne. Men det blev ham i disse Aar en stor Hjælp, at han havde holdt sig fri af alt, hvad der smagte af Spekulation. Og tidligt havde han indset og ofte fremhævet for sig selv og andre, det skadelige, ja, forkastelige og usunde i, at man i Krigsaarene kunde tjene Penge — store Penge — uden at yde et tilsvarende, reelt Arbejde derfor.

Derfor var han i Virkeligheden slet ikke ked af, at Hverdagen med sine strengere Krav nu var oprunden igen, selv om det kunde gøre ondt her og føles uretfærdigt der. Det er sundere at spise Hverdagens Kost end at leve i Overdaadighed, kunde han sige. Og deri havde han jo Ret. Thi Livet viser os atter og atter, at det er mere sundt for os Mennesker, at vi stilles overfor strenge Krav om Arbejde og Indsats, end naar alt kommer saa let og saa at sige gaar af sig

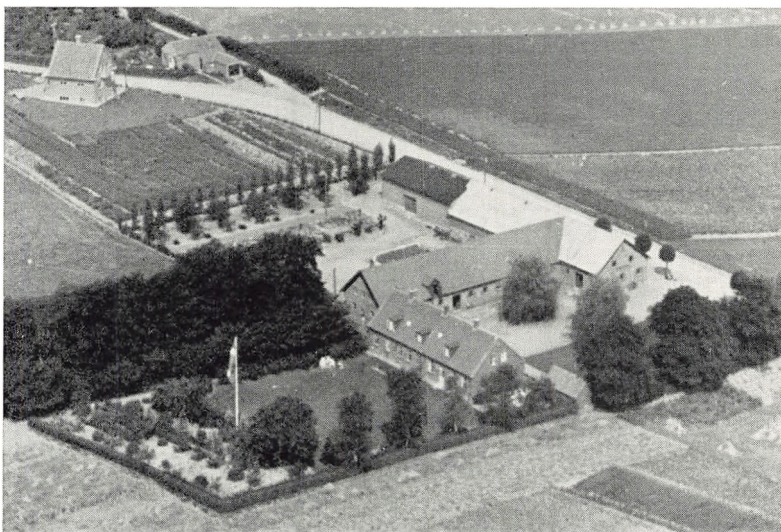

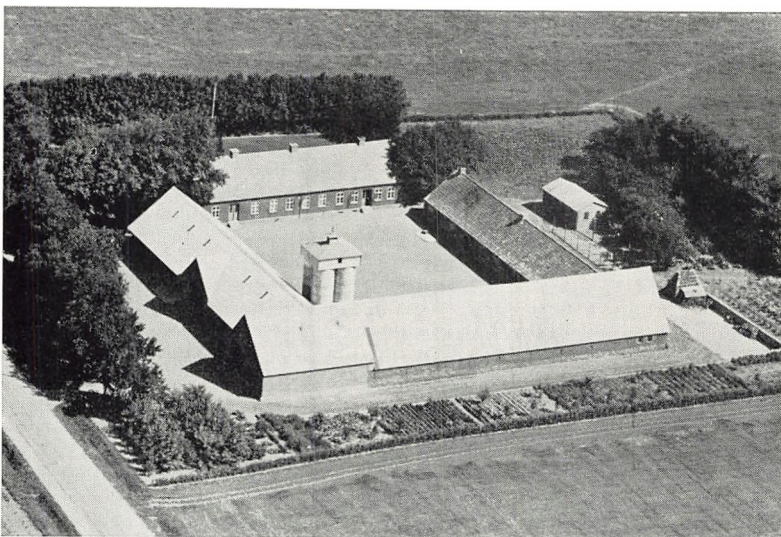
Ny Hunsballe
Her begynde Pajbjergfondens Arbejde 1920.

Orebysgaard, Borkop, købes 1930

Kragelundgaard, Borkop
hvor Forædlingsleder J. S. Fruergaard bor

Abildgaard, Salling, købt 1944

selv. Mennesker vokser i Modgang og under Nederlag, — om vi forstaar at tage Modgangens Dage og bære Nederlagets Smerte paa rette Maade. „Jeg har lært mest af mine Nederlag“, sagde en af mine Venner engang, og jeg vil mene, han talte sandt. Det gælder blot om ikke at tabe Modet, ikke at give tabt, naar de svære og tunge Tider gaar hen over ens Liv.

Jens Hvidberg voksede og modnedes som Personlighed i disse travle Aar, da der blev stillet saa store Krav til hans Arbejdskraft og sunde Omdømme. Mange Afgørelser af vidtrækkende Betydning skulde der træffes. Og her kom hans klare og skarpe Tanke, hans rige Erfaringer fra Tiden forud ham ofte til Hjælp. Men han havde ogsaa ganske intuitivt eller ud fra et medfødt Instinkt en forunderlig Evne til at se og vælge det rette. Han havde en Fornemmelse af, hvad Fremtiden bar i sit Skød. Og hvad der ogsaa hjalp ham gennem Efterkrigstidens og Kriseaarenes Vanskeligheder, var den *Tillid* og den *Goodwill* han ved sit Arbejde havde vundet sig indenfor Frøavlerkredse i vort Land. Det samme gjaldt, naar Talen var om Penge og Økonomi. —

Trods alle Vanskeligheder indenfor Frøavl, Frøhandel og Landbrugsvirksomhed, fører Hvidberg sine Planer igennem. *Idagaard* bliver drevet frem til en førsteklases Avlsgaard, der ikke blot er i Stand til at forrente sig og yde de store aarlige Afdrag som er omtalt foran, men gav ogsaa i Reglen et pænt Overskud, der kunde anvendes til ideelle Formaal. *Pajbjergfonden* fortsætter og udvider — trods alle Vanskeligheder sin Forædlingsvirksomhed, hvorved den med sine gode, yderige Stammer er med til at gavne det danske Landbrug i sin Helhed. Og A/S *Frøavlscentret Hunsballe*, (Pajbjerg), er trods Nedgangen efter Krigen, atter paa Vej opad imod sin gamle Position. Og det Forædlingsarbejde, som Hunsballe og Antvorskov, har taget op ud fra *Idagaard* er et værdifuldt Supplement til *Pajbjergfondens* Arbejde. Men Sjælen i det alt sammen er Hvidberg. Med en utrættelig Energi er han snart her, snart der. Rejser er der mere end nok af. Fra Jylland til Sjælland eller omvendt. Og naar han er hjemme i Hunsballe maa Telefonen gøre Tjeneste. Han skal følge med i Driften paa *Idagaard* ved Slagelse og Hunsballe ved Struer. Han skal og vil vide Besked med, hvordan Rodfrugtstammerne, Hvede- og Havreforsøgene og meget mere arter sig indenfor *Pajbjerg-*

fonden. Og Frøavlen og Frøhandelen som A/S Hunsballe nu tager sig af, skal ogsaa passes. Vel var det en Lykke, at Rammerne var skabt før Krisetiden satte ind; men nu gjaldt det om at fylde Rammerne med et positivt Indhold; og det kostede Arbejde. Men Hvidberg var i disse travle Aar, skønt han var paa Vej op mod de treds, i fuld Vigør. Det var som Kræfterne voksede med Kravene, Manden voksede med Opgaverne.

Og selv om Arbejdet var overvældende stort og krævende, lod han sig dog ikke sluge deraf. Han havde ogsaa i disse Aar Tid til at leve som Menneske. Ja, netop naar Presset var over ham, kunde han sige: Det vigtigste, det første og det største, er dog at være Menneske. Derfor skal man være paa Vagt, at ikke de ydre Livskrav ta'r alle ens Kræfter, saa man ikke faar Tid eller Ro til at leve med i Hjemmets Liv og i Folkets og Menighedens Fællesskab. Saa tvang han da sig selv til nu og da at lægge alle de praktiske Gøremaal til Side, f. Eks. naar der var Liselundmøde i Januar eller August, for at tage Del i disse Møder, for der at vorde stille og søge Næring for sin Sjæl og Fred til at stride sin Strid. Der var Uro i denne Mands Sind og Hjerte, men en Uro, der bestandig førte ham til at leve et inderligere Kristenliv. Og han følte det som en Lykke, at Idagaard laa saa nær ved Liselund, saa han kunde bo sammen med sin Familie hjemme paa Gaarden og saa hver Dag alligevel tage Del i baade Bibeltimerne og Foredragene paa Liselund. En Glæde var det ogsaa for ham, at mange af Liselunds Gæster blev Idagaards Gæster.

Frøavler og Børneven.

Men heller ikke de humanitære eller filantropiske Opgaver blev forsømt eller svigtet i disse travle Aar. Der var især een Opgave, foruden Sønderjylland, der i disse Aar optog ham stærkt, det var Oprettelsen af et Børnehjem.

Da Pajbjergfonden i 1930 købte Overbygaard i Børkop til Forædlingsarbejdet, blev „Ny Hunsballe“ derved frigjort. Og straks slaar den Tanke ned i Hvidberg, at her kan der oprettes et Børnehjem. I Juli 1930 opretter Hvidberg og hans Hustru et Testamente, der lyder saaledes:

„Undertegnede Jens Hvidberg og Hustru Ingeborg, født Rasmussen, bestemmer herved, at den os tilhørende Ejendom, „Ny Huns-

balle" kaldet, med Have og det umiddelbart syd derfor beliggende Areal, tilsammen ca. 1 Td. Ld. anvendes til Hjem for Børn, særlig forældreløse. Det oprettes som en selvejende Stiftelse, og Administrationen underlægges foreløbig Pajbjergfonden, der ved sin Bestyrelse ogsaa fører Tilsyn med Driften. Til Hjemmet henlægges endvidere det Overskud, som Idagaard har givet siden 1. Juli 1925 og fremtidig maatte give udover Forrentningen af 300.000 Kr. med 5 pCt p. a. Denne saaledes opsparede Kapital udgør pr. 1. Juli 1930: Kr. 36.148 — der fordeler sig saaledes:

For Aaret 1925-26	17.307 Kr.
For Aaret 1926-27 og 1927-28	0 Kr.
For Aaret 1928-29	15.128 Kr.
For Aaret 1929-30	3.713 Kr.
	Ialt: 36.148 Kr.

I Tilfælde af Idagaards Salg vil, hvad Ejendommen koster over 300.000 Kr. være at anbringe paa betryggende Maade. Og de indvundne Renter eller Udbyttet af Kapitalen anvendes til Støtte for Hjemmet eller Hjemmene.

Indtil Hjemmet træder i Virksomhed tillægges Halvdelen af den ved Udlejning af Stuehuset indvundne Lejeindtægt f. t. 1100 Kr., til Hovedsummen, men Kapitalen forrentes ikke, før den er skilt ud fra Jens Hvidbergs Formue, baade juridisk og skattemæssigt.

Efter Overdragelsen forbeholder vi os Ret til, saa længe vi maatte ønske det, at leje Laden med Undtagelse af den sydlige Ende — dog med fri Ud- og Indkørsel — for et aarligt Vederlag af 150 Kr."

Jeg har anført dette Dokument i sin Helhed, fordi det er et stærkt Udtryk for Realiteten i Hvidbergs Bestræbelser for at gøre noget for ulykkeligt stillede Børn. Og hertil føjer jeg nu hans egen Motivering for ovenstaaende skitserede Plan. — Han skriver i Juli 1930 følgende:

„De mange gode og smukke Børnehjem, der findes trindt om i vort Land, viser den Forstaaelse, der er for Børnehjemssagen.

Naar *vi* nu gerne vilde forsøge med et lille et, særlig for forældreløse Børn, og muligvis senere med enkelte flere, saa er Tanken den, at der i hvert Hjem ikke skulde være flere end 6—8 Børn, som der jo findes i saa mange Landbohjem. Og gennem Sysselsættelse ved

Landbrugsarbejdet skulde der skabes Mulighed for, at Børnene kunde faa Lyst til ogsaa fremtidigt at fortsætte som mindre Jordbrugere, — for nogles Vedkommende maaske med havemæssig Dyrkning af Jorden og om muligt suppleret med Frøavl. —

Den største Vanskelighed vil sikkert være den at finde de dertil egnede Mænd og Kvinder som Ledere, derfor vil vi foreløbig kun begynde med et Hjem, for at se, hvordan det gaar. Allerede siden 1925 har disse Planer været fremme, men Realisationen blev vanskeliggjort af flere Forhold, bl. a. fordi den Gaard — Særkær i Maabjerg — der var Tale om at indrette dertil, blev solgt 1924, inden Sagen var lagt ordentlig til Rette. Dernæst havde vi tænkt at benytte den Bygning paa Hunsballe Mark, der da beboedes af Forsøgsleder Fruergaard og først i Foraaret 1930 blev ledig ved at der blev købt Gaard til Fruergaard i Børkop.

Og nu har vi truffet en Kvinde, som vi tror egner sig til at være Leder af et Børnehjem. Derfor mener vi, at Tiden nu er inde til at realisere vore Planer, naar hun er færdig med sin Uddannelse.

Til at begynde med maa Børnene sysselsættes i Haven, og om nogle Aar, naar de bliver store nok til mere Beskæftigelse, vil der enten kunne lejes mere Jord eller ogsaa kan Børnene finde Beskæftigelse ved Hunsballes Landbrug og Frøavl. —

Imidlertid agter vi ikke at spænde videre, end der kan naas med de Midler, der er hensat dertil. Under ingen Forhold skal der søges Statsstøtte. Fremtiden faar saa vise, hvad Idagaard i kommende Aar kan yde til Støtte for Sagen.

Foreløbig har vi da Renterne af de 36.000 Kr., Lejen af Laden samt hvad der eventuelt kan indvindes ved at leje en Del af Stuehuset ud, indtil Børneflokken bliver fuldtallig".

Dette var Hvidbergs Tanker og Motivering for Oprettelsen af et Børnehjem. Og Børnehjemmet blev virkelig oprettet som et privat Hjem med Frk. Cathrine Gottfredsen som Leder. Det begyndte paa Randsgaard i 1932 med 2 Drengene fra 9—10 Aar og en lille Pige paa 7 Aar. Men i 1934 blev Randsgaard solgt. Og saa fortsattes der paa Ny Hunsballe med disse 3 forældreløse Børn.

Men Hvidberg havde ikke tænkt sig, at der skal offentlig Anerkendelse til for at drive Børnehjem og da Godkendelsen af Oprettelse af nye Børnehjem paa det daværende Tidspunkt ikke kunne

opnaaes, blev Planen opgivet, og Børnene vendte tilbage til det stats-
anerkendte Børnehjem i Struer. Det blev saaledes en Skuffelse baade
for Lederen og for Hvidberg. Ideen var god nok, men den lod sig
ikke realisere. Og Hvidberg brugte saa de tiltænkte Midler til at
støtte andet Børnearbejde, bl. a. Børnehjemmet i Højer. —

Jeg har dvælet saa længe og givet saa udførlig en Fremstilling af
Hvidbergs Tanker og Planer om Børnehjælpsagen, fordi dette Ar-
bejde hørte saa inderligt sammen med det, der levede stærkest i hans
Sind og Hjerte. Det var ikke blot et Udslag af, at han var en Børne-
ven saadan i al Almindelighed, nej, han følte sig inde under en
Forpligtelse overfor selve Livet, her de ulykkelige og hjemløse Børns
Liv. Vel var han Frøavler, Planteforædler, Frøhandler, Godsejer —
men han var mere end det. Han var et Menneske der var engageret
i selve Livet og dermed forpligtet overfor Livet. Du skal ikke blot
elske Gud, men elske din Næste som dig selv, — eller i Stedet for
dig selv. Han følte sig eet med Menneskeheden, først og fremmest
med dem, der stod ham nærmest, med hans eget Folk, men ogsaa
videre ud. Der var som tidligere omtalt noget vidtspændende, noget
universelt i Jens Hvidbergs Sind og Natur. men han flød ikke ud
i de bare Almindeligheder. Han havde til Gavns lært Ordet: „Hvad
du evner kast af i de nærmeste Krav“.

Andre Opgaver.

Han tog ogsaa i disse travle Aar levende Del i forskelligt andet,
hvad der vedrørte vort Land. Skønt det, at han ikke var Politiker, var
han dog stærkt optaget af det politiske Liv og Røre. Det gjaldt om,
at vi fik gode, vidtskuende, retsindige Mænd ind paa Rigsdagen som
Lovgivere. Derfor gjorde han et energisk Arbejde for at faa Dr.
phil L. Moltesen, der tidligere havde repræsenteret Vinderup-Kred-
sen, valgt i Holstebroredsens. L. Moltesen var Hvidbergs gamle Læ-
rer fra Askov, og en betydelig Personlighed, som Hvidberg havde
ubetinget Tillid til. Det lykkedes da ogsaa at faa Moltesen valgt som
Venstres Repræsentant, men det var næppe lykkedes uden Hvid-
bergs Anbefaling og Indsats, erklærede Moltesen senere. —

En anden landsomfattende Sag, som ogsaa optog Hvidberg stærkt
i disse Aar, var „*Andelsbanken*“, som i 1925 var kommen i Vanske-
ligheder uden egen Skyld og i Virkeligheden ogsaa uden at der var

Grund dertil. Men en Overgang, da den var traadt i Likvidation, saa det ud til, at det skulde blive vanskeligt at genrejse den. Men da gik Hvidberg som en af de ivrigste ind for, at Landmændene maatte ikke give op. Vi skal ganske vist ikke slaa større Brød op, end vi kan bage dem, men vi skal heller ikke tabe Modet og give op, fordi der kommer Modgangstider, udtalte han.

Ved et stort Møde i Aarhus den 30. Oktober 1925 stillede Hvidberg et Forslag om en Nyordning, der gik ud fra Banklovens Fordringer. Forslaget blev modtaget med Interesse, og selv om det ikke lod sig gennemføre, saa var det dog med til at give Landbefolkningen nyt Mod. For naar en Mand som Jens Hvidberg med saa stor Iver gik ind for Andelsbankens Genrejsning, saa maatte det være en Sag, der var værd at støtte. Og Andelsbanken kom lykkeligvis i Gang igen, og de Aar, der er gaet siden, har vist, at det var med fuld Ret. Det var blot Tilliden, der skulde til for at faa den til at blomstre. Hvidbergs Raad om at overtage Boet og fortsætte Virksomheden viste sig at være et klogt Raad. „Giv aldrig tabt, først da er du en slagen Mand“ — — —

Det var et Ord, Hvidberg holdt af.

Saadan virkede Hvidberg med i alt det, der kunde gavne og bygge vort Land. Det var ikke blot hans egne private Sager, der optog ham, nej, hans Interesser spændte langt videre ud. Nye Tanker og Ideer, der havde Rod i Virkeligheden, var han altid aaben overfor. Han følte, at de rige Evner, der var givet ham, ogsaa gav ham et Ansvar til at bruge dem ret. Han kunde helt give vor store Sprogforsker Rs. Rask Ret i, at vi skylder vort Fædreland alt, hvad vi kan udrette. Derfor skulde der arbejdes med Ihærdighed fra Dag til Dag. Den kostbare Tid skulde bruges. Livet er kun kort, og snart er vi ved Vejs Ende.

Det mindede ogsaa de hyppige Sygdomsperioder Hvidberg om. I saadanne Perioder søgte han ofte til Frydenstrand og til andre Kursteder, hvor han kunde faa Hvile og Vederkvælgelse baade til Sjæl og Legeme.

Afspænding — Afklaring.

Da Tyvernes og Begyndelsen af Tredivernes Krisetid med de overvældende Fordringer til Hvidbergs Arbejdskraft og Arbejdsevne

var saa nogenlunde overstaaet, kom der tydeligvis en Tid, hvor han begyndte at spænde noget fra, sætte Arbejdstempoet noget ned. Ikke saadan at forstaa, at Hvidberg gav Arbejdsdagen op og søgte et Otium, det være langt fra; men havde han før staaet inde for 6 Hestes Fart, som V. Rørdam siger om den gamle nationale Forkæmper, Slagtermester Reimers i Sønderborg, saa nøjes han nu med at præstere de 3—4 Hestes Kraft. Han nedlægger adskillige af sine Formandsposter. Allerede i 1926 bliver Folketingsmand Mads Lambæk valgt til Formand for Pajbjergfonden, men Hvidberg blev dog i dens Bestyrelse indtil Efteraaret 1939.

Da Idagaardfonden oprettes, beder han straks Forstander Fred. Nørgaard, Antvorskov, om at være dens Formand. Længst holdt han ud i „A/S Hunsballe“, Holstebro; vel fordi det laa saa tæt ved, saa han med Lethed kunde naa derud og hjem samme Dag. Men selv om han trak sig tilbage fra Ledelsen, saa betød det ikke, at hans Interesse for de Virksomheder, som han havde sat i Gang blev mindre af den Grund. Nej, han vedblev at følge Arbejdet med usvækket Interesse. Gav gode Raad, henstillede, at nye Planer og Ideer blev prøvet, foreslog Ændringer baade i Drift og Vedtægter saadan, at det, der havde været hans egentlige Maal bedre kunne ske Fyldest. Det kunde for en udenforstaaende se ud som en vis Mangel paa Holdning og Beslutsomhed, dette at noget bestandig skulde ændres, men det var i Virkeligheden et Udtryk for, at Hvidberg aldrig følte sig færdig, og derfor aldrig var helt tilfreds med de trufne Afgørelser — heller ikke sine egne. Det kunde vel nok virke lidt irriterende hos hans Medarbejdere, denne bestandige gøren om, men det skyldtes foruden ovennævnte en indre Angst for ikke at have truffet det helt rigtige i første Omgang. Der laa Selvkritik og Selvransagelse bagved de nye Ordre og Beslutninger. En Sag skulde og kunne ses fra flere Sider. Derfor tror jeg, at han ofte følte det som en Lettelse, naar andre gik med ind under Ansvaret. Hvor har vi mange Gange drøftet en Ting i Dag og naaet til en Afgørelse, for saa i Morgen at tage den op igen, og saa maaske naa til et helt andet Resultat. Saadan var Hvidberg! Han maatte og ville til Bunds i en Sag, før han fik Ro og Fred i sin Samvittighed.

Hadde han haft Glæde af at se sit Arbejde lykkes og bære Frugt, saa havde han ikke mindre Glæde af at give sine Penge ud til gode

Formaal. Og det var det, han i de senere Aar var stærkest optaget af. Hvordan skal jeg finde en Form for et saadant Hjælpearbejde, kunde han sige. Pengene skal jo ikke strøs planløst ud til Dit og Dat. Der skal være Mening i Hjælpen, saa den virkelig bliver til Gavn og Velsignelse. Jo, det er ogsaa en Kunst at give paa rette Maade. Mange Overvejelser — frem og tilbage — gik i disse Aar gennem Hvidbergs Sind. I det praktiske havde han fundet en form ved at støtte Planteforædlingen gennem Pajbjergfonden, og Frøavlerne gennem „A/S Avlscentret Hunsballe“.

Men han vilde ogsaa gerne støtte unge, dygtige Mennesker, der stod og manglede Kapital til selv at faa en Ejendom. Hvidberg vidste jo af egen Erfaring, hvor svært det kunde være at komme i Gang. Derfor syslede han meget med den Tanke, at yde saadanne unge rentefrie Laan uden Kaution og i de første Aar uden Afdrag. Naar de saa var kommet godt i Gang skulde de afbetale Laanene, saa disse Penge atter kunne komme andre tilgode. Noget er der naaet i den Retning, men Hvidberg syntes selv, at det blev til for lidt. Midlerne var for smaa og rakte ikke langt nok, undertiden gik det ogsaa meget langsomt med, at Pengene kom tilbage og kunne anvendes paany. Saa var det lettere at give en Haandsrækning til dem, der var ramt af Sygdom eller anden øjeblikkelig Nød, eller yde Tilskud til børnerige Familier og til nødstedte Hjem i By og paa Land. Jeg husker, hvordan det ved den anden Verdenskrigs Udbrud knob for mange Arbejderhjem og Smaakaarshjem i Grænsesognene at skaffe det daglige Brød — især Kød og Flæsk. — Da gav Hvidberg mig nogle Tusinde Kroner fra en Fond, som han raadede over, og dermed blev Julegrisen reddet for mange Hjem.

Det var udfra denne Hjelpevirksomhed, at Hvidbergs Tanker om Idagaardfonden voksede frem og tilsidst fik en fast og afklaret Form.

Som selvejende Institutioner mente Hvidberg at have sikret de Virksomheder og deres Formaal, han havde skabt. Han udpegede selv Bestyrelsesmedlemmerne indenfor sin Vennekreds. Og det var Mænd, der var fortrolige med hans Planer og Tankegang, og som han havde Tillid til. Saa blev det deres Opgave at føre det Arbejde, som han havde begyndt, videre i det samme Spor og i den samme Aand. Og saadan er det ogsaa gaaet indtil denne Dag. Den Tillid, der fra Hvidbergs Side blev vist disse Mænd, har de ikke svigtet. Hvidbergs Linje

er fulgt, og vil sikkert ogsaa blive fulgt i Fremtiden indenfor de Virksomheder, som han med genialt Blik og uselvsk Sind har grundet. En af hans Venner skriver med Rette: „Efterhaanden som han trak sig tilbage fra Forretningslivet, modnedes den Tanke hos ham, at skænke Midler til Oprettelse af en Fond, hvis Formaal i første Række skulde tage Sigte paa at række Haand til dem, der uden egen Skyld var kommet paa Livets Skyggeside“.

Men der var ogsaa en anden Side af Livet, som Hvidberg havde Omsorg for og ville Støtte. Det var det, han i Fundatsen for Pajbjergfonden havde givet Udtryk for ved at bestemme, at der af det aarlige Udbytte skulde anvendes 1000 Kr. til *en Liselundvirksomhed eller andet kirkeligt Formaal*.

Han nævnte en Gang, at ligesom Indre-Mission havde mange Midler til at støtte deres særlige Opgaver med, saadan burde grundtvigske Folk ogsaa ved Legater eller testamentariske Gaver støtte det grundtvigske kirkelige og folkelige Arbejde, der var i Gang.

Ved Vejs Ende.

Nu er vi naaet op til sidst i trediverne. Jens Hvidberg er omkring de 70. Han er endnu i fuld Virksomhed, selv om han har givet slip paa et og andet. Hans Dag er stadig og regelmæssigt optaget af Arbejde. Men forskellige Sygdomsperioder har dog mindet ham om, at der er en Grænse for, hvor langt de fysiske Kræfter kan strække til. Han tvinges til at holde sig lidt mere hjemme og lidt mere i Ro.

Da trækker truende Skyer op i Horisonten mod Syd og varsler et nyt Uvejr over Europa og over Danmark. Krigens staar for Døren. Den anden Verdenskrig. Havde vort Slægtled ikke haft nok i een Verdenskrig? Skulde vi nu ind i en ny og se alt det ødelagt, som siden 1920 var bygget op? Meget tydede derpaa. Alle der elskede Fred ængstedes i Sindet. Hvidberg var urolig. Han hørte til dem, der saa langt og tænkte klart. — Han tænkte ogsaa paa Sønderjylland og paa Grænsen. Han maatte derned for at se, hvordan det stod til. Jeg husker dette Besøg i September 1939, som var det i Gaar. Vi drøftede med Uro og Bekymring Situationen om Aftenen. Hvor er det ondt, sagde Hvidberg, hvis vi nu skal ind i en ny Krig. Men det ser jo ud til, at Hitler vil den Vej ud for at naa sine Maal. Det var ikke paa sig selv, Hvidberg tænkte, men paa alle de unge, ogsaa Dan-

marks Ungdom, som en Krig vilde kræve. Vi havde selv 3 Dreng
i den Alder, at de var sikre paa at blive indkaldt, og min Kone var
ikke uden Grund nervøs ved den Tanke. Hvidberg prøvede at trøste
hende. Maaske dog vor Herre ogsaa denne Gang vilde være os god
og skaane os for Krigens Ulykker, som han gjorde det i 1914—18,
da Danmark gik fri. Ja, men Sønderjylland gik ikke fri. 6000 unge
Sønners Liv var dine Løsepenge! Og hvad med vore Landsmænd i
Sydslesvig? Begyndte Tyskland en Krig, saa vilde ogsaa de komme
med. Hitler og Nazismen tog jo intet Hensyn til det enkelte Menne-
ske. Og nu havde Tyskland oprustet i de senere Aar og var blevet
den stærkeste Militærmagt i Europa! Nej, det saa ikke godt ud! Alt
dette talte vi om i denne Aftenstund og det var med bange Anelser
vi gik til Hvile. Vi havde kun eet at trøste os til i alt dette Mørke,
det var Ordet fra Grundtvigs Sang: Fædreneland ved den bølgende
Strand —

„Sort ser det ud, men almægtig er Gud“ —

Næste Morgen tidlig meldte vore Grænsegendarmer i Højer, at
Grænsen var spærret og lukket i Nattens Løb. *Krigen var brudt ud!*
Jeg startede straks Bilen, og Hvidberg og jeg kørte ned til Grænsen
for at se, om det virkelig var sandt, at Tyskerne havde spærret Græn-
sen. Det var sandt! Vi blev underlig tavse.

Vi stod af Bilen og gik helt ned til den spærrede Grænsebom i
Rosenkrans. Det var underligt gribende at staa der og vide, at nu var
Tyskland igen i Krig. Værst var det at tænke paa det forfærdelige,
som nu vilde ramme vore sydslesvigske Landsmænd. Nu skulde de
Sønner, som havde mistet deres Far i den første Verdenskrig, selv
melde sig. Skulde ud i alt det forfærdelige som en Krig er. Ja, det
var ondt, aa, hvor var det ondt! Vi var begge dybt grebet af Tanken
derom. I Rudbøl traf vi, foruden Grænsegendarmerne og Grænse-
befolkningen, der alle var tynget af den alvorlige Trusel, som Krigen
følte at være, — Direktør Martin Hammerich fra Hypoteklaane-
fonden i Tønder. Vi hilste paa ham og talte en Stund med ham.
Vi talte om Fremtiden og om Danmarks farlige og udsatte Stilling.
Vi lyttede til, hvad denne indsigtfulde og velorienterede og infor-
merede Mand havde at sige. Hammerich er een af Danskhedens
fineste og nobleste Forkæmpere i Sønderjylland, fortalte jeg Hvid-
berg, som var meget glad for at hilse paa ham. — Ja, det var nogle

sære alvorsfulde og tunge Øjeblikke, vi oplevede den Septemberdag ved Grænsen. Hvidberg var stærkt optaget deraf, og glemte aldrig den Stund. Et dybt Indtryk af, hvad en Grænse er, havde vi alle faaet! Et Skridt fra os var Tyskland, og dér var der Krig. Men hvad med Danmark, sagde Hvidberg til Hammerich? Nu maa vi holde sammen, svarede Hammerich! Ja, det følte vi alle paa denne Sorgens og Ulykkens Dag. Nu maa vi holde sammen — alle danske. Og da vi kom i Bilen sagde Hvidberg: Nu er der kun eet at gøre, at sætte vort Haab for Danmark til en større og stærkere Magt! —

Godt et halvt Aar efter var det, at den spærrede Grænse med Vold og Magt blev aabnet, og det tyske Militær væltede i store Formationer ind over Grænsen. Og Danmark blev besat! Da laa Martin Hammerich syg paa Statshospitalet i Sønderborg, og han fik Lov til at lukke sine Øjne med Fred før det helt blev ham klart, at Danmark var besat og havde mistet sin Frihed!

Den tyske Besættelse sled paa os alle, ikke mindst paa Jens Hvidberg, der levede saa stærkt med i Landsmænds Nød under al den Uret og Voldsfærd, der blev øvet i de Aar. Tilmed var hans Helbred blevet vaklende i disse Aar, og den onde Tid laa ham knugende tungt paa Sinde og ældede ham stærkt. Han havde selv en Fornemmelse af, at han nu snart kunde være *ved Vejs Ende*.

Det at hjælpe vor Næste giver Livet Mening.

Naar vi Mennesker kommer op paa den anden Side af de 70, saa melder de Tanker sig af sig selv med Livets egen stærke og paagaende Magt: Er du beredt til den sidste store Rejse? Saadan gik det ogsaa for Jens Hvidberg. Men han passede Hverdagens Arbejde, saa lang Tid Kræfterne strakte til. Det gav ham Ro til Sind og Tanker det at være optaget af de mange Gøremaal, som han i et langt Liv havde levet med. Og hans Aandsevner svækkedes ikke, selv om de fysiske legemlige Kræfter blev mindre. Der var stadig saa meget at leve for. De Evner han havde faaet skulde bruges til det sidste. Han følte aldrig, at han var færdig med de Opgaver, som Livet bestandig lagde hen til ham. En stor Opmuntring for ham var det ogsaa, at saa mange Mennesker vedblev at søge Raad og Hjælp hos ham, snart i et og snart i et andet vanskeligt Spørgsmaal. Og han var god at søge Raad hos. Han havde altid en god

Vilje til at hjælpe. Og han holdt af Mennesker; forstod Mennesker i deres Vanskeligheder, virkede umiddelbart beroligende og opmuntrende. Thi naar der virkelig var noget, der laa Mennesker tungt paa Sinde, saa havde Jens Hvidberg altid især i de senere Aar Ro og Tid til at tale med dem. Det havde nok knebet for ham i de yngre, travle Aar at give sig Stunder, men nu forstod han det. — Livet havde givet ham Visdom. Og han havde Tillid til Livet. Tro til Livet. Derfor kunde han selv faa Hjælp i sine Vanskeligheder og blive andre til Hjælp. Erfaren Mand er god at gæste; det mærkede vi, naar vi søgte Raad hos ham. Jo, der var stadig nok at leve for. Der var saa mange, der trængte til Hjælp — baade materielt og aandeligt. Og han havde Sind til at hjælpe; hjælpe med Forstand. Det var maaske hans største Opgave og hans skønneste og rigeste Glæde i disse Aar, at hjælpe Mennesker, at gøre Mennesker glade, give dem nyt Mod. Tænde Lys for dem, der sad i Mørke, bringe Varme til dem, hvem Livets Kulde sved til Marv og Ben.

Det var en ren menneskelig Gerning, der paa den Maade blev øvet, men det var ogsaa en kristelig Gerning. Jens Hvidberg var, naar alt kommer til alt, størst som Menneske. Og han øvede i disse Aar en Sjælesorg af stor Betydning for mange. Trods alle Fejl og Mangler kunde man ikke andet, naar man lærte ham ret at kende, end holde af ham som Menneske. Og han var dertil en søgende og ydmyg Kristen, der ikke lagde Skjul paa, hvor han stod, men aabent bekendte sin kristne Tro. Saadan kan grundtvigske Folk af i Dag ogsaa være indrettet!

Til en nærmere Karakteristik af Hvidberg gengiver jeg her, hvad Fru Agnete Stevns Krustrup, skriver. Hendes Mand, Pastor Krustrup, der blev Morten Larsens Efterfølger og Afløser som Frime-nighedspræst i Holstebro, blev ogsaa en af Hvidbergs Venner. Og det samme gjaldt hans Hustru, der her paa en smuk og interessant Maade fortæller nogle selvoplevede Træk om *Jens Hvidberg*.

Jens Hvidberg var en Ener.

„Jens Hvidberg var en Ener, et særpræget Menneske, derfor kan et Billede af ham ikke uden videre sættes ind i den Kasette, der fremstiller Normen, hans Væsen og Karakter afspejlede saa mange forskellige Egenskaber, optaget som han var af Livets Foreteelser,

som de udfoldede sig fra det rent praktisk-materielle til det religiøse humanitære og kulturelle. Minespillet i hans Ansigt kunde veksle som Lys og Skygge farvet af hans Sindsstemning, der havde saa mange Variationer. Han færdedes med samme Sikkerhed, og bogstavelig talt i de samme Klæ'r, hos rig og fattig, lærd og læg.

Han var en anset og agtet Mand, og det vidste han, han var dog især et ydmygt stridende Menneske, der aldrig glemte, at den, der er meget betroet, af ham kræves der mere.

Hvad véd vi om Jens Hvidberg, vi, der mødte ham, han var jo ikke den, der bar Hjertet i Knaphullet. Der kan siges meget om ham, for han var en rigt nuanceret Personlighed, én vil huske den Side hos ham — en anden hin, kun naar de forskellige Vidnesbyrd om ham sammentrænges i ét Billede, ser man ham, som han var.

Jens Hvidbegs Arbejde indenfor Dansk Frøavl er et af de helt store Kapitler, hans utrættelige Forsøg, hans myreflittige Arbejde førte til positive Resultater, der taler for sig selv, brændende optaget, som han var af at finde frem til de rigtige Kulturer, virkede han stærkt inciterende paa den Stab af Medarbejdere, han i Tidens Løb delte Forskningens Glæde med.

Hans Indstilling til Politik var bestemt af hans Venskab med den fine kloge Politiker, Dr. phil. L. Moltesen, under hvis Førerskab han følte sig tryk og i Pagt med de bedste Traditioner i dansk Politik paa parlamentarisk Grund.

Hans Interesse for dansk kulturelt humanitært Arbejde gav sig Udslag paa mange Maader, han var villig til at yde det sin Støtte, hvor han havde Lejlighed dertil.

Jens Hvidberg var en stor Filantrop, naar han erfarede at Mennesker uforskyldt led Nød, foraarsaget af Sygdom, Fattigdom eller Ulykker, pinte det ham, især hvis Nøden ramte uskyldige Børn, og hvor han kunde lindre deres Kaar rakte han gerne en hjælpende Haand, han, der selv var saa nøjsom og havde saa faa personlige Fornødenheder, kunde, naar det gjaldt Mennesker i Nød, være meget rundhaandet.

Om hans Forhold til Kirke og Menighed tør jeg ikke udtale mig. Han sluttede sig til Holstebro Frimenighed og stod i Venskabsforhold til Morten Larsen, og jeg er ikke i Tvivl om at de to har betydet meget for hinanden, været hinanden til Hjælp, Trøst og Op-

muntring. Selvom Jens Hvidberg var en Ener følte han dog Trang til at dele det bedste med andre, derom vidner bl. a. hans gentagne Besøg paa „Liselund“, dér oplevede han gennem Ordet, der blev ført, at faa Hjælp til Klaring af mange af de Spørgsmaal, der trængte sig paa i hans Sind. Gennem Samtaler med Ordførerne og de Mødedeltagere han følte sig i Kontakt med, fik han løst nogle af de Problemer han selv havde tumlet med. Jeg husker en Udtalelse af ham fra en Gang, hvor „Liselund“ blev drøftet, han sagde: „For mig betyder Samtalerne *mellem* Foredragene mest; de har klaret mere for mig end selve Foredragene, det er maaske gaaet andre paa samme Maade“.

Mange har kendt Jens Hvidberg meget bedre end jeg, dette skal ogsaa kun være Forsøg paa at klare enkelte Træk i Billedet af ham, jeg vilde gerne fortælle om, hvordan jeg mødte ham og lærte ham at kende som den kloge, stilsfærdige, hjælpsomme Mand, der gavmildt rakte Haanden ud mod andre for at hjælpe dem og lindre deres Nød, hvor han kunde, hans Hjælp blev ydet stilsfærdigt og diskret, hans højre Haand skulde ikke vide, hvad den venstre gjorde. Nu, da ikke blot han men ogsaa de Mennesker, om hvem nedestaaende er fortalt, er under Mulde, kan vi vist uden at gaa nogen for nær bruge disse Eksempler, der viser Jens Hvidberg paa Tomandshaand.

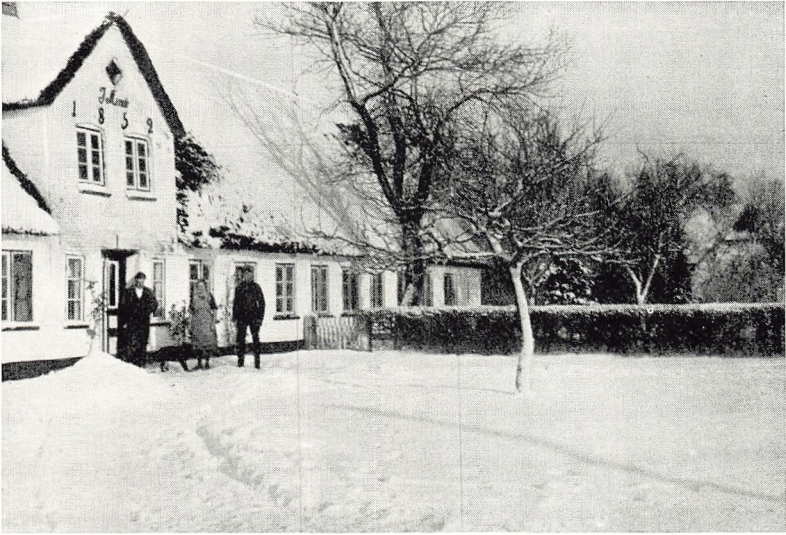
Mit første Møde med Jens Hvidberg staar levende indprentet i min Erindring, selvom det er over tredive Aar siden. Det var en Vinterdag ind under Jul i Morten Larsens Stue i Holstebro. Morten Larsen havde ringet til mig for at spørge, om jeg vilde gaa et Ærinde for ham. Det hændte ikke saa sjældent i min første Holstebrotid, at M. L. bad mig besøge saa en, saa en anden, han fremstillede det altid for mig, som om jeg gjorde ham en stor Tjeneste, senere har jeg forstaaet, at han bare vilde hjælpe mig til at komme i Forbindelse med Mennesker, og jeg blev altid godt modtaget, naar jeg kom med Hilsen fra ham, hans Navn var et Sesam der lukkede baade Døre og Hjerter op. Denne Dag blev jeg sendt til en gammel Kone, syg og fattig var hun, og Morten Larsen vilde gerne have at vide om hun havde Brændsel og Fødevarer, saa hun kunde se Julen imøde uden større Bekymringer. Jeg fik Paabud om at finde ud af, hvor hendes store Dreng opholdt sig for Tiden, og om de artede sig vel, der-

næst fik jeg nogle Penge, som jeg skulde bruge, hvis jeg skønnede, der var noget den gamle trængte til, tilsidst bad M. L. mig komme tilbage og fortælle om Besøget. Efter et Par Timers Forløb stod jeg igen i Morten Larsens Stue, det var blevet Skumring, og der var ikke tændt Lys i Stuen, derfor saa jeg ikke straks, at der foruden M. L. var endnu en Person derinde. Først da jeg havde begyndt min Beretning, lagde jeg Mærke til, at der henne i Sofaen sad en Mand, jeg ikke kendte. Da jeg fik Øje paa ham, gav jeg en Undskyldning, fordi jeg ikke straks havde bemærket ham, og fordi jeg frygtede, jeg havde forstyrret ham i en Samtale med M. L. „Bliv bare ved med at fortælle“, sagde M. L. og der var nok at berette, for jeg var rystet over, hvor elendigt den gamle Kone havde det. Den ene af Sønerne var kommet hjem fra „Valsen“ for at se om hans Mor havde samlet sammen til Jul; han havde spist, hvad der var af spiseligt i Huset, han havde „laant“ hendes sidste Skillinger, og hvad værre var, han havde solgt hendes Dyne, saa hun laa i det kolde Værelse med kun et slidt Uldtæppe over sig, og det var tydeligt, hun var meget forkommen. „Hvad gjorde du med Pengene, spurgte M. L.“. „Dem gav jeg hende, for hun trængte haardt til dem“, sagde jeg. „Det skulle du *ikke* have gjort, — nej du skulde have gaaet ud i Byen og købt, hvad hun trængte til, for Pengene faar hun nok ikke Lov til at beholde, naar hun faar saadant Besøg, ja, ja gaa du nu kun, og Tak skal du have“. Jeg blev noget ked af det, det var indlysende jeg havde baaret mig ad som et Fæ, beskæmmet gik jeg henimod Døren; men inden jeg naaede den, var der én, der lagde sin Haand paa min Skulder og holdt mig tilbage, det var den Mand der havde siddet i Stuen og fulgt Samtalen, han sagde: „Aa vent et Øjeblik“ — saa tog han sin Tegnebog frem, rakte mig 100 Kr. — det var mange Penge den Gang. — „Gaa nu ud og køb en Dyne til den gamle Kone og Mad og Brænde og hvad hun har Brug for, bliver der Penge til Rest, saa se ned til hende igen senere — ved Nytaarstid — og saa glædelig Jul“. Saa lukkede Døren sig efter ham, han kunde fortsætte sin Samtale med Morten Larsen. Der stod jeg med Pengene i Haanden og havde ikke faaet at vide hvem Manden var. Dette lille Træk er saa typisk for Jens Hvidberg, thi ham var det jo!

Der var en ung Mand som gerne vilde studere. Han havde gode

Evner, og flittig var han; men han havde ingen Penge, og han vidste, det vilde koste Kamp, skulde han naa det Maal, der laa og lyste saa forjættelsesfuldt ude i Horisonten, han regnede med, at han kunde tjene saa mange Penge ved forskelligt Arbejde, at han fik Raad til at gennemføre sit Studium. Da blev han syg, alvorligt syg, i lang lang Tid bandt Sygdommen ham til Sengen; men han tabte ikke sit Maal af Syne, og da han endelig fik Mod til at begynde igen, saa det ud til at alle Veje var spærret for ham, nu havde han ikke Kræfter til at *arbejde* sig til Penge til sine Studier, men maatte laane det Beløb, han skulde læse for, men ingen vilde laane ham Penge, for ingen troede paa hans Helbredelse, og ingen vilde kautionere for én, hvis Fremtidsudsigter var saa usikre. Da kneb det for ham; thi hvad nyttede det nu, at *han* var sikker paa at Sygdommen havde sluppet sit Tag i ham, naar ingen vilde hjælpe ham til at naa de høje Maal, han higede imod med hele sin Længsel. En Dag kom han til mig og spurgte, om jeg ikke kunde raade ham, og jeg lovede at forsøge at finde en Udvej. Da han var gaaet, gik jeg til Morten Larsen for at tale med ham om Sagen. Kunde *han* ikke finde Udvej, var der ingen der kunde; men til ham gik man sjældent forgæves. Efter at være sat ind i Sagen sagde Morten Larsen: „Her staar meget paa Spil, det er en alvorlig Sag, jeg vil tænke over den og se, hvad jeg kan gøre. Næste Dag blev jeg tilsagt at møde hos M. L. Da jeg kom ind i Stuen sad Jens Hvidberg der, nu kendte jeg ham, vi havde truffet hinanden flere Gange siden hint første Møde. Da vi havde hilst paa hinanden sagde J. H. bare: „Pastor Larsen har fortalt mig om den unge Mand, og jeg vil gerne hjælpe ham med Penge, saa han kan komme i Gang igen, for naar Morten Larsen tør sige god for ham er det mig Ord nok“. „Hvor bliver han glad, naar jeg kan bringe ham den Hilsen“ sagde jeg — „men er De klar over, at De risikerer Pengene, for han kan jo blive syg igen, og Renter kan han jo ikke betale“. Dertil svarede Jens Hvidberg: „Der er mange Maader og Steder at anbringe sine Penge paa, nogle giver Renter, andre giver ingen; men gaar det saadan, at denne unge Mand naar de Maal, han stræber imod, han er saavidt jeg kan forstaa en lovende ung Mand, saa er jeg godt tilfreds, og saa forlanger jeg ikke bedre Renter, det er et Ord“. Glad var jeg ved at bringe den Hilsen videre! —

Johannesminde i Uge Sogn, Sønderjylland

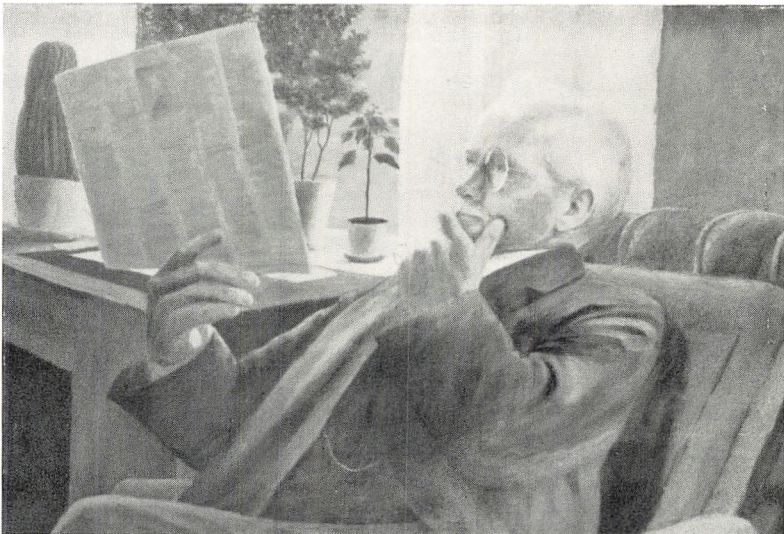
Johannesminde i Uge Sogn, Sønderjylland

Ungdomsbillede af Jens Hvidberg

En tur i København

Bladene studeres

En Kone, som jeg kendte særdeles godt, fortalte mig engang følgende smukke Træk om Jens Hvidberg, selv nu saa mange Aar efter, kan jeg næsten ordret huske hendes Beretning, fordi den gjorde stærkt Indtryk paa mig, og jeg genfortæller den med hendes egne Ord, saaledes som jeg erindrer dem: „Vi havde haft megen Modgang i vort Hjem, Sygdom og økonomiske Bekymringer og Uheld af forskellig Art, vi havde kæmpet for at klare Skærene og holde sammen paa Hjemmet, men vi var kommet ind i større Vanskeligheder, end vi kunde klare, og vi kunde ikke komme igennem, uden vi fik Hjælp, men hvem vilde hjælpe os. Da kom jeg til at tænke paa, at Jens Hvidberg i Hunsballe engang i en snæver Vending havde hjulpet nogle Mennesker jeg kendte, og det slog ned i mig: ham vil jeg spørge. Det kom til mig som en Aabenbaring, og saa vovede jeg det. Jeg skrev til Jens Hvidberg, fortalte ham hvor vi boede, og bad ham om en Samtale, naar hans Vej faldt forbi vort Hjem. Et Par Dage efter var der Brev fra ham, han skrev, han vilde komme næste Dag ved Middagstid. Da Tidspunktet for hans Komme rykkede nær, blev jeg noget nervøs, for hvad var det, jeg havde indladt mig paa, jeg kendte jo kun Jens Hvidberg af Navn, men hvilken Ret havde jeg vovet at lade ham komme, og hvordan skulde jeg faa Mod til at indvie ham i vore Besværligheder og bede ham om Hjælp. Da han næste Dag ved Middagstid nærmede sig vort Hjem, ønskede jeg inderligt; at jeg aldrig havde skrevet til ham, men nu var det gjort, og nu var han ved Døren! Da jeg gik ud for at lukke op tænkte jeg: jeg faar det aldrig sagt; men straks jeg saa ham, indgav han mig en saadan Tillid, at jeg blev rolig, næsten glad. Han spurgte bare: Hvordan kom De i Tanker om at sende Bud efter mig?“ Jeg kunde kun svare, at jeg vidste det ikke, det var en Indskydelse, der var kommen til at staa for mig, at der var ikke andre, jeg kunde gaa til. Hvad vil De mig saa, spurgte han, vil De, jeg skal hjælpe Dem med Penge? Jeg sagde intet, for jeg turde ikke sige noget. Han sad lidt og ventede, saa sagde han: Tal lige ud, De skal ikke være bange, det gaar nok, jeg har hørt, at De er værd at hjælpe! Jeg kunde stadig ikke sige et Ord. Sig mig nu, hvor mange Penge drejer det sig om“, spurgte han? Nej, det kunne jeg ikke sige. „Tal nu rent ud, De maa da nævne en Sum, jeg maa da vide hvor meget det drejer sig om“. Jeg nævnede beløbet, — det var efter mine Begreber

mange Penge. Der var ganske stille i Stuen, og jeg turde ikke se paa ham; men pludselig sagde han, med saadan et godt Smil: „Naa, ikke værre, — det kan da nemt ordnes“. Det var som om Stuen blev lys og god, jeg blev saa let og glad, det var som om en tung Byrde var taget fra mig, og saa sagde jeg til ham: „Jeg tror det er Vorherre selv, der har sendt Dem“. „Ja det tror a ogsaa“, sagde han. Jeg glemmer det aldrig, det er et af de skønneste Minder jeg har ...“

Denne lille Beretning maa tale for sig selv.

Jens Hvidberg holdt meget af *Børn*. Jeg husker tydeligt, at vi besøgte ham og hans Hustru hjemme paa Gaarden „Hunsballe“, vi var inviteret derved for at se Hjemmets Nyanskaffelse. Paa Bordet i den store Stue — der er saa smuk i Sensommerdagens Sollys — sidder en lille Pige, hun har lyst, lyst Haar og klare Øjne, hun rækker sine smaa Arme op mod Jens Hvidberg, og der gaar over hans Ansigt et Lys, et Solstrejf, der tænder Genskin hos os andre, og han løfter Barnet op i sine Arme. Denne lille Pige blev hans store Glæde, han, som ellers ikke bar sine Følelser til Skue, kunde ikke skjule, hvor glad han var, naar hun kom ham imøde. Engang havde han haft sin lille Pige med til Frydenstrand, hvor de begge skulde gennemgaa en Kur, hun skulde rejse hjem, før han var færdig med sine Behandlinger, og han fortalte, at da hun stod i Kupé-vinduet og vinkede, da var det strengt at sige Farvel — ret saa strengt! Det var ikke blot sit eget Barn han var glad for og god imod. Da hans Bror, Kristen Hvidberg, sammen med sin prægtige Hustru, tog Initiativet til at indrette en Feriekoloni ved Limfjorden lige Nord for Struer, støttet af en Kreds af Venner, da var Jens Hvidberg med blandt disse og det var ikke mindst hans Hustru en stor Glæde at være med i det Arbejde. — Der blev sendt Bud efter en Flok smaa Københavnerbørn fra de allermørkeste og tristeste Kvarterer, og gennem en Aarrække tilbragte de en dejlig Tid her, hver Sommerferie samlede de Kræfter og Sundhed og Glæder, saa de solbrændte og rundkindede kunde vende tilbage til de fattige Hjem i de trange Gyder. Det var rørende at se den Forandring, der foregik med disse Smaaabørn — baade fysisk og psykisk. I Ingemanns smukke Sang staar der: „I hver Barnesjæl paa Jord har du lagt en Kærne til en Blomst med himmelsk Flor, herlig som en Stjerne“.

Jeg kunde tænke mig, at der i disse Barnesind i hine Sommerdage er nedlagt saa megen Godhed, at det til sin Tid vil bære Frugt.

Jens Hvidberg elskede *Naturen*, vel især som den udfolder sig omkring Limfjorden, hvor den er allerkønnest. Som Barn og ung har han set Solen danne Guldbro over Fjorden, inden den gik ned bag Rosenkrat. Og da han fik sit Hjem i „Hunsballe“ kunde han nyde de dejlige Solopgange, naar han mod Øst saa sit „Barndomsland“ dukke op af Morgentaagerne. Og saa er Ringen sluttet; thi Sol opstaar og Sol nedgaar, naar den har gjort sin Gerning: Gud give os at skinne saa, som Himmellys, skønt af de smaa“.

★ ★ ★

Men Hvidberg havde ikke blot de nævnte Opgaver men ogsaa sit *Hjem* at leve for og leve med. — Hvor var der skønt og hyggeligt i Stuerne paa Hunsballe! Store og værdifulde Kunstværker havde han efterhaanden samlet. Dejlige Malerier af gode Kunstnere prydede Væggene. Smukke Møbler og kostbare Tæpper, — ja, og saa Blomster og grønne Planter i Overflod! Man glemmer ikke de Stuer, naar man har set dem! Men det bedste for Hvidberg var dog Mennesker! Det var baade ham og Ingeborg en Glæde at slaa Dørene op og samle en Kreds af Mennesker om Sang og Tale! Han havde Aarene igennem virket for, at der skulde gro et rigt folkeligt og kirkeligt Liv frem i hans Hjemsovn Gimsing. Han havde personlig ydet Støtte dertil — ogsaa økonomisk. Derfor var han altid glad ved at Mennesker mødte frem, naar der blev kaldt sammen til noget godt. Og gerne aabnede de Hjemmet paa Hunsballe derfor.

Men ogsaa paa de jævne Hverdage blev der levet rige Stunder i Hunsballes Stuer. Det har de mange unge, som kom til Hunsballe for at lære Landbrug jo allerede aflagt Vidnesbyrd om, men jeg gengiver endnu et Brev fra en helt ung Mand, der var paa Hunsballe det sidste Aar, Jens Hvidberg levede. Det fortæller os baade noget om det daglige Liv og om Hvidbergs dybe Menneskelighed. I disse smaa Glimt fra Hverdagen paa Hunsballe, som baade dette Brev og de foregaaende giver, møder vi Mennesket Jens Hvidberg, som han var i det daglige Liv. Den unge Mand fortæller bl. a. følgende:

Mit første Møde med Jens Hvidberg var, da jeg en Søndag Efter-

middag i Sommeren 1942, sammen med mine Forældre var paa Besøg paa Hunsballe for at blive fæstet som Karl. Den Søndag Eftermiddag blev Indledningen til et indholdsrigt og frugtbart Afsnit af mit Liv og til et lykkeligt Samarbejde med en Mand, en Personlighed, som satte sit Præg paa de Omgivelser han virkede i og de Mennesker han havde omkring sig. Vi blev vist rundt i Mark og Have, og ved Kaffebordet blev der snakket om vort fremtidige Samarbejde. Jens Hvidberg, som ikke kendte mig, spurgte mig ikke meget ud om, hvad jeg kunde. Men jeg husker tydeligt at han spurgte om to Ting: „Kan du malke“ og „kan du synge?“ Det første kunde jeg, det sidste svarede jeg ikke rigtig paa, genert og overrasket som jeg blev. Lad os tage en Prøve, sagde Hvidberg, og saa kaldte han paa Pigen Marianne, og vi sang alle den ene Sang efter den anden efter Højskolesangbogen. Skønt Hvidberg ikke var nogen stor Sanger, elskede han Sang. — Naa, Prøven faldt saa godt ud, at jeg blev fæstet som Trediekarl fra April 1943. — (Hvidberg vilde nemlig have, at den unge Mand, der kun var 16 Aar skulde tage paa Efterskole om Vinteren).

Angaaende Løn blev der ikke truffet nogen bestemt Aftale, men Hvidberg lovede at give mere end der blev forlangt, og hvis han blev tilfreds med ham, skulde han nok skønne derpaa, og det blev en Ordning, siger den unge Mand, som jeg kunne være mere end tjent med. —

Det første Arbejde han kom til var at hakke Roer ude i Frøroemarken. Han undrede sig over, at de skulde hakkes, for der fandtes saa godt som ikke Ukrudt i dem. Men da opdagede han, at det var et Mønsterlandbrug, han var kommen til. Der blev ikke taalt en Ukrudtsspire i Markerne. Og saa fortælles der videre:

Paa Hunsballe gav Arbejdet sin Mand Tilfredshed og Glæde i Sindet. Der var ikke noget forjaget over nogen Ting. Arbejdet var lagt saadan til Rette, at alting kunde naaes, og Hvidberg var ikke bange for at tage det Mandskab, der var Brug for. Mark, Have og Gaard blev holdt i mønstergyldig Orden. —

Søndag Morgen blev Redskabsrum, Brænde- og Vognskur samt alle andre Rum fejjet og Gaardspladsen revet. Og naar vi Kl. 8.30 samledes om Morgenbordet, var det med Indtryk af, at nu var det Søndag og Helligdag med Ro og Fred i Sindet.

Hvidberg indledede Søndagen med at læse et Stykke af Menighedsbladet, og derefter sang vi Morgensang. En af de Sange Hvidberg var særlig glad for, var: „Se nu stiger Solen“ af Jakob Knudsen. Derefter gik Hvidberg med sin Familie i Regelen i Kirke, og skønt han selv var grundtvigsk indstillet, gik han med Glæde ogsaa til Gudstjenester, der vær præget af Indre Mission. —

Selv om jeg havde fri om Søndagen, hastede jeg ikke med at tage i Byen. Man følte sig hjemme paa Hunsballe, og det var noget Jens Hvidberg satte Pris paa. Thi han gjorde selv alt, for at vi Karle og Piger skulde føle os hjemme. Selv om der var Gæster, og det var der tit, saa skulde vi altid spise ved samme Bord og opholde os inde. — Ved Middagsbordet bad Hvidberg hver Dag en kort Bøn.

Det var for os unge meget belærende at lytte til de mange interessante Samtaler Hvidberg havde med de forskellige Gæster. Jeg har aldrig set et Selskab kede sig i Hvidbergs Stuer. Var der ikke andre, der havde noget at sige, saa havde Hvidberg det selv. Han var et meget levende Menneske, fulgte med i alt, hvad der skete ude og hjemme — ikke blot indenfor sit eget Arbejdsfelt, men ogsaa i alle andre Spørgsmaal, der var fremme i Tiden. Men smaalig Snak og nedsættende Bemærkninger om andre Mennesker, taalte han ikke. Der var ren Luft, hvor Jens Hvidberg var.

En stor Del af sin Viden hentede han fra Bøgernes Verden. Det vrimlede med Bøger og Blade i hans Stuer. Og han hjalp os unge til at læse Bøger af vore bedste Forfattere. Een af de sidste Bøger han foreslog mig var: „Lykke-Per“ af Henrik Pontoppidan. „Naar du kan læse den, saa kan du ogsaa faa noget ud af et Højskoleophold“, sagde han. Og han tilbød at hjælpe mig økonomisk, naar jeg vilde paa Højskole.

Hver Aften sang vi Aftensang ja, og andre Sange med og Hvidberg læste ofte et Stykke af Hoff, Vartov. En af hans Yndlingsange var: „Det hørtes sige, da vi fik Fred“ ja, og som Aftensang: „Sig Maanen langsomt hæver“. —

Det sidste halve Aars Tid han levede, kunde vi nok se, hvor det bar hen, men han havde en ukuelig Livsvilje, og kæmpede for Livet, saa længe han kunde. Han led en Del af Søvnløshed, og undertiden blev jeg kaldt op til hans Seng for at læse højt for ham. Det virkede beroligende, sagde han.

En Aften, 14 Dage før han døde, fulgtes jeg med ham til Struer, hvor vi skulde høre Forfatteren Anton Berntsen læse op. Da vi gik hjem i den mørke Oktobraften havde jeg ham under Armen, da han følte, at han gik saa usikkert. Jeg ved ikke, om det var Mørket, der virkede Fortroligheden, men han betroede mig, at han ikke havde følt sig rask i den sidste Tid. „Men“, sagde han „tror du ikke, at Vorherre nok kan gøre os raske, naar vi bér ham om det?“ — Jeg fortalte da, at min Mor, som Hvidberg kendte, da hun havde været paa hans Kontor som ung Pige, at da hun engang havde været meget syg efter en stor Operation, havde jeg bedt inderligt til Gud, om at hun maatte blive rask, — og hun blev det. Og det var, som denne fortrolige Samtale gav ham Fred i Sindet.

Førend jeg rejste fra Hunsballe, November 1944, var jeg oppe i Soveværelset for at sige Farvel til Jens Hvidberg. Han laa da til Sengs. Jeg skulde nu paa Højskole og han ønskede mig alt godt. „Vi mødes jo nok engang igen“ sagde han, men jeg syntes, at jeg kunne læse i hans trætte Øjne, at han ikke selv turde tro, at det blev paa denne Jord.

To Dage efter var han død!

Og saa slutter Brevet med følgende Bekendelse:

Jeg vil altid mindes min Tid paa Hunsballe som et af de rigeste Afsnit af mit Liv og betragte det Hjemliv, som blev levet i Ingeborg og Jens Hvidbergs Stuer, som et Forbillede, der er værd at stræbe frem imod.

Jeg har gengivet dette Brev saa udførligt, fordi det giver et levende og virkeligt Indtryk af Livet paa Hunsballe og af Hvidbergs Personlighed i de sidste Aar, — saadan som det afspejlede sig i en ung Mands Sind. Paa samme Maade vil jeg nu gengive, hvad Inspektør Bramsen, Idagaard, fortæller:

„Jeg var Frøavlselev paa Idagaard i Sommeren 1932; men mit egentlige Kendskab og Samarbejde med Jens Hvidberg begyndte først i Sommeren 1938. Da erfarede jeg, at Stillingen som Bestyrer paa Idagaard blev ledig 1. November, hvorfor jeg ringede til Hvidberg og sagde, at jeg gerne vilde søge Stillingen og tale personligt med ham. „Send De foreløbig Anbefalinger og Ansøgning, saa kan a samtidig se Haandskriften“, var Hvidbergs Svar. Da netop

dette med at skrive altid har været et svagt Punkt hos mig, virkede det ikke videre opmuntrende. Noget stimulerende virkede det senere, da jeg erfarede, at Hvidbergs egen Haandskrift i Grunden mindede om min.

Men jeg fik Pladsen, og saa snart Aftalen var i Orden, sagde Hvidberg: „Det passer mig bedst, at vi siger *Du* til hinanden“. Og der gik ikke lang Tid, før baade min Kone og jeg erfarede, at denne Tillid var et Haandslag til et varigt Samarbejde og Venskab. I Driftens Tilrettelægning deltog Hvidberg ikke meget, men hans Glæde over gode Afgørelser og Forbedringer — samt hans fantastiske Energi virkede altid ansporende paa Omgivelserne.

Hvidberg saa ofte mere paa de smaa Ting, end jeg var vant til. Det var lettere at faa 1.000 Kr. af ham til en virkelig stor og god Sag end 50 Øre til noget unyttigt. Hans enestaaende sunde Livsindstilling var, at ingen maatte uforskyldt lide Nød, men der var heller ingen Grund til, at nogen fik for møj! Ofte praktiserede han den Sætning, at gengælde ondt med godt. Saaledes mindes jeg en Dag, at nogle af Arbejdernes Børn havde raabt „Kælling“ efter en Gæst. Da sagde Hvidberg ved Middagsbordet: Fru Bramsen, vil du i Eftermiddag tage til Byen og købe nogle Billedbøger! Og saa gik Hvidberg og min Kone rundt til Børnene og gav dem hver en pæn Bog. —

Han var meget interesseret i at Eleverne og de unge Piger paa Gaarden fik en god Uddannelse, bl. a., ogsaa at de blev opmuntret til at tage paa Højskole og andre Skoler for voksne unge.

Efter at Hvidberg og Fru Hvidberg i 1941 havde skænket Idagaard til den selvejende Institution „Idagaardfonden“, husker jeg, at Hvidberg en Dag sagde: „A har aldrig haft saa megen Glæde af Idagaard, som nu, hvor hele Overskudet gaar til at hjælpe andre“.

Jeg mindes Hvidbergs Beskedenhed. Naar han kom til Slagelse, satte han ofte sin Kuffert ind paa Højskolehjemmet og kom saa spadserende til Idagaard. Kufferten kunde hentes ved Lejlighed. Saalænge Helbredet tillod det, spiste han helst i Elevstuen. Der skulde ikke gøres noget særligt, fordi han kom. —

Vi saa altid hen til disse Besøg med stor Glæde. Og trods den store Aldersforskel og det, at han var Chefen, saa følte aldrig

nogen Forskel i vort Forhold. Vi var helt paa Talefod med hinanden.

I den sidste Tid var det næsten kun aandelige Spørgsmaal, Hvidberg ønskede at tale om, og jeg har sjælden, eller maaske aldrig, mødt et Menneske, hvor den Verslinie passede: „Grønnes Gud til Ære, gyldnes til Høst“ som her. Avnerne, det værdiløse i Tilværelsen, blæstes bort, kun Interessen for Kernen blev tilbage. Det, som det nu gjaldt om, det var at dø som spiredygtigt Frø, som der staar i en Sang, Hvidberg holdt meget af.

Det kan synes store Ord, men jeg har aldrig mødt et Menneske, der havde sin Kristendom saa lidt i Ord, men saa meget i Handling. Rent bortset fra det praktiske Samarbejde med Hvidberg her, blev han et af de Mennesker, der har faaet størst Betydning for mig som Ven og som Eksempel. Minderne om ham er rige og velsigtede“. —

Ja, saadan kan baade de helt unge og de noget ældre af Hvidbergs Medarbejdere udtrykke deres Taknemmelighed for, at de lærte den Mand at kende. Og maaske virkede han stærkest overfor Mennesker i de sidste Aar ved den fine, stilfærdige, men inderlige Maade, han da tog Livet paa.

Der er nogle Mennesker, som Salmens Ord passer paa:

„Og naar de som Sne er hvide,
finest Frugt ved Vintertide
bære de for Gud!“

Jens Hvidberg var eet af dem.

Da Kræfterne tog af vidste han nok, hvor det bar henad. Men han havde fundet sin faste Ankergrund i den kristne Tro og i det kristne Haab. Fra sin Barndom og Ungdom havde han levet paa Virkelighedens Grund. For ham var Aandens Verden og Aandens Liv ikke noget mindre virkeligt end den materielle Verden, nej, tværtimod. Han var overbevist om, at naar det timelige og materielle gik under, saa vilde det, som er af Aand bestaa. Det havde Livet bekræftet for ham. Han havde oplevet, at Aanden er bedre end Kød og Blod, og at Kristne har kronede Dage.

Han stolede ikke paa sig selv eller sine egne gode Gerninger, men han troede paa, at Gud er god og barmhjertig imod Syndere. Derfor

var han forvisset om, at vi som Kristne gaar en god Fremtid imøde. Det var ikke bare et Ønske, vi gik med, men det var en reel Virkelighed, aabenbaret for os af Gud selv i Jesus Kristus. Naar vort Legeme bliver til Jord, saa vil Gud bevare det personlige Liv, som Han i Daaben har givet os, saafremt vi har Vilje til at leve det her og i Hans Rige. I den kristne Tro havde Hvidberg levet. Med et helt Hjerte havde han været med i Holstebro Frimenighed og siddet under Morten Larsens Prædikestol. Kristendom var for ham ikke et Appendix til Livet, nej, det var en Livsrealitet, ja, det var selve Livet. Og denne Livsrealitet havde været med i alt hans Virke, — i Hverdagens Liv og Gerning som i Højtidens festlige Stunder. Kristendom er ikke noget udenfor os, men er det inderste og virkeligste i det, som vi lever baade i Haandens og Aandens Verden. Det var hans Livssyn.

I Juni 1942 blev Jens Hvidberg meget syg af Tarmslyng og kom paa Sygehuset i Holstebro. Lægerne tilraadede en Operation, men det vilde Hvidberg ikke gaa ind paa. Derimod satte han hele sin Vilje ind paa at komme til Aarhus Kommunehospital, hvor han, trods de smaa Kræfter, gennemgik en meget grundig Undersøgelse. Og det saa nærmest ud til, at Afslutningen paa Livet var nær. Men hans stærke Livsvilje reddede ham endnu en Gang og efter en 4 Maaneders Rekreation paa „Ydons Rekreatiohjem“ i Odder vendte han atter hjem til Hunsballe.

En Oplevelse han havde i denne Periode giver os et dybt Indblik i denne ejendommelige Mands Sjæleliv og i hans personlige Kristendom. Og da det samtidig er en Bekendelse, der kan have Betydning for andre, tror jeg, det er i Hvidbergs Aand, at jeg gengiver et Brev, som nu efter Hvidbergs Død kan staa som et smukt Minde om Dybden i denne ejendommelige Mands rige Liv. Hvidberg skriver den 15. Juni 1942 fra et Rekreatiohophold i Odder følgende:

„I Dag vil jeg, mens det endnu er i frisk Minde nedskrive en Oplevelse fra sidste Fredag Nat. Egentlig burde det vel kaldes en Drøm, men for mig er det mere.

Om Fredagen havde jeg mødt en Sætning, der gav mig en Del at tænke paa og som jeg skrev ned for at faa den præget i Bevidstheden. — Sætningen lød som følger:

„Dersom din Religion ikke gør dig god, mild, blid og overbærende mod dem, som du har med at gøre, saa er den ikke ægte“.

Om Aftenen, da jeg gik i Seng, tog jeg denne Sætning med for ret at tilegne mig den. Jeg følte, jeg havde saa meget at lære der. Paa Baggrund af de Tanker, jeg før Sønnen har gjort mig om Forskellen mellem Synd og Frelse, mener jeg, at Oplevelsen om Natten maa sees. — Skønt jeg paa en Viis er imod det, vil jeg dog nedskrive det, for at der ikke skal ske nogen Erindringsforskydning.

Jeg vaagnede ud paa Natten — eller troede jeg var vaagen — ved at en Mand med et Ansigt, jeg ikke syntes om, strakte sine knoglede Hænder op og sagde: „Skal vi saa gaa!“ Jeg husker endnu den selvopgivende Tone, hvori jeg sagde: „Ja, det skal vi vel“; men endnu bedre husker jeg den højere Røst, hvormed jeg udbrød:

„Jeg vil følge Jesus!“

Manden ved Fodenden forsvandt uden en Lyd, og ud af Taagen, bag ved Fodenden af Sengen, dukkede en Skikkelse frem, som jeg kendte som Jesus, efter de Billeder jeg havde set af ham, men med et saa mildt og blidt Præg over sit Ansigt, som jeg ikke havde set paa noget Billede.

Saa vaagnede jeg“.

At denne Oplevelse for Hvidberg selv kom til at betyde meget, er en given Sag. Men den er tillige et Vidnesbyrd om hans dybe Ansvarsfølelse og hans inderlige, personlige Gudsforhold. Dette Forhold var sandt og ægte.

Han havde levet et personligt Kristenliv saa langt som han huskede tilbage. — I nogle Barndomserindringer fortæller Jens Hvidberg, at han allerede mens han gik i første Klasse i Skolen fik ret stærke religiøse Anfægtelser. Han mener, at det dels skyldtes Læreren, en grundtvigsk Lærer, som han ellers var meget glad for, og dels Paa- virkningen i hans Hjem, hvor Biblen og Andagtsbøger læstes meget og hvor hans Far talte til ham om Helvedes evige Pine. Og ligesom han en Tid kunde ligge vaagen om Natten ved Tanken og Drømme- ne om Eventyrenes Uhyrer, saadan kunde nu de religiøse Fantasier holde ham vaagen. Men han talte ikke om det til nogen, føjer han til. Og saa skriver han: „Jeg fik først Fred, da jeg bad saa inderligt til Vorherre om, at han vilde sørge for, at jeg gik herfra, naar jeg havde det saadan, at jeg kunne komme hjem til Ham; og jeg husker,

at jeg føjede til: ligegyldigt hvad jeg skal gaa igennem! Og kommer jeg bort fra Dig, saa hjælp mig at finde Dig igen".

Og senere hen i Livet havde han en Fornemmelse og en Følelse af, naar det var strenge Dage og han mødte Modgang, at Vorherre huskede hans Barndoms Bøn. Saadan har Hvidberg sikkert ogsaa oplevet det i de sidste Aar, som ikke altid var saa lette at komme igennem for den før saa raske og virksomme Mand. Bønnen og Barne-troen gav ham Fred!

Af Hensyn til Sundheden og den tiltagende Træthedsfornemmelse maatte Jens Hvidberg i de sidste to Aar tage nogle Hvileperioder. Fra et saadant Rekreationsophold skriver han i Maj 1944 fra „Det hvide Hus" i Odder: „Til Pinse regner jeg med at bryde op herfra. Opholdet har hjulpet mig en hel Del — tror jeg da — men det er først, naar jeg har gaaet en Tid hjemme, at jeg rigtig mærker det. Men jeg er glad for de fire stille Maaneder, jeg har haft her. Det har været mig en sjælelig Vederkvægelse og en Hjælp for Legemet". Og saa kom den sidste Sommer, hvor Hvidberg i Stilhed nød at leve og færdes derhjemme paa Hunsballe. Nu havde den før saa travle Mand Tid til at nyde Hjemmelivet med Hustru og Datter, som han begge elskede saa højt. De kunde sammen færdes i Mark og Have, finde en lun Plads i Solen og sidde og tale sammen om al den menneskelige og aandelige Rigdom og Lykke, Livet havde givet dem. Der var saa meget at sige Tak for!

Hen paa Sommeren kaldte Liselund til Augustmødet. Og skønt det kneb med Kræfterne, vilde Hvidberg dog med. Det blev den sidste Rejse til Idagaard og Liselund. Men han glædede sig inderligt ved at færdes paa de gamle kendte og kære Steder. Endnu havde han sin stærke Viljeskraft i Behold.

Og som vi har hørt, kunde han endnu i Oktober gaa fra Hunsballe til Struer for at høre sin Ven, Forfatteren Anton Berntsen, læse op af egne Værker. Men Dagenes Tal var talte. Aftensangens Ord blev til Bøn: Koldt Nattens Vinde sukke, mit Øje vil sig lukke, giv mig, o Gud, din Fred!

Og den Bøn blev hørt. Den 3. November 1944 lukkede Jens Hvidberg sine Øjne og døde med Fred!

Han havde allerede i Sommeren 1942, da han ventede, at Døden var nær, skrevet følgende:

„Jeg har haft et rigt og lykkeligt Manddomsliv i den Gerning som blev mig tildelt. Men jeg siger ogsaa Gud tak for de sidste gode, rolige Aar, som jeg har haft sammen med Ingeborg og Karen her i vort Hjem“.

Lad disse Ord staa som en Selvbekendelse om det Menneskeliv, der var levet.

Et langt og virksomt Levnedsløb var hermed afsluttet. Der havde været Eventyrglans over dette Liv, men det var levet paa Virkelighedens Grund.

Og naar der paa de foregaaende Blade er forsøgt at give en Skildring af denne Mands Liv og Virke, saa skulde det ikke være et Glansbillede, men et sandt og troværdigt Billede af en Mand, der godt kendte sig selv og sine egne Mangler og Begrænsninger, men som ydmygt og ærligt prøvede paa at leve Livet og gøre sin Gerning med Ansvar overfor Gud og Mennesker.

Vi har ønsket, at Livet selv skulde tale gennem Bedriften og Virket, der er øvet og Livet der er levet.

IV.

EFTERMÆLE

*Folk dør, Fæ dør —
ogsaa jeg skal en Gang dø;
men een Ting ved jeg
som aldrig dør:
Dommen over hver en død.*

MINDEORD VED JENS HVIDBERGS DØD

Det er Eftermælet, der aldrig dør. Naar vi selv gaar ind i Døden, saa bliver Dommen over vort Liv og Arbejde tilbage. Det gælder enhver af os, det som Hávamál — det gamle Oldtidskvad — siger. Det gjaldt ogsaa Jens Hvidberg.

Efter sin Sygdom i 1942, blev han aldrig helt rask. Men han fik dog Udsættelse fra den store Rejse endnu et Par Aar. Og det blev en god og rig Tid i det stille, — en Forberedelsestid til det, som han nu vidste ville komme. Han levede i Haabet og Troen paa, at Gud i sin Barmhjertighed vilde lade Livet sejre gennem Døden. Hans Aandsevner var endnu friske. Og han kæmpede og stred for Livet til det sidste. Saa kom der en Maveblødning, og efter et Par Dages Sengeleje sov han stille ind med Fred.

Han havde tidligere — i 1942 — udtalt Ønsket om en Begravelse i Stilhed. Og dette Ønske opfyldte man, saa vidt det var gørligt. Den 9. November stedtes Jens Hvidberg til Hvile paa Gimsing Kirkegaard. Venner havde fyldt Kirken til sidste Plads, og Blomster og Kranse i Efteraarets stærke Farver var sendt til hans Baare som en Hilsen og en Tak. Saadan maatte det være ved den Mands Død, som havde glædet og gavnet saa mange. Det var jo hans Livsmaal og Livslyst at hjælpe Mennesker, gøre dem glade. Pastor Garsdal talte kort udfra Davids Salme 84, om den Velsignelse, Hvidberg havde bragt til mange. Han var selv velsignet og blev til Velsignelse for de Mennesker, han mødte paa sin Vej eller paa anden Maade kom i Berøring med. —

Efter hans Død blev der skrevet mange gode og sande Mindeord. Her skal gengives enkelte Uddrag af disse Mindeartikler. Saaledes læser vi i Struer og Holstebro Dagblad:

Jens Hvidberg var ofte syg i de sidste Aar, men ind imellem Syg-

domsperioderne virkede han lige saa frisk og levende som tidligere. Han bevarede sine Interesser og sin friske, intelligente Modtagelighed til det sidste. For kun 14 Dage siden gik han fra Hunsballe ind til Struer for at høre Anton Berntsen holde Foredrag og læse op. Det var en ukuelig Livsvilje, der holdt den lille, spinkle Mand oppe, indtil han i Gaar segnede om i en Alder af godt 76½ Aar.

Ved Jens Hvidbergs Død har ikke alene Egnen her, men vort Land mistet en af sine betydelige Mænd, en Mand, som har skabt umaalelige Værdier til Gavn for det danske Landbrug og dermed for vort Fædreland. Hans Liv var et Eventyr, men ikke et Aladdin-Eventyr, for det var Vilje, Arbejdsomhed og Nøjsomhed, der i Forening med usædvanlige Evner skabte dette Eventyr.

Udgaet fra et lille, beskedent Hjem i Lem i Salling delte Jens Hvidberg Smaakaarsfolks Lod og kom tidligt ud at tjene, men en god aandelig Udrustning havde han fra sit Hjem, og en fast Vilje ejede han, saa han allerede i sin tidligste Ungdom satte sig store Maal, og han naaede mere, end han foresatte sig.

En ejendommelig og stærk Personlighed var Jens Hvidberg, og der var ofte Bud efter ham til offentlige Hverv, men han søgte at undgaa dem. Han slap dog ikke for i nogle Aar at være Formand for Ringkøbing Amts samvirkende Landboforeningers Planteavlsudvalg, og hans politiske Interesse førte ham en Overgang ind i Bestyrelsen for Vinderupkredsens Venstre. Men ellers var det praktisk og videnskabeligt Arbejde, der fyldte hans Liv, uden at han dog nogensinde lod sig opsluge af Sliddet. Han havde altid Tid til at bevare en fast Tilknytning til det grundtvigske Menighedsliv, som det formede sig i Holstebro Frimenighed, og han var i mange Aar en trofast Deltager i Liselund-Møderne. I det hele taget var hans Liv og Færd præget af stærk og ægte Religiøsitet.

Som Anerkendelse for sit betydningsfulde Arbejde fik Jens Hvidberg for mange Aar siden tildelt Det kgl. Landhusholdningsselskabs store Sølvbæger, og han var Ridder af Dannebrog.

Og i Skive Folkeblad skriver Konsulent Tovborg Jensen:

Med Jens Hvidberg er en af dansk Landbrugs særegent dygtige Mænd gaaet bort. Hans Indsats paa Planteavlens Omraade har været meget betydelig. Paa det Felt, hvor han kom til at virke, var hans Evner store, og i Forbindelse med Energi og Dygtighed skabte de

Familien paa Hunsballe

*Interior fra Hunsballe
paa Jens Hvidbergs 70-Aarsdag*

*Mindestenene i Idagaard og Hunsballes Haver
Relief ved Kunstneren, Billedhugger Axel Poulsen*

Jens Hvidbergs Hvilested paa Gimsing Kirkegaard

hans Sukces og hans store Indsats paa Frøavlens og Planteforædlingens Omraade.

Efter at Tovborg Jensen har nævnt alle de praktiske Virksomheder, Hvidberg havde arbejdet med, fortsætter han:

Og hvad alt dette senere er blevet til, ved Flertallet af danske Landmænd Besked om. De mange fortrinlige Pajbjerg Stammer, først og fremmest i Bederoerne, hvor i de senere Aar de højprocentige Pajbjerg Korsroer i særlig Grad har fundet Anvendelse og er blevet paaskønnet indenfor Landbruget, er et Vidnesbyrd herom. Og hertil kommer mange andre gode Stammer i saavel Græs som Kløver og Kornsorter, som skyldes Pajbjerg Fondens Virksomhed som i Dag er, hvad Planteforædlingen angaar, samlet paa den store Mønstersøgsgaard ved Børkop.

Jens Hvidberg er død, men den store Virksomhed, som han skabte paa Frøavlens og Planteforædlingens Omraade i Danmark vil leve.

Jens Hvidberg var med til, ikke blot at føre Bevis for, at dansk Landbrug kan avle sit Frø selv og tiltrække nye, gode Stammer indenfor Kulturplanterne — nej, han var tillige med til, gennem et langt og virksomt Liv at føre disse for dansk Landbrug saa betydelige Fremskridt ud til hvert et Sted til Gavn og Lykke for Danmark. Derfor vil danske Landmænd ære hans Minde.

Direktør M. Bjerre, Skive Markfrøkontor, skriver i samme Blad:

En af Frøavlens og Frøforædlingens Pionerer er gaaet bort, en af dem, der har sat de dybeste Spor i Udviklingen. Navnene „Pajbjerg“ og „Hunsballe“ er nu kendt som Stammenavne for Roefrø m. m. over det ganske Land og langt udenfor Landets Grænser, ligesom de har givet Navn til det store A/S Frøavlscentret „Hunsballe“ („Pajbjerg“) Holstebro.

Jens Hvidberg havde et usædvanligt skarpt Blik for det væsentlige, saavel i Forædlingsarbejdet som Frøavlens og ikke mindst i den forretningsmæssige Udnyttelse deraf, saa hans Arbejde bar rig Frugt. Hans egne Fordringer til Livets materielle Goder var derimod beskedne. Hans Stræben gik ud paa at skabe Virksomheder, der frem i Tiden kunde virke til Gavn for det danske Folk. Og det lykkedes i fuldt Maal.

Efter den første Verdenskrig grundlagdes saaledes Forædlingsvirksomheden „Pajbjergfonden“ ved Børkop som en selvejende In-

stitution, der allerede har haft stor Betydning for det danske Landbrug ved de forædlede Stammer af forskellige Kulturplanter, der er udgaet derfra. For nogle Aar siden blev Herregaarden „Idagaard“ ved Slagelse gjort til en selvejende Institution til Støtte for forskellige kulturelle Formaal. Ogsaa Frøfirmaet i Holstebro, Frøavlscen-tret Hunsballe („Pajbjerg“) A/S er i Realiteten at betragte som en selvejende Institution, idet Aktierne kun maa give 6 pCt. Udbytte og heller ikke paa anden Maade kan nyde Fordele.

Ogsaa nationale og kirkelige Spørgsmaal havde hans dybe Interesse og kunne paaregne hans Støtte, men helst i det skjulte, og det samme var Tilfældet med de mange forskellige Formaal og Personer, der søgte hans Støtte og ofte fik den, naar han fandt, at Støtte kunde blive en virkelig Hjælp. Erhvervede Midler var for ham betroet Gods, hvis Forvaltning han skulde staa til Regnskab for.

I en lang Aarrække var „Pajbjerg“ og senere „Hunsballe“ søgte Læresteder i Frøavl, og da Jens Hvidberg altid tog aktiv Del i Arbejdet og beredvilligt meddelte af sin rige Erfaring og Viden, har han ogsaa derigennem øvet den største Indflydelse, og mange af hans tidligere Elever, der nu sidder rundt omkring i Landet som selvstændige Frøavlere, vil være ham den største Tak skyldig.

Var Jens Hvidberg stor som Forædler og Frøavlere, var han ikke mindre agtet og respekteret som Frøhandler. Der stod Respekt om hans Navn for hans klare Fremsynethed og uangribelige Redelighed og det baade blandt Avlere og Frøhandlere, og i begge Lejre vil til sene Tider hans Navn mindes med Tak og Ære for hans Indsats til Fremme og Højnelse af dansk Frøavl og Frøhandel.

Endelig gengiver vi ogsaa fra Skive Folkeblad et Uddrag af, hvad en af Hvidbergs gamle Elever, Chr. Madsen, Lem, skriver.

Jeg var Elev hos Jens Hvidberg dels paa Pajbjerg og dels paa Nyborg Avlsgaard fra 1. November 1900 til 1. November 1902. Naar jeg nu som ældre Mand mindes den Tid, maa jeg erkende, at mit Ophold dér har haft stor Betydning for mig senere. Vi fik Lejlighed til hos Jens Hvidberg at faa Øjet opladt baade for selve Livet og for vor Gerning med Planteverdenen. Det var hos Jens Hvidberg baade et godt Hjem og et godt Lærested for unge Mennesker. Jens Hvidberg var ganske vist kantet og maaske ogsaa noget lunefuldt, jeg tror ikke, han altid saa Resultater af sin Opdragergerning paa vi unge

Mennesker. Jeg mindes saaledes, at vi ikke maatte tale sammen under Arbejdet; det kunde selvfølgelig ikke overholdes blandt saa mange Unge. En Dag kom han i Marken og hørte, at jeg brugte altfor meget Mund, han sagde ikke noget, men tog min Hakke og gav mig en særlig Undervisning i Brugen af den i alle mine Kammeraters Paa-syn, men det var ikke det eneste: de følgende 8 Dage blev jeg sat til et ganske ligegyldigt og værdiløst Arbejde med at ryste Senegræs op iblandt Lætræerne i Haven ganske alene, saa kunde jeg jo tale med mig selv, hvis jeg havde Lyst. Det var selvfølgelig en Straffeforanstaltning. At den ikke har sat varigt Spor paa mig, vil de fleste vist desværre erkende. Ja, det var et af Minderne blandt mange, men det gode ved Jens Hvidberg var, at han vilde lære vi unge Mennesker noget og samtidig lære os en god Skik. Der var samtidig Aandsliv hos Jens Hvidberg. Han var Medlem af Holstebro Valgmenighed, og Livet paa Pajbjerg var den Gang meget præget heraf. Morten Larsen kom der ofte og var sammen med os alle om Aftenen.

Min Forbindelse med Jens Hvidberg siden har været meget spredt og i de senere Aar helt glippet. Omkring Aarhundredskiftet var han jo allerede slaet igennem med Tiltrækning af gode yderige Roestammer. Inden for dansk Landbrug er det ikke for meget at sige, at han har været banebrydende paa dette Omraade.

Enhver nogenlunde oplyst Landmand kender i Dag Betydningen af, at Saasæden, det være sig Roer, Korn, Græs- eller Kløverfrø, er af gode anerkendte Stammer. At vi i Dag har disse Stammer, har Jens Hvidberg været Banebryderen og Pioneren for. Han har gavnet det danske Landbrug for utallige Millioner Kroner. Danske Landbrugere vil holde hans Minde højt i Ære.

Højskoleforstander Fred. Nørsgaard, Antvorskov, skrev bl. a. følgende i Sorø Amtstidende:

Frøavler Jens Hvidberg døde i Gaar ved Middagstid i sit Hjem i Hunsballe ved Struer. For hans nærmeste og for hans Venner kommer Dødsfaldet ikke helt uventet. Hans Helbred var i de sidste Aar skrøbeligt, og i den sidste Tid var det tydeligt, at det kunde bære mod Døden. Men for nogle faa Maaneder siden var han dog saa rask, at han sammen med sin Hustru kunde tage en Rejse til Sjælland. Han boede nogle Uger paa Idagaard, deltog i Augustmødet paa Liselund og besøgte Venner og Kendinge.

Hvidbergs Livsbane har noget af Eventyrets Glans over sig. Han var runden af fattige Kaar, men med stor Dygtighed og sejt jydsk Udholdenhed sled han sig frem til at blive Skaber af store landsomfattende Virksomheder, hans Land og Stand til Gavn, ham selv til Velstand og Ære.

Tidligt fandt Jens Hvidberg sit Felt inden for Landbruget. Han blev Frøavler, og det endda i den store Stil. Han havde Evnen til at finde nye Veje, og han saa, hvad andre ikke kunde faa Øje paa. Allerede i 1894 fik han ved Gartneriforeningens store Udstilling i Tivoli den store Broncemedaille for Rodfrugter og Frø.

Men der er en anden Side af Hvidbergs Tilværelse, som ikke maa glemmes. De Oplevelser, han havde i sin Ungdom, blegnede ikke under Dagens travle Arbejde. Han var trofast mod sin Ungdoms Idealer. Han deltog med Glæde og modtageligt Sind i kirkelige og folkelige Møder, og han vidste, at den, der har faaet betroet meget jordisk Gods, ikke alene kan takke sig selv derfor. Han skulde forvalte de Guds Gaver han havde faaet paa rette Maade, og han vidste, at Velstand forpligter.

Paa sin Egn havde Hvidberg mange Tillidshverv, som vidner om hans Standfællers Tillid. Han takkede Gud for Livet, og han lagde ogsaa i den sidste Tid trygt alt i Guds Haand. Han vilde vel selv indrømme, at han havde haft Medbør, men hverken Medbør eller Velstand kunde berøve ham hans Jævnhed i Færd og Levevis. Der er mange, der takker ham for godt Venskab, og endnu flere, der takker ham for god Hjælp i trange Tider.

Og endelig gengiver jeg et Uddrag af, hvad Sognepræst Meldgaard, Odder, skrev i Odder Dagblad:

Jens Hvidberg havde nogle af de bedste og stærkeste Egenskaber, vort Folk ejer. Dygtighed, Udholdenhed, Retsindighed, Virkelighedssans forenet med stor Godhed overfor Mennesker. Han var en levende, aandelig Mand og fast forankret i den kristne Tro. Han var Hverdagens Mand, præget af Arbejdets Adel, han var Jordan tro, men Evighedens Lys laa over det altsammen. Han havde en dyb Forstaaelse af, at alt det, et Menneske ejer, er betroet Gods, derfor er man ogsaa forpligtet overfor sin Næste. For en Del Aar siden stiftede han Pajbjergfonden, hvis Indtægter baade støtter Forædlingsarbejdet, men ogsaa andre Formaal. For nogle Aar siden stiftedes

Idagaardfonden. Indtægterne heraf gaar til sociale, kirkelige og nationale Formaal. Alle ærede Jens Hvidberg og mange har nydt godt af hans store Hjælpsomhed. Det var altid berigende at tale med Jens Hvidberg, han havde en egen Evne til at se det sande, det ægte, det virkelige i alle Ting.

Jeg vil altid mindes den Samtale, jeg havde med ham ved en bestemt Lejlighed, hvor vi talte om Tidens og Døgnet's Spørgsmaal, om Kirkens og Skolens Gerning. Det fremgik klart, hvad jeg godt vidste, at de kirkelige Retningers Meningsforskel ikke havde afgørende Betydning for ham. Han var ude over Partigængeriet, men forstod det gode og lødige, hvor det var. De hastigt opkomne og faldende Stemninger i Folkets nationale Liv er ikke det samme som Folkets egentlige nationale Kraft. Da han var gaaet her fra Præstegaarden, maatte jeg tænke: Kun den, der er frigjort fra Tidsaanden, er virkelig frigjort.

Men ogsaa i mange andre Blade f. Eks. Højskolebladet, Menighedsbladet, Dansk Ungdom o. s. v. vil man finde smukke og gode Mindeartikler. —

Som et praktisk Udslag af Trangen til at hædre Hvidbergs Minde, maa det ogsaa sees, at A/S Frøavlscentret Hunsballe, Holstebro, skænkede 10.000 Kr. til et Værelse paa Landbohøjskolens Kollegium. Dette Værelse bærer Jens Hvidbergs Navn, og skal fortrinsvis forbeholdes en Landbrugsstuderende, der har Planteforædling som Speciale.

Saaledes blev da Hvidbergs Eftermæle en *Tak* for, hvad der var givet det danske Folk gennem hans Liv og Arbejde. Og samtidig en Forpligtelse til at videreføre hans Gerning. Og saa slutter vi dette Afsnit, hvor vi har sænket Flaget ved Hvidbergs Baare, med et Digt af Amtsskolekonsulent, Lærer J. Søborg i Gimsing, der i mange Aar var en af Hvidbergs nære Venner og Medarbejdere i det kirkelige og folkelige Arbejde hjemme i Sognet:

VED JENS HVIDBERGS DØD

Solen stiger og maler lyst
i Lunde, Bakker og Dale,
Limfjordsbølger mod kruset Kyst
fører en ensom Tale.

Vinden fløjter om Husets Gavl,
Marker spættes i Tavl ved Tavl,
og Hylden dufter i Haver.

Her i det skønne danske Land
kom du som spæd til Verden,
her var du Barn og Ung og Mand,
flittig i al din Færden.
Ædel Dyrker af Danmarks Jord,
ét med de bedste Frø, der gror
og blomstrer paa Danmarks Ager.

Høvding blev du for Bondens Hær,
førte den frem med Styrke.
Vilje og Viden, men Flid især
lærte dig Danmark at dyrke.
Sæden var stedse af bedste Art,
stadig forædlet — dit Maal var klart:
Sligt, som man saar, vil man høste.

Øjet aabent for Liv og Aand
i Skole, Hjem og i Kirke,
følende stærkt, at Aand og Haand
forenes i bedste Virke.
Levende i din Barnetro
bygged' fra Jord du Himmelbro
op til de tavse Stjerner.

Ydmyg du var som faa paa Jord,
Jeg'et blev holdt tilbage,
netop derfor var du saa stor
ogsaa i Medgangs Dage.
Tro paa det bedste gjorde dig stærk,
selv forædlet af ædelt Værk
fik du et vældigt Virke.

Mens det grønnes ved Eng og Fjord
under de danske Sange
stadig blomstrer dit Værk og gror
over de danske Vange.
Du deler Lod med de bedste Frø,
for ret at leve maa først de dø,
men grønnes igen over Mulde.

★ ★ ★

NAAR MENNESKER TIE, SKAL STENENE TALE

Jens Hvidbergs Navn lever fremdeles i hans Gerning. Men nogle Aar efter hans Død fremkom der indenfor de Virksomheder, som han havde skabt, et stærkt Ønske om at rejse et synligt Minde for ham. Og da Tanken var udkastet blev det til *to Mindestene*: een i Idagaards Have og een i Hunsballes Have ved Struer. Begge Steder havde Hvidberg haft sit Hjem og sit Virke. Længst og mest paa Hunsballe.

Det var Jylland og Sjælland, der rakte hinanden Haand og satte disse Mindestene, der skal tale, naar vore Tunger tie. —

Mindestenen i Idagaards Have

Idagaardfondens Bestyrelse med dens Formand Kr. Troelsen, Guldagergaard, i Spidsen, tog Initiativet. Man fandt en meget smuk Sten, der egnede sig til Formaålet, nede paa Enø, ved Karrebæksminde. Og Ejeren, Diakon Hansen, var saa velvillig at skænke den til Idagaardfonden.

Med store Anstrengelser blev den hentet op fra Strandkanten og transporteret til Idagaards Have. — Den kendte og meget betydelige, og ansete Billedhugger Axel Poulsen, Medlem af Akademiraadet i København, formede et Portræt af Hvidberg, der som et Bronce-relief er sat ind paa den store Natursten. Og under Billedet staar:

JENS HVIDBERG

13-5-1868 . 3-11-1944

Frøavler Planteforædler
Stiftede Idagaardfonden

Minde om en Mand der levede Gud til Ære
— sit Fædreland til Nytte

Den 13. August 1947 blev Stenen afsløret ved en Mindefest i Idagaards smukke Have, hvor den har faaet en god Plads i de gamle Bøgetræers Skygge. Der var mødt en stor Skare af Hvidbergs Venner og Medarbejdere baade fra Sjælland og Jylland, og ved et Mindesamvær efter Afsløringen blev der talt af mange om den store Betydning Hvidbergs Gerning havde haft for dansk Landbrug. Men ogsaa hans menneskelige Egenskaber og Ejendommelighed blev fremhævet.

Ved selve Afsløringen af Stenen talte Frøavler Kr. Troelsen og Pastor N. P. Nielsen. Vi giver her Talerne efter Manuskript.

Frøavler Kr. Troelsens Tale:

Vi er meget taknemlige for, at vi har faaet Lov at rejse denne Mindesten for Jens Hvidberg, og at den kom til at staa her i Idagaards Have, den Have han holdt saa meget af.

Egentlig behøvede vi ikke at rejse nogen Mindesten for Hvidberg. Han har i sit Arbejde sat sig selv Minder nok, Minder som vil blive staaende mange Slægtled frem i Tiden.

Og alle vi, som kendte ham, har stærke personlige Minder om ham, som vi altid vil huske. Jeg vil nævne noget af det, der bliver staaende, naar det, vi andre husker, er glemmt.

For 27 Aar siden oprettede Hvidberg Pajbjergfonden, der under en selvstændig Ledelse skulde arbejde med Planteforædling efter de nyeste videnskabelige Principper. Pajbjergfonden ejer nu forskellige Gaarde i Jylland, og der er derfra udgaaet en Række fremragende Stammer af de Kulturplanter, man arbejder med her i Landet. Stammer, som for fleres Vedkommende er kendt langt ud over Landets Grænser, og som har hævet Udbyttet af de danske Jorder med Millionbeløb.

Jens Hvidberg havde den Glæde selv at se disse smukke Resultater før sin Død, og jeg ved, at det var ham en stor Opmuntring, at se sit Arbejde ført videre paa den Maade, og at Resultaterne af denne Indsats blev saa tilfredsstillende.

Nogle Aar senere omdannede han sin Frøforretning i Holstebro til et Aktieselskab. Da Aktiekapitalen er meget lille og med begrænset Udbytte, gaar det meste af Selskabets Overskud til Avlerne,

og det er Selskabets Avlerc, der høster det største Udbytte af Forretningen.

I 1941 stiftede Jens Hvidberg „Idagaardfonden“, og han skænkede da Idagaard bort til kirkelige og almene Formaal. Det var en stor Gave. Idagaard staa i Dag som en gældfri Ejendom, af stor Værdi, og giver gode Indtægter. Gennem de vanskelige Krigsaar, hvor Nøden særlig i de store Byer har været mærkbar, er der ofret betydelige Beløb fra Idagaardfonden til Lindring og Hjælp.

Jens Hvidberg var flere Aar før sin Død traadt ud af Ledelsen af de Selskaber, han havde stiftet. Men i Idagaardfondens Bestyrelse blev han, og det var ham en stor Glæde, de sidste Aar han levede, at være med til at dele ud af Fondens Midler.

Det er stærke, blivende Minder Jens Hvidberg har sat sig gennem disse Virksomheder. Minder, der vil blive staaende til Gavn for kommende Slægter.

Jeg vil haabe og ønske, at de, der kommer til at føre disse Virksomheder videre, vil faa Lykke til at gøre det i den samme uselviske Aand, hvori de er stiftede.

Ligeledes er det mit Haab, at der maa blive værnet om denne Mindesten, vi her har rejst i Idagaards Have, saa den langt frem i Tiden maa staa til Minde om en Mand, der levede og virkede, Gud til Ære, sit Fædreland til Nytte.

EN ADELSMAND I BONDEKOFTE

*Tale ved Afsløringen af Mindestenen for Jens Hvidberg
i Idagaards Have af Sognepræst N. P. Nielsen, Højer.*

Den Mand, hvis Mindesten vi nu har sat i denne Have, var *en dansk* Bonde. Og han gav i sit Liv og i sit Virke Udtryk for det bedste, som danske Bønder har i Eje. Hans Personlighed, som hans Arbejde kan staa som et lysende Eksempel for kommende Slægter. Jens Hvidberg har gennem sit personlige Liv og sin Indsats været med til at bære og bygge det Danmark, vi alle elsker, og som vi tror og haaber skal staa, mens Bølgerne rulle!

Han var *en dygtig Landmand*, der følte Ansvaret ved at være betroet et Stykke af vort Fædrelands Jord. Den Jord, som han havde Myndighed over, den skulde dyrkes paa den allerbedste Maade, saa

at den ikke blot gav sin Dyrker, men det danske Folk og Samfund rige Gaver. Han begyndte med nogle faa Tdr. Land, men da han lukkede sine Øjne, havde han Raadighed over flere Hundrede Tdr. Land. Saadan voksede det under hans flittige Hænders Arbejde. Fuld af Energi og Virketrang var Jens Hvidberg Livet igennem, og han brugte alle sine rige Evner og alle sine Kræfter i Livets Tjeneste. Thi tjene Livet, tjene Mennesker, tjene vort Folk, det var ham en Hjertesag og Viljesag. Det er Grundakkorden i hans Liv og Virke: at tjene.

Hverdagen var en Tjeneste fra tidlig Morgen til sildig Aften. Tiden skulde udnyttes, ikke spildes eller drives bort. Jeg husker, vi en Gang skulde have en Forhandling med Morten Larsen under et Møde paa Liselund angaaende Liselundbogen. „Lad os nu skrive nogle Punkter op“, sagde Hvidberg, „før vi gaar ind til Forhandlingen“. Det blev vist til 7 Punkter. Hvidberg forelagde Sagen, og efter en 2—3 Minutters Forløb var alt i Orden. „Saa siger vi Tak“. sagde Hvidberg og rejste sig. „Det var i en gruelig Fart, vi blev færdig med det“, sagde Morten Larsen lidt forundret. „Ja“, svarede Hvidberg, „man skal ikke spille andre Menneskers Tid“. „Det kan I have Ret i“, svarede Morten Larsen, „men det er der ellers int' mange, der tænker paa“. Jens Hvidberg tænkte paa det, han ønskede ikke at spille hverken sin egen eller andres Tid med unødigt Snak. Derfor fik han ogsaa saa meget udrettet. Hvor han var, dér skete der noget. Hans Energi og Viljestyrke, som hans hjertevarme Sind, gav sig Udtryk i Handling og Arbejde. Han var ikke en Mand af mange Ord, men der var Indhold i Ordene, for der stod en Mand bag ved dem. —

Hans Arbejde havde et højere Sigte, et større Maal end det at give økonomisk Udbytte. *Det* krævede han ogsaa. Der skulde blive Overskud i de Bedrifter og Virksomheder, som han satte i Gang og viede sine Kræfter, men Overskudet skulde tjene til at løse andre Opgaver med: menneskelige, folkelige og kristelige Opgaver. Overskudet var et Udtryk for at Arbejdet bar Frugt. Derfor var der en dyb og rig Glæde i ethvert sundt og nyttigt Arbejde, som tjente til Menneskehedens Gavn og Gode. Arbejde og Glæde, som Frihed og Ansvar, Kærlighed og Pligt hørte, efter Jens Hvidbergs Livssyn, sammen. *Kun* naar vi yder vort bedste, kan vi vente at faa Velsignelse ind over vort Liv og Gerning.

Dette Livssyn hørte sammen med hans kristne Tro. Han saa paa Arbejdets Frugter — ogsaa paa de Frugter, som Danmarks Jord gav sine Dyrkere, som en Gave fra Himlen.

„Lidt kun det baader, at Mennesker Ageren pløje, lyses Velsignelsen ikke med Ild fra det høje“ —

Han vidste, at Sæden forgæves er lagt, hvis Gud ikke vil vande, lade Solen skinne og Regnen falde. —

Det havde Livet lært ham. Og Jens Hvidberg var et Virkeligheds-menneske, han var paa een Gang Realist og Idéalist. Han havde dyb Sans og Respekt for Virkeligheden baade i Haandens og Aandens Verden. Intet Menneske kan klare Livet ved sin egen Kraft eller Dygtighed. Skal vort Liv og vort Arbejde lykkes, saa maa vi have Gud med i det. Saadan var hans Tanke.

Derfor gav denne travle, virksomme Mand sig ogsaa Tid til at leve for mere end det, der hører *Jorden* til. Vel vidste han, at det betød meget for Mennesker at have gode, sunde økonomiske og sociale Kaar at leve under, derfor var han saa ivrig i sit Arbejde for at naa frem til de mest yderige Stammer paa Planteavlens Omraade, vort Landbrugs Økonomi skulde bedres for Arbejdere som for Arbejdsgivere, det tjente til Fremgang for hele vort Folk, — men han vidste ogsaa, at alle de ydre tekniske, landøkonomiske, industrielle og materielle Fremskridt var ikke alt i Tilværelsen. Der var en anden Side i Livet, vi ikke maatte glemme eller lukke vore Øjne i for. Thi et Menneske lever ikke af Brød alene. Det mærkede han i sit eget Sind og Hjerte. Fra sit Barndomshjem — Husmandshjemmet deroppe i Salling — havde han faaet en god Arv. Ikke Penge, — dem maatte han selv tjene fra han var en 10 Aars Dreng, — men en Livsindstilling, der førte frem til de rigeste Værdier. Tidligt fornå han i sin Sjæl en Længsel og Higen mod Aandens og Evighedens Verden. Han vilde leve sit Liv under Evighedens Synspunkt og vide Horisont. Som ung søgte han til Testrup Højskole, — senere i to Vintre til Askov — og her mødte han det Liv og den Livsoplysning, som blev ham til Gavn og Glæde gennem hele hans Livsfærd. En københavnsk Frøhandler hilste ham en Gang med de Ord: „Naa det er Dem, der avler Frø om Sommeren og tager paa Højskole om Vinteren. Tror De det gaar?“ Jo, det mente Hvidberg nok! Med sin dybe Sans for Virkelighedens Realiteter, baade i

den synlige ydre og den usynlige indre Verden, forstod Hvidberg, at det mest betydningsfulde for et Menneske er at leve det Liv, som har Forbindelse med Gud, det evige Liv. I det Skæringspunkt, hvor Livets ydre Opgaver og dets indre Krav mødtes, der stod Jens Hvidberg. Derfor var der Spænding i hans Liv. Han blev aldrig færdig, men var altid paa Vej. Der var Uro i hans Sind og Sjæl, men en Uro — som S. Kierkegaard siger — i Retning af Inderlighed. Han havde ikke Raad til at undvære den Side af Tilværelsen, som giver vort personlige Menneskeliv sit rigeste Indhold: det folkelige og religiøse Aandsliv.

Og her maa jeg nævne, at i mange Aar var *Liselund* den Oase, som vederkvægede hans Sjæl fra Aar til Aar.

Her mødtes vi og blev Venner for Livet! Og det var over Liselund, at Vejen gik til Idagaard. Jeg var med Hvidberg, da denne Gaard blev købt. Hvad vilde han med den? Naturligvis dyrke Frø, drive Mønsterlandbrug? Men han vilde mere end det. Han vilde have en Boplads nær Højskolen og nær ved Liselund. Han vilde være de Steder nær, hvor Livskilderne springer rigest frem, saa han kunde læske sin tørstende Sjæl ved de levende Vande.

Og saa vilde han, at Idagaards Drift, sammen med Pajbjergfondens Arbejde og Hunsballes Virksomhed skulde være med til at fremme det danske Landbrugs Interesser; men ogsaa folkelige og menneskelige Formaal, som det hedder i Idagaardfondens Vedtægter: der skal tages Sigte paa at hjælpe dem, der har haardest Brug derfor.

Ja, saadan var Jens Hvidberg! Han tænkte altid mest paa dem, der trængte haardest; dér hvor Nøden var størst, vilde han være nær for at hjælpe. Og han vilde, at Hjælpen skulde ydes paa en personlig Maade gennem en personlig Indsats. Han vilde sætte Mennesker i Gang ved at dele med dem af de rige Gaver, han selv havde faaet i Livet. Og han havde en forunderlig Evne til at drage andre med ind i baade det praktiske og det ideelle Arbejde, som han selv levede og aandede i. Aldrig blev han træt af at prise sine gode Medarbejdere Livet igennem. Og trofast var han mod sine Venner.

Nu vil vi være trofaste mod hans Minde; og saa længe vi kan tale, vil vi nævne denne Mands Navn med Taknemlighed, og vi

vil ære hans Minde. Det skal leve og virke iblandt os, men naar vore Tunger tie, saa skal denne Sten tale om en Mand, der levede og virkede Gud til Ære, vor Fædreland og vort Folk til Velsignelse! En Mand, hvis flittige Hænder samlede og gav!

Ja, Gud velsigne Jens Hvidbergs Minde! Han var en Adelsmand i Bondekofte!

★ ★ ★

Mindestenen i Hunsballes Have

Men det var ikke blot paa Sjælland man følte Trang til at rejse en Mindesten for Jens Hvidberg. Hjemme i Jylland skulde han heller ikke glemmes. Og paa hans 81 Aars Fødselsdag, den 13. Maj 1949 blev der sat en Mindesten i Hunsballes Have af „A-S Frøavlscenret Hunsballe“, Holstebro. Og det vil sige af hele den Befolkning, de mange Frøavlere, som Hvidberg gennem hele sit Liv havde levet og arbejdet sammen med. Et Par Hundrede Mennesker var samlet ved Mindestens-Afsløringen, og

*Formanden for A/S Hunsballe, Gaardejer Chr. Ausum, Hjerm,
holdt følgende Tale:*

„Det er i Dag 81 Aar siden Jens Hvidberg blev født. Da der var mange Børn i Hjemmet, blev han tidlig sendt ud at tjene som Hyrdedreng; som Tidens Skik *da* var. Det blev dog ikke Dyrene, der fik hans Interesse, men derimod Planteavlen, idet han uddannede sig som Gartner og Frøavler. Og da han efter endt Uddannelse fik Plads som Gartner paa Quistrup, begyndte han her 1893 i Samarbejde med Godsejer Olufsen Frøavl og Rodfrugtsfrø paa et mindre Areal; der dog hurtigt voksede til et større, da det viste sig at være en god Forretning for begge Parter. Og allerede i 1894 udstillede Hvidberg Have- og Rodfrugtsprodukter (og Frø) paa den store Planteavlsudstilling i København, hvor hans Produkter fik den højeste Anerkendelse. (Selv tilkendtes han den store Bronzemedaille).

Men snart fik han Lyst til at blive mere selvstændig, og købte saa Lille Ravnholt i Eising, og nogle Aar senere Pajbjerg i Borbjerg.

Hvidberg havde hele Tiden arbejdet med Forbedring og Forædling af forskellige Rodfrugter og hans sikre Blik for Roetyper, sammen med hans usædvanlige Evner som Forædler, bevirkede da ogsaa,

at de Roestammer han indsendte til Afprøvning ved Statens Forsøg kom i I Klasse under Navn af „Pajbjerg Stammer“. I 1906 solgte han imidlertid „Pajbjerg“ og flyttede her til Hunsballe, hvor han fandt sit blivende Sted. Og herudfra tog hans Virksomhed som Planteforædler, Frøavler og Frøhandler det vældige Opsving, som vi alle blev Vidner til.

Efterhaanden som hans mange forskellige Frøstammer blev anerkendte, kunde han sælge meget mere Frø, end han selv kunde avle, hvorfor han begyndte at tage Frø i Avl paa Kontrakt hos andre Landmænd. Og dette medførte igen, at han maatte bygge Pakhuse, Rensnings- og Tørreanlæg her ved Hunsballe, og senere de store Pakhuse i Holstebro og Slagelse. Samtidig med at Virksomheden voksede saa stærkt ~~og~~ ovedes den til et Aktieselskab under Navn af „Frøavlscntrct Hunsballe“ (Pajbjerg). Og nye I. Kl. Stammer fremkom under Navnet „Hunsballe-Stammer“.

Hvad hans Virksomhed og gode Eksempel har betydet for Egnen her og for dansk Landbrug i det hele taget kan slet ikke opgøres i Penge. At han ogsaa selv tjente mange Penge er en Selvfølge. Men som den store Idealist han var, betød det at tjene Penge ikke meget for ham, ihvertfald ikke mere end at han let kunde frigøre sig for dem. Det saa vi, da han og hans Hustru bortskænkede en meget stor Del af deres Formue til Pajbjergfonden og Idagaardfonden, hvis Midler skulde anvendes til Sikring og Støtte for den Planteforædling, som han havde paabegyndt, og desuden til Støtte for nationale, sociale og kirkelige Formaal.

Han bevarede gennem hele Livet sit medfødte, jævne, beskedne, nøjsomme og ydmyge Væsen. Og har gennem sit Liv og Virke sat sig et Minde, der til sene Tider vil være knyttet til hans Navn. Naar vi alligevel har ønsket at sætte ham et mere haandgribeligt og personligt Minde her paa denne Plet i den skønne Have, som han selv har anlagt, og hvor han selv har plantet hvert eneste Træ og Busk — maaske lige med Undtagelse af den gamle Eg — saa er det, for at kommende Slægter kan se, at det var her han levede og herfra hans mangeartede og velsignelsesrige Virke ovedes; — og for at vise, at vi, der nu staar for Ledelsen af een af hans store Virksomheder paaskønner og værdsætter den Daad, som han saa genialt og trofast har øvet til manges Gavn.

Og naar jeg nu fjerner Dækket, vort skønne Dannebrog, som han elskede saa højt, — som den gode danske Mand han var — saa gør jeg det med dyb Taknemmelighed og dyb Ærbødighed, idet jeg udtaler et: Æret være Jens Hvidbergs Minde!”

Mindestenen er, som den i Idagaards Have, forsynet med et Portræt-Relief i Bronze af Jens Hvidberg, formet af Billedhuggeren Axel Poulsen, København. Indskriften lyder:

JENS HVIDBERG

1868 — 1944

Øjet aabent for Liv og Aand
følende stærkt at Aand og Haand
forenes i bedste Virke.

Efter Afsløringen sang man: „Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord“ og derefter talte Sognets Præst, *Provst Steffensen, Struer*.

Vi gengiver her Talen efter Struer Dagblads Referat.

„Den, der var sammen med Jens Hvidberg kunde ikke undgaa at faa et stærkt Indtryk af en levende Personlighed. Og man kunde have kendt ham gennem lang Tid, før man fik Øjnene op for hele hans Person og Type, saa vidtspændende og saa sammensat var hans Personlighed. Jens Hvidberg var et rigt udrustet Menneske og i stadig Udvikling; han stivnede ikke, men fik Lov til at være aandelig frisk og det præger alle de Omraader, hvor hans Interesser laa. Hans store Arbejde for dansk Frøavl gjorde ham landskendt. Man maatte beundre ham for det Arbejde, han her lagde for Dagen. Han havde Videnskabsmandens Forskertrang og Udholdenhed; men han var ogsaa en stor Idealist. Og der laa i ham et bevidst Ønske om at faa Lov til at være med til at hæve dansk Landbrug op i et højt Niveau. — Paa ham passede Grundtvigs Verslinier:

Med Øjet, som det skabtes himmelvendt,
lysvaagent for alt skønt og stort hernelen,
dog med de dybe Længsler velbekendt,
kun fyldestgjort af Glans fra Evigheden —

Han havde mange og dybtgaaende aandelige Interesser og tabte dem ikke for det materielle. Han var et alvorligt kristent Menneske;

og Højskolen og det grundtvigske Menighedsliv stod han i dyb Gæld til. Men hans aandelige Horisont var saa stor og vidtspændende, at han stod paa den bedste Fod med andre, der havde en anden kirkelig Anskuelse. Han var en Mand, der var værd at have til Ven, og vi staar i stor Taknemmelighedsgæld til ham. Hans redelige Sind, hans varme Hjerte, den Trofasthed, hvormed han levede og kæmpede, hans høje Idealer og hans dybe Kristentro var det, der strømmede os i Møde fra ham. Vi vil ære hans Minde højt! —

Efter Sangen: „Udrundne er de gamle Dage“ samledes man omkring Kaffebordene i Stuerne og i Haven ved den blaa Fjord.

Saa slutter vi denne Skildring af en Mand, hvis Liv synes at være et Eventyr, men som var en Kamp. Han kom ikke sovende til de Resultater, han naaede, men levede et vaagent og virksomt Liv fra han var Hyrdedreng hjemme i Salling og til han som Godsejer og Filantrop døde i Hunsballe.

Han høstede Paaskønnelse og Tak, mens han levede, fik mange Aerkendelser for sit Arbejde. I 1931 fik han „Det kongelige danske Landhusholdningsselskab“s store Sølvbæger, og 1930 blev han Ridder af Dannebrog, men det er meget betegnende, at da Kongen spurgte ham om, hvad han saa havde udrettet, svarede han paa sit gode jydsk: „Aa, a haar saamænd kun dyrket en Smule Frø!“ Det var ikke noget at prale af, syntes Jens Hvidberg selv. Men Livet havde været ham god. Lykken staaet ham bi. Han havde faaet noget stort og skønt ud af Livet.

Han kunde med god Grund takke for hele Livet. Hvad han som Barn og ung havde bedt om, var blevet mere end opfyldt, derfor kunde han med et helt Hjerte sige med den norske Salmedigter:

Se, skal jeg alt fortælle
fra mine ungdomsaar,
hvad skæbne og tilfælde
mig da for haanden var —
jeg kan dog andet ej
end i forundring falde
ved Guds husholdnings Vej.

Da han som en halvvoxen Dreng engang fulgte en yngre Søster paa Vej til hendes Plads og Vejen syntes dem begge lang og træls, da udbrød Jens med fast Vilje i Stemmen: „Do ka trow, a ska nok en gang blyw kyern med tow Hejst, nær a blywe stu'er, aa saa ska do kom op aa kyer“. —

Ja, han blev godt kørende, og jeg tror heller ikke, han glemte at tage sin Søster og andre trætte op at køre!

Mindeord af Dr. Moltesen

Og saa skal denne Bog til sidst bringe et smukt personligt Vidnesbyrd om Jens Hvidberg fra en Mand, der havde været hans Lærer paa Askov Højskole og blev hans Ven Livet igennem, fhv. Udenrigsminister Dr. phil. L. Moltesen. Han skriver følgende:

„Jens Hvidberg mødtes jeg første Gang med i November 1896 i Askov. Han kom som andet Aars Elev; jeg var kommen derover allerede til Sommerskolen, men havde i Oktober taget Doktorgraden, saa for andet Aars Eleverne var jeg noget nyt og usikkert. Blandt de unge Mænd, „Karlene“, som de kaldtes, var en lille tætbygget, i lysegraat Vadmæl klædt Skikkelse, der tog mig skarpt i Øjesyn. Og hans sjældent vaagne Ansigt fangede min Opmærksomhed i Foredragstimerne, og i Samtaletimerne spurgte og svarede han, saa det gav disse Farve. Det varede ikke længe, før jeg opdagede, at denne lille graaklædte Mand deroppe fra Salling var en Ener. —

Det blev Indledning til et livslangt Venskab.

Paa det praktiske Livs Omraade vidste Jens Hvidberg, hvad han vilde og hvad han evnede, og om det samlede han al sin Energi; samtidig med at han holdt sit Sind aabent for alt stort og skønt heneden. — Han kendte godt sit eget Værd, saa han lod sig ikke træde paa Tærerne, men Løftestangen for alt hans Arbejde var hans Kærlighed til Land og Folk, det var Næstekærligheden.

Hvor han saa nyt og friskt aandeligt Liv spire frem, søgte han hen. Paa Hunsballe ved Struer havde han sit egentlige Hjem, men for at være i Nærheden af Liselund, hvor Niels Dael var Manden, gjorde han Idagaard ved Slagelse til et andet Hjem; og paa Liselund fandt han den Kvinde, der kastede Lys paa hans Veje og gjorde Hunsballe til det ideale Samlingssted for Jens Hvidbergs Venner og Medarbejdere. Som Folketingsmand for Vinderupkredsen 1909—18

havde jeg mit Tilholdssted paa Hunsballe, og det styrkede min Stilling — „denne Doktor, der ee't en gang er Doktor“. I denne udelukkende Landkreds betød det meget, at jeg havde mit Tilhold paa Hunsballe hos Jens Hvidberg.

Det kom mig ogsaa til gode, da jeg senere blev Folketingsmand for Holstebro-kredsen. Jens Hvidbergs Navn var saa godt som det pure Gud, blandt de Mennesker, jeg har haft den Lykke at træffe, et af de bedste. Hans stilfærdige Indsats paa det økonomiske og det aandelige Omraade blev til velsignelse for hele vort Land. Han var tro i det lidet, derfor blev han sat over meget.

Maatte Danmark altid have saadanne Mænd!